

AŞKIN VE SEVGİNİN FELSEFESİ

Mehmet İnanç TURAN

Mehmet İnanç Turan

İsveç Yazarlar Birliği üyesidir. Yayımlanmış kitapları şunlardır:

Nâzım 'ı Anlamak (Pêrî, 1998)
Hayat Aşk ve Kadın (Etki, 2000)
Yıkıntının Tarihi ve Teorisi (Etki, 2001)
İnsan Olması Engellenmiş İnsan (Etki, 2001)
Edebiyatla Örülmüş Aşk Mektupları (Etki, 2003)
Nâzım 'ı Nâzımca Anlamak (Etki, 2004)
Shakespeare ile Tanışmak İster misiniz? (Etki, 2006)
Shakespeare ile Tarihe Yolculuk (Etki, 2006)
Küreselleşme (Etki, 2006)
Aykırıhayat (Etki, 2007)
Düşünmenin Felsefi Yolu (Etki, 2007)
Siz de Filozofsunuz (Etki, 2007)
Bin Bir Aforizma (Etki, 2008)
Yaşanmamış Sosyalizm (Yordam, 2009)
Özgür Bir Dünya İçin Direnen Kasabalılar (Etki, 2009)
Felsefenin Ateşi (Kalkedon, 2009)
Marksizmin Doğuşu (Kalkedon, 2010)
Tarihin Silinmez Mürekkepli Aşkları (Kalkedon, 2010)
On İki Eylük Karanlığında Ölüme Ateş Yakanlar (Kalkedon, 2010)
Felsefi Aşk (Etki, 2011)

inancmehmet@hotmail.com

Bu çalışmaya destek veren Suzan Bozkurt'a teşekkür ediyorum.

SEVDA ÜSTÜNE

*Bütün kitapları yakmalı
Sevda üstüne ne söylemişlerse yalandır
Kitaplara göre insan
Karanlıkta yüzüne bin mumluk lamba tutulmuş
Gözleri, yüreği kamaşmış insandır
Aptaldır, hastadır, kahramandır
Bütün kitapları yakmalı
Sevda üstüne ne söylemişlerse yalandır.
İçinde bir tek suret yaşayan yüreğe yürek mi derler
Bir tek yaprak veren dalın boynun burarlar
Bir tek meyve veren dalı keserler
İnsan dediğin bir buğday tarlası gibi olmalı
Esti mi rüzgâr bir değil milyonlar için esmeli
Bir tek meyve veren dalı kesmeli
İnsan dediğin derya misali
Üstünde milyonlarca dalga
İçinde kıyametler kopmalı
İnsan dediğin derya misali
Uçsuz bucaksız olmalı.*

*Gel çıkalım sevgilim gel
Gel kurtulalım birler hanesinden
Çekelim gidelim bir uçtan uca
Açalım yüreğimizin kapılarını sonuna kadar
Sevelim sevelim sevelim
Sevebileceğimiz kadar*

Bedri Rahmi Eyüboğlu

İÇİNDEKİLER

Önsöz

Aşk ve Sevginin Mitolojisi

Aşk Tarihinden Sayfalar

Antikçağda Bir Aşk

Sürgünde Ölen Bir Âşık

Roma'da Yaşlı Bir Âşık

Çağ Atlamış Bir Kadının Aşkı

Platonik Bir Âşık

Çaresiz Bir Aşk

Zalim Bir Âşık

Duygulu Bir Kralın Aşkı

İki Kız Kardeş ve Bir Âşık

Tek Taraflı Aşkların Kahramanı

Kadınlardan Nefret Eden Bir Âşık

Ölümü Hak Etmeyen Bir Aşk

İsyancı Bir Âşık

Aşkın Kölesi Olmuş Bir Kadın

Mutsuz Bir Şairin Mutsuz Aşkları

Fedakâr Bir Âşık

Yalnız Yaşamak İsteyen Bir Âşık

Sefalet İçinde Aşk

Uslanmayan Bir Aşk Çocuğu

Mektuplarda Gizlenmiş Bir Aşk

Sosyeteden Çıkmış Bir Âşık
Cinselliğe Âşık Olan Bir Âşık
Anne Sevgisiyle Karışmış Bir Aşk
Yaşlılıkta Gelen Bir Aşk
Bir Dâhinin Aşk Defterinden
Aynı İnsana İki Defa Âşık Olmak
Özgür Görünen Âşıklar
Olağan Bir Aşk

Aşkın Kimliği

Aşkın Çeşitleri

Freudcu “Aşk”
Schopenhauerci “Aşk”
Lezbiyen “Aşk”
Radikal Feminist “Aşk”
Platoncu “Aşk”
Mevlânacı “Aşk”
Ovidiusçu “Aşk”
Serbest “Aşk”

Sevginin Kimliği

Aşk ile Sevginin Farkı
Sevgi Tek Yönlü mü?
Gerçek Sevgi
Sevgi İle İhtiyaç İlişkisi
Sevilmek mi, Sevmek mi?
Sevginin Ödülü Olarak Sevgi

Bilinmeyen Şey Sevilir mi?
Sevgi ile Sahiplenme İlişkisi
Sevgi ile Kıskançlık İlişkisi
Sevileni Değiştirme İsteği
Sevgide Güzelliğin Rolü
Sevgi ile Söz-Pratik İlişkisi
Sevgi ile Tutku İlişkisi
Sevgi ile Arzu İlişkisi

Sevginin Çeşitleri

Anne Sevgisi
Baba Sevgisi
Kardeş Sevgisi
Dostluk Sevgisi
Cinsel Sevgi
Mazoşist Sevgi
Sadist Sevgi
Nevrotik Sevgi
Narsisist Sevgi
Kendine Duyulan Sevgi
Milliyetçi Sevgi

Sevgi ve Aşkın Özdeyişleri

Parçalanmış Kimlik

Kaynakça

ÖNSÖZ

Denis De Rougemont, “Hiçbir çağda aşktan bu kadar söz edilip de ondan bu kadar az şey çıkarılmasına rastlanmamıştır,” diyor.

Haksız sayılmaz. Aşkın ve sevginin kimliği bilinmeden, bu kimliğin şimdi ne halde olduğu görülmeden ondan hiçbir şey çıkarılamaz.

Pascal: “Biz aşk karakteriyle doğarız,” diyor.

Aşk ve sevgi doğuştan gelen şeyler mi?

Octavio Paz: “Aşk seçimdir,” diyor.

Aşk bilinçle seçilebilir mi?

M. de Unamuna: “Aşk mutluluğu öldürür,” diyor.

Aşk mutluluğu öldürür mü, doğurur mu? Önce doğurur, sonra öldürmez mi? Aşk en soylu mutluluğumuz değil mi?

Bacon:

“Şehvetli aşk zehirler ve alçaltır,” diyor.

Şehveti içermeyen aşk var mı? Aşk, yoğunlaştırılmış tutkularımızın ve cinselliğimizin birleşimi değil mi?

* * *

Aristoteles:

“Sevmek acı çekmektir,” diyor.

Goethe:

“Sevmek acı çekmek demektir,” diyerek ona katılıyor.

Acaba sevginin özü acı çekmek mi, yoksa sevinç duymak mıdır?

Nietzsche:

“Birini sevmek barbarlıktır. Çünkü bunu değerlerini harcayarak yapıyor,” diyor.

Tapınmacı doğaüstü sevgi barbarlıktır; ama her sevgi barbarlık mıdır? Değerlerini sevdiği insana verenin değerleri çoğalmaz mı?

Voltaire: “Paylaşılan sevgi zayıftır,” diyor.

Peki, paylaşılmayan sevgi, sevgi olur mu?

Schopenhauer: “İnsanların sevgisi, son derece farklı tarzda olsa da hep bencildir,” diyor.

Acaba sevgi ile bencillik uyuşur mu?

Alfred Adler:

“Sevgi fazlasıyla yüce bir ödevdir,” diyor.

Ödev bir zorunluluk taşır. Acaba sevgi gönüllü, içten gelen bir duygu - eylem değil mi?

* * *

Aşkın ve sevginin kimliği üzerine sorularımızı çoğaltabiliriz:

- Aşk ile sevgi aynı şey mi?
- Aşk bir tutku mu?
- Sevgi de aşk gibi bir tutku mu?
- İnsan kendini sevmeden başkasını sevebilir mi?
- “Sevenler kıskanır,” diyenler haklı mı? Sevginin ölçütü kıskançlık mı?
- İki insana aynı anda âşık olmak olanaklı mı?
- Sevginin bozulmuş biçimiyle, gerçek sevgi arasındaki ayrım nedir?

Aşk ve sevgiye yönelik bütün soruların yanıtı aşkın ve sevginin kimliği içinde gizlidir. Kimlik tanınmadan doğruya yakın yanıt bulunamaz.

Bu çalışma, aşk ve sevginin kimliğinin hem çağımızdaki halini, hem de olması gereken gerçek halini araştırıyor. Aşk tarihinden örneklerle kimliği çözümlemeye çalışıyor. Aşka ve sevgiye farklı bakışları inceleme masasına yatırıyor. İnsanlık sevgi susuzluğundan ölürken, bir yudum sevgi için yola çıkanlara azıcık “sevgi suyu” sunmayı amaçlıyor.

AŞK VE SEVGİNİN MİTOLOJİSİ

“Tüm mitoloji, doğa güçlerine, hayal gücünde ve hayal gücüyle baskın çıkar, hâkim olur ve şekil verir; bu bakımdan onlar üzerinde gerçek hakimiyetin çıkıp gelişiyse birlikte kaybolup gider.”

Karl Marx

Yunan mitolojisine göre en büyük Tanrı olan Zefs, güzellik Tanrıçası Aphrodite ile çirkin, ateş Tanrısı İfestos’u evlendirir. Aphrodite kendine âşık bularak İfestos’u sürekli aldatır. Ve aldatmalardan aşk Tanrısı Eros doğar. Romalılar bu Tanrı’ya Amour ismini verirler.

Apuleius, Eros’la ilgili bir masal anlatır:

“Psyke Miletos kralının kızıdır, üç kız kardeşin üçüncüsü ve en güzeldir, ama güzelliği yüzünden Aphrodite’nin hışmına uğramıştır: Tanrıça onun tek başına bir dağa bırakılmasını, kendine koca olacak ejdere varmasını buyurur. Oğlu Eros’tan da bu dileğini yerine getirmesini ister. Ama Eros Psyke’yi görür görmez ona vurulur, kızı bir saraya yerleştirip geceleri gizlice yanına gelir. Sevgilisine görünmez, kendisini görmek için herhangi bir girişimde bulunmamasını da tembihler. Ama Psyke dayanamaz, bir gece Eros kanatlarını yaymış uyurken yağ kandilini yakar ve yanına varıp ona bakar. Sevgilisinin Tanrı olduğunu görünce elleri titrer ve bir damla kızgın yağ Eros’un omzuna damlar. Tanrı uyanır uyanmaz sevgilisini bırakıp gider. Uzun bir süre birbirlerinden ayrı eriyip dururlar. Sonunda Aphrodite ikisine de acır, Psyke’nin bir sürü olmayacak işler yapmasını buyurur. Cinler, periler kıza yardım ederler ve sonunda Psyke Eros’a, yani can sevgiye kavuşur.”

* * *

İ.Ö. 700 yıllarında yaşamış Hesiodos başka bir efsane anlatır: Boşluk anlamına gelen Khaos’tan dışı varlık olan Toprak ana ve erkek varlık olan Eros oluşur. Eros, evrende birleşmeyi ve üremeyi sağlayan aşk Tanrısı’dır.

Platon, Eros’un doğuşuna yeni bir mitolojik bakış açısı getirir: Platon’a göre Eros, yoksulluk Tanrıçası Penia ile bolluk Tanrısı Poros’un oğludur. Platon sevgi olarak isimlendirdiği Eros’u bize şöyle tanıtır:

“Bolluk ve Yoksulluk’tan doğan Eros’un talihi de ona göre olmuş. Sevgi, her zaman yoksuldur; çocuklarının sandığı gibi, hiç de öyle ince ve zarif değildir; tersine, kabadır, pistir, evsiz barksız, yalınayaktır, açıkta, dağda bayırda, kapı önlerinde, yol köşelerinde yatar kalkar. Ne yapsın, anasına çekmiş, yoksulluktan kurtulamaz. Babasına çeken tarafı ile de hep güzelin, iyinin peşindedir, yürekli, atılgan, dayanıklıdır, yaman avcıdır, hep tuzaklar kurar, fikirlere, buluşlara düşkündür, ömrü kafa yormakla geçer, bilicilikte, büyücülükte eşsizdir.”

* * *

Eski Yunan filozofu Empedokles evrenin oluşumunu açıklarken “aşkı” birleştirici ilke olarak kullanır. Ona göre evrendeki her şey sevgi ile nefretin çarpışmasından ortaya çıkmıştır. Empedokles der ki:

“İkilidir ölümlü şeylerin doğuşu, ikili yok oluşu.
Birini bütün nesnelerin toplanması doğurur ve yok eder.
Ötekiyse dağılınca onlar yetişmişken uçup gider.
Ve bunlar değişir dururlar hiç kesilmeden.
Gâh sevgiyle toplanır bir olur bütün şeyler
Gâh da ayrılırlar yine tek tek nefretin kinyile.”

* * *

Mitolojide aşk ile sevgi arasında belirgin bir ayrım gözükmez. Çoğunlukla aynı içerikte kullanılır. Ama zaman içinde filozoflar aşkın içinde iki ilke görmüş, aşkı iki zıt uca bölmüşlerdir: Birincisi yıkıcı, uysal olmayan Eros. İkincisi yapıcı, uysal olan Agape. Eros cinsel aşkı simgelerken; Agape iyilikçi, sevecen aşkı anlatır. Eros yırtıcı aşktır. Agape evcil aşktır. Her aşk bu iki yanı içerir, kimi zaman Eros, kimi zaman Agape öne çıkar.

* * *

Mitolojik bilgiler bilimsel değildir, dolayısıyla aşkın ve sevginin mitolojisi de bilimsel değildir. Mitoloji kulaktan kulağa yayılan yüzyıllarla eskimiş sözlerdir, öykülerdir. İnsan aklının yanıt bulamadığı sorulara mitoloji fantezi dünyasından güvenilirmez yanıtlar verir.

Aşkın ve sevginin kimliğini mitolojide değil, gerçek yaşanmış hayat içinde aramak gerekir. Aşk ve sevgi, mitolojik tanrılardan doğmaz; duygularıyla, düşünceleriyle bir toplum içinde yaşayan insanlardan doğar. Aşkın ve sevginin çıkış kaynağı toplumsal insandır. Eğer bu dünyada tek bir insan yaşasaydı, o insan aşkı ve sevgiyi hiç bilmeden ölüp giderdi. Aşkı tanıyabilmek için aşk tarihinin sayfalarını karıştırmak gerekir.

A
Ş
K

T
A
R
İ
H
İ
N
D
E
N

S
A
Y
F
A
L
A
R

“Aşk, yalnızca ‘içeriden’ anlaşılabilir, tıpkı bir dilin yalnızca onu konuşanca anlaşılabilmesi gibi, bir sözcüğün yalnızca o sözcüğün içinde yaşayanca anlaşılabilmesi gibi.”

Robert C. Solomon

Antikçağda Bir Aşk

Sokrates (M.Ö. 469-399) felsefe tarihinde önemli bir yer işgal eder. Ama her nedense aşk tarihinde hiç anılmaz. Oysa onun aşk tarihinde bir yeri vardır.

Dünya üzerine değil, kendi üzerine yoğunlaşan Sokrates'in bize bıraktığı güzel sözlerden biri şudur: Kendini tanı!

Sokrates kendini tanıyan bir filozof olarak sokaklarda yalınayak dolaşır, yaz veya kış aynı eski püskü elbiseleri giyer, insanların da kendilerini tanımalarına bilgileriyle yardımcı olur.

Sokrates'in yaşadığı dönemde eşcinsel aşklar olağan aşklardır, şimdiki zamanlarda olduğu gibi olağanüstü görülmez. Tabii ki söz konusu olan iki erkek arasındaki aşktır; iki kadın arasında olan aşk değil!

Sokrates felsefe öğretimine filozof Archelaos'un yanında başlar. Archelaos'un, Sokrates'e âşık olduğunu M.Ö. 3. yüzyılda yaşamış tarihçi Diogenes Laertius'tan öğreniriz.

* * *

Sokrates'in öğrencisi Platon da bize Sokrates'e âşık olan genç Alkibiades'i anlatır.

Alkibiades, iktidar sahibi ünlü Perikles'in akrabasıdır. Zengin, yakışıklı, amaçsız bir hayat sürdüren, servetini su gibi harcayan bir gençtir. Atina devletinin önemli adamlarından biridir. Platon, *Şölen* isimli eserinde Alkibiades'in, Sokrates'e nasıl âşık olduğunu, onu baştan çıkarmak için neler yaptığını açıkça yazar.

Alkibiades bir şölen toplantısına katılır, Sokrates de oradadır. Alkibiades içkinin verdiği rahatlığa sığınarak Sokrates'e duyduğu aşkı toplantıda bulunanlara anlatmaya başlar:

“Bilirsiniz ki, Sokrates, güzel delikanlılara düşkündür, hep onların peşinde gezer, onları gördü mü kendinden geçer.

(...)

Onu benim gençliğime, güzelliğime gerçekten tutkun sandım ve bunu, talihin bana verdiği büyük bir fırsat bildim. Biraz yüz veririm, ‘Sokrates, bana her bildiğini öğretir,’ dedim; parlak delikanlılığıma öyle güveniyordum ki! Bu düşünceyle, yanında hep bir uşakla bulunmak âdetinden vazgeçtim. Uşağı gönderip onunla baş başa kaldım.

(...)

Çok geçmez, sevenlerin yalnız kalınca sevgililerine söylediklerini o da bana söyler diye düşünüp seviniyordum, ama beklediğim gibi olmadı. Benimle her zamanki gibi konuştu, gün bitince de kalkıp gitti.

(...)

Sevgilisine kavuşmak isteyen biri gibi, onu akşam yemeğine çağırdım. Hiç de can atmadı gelmeye, ama zamanla yola girdi. İlk geldiğinde, yemek yer yemez gitmek istedi. Alıkoymaya utandım. Bir başka sefer ona yeni bir tuzak kurdum; yemekten sonra geç vakte kadar lafa tuttum, gideceği zaman da, geç oldu diye kalmaya zorladım.

Yanımda, yemek yediği sedirde yattı; odada bizden başka kimseler yoktu.

(...)

İşte o zaman dostlar, ışıkları söndürüp, hizmetkârlar çekilince Sokrates’e artık düşündüğümü açıkça söylemenin zamanı geldi dedim.

(...)

Beni sevmeye lâyık tek adam sensin. Ama içini dökemiyorsun bana, biliyorum. Şayet senin gönlünü yapmazsam, ayrıca paramı, dostlarımı, varımı, yoğumu emrine koymazsam aptal sayarım kendimi.

(...)

Varsın kafasız bir sürü insan sana kendimi verdim diye beni ayıplasın!

(...)

Kalkıp kendi örtümü onun üstüne attım; mevsim kıştı, bu adamın eski püskü abası altına girdim, bu insanüstü varlığa sarılıp, bütün gece yanında yattım. Bunlara yalan diyemezsin Sokrates. Ne kadar yanaştımsa, ne yaptımsa boşuna; adam hiç sarsılmadı, hep yukarıdan, küçümseyerek, alay ederek baktı gençliğime, güzelliğime.”

Platon’un anlatım biçiminden Alkibiades’in, Sokrates’e duyduğu aşkın tek taraflı olduğu bellidir. Acaba Sokrates gerçekten bu aşka karşılık vermemiş midir? Gerald Messadié tarihçilerin belgelerine dayanarak bu aşkı başka şekilde anlatır:

“- Alkibiades’i o günden beri mi seviyorsun? diye sordu konuklardan Eristes adlı biri.

- Alkibiades’i ilk gördüğüm günden beri seviyorum, dedi Sokrates ciddi bir sesle. Dünyada iki şeyi seviyorum: felsefeyi ve Alkibiades’i.

- Felsefe gibi soyut bir kavramla Alkibiades gibi güzel bir genç adam arasında nasıl bir ilişki kuruyorsun?

- Düşün bak, Eristes. Felsefe, insan eylemlerinin nedenlerini öğrenmene ve böylece kendi eylemlerini yönetebilme yardımcı olur. Ve sana, kim olduğunu bilmeni sağlar, yani kendini tanımanı... Düşüncelerim, duygularımla kusursuz bir uyum içinde görüyorsun!

(...)

- Sen Alkibiades, diye sordu Eristes, sen de Sokrates’i seviyor musun? Ya da kendini onun sevgisine mi bırakıyorsun?

Ev sahibi hizmetçilerden birine işaret etti, bir peçete uzattı adam, Alkibiades ağzını sildi, bir yudum şarap içti.

- Kötü sorulmuş bir soru, Eristes. İnsan Sokrates gibi bir insan tarafından sevilirse, kendini bu aşka teslim etmekten başka bir şey yapamaz. Sormak istediğin buysa, evet kendimi Sokrates’in sevgisine bırakıyorum sanırım, şimdi de, onu ilk gördüğümde sevdim mi diye soracaksın, cevabım: hayır, olacak. Söylediği ilk sözle sevdim onu çünkü zekânın çekiciliği var onda.”

Alkibiades’in, Sokrates’e karşı hissettiği aşkın tek veya çift taraflı olduğu tartışılabilir, tartışılmayacak nokta eşcinsel bir aşkın antikçağ dönemdeki varlığıdır. Sokrates aşk tarihinin sayfalarında Alkibiades’in duyduğu aşkla kendine yer açar.

* * *

Aşk tarihinden: *Aşk tarihseldir; tarihe uygun elbise giyinir.*

Sürgünde Ölen Bir Âşık

Yaklaşık olarak iki bin yıl önce Publius Ovidius Naso (M.Ö. 43 - M.S. 17) isimli Romalı şair *Aşk Sanatı* adlı bir şiir kitabı yazar. Aşk ahlak dışı yaşamayı öneren, âşıklara birbirlerini nasıl elde edecekleri konusunda akıl veren bir kitaptır bu!

O dönemin imparatoru olan Augustus kitabın yayımlanmasından sekiz dokuz yıl sonra “toplumun ahlakını bozduğu” gerekçesiyle bu kitabı yasaklar, kütüphanelerden toplatır. Ovidius’u Romanya’ya sürgüne gönderir.

Ovidius sürgün cezasına çarptırıldığında elli bir yaşındadır, üçüncü karısıyla birlikte. Ovidius’un âşıklara önerdiği aşk biçimini kendi hayatına uygulayıp uygulamadığını bilmesek de karısına duyduğu aşkı-sevgiyi yazdığı şiirlerden çıkarmak mümkündür.

Ovidius sürgün yeri olan Romanya’ya (Köstence’ye) vardıktan sonra yurt özlemini, yalnızlık acısını, karısından ayrı düşmenin çaresizliğini, dostlarına duyduğu ihtiyacı *Karadeniz’den Mektuplar*’da anlatır. Âşık olduğu karısına şöyle seslenir:

“Artık benim için kötü olan bu çağ
saçlarıma beyazlar serpmekte
artık yaşlılık çizgileri yüzümü kırıştırmakta,
artık titrek bedenimdeki dinçlik ve güç yitmekte,
yardım etmiyor artık gençliğin cilvesinden zevk alan organlar.
Bir an beni göreceksin ilk bakışta tanıyamazsın,
Yaşamın verdiği yıkım bu kadar büyük oldu.
Bunu yılların yaptığını kabul ediyorum,
Ama bir başka neden de var
Ruhsal endişe ve sürekli eziyet.
(...)
Kentimi terk ederken genç bıraktığım sen bile,
Eminim, benim talihsizliklerimle yaşlanıp gittin.
Ah, tanrılar lütfetseler de seni şöyle bir görsem,
Rengi değişmiş saçlarına küçücük buseler kondurabilsem,
narin bedenini kollarımla sarıp
‘beni düşünmek seni yedi bitirdi,’ diyebilsem,
ağlaşarak karşılıklı, çektiğim ıstırapları sana anlatabilsem,
hayalini bile kuramayacağım bir muhabbet içinde olabilsem.”

Tek başına yaşamaya, aşksızlığa mahkûm edilen Ovidius dostlarından kendini kurtarsınlar diye yardım ister. Onlara yazdığı mektuplarda şiirsel dille yalvarır. En çok da karısına:

“Ne yapıyorsun, diye mi soruyorsun? Bu soruyu kendine
sormalısın,
gerçekten öğrenmek istersen, bulursun.
Dilemek yetmez; amacına ulaşmak için arzulamalısın,
bırak bu sıkıntı senin uykularını kısaltsın.
Birçoğunun bunu dilediğine inanıyorum;
Çünkü kim sürgünümün huzurdan yoksun olmasını

isteyecek kadar

bana karşı bu kadar insafsız olabilir?

Tüm kalbinle, bütün hücrelerinle çabalamalı

ve gece gündüz benim için uğraşmalısın.

Başkalarının bana yardımcı olması için dostlar kazanmalısın,
karıcığım, ilkin de kendi rolünü üstlenmelisin.

Benim kitaplarımla senin kişiliğine büyük bir rol yüklendi;
iyi bir eş örneği olarak senden söz ediliyor.

Bunu bozmamaya dikkat et ki, tavsiyelerimiz doğru çıksın,
şöhretin sağladığı yapıtı gör ve bakımını üstlen.

(...)

Azalan nabız atışlarıyla doktorundan medet uman bir hastayım:

Ömrümün son yarısı hâlâ bendeyken, yanımda ol;

ben elimden geleni yapardım, senden daha güçlü

olsaydım eğer,

sen daha sağlıklı olduğuna göre bana yardım et.

Bizim paylaştığımız aşkın ve evlilik antlaşmamızın gereği bu.”

Ne karısının Ovidius’a ulaşmak için yürüttüğü çaba, ne dostlarının İmparator Augustus’un yüreğini yumuşatmaya çalışmaları sonuç vermez. Hatta Augustus İ.S. 14 yılında öldüğünde onun yerine geçen Tiberius’a, Ovidius’un yaptığı övgüler sürgün cezasını ortadan kaldırmaya yetmez.

Ovidius “Acı çeken insan, acının kendisinden daha çabuk tükenir,” diyerek yüreğini sürgün yerinde eskitir. Sürgünün dokuzuncu yılında, 60 yaşındayken, aşkın şairi aşkını özleyerek ölür. Sevgilisine aşkın tarihinde hep hatırlanacak şu satırları bırakır:

“Burada öyle bitkin yatıyorum, yeryüzünün en ücra bölgesinde, en ırak insanların arasında... Ve... sen, karım, yüreğimde payına düşenden de büyük yer kaplıyorsun. Sesim yalnızca senin adını heceliyor; sensiz tek bir gecem, tek bir günüm geçmiyor... Adın, sayıklayan dudaklarımdan düşmüyor... Gözyaşları bazen sözcükler kadar ağır.”

*

*

*

Aşk tarihinden: *Sürgünde yaşanan aşk, “ölmeyen aşk” gibi görünür.*

Roma’da Yaşı Bir Âşık

Romalı hukukçu Gaius Plinius (M.S. 61 - M.S. 113) aşk tarihine, özel mektuplarını içeren dokuz ciltlik kitabıyla adını yazdırır. Bu kişisel mektuplarının içinde Plinius-Calpurnia aşkı yer alır.

Plinius’un en büyük arzusu ölmeden önce kendi adını sürdürecektir, mirasına sahip çıkacak bir çocuğa sahip olmaktır. İki kez evlenir; ama sevdiği kadınlar ona çocuk doğuramadan ölürlür. Evliliğin temel amacı mülkiyetin, miras hakkının korunarak sürdürülmesidir. Plinius’un baba olmak istemesi bununla bağlantılıdır. Plinius 39 yaşındayken, karşısına 14-15 yaşında olan Calpurnia çıkar. Ona âşık olur ve evlenirler. Aralarındaki yaş farkı âşıkların mutluluğunu gölgelemez.

Calpurnia gebe kalır; ama düşük yapar. Plinius’un arzusu yine gerçekleşmez. Ortada iki yol vardır: Plinius ya Calpurnia’yı bırakıp başka kadın bulacaktır, ya da miras sorununu bir kenara koyup aşkına sadık kalacaktır. Plinius o çağın genel değer yargılarına, özel isteğine boyun eğmeyerek ikinci yolu tercih eder. Gerçek sevgi her türlü sorunu önemsizleştirir. Plinius maddi dünyanın çıkarlarına karşı duygusal dünyanın romantikliğinin peşinden gider; ona çocuk veremeyen Calpurnia’dan ayrılmaz. Baba olamadan ölür. Sevgilisine yazdığı ve utanç duymadan yayınladığı aşk mektuplarıyla ölmeden aşk tarihine geçer:

“Sizi ne kadar özlediğime inanamazsınız. Sizi öyle çok seviyorum ki... üstelik ayrılığa da alışık değiliz. Sizi düşünmekten bütün gece gözüme uyku girmiyor ve gündüzleri ayaklarımın beni... odanıza götürdüğünü... sonra odayı boş bulup oradan kilit altına konmuş bir âşık gibi hasta ve üzgün çıktığımı fark ediyorum.”

“Yokluğumu derinden hissettiğinizi yazıyorsunuz, yanınızda olmadığımda tek avuntunuzun yazdıklarımı elinizde tutup sık sık yanı başınıza, oturduğum yere koymak olduğunu söylüyorsunuz. Beni özlediğinizi ve bu türden bir avuntuyla içinizin rahatladığını düşünmek hoşuma gidiyor. Ben de sürekli sizin mektuplarınızı okuyorum ve sanki yeni gelmişler gibi tekrar tekrar elime alıyorum; ama bu, size olan özlemimi körüklemekten başka işe yaramıyor. Mektuplarınız benim için bunca değerli olduğuna göre, sizinle birlikte olmaktan ne büyük mutluluk duyduğumu tahmin edebilirsiniz.”

* * *

Aşk tarihinden: Gerçek aşk, “gelenek-görenek-ahlak” tanımaz. Mal ve mülkü değersizleştirir.

Çağ Atlamış Bir Kadının Aşkı

Plinius'un ölümünden yaklaşık olarak 1000 yıl sonra Petrus Abaelardus (1079-1142) Fransa'da doğar. Gençliğinde felsefeye merak salar, felsefe eğitimi alır. Ortaçağın tanınmış bir felsefecisi olur. Kilisenin karanlık düşüncelerine karşı "aklı öne çıkaran" bir felsefenin öncülüğünü yapmaya başlar. Yaşamı kötülük sayan Hıristiyanlığa karşı insanın yaşam isteklerinin doğal olduğunu savunan Abaelardus kötülüğü eylemde değil, niyette görür. Eğer bir insan eylemini kötü niyetle yapmamışsa, ama ortaya kötülük çıkmışsa, insan yine de suçsuzdur.

Heloise 1101 yılında Fransa'da doğar. Rahip olan akrabası Fulbert tarafından büyütülür ve iyi bir manastır eğitimi alır. Bu genç kadın daha yirmi yaşına basmadan İbranice, Latince, Yunanca öğrenir.

Orta yaştaki Abaelardus ile genç kız Heloise tanışır. Aralarında 22 yaş fark vardır. Rahip Fulbert, Abaelardus'tan yeğeni Heloise'e özel ders vermesini ister. Böylece Fulbert ilerde başlayacak bir aşka istemeyerek vesile olur.

Abaelardus'un, Heloise'e verdiği özel derslerden büyük bir aşk çıkar ortaya. Gizli bir aşktır bu! Ama gizli aşk bir çocuk doğurunca gerçekler açığa çıkmaktan başka bir şey yapamaz. 1118 yılında Heloise bir erkek çocuk doğurur. Abaelardus, Heloise ile evlenmek ister. Heloise evlilik yükünü sevgilisine yüklemek istemez, evliliğe karşı çıkar. Ortaçağın tutucu havasına esir olmayan Heloise bugünkü çağın kadını düşünürecek şu satırları yazar sevgilisine:

"Evlilik bağı aramadım, evlilik peşinde olmadım ve çok iyi bildiğiniz gibi doyurmak için çırpındığım arzular ve zevkler benim değil, sizindi. Eş adı daha kutsal ya da daha bağlayıcı gelebilir, ama metres sözcüğü ya da izin verirsiniz cariyeye ya da fahişe sözcükleri bana daima daha hoş gelecektir."

Aşkı, evlilikle eşitleyen günümüz dünyasından çok ileride olan bu satırlar Heloise'nin aşkının büyüklüğünü gösterir.

Heloise'nin bu anlayışını günümüze taşımak isteyen oyun yazarı Ronald Duncan, yüzyıllar sonra söz konusu mektubu şiirleştirir:

"İnanmalısın bana. Hatırlasana:
Karın diye tanınmanın ne büyük şeref
ne kutsal bir ünvan olduğunu bildiğim halde,
istemedim seninle evlenmeyi...
Metresin olmak benim için daha çekiciydi.
Çünkü özgürlüktü.
Evlilik bağları ticari bir anlaşma gibi,
gereksiz yere bağlıyor insanları.
'Karı' lafından nefret ediyordum,
metresin olarak pekâlâ da yaşar, giderdim.
Köpeğe tasma takmasan da,
sadakati bağlar onu sana.
Bilirsin ki isteyerek kalmaktadır yanında.
İşte ben de bu özgürlüğü istiyordum.

Beni seçtiğini, sana olmasa bile, tüm dünyaya hem de kendime kanıtlamaktı dileğim.”

Abaelardus’un gösterdiği ısrar sonucu Heloise evlenmeyi kabul eder; ama gizlice evlenirler. Olayı duyan Rahip Fulbert bir süre sonra Abaelardus’tan intikamını alır: Bir gece Abaelardus’un evine baskın düzenletir ve onu hadım bıraktırır.

Abaelardus’un tüm yaşamı, aşkı, bu saldırı altında yıkıma uğrar. Dine kendini adamaya karar verir. Saint Denis Manastırı’na sığınır, rahiplik yapmaya başlar. Verdiği kararın benzerini Heloise’e de kabul ettirir; Heloise, Argenteuil Manastırı’nda rahibe olur. Böylece iki sevgilinin ayrılık dönemi başlar. Yıllarca birbirini görmezler. Heloise’in aşkı dünyevi, Abaelardus’un aşkı din ile karışmış bir aşk olarak devam eder.

Abaelardus düşüncelerinden dolayı kilisenin saldırısına uğrar, dini mahkemenin kararıyla aforoz edilir, *Birlik ve Tanrısal Üçleme* isimli kitabını kendi elleriyle yakmak zorunda bırakılır.

Abaelardus kendine Parecleite = Sığınak (Avuntu) adıyla küçük bir manastır kurar, yoksulluk içinde, sevgilisinden ayrı olarak yaşamını sürdürür. Heloise ve arkadaşları Argenteuil Manastırı’ndan kovulunca onları kendi manastırına kabul eder. Böylece yaklaşık olarak 10 yıl sonra iki sevgili ilk kez yeniden karşılaşır. Ne var ki, bu kısa karşılaşmayı yeniden ayrılık tamamlar: Abaelardus, Aziz Gildas Manastırı’ndan gelen çağrı üzerine oraya taşınır. Bir süre sonra da Sığınak Manastırı’nı, Heloise ve cemaatine bağışlar. İki sevgili bu arada mektuplaşırlar. Heloise sevgilisi Abaelardus tarafından zorlandığı dinsel hayatı, aşk adına ödediği faturayı sorgularcasına şöyle yazar Abaelardus’a:

“Size yalvarıyorum, yaptıklarımı hatırlayınız, bana ne kadar çok şey borçlu olduğunuzu düşününüz. Sizinle tensel zevklerin tadını çıkarırken, pek çok kişi bunu aşkla mı, yoksa şehvet duygularıyla mı yaptığımı soruyordu kendine; ama şimdi, vardığım son nokta başlangıcın kanıtını oluşturuyor. Sonunda arzunuza boyun eğerek kendimi bütün zevklerden mahrum ettim, şimdi artık her zamankinden daha da fazla sizin olduğumun kanıtı dışında, benliğimden geriye hiçbir şey alıkoymadım.

Bu nedenle kendinizi adadığınız Tanrı adına, bende varlığınızı elinizden geldiğince -hiç değilse Tanrı’ya hizmet edebilecek gücü ve hazırlığı bulmama yardım edecek birkaç avutucu sözcük yazarak- yaşatmanız için size yalvarıyorum.

Yalvarım bana neler borçlu olduğunuzu düşünün, yakarışlarıma kulak verin de bu uzun mektubu kısa bir sonla bitireyim; elveda, yegâne aşkım.”

Heloise cinsellikten yoksun aşka razıdır. Yeter ki sevgilisi Abaelardus ona mektup yazsın, sevgisini kâğıda döksün. Ronald Duncan, Heloise’in artık aşkı mektuplardan bekleyen duygularını şöyle dile getirir:

“Açtığımız gibi iyileştirelim yaralarımızı. Mektup yazalım.

Seni böyle rahatlatırım ancak.

Beni böyle rahatlatırsın ancak.

Elimizde kalan azıcık mutluluğu yitirmeyelim.

Hayatımızı mahvettiler,

ama karışamazlar mektuplarımıza, onlara dokunamazlar.

Satırlarında kocam olduğunu okuyacağım,

karın olarak sesleneceğim sana.
Kâğıt üzerinde daha da yakınlaşırız,
daha yumuşak, daha sıcak sesleniriz birbirimize.
Mutluymuş gibi yaşayan,
önce teklifsizleşen, ardından gaddarlaştan, sonunda
kayıtsız kalan
bir sürü insandan daha mutlu oluruz.

İnkâr etme beni, kendini, ya da bizi.
Yaz bana, gizli düşüncelerini öğreneyim.
Yanımda gezdireyim mektuplarını,
onları seni öptüğüm gibi öpeyim.
Kıskanmaya gücün varsa,
tek rakibin, öptüğüm mektupları kıskan.
Özensizce, düşünmeden, çekinmeden yaz bana.
Beynini değil yüreğini dinlemek istiyorum. Kadınca...
Beni sevdiğini duymadan yaşayamam artık.
Aşkın can damarı oldu hayatımın.”

Kendini ve sevgilisini Tanrı’ya adanmış Abaelardus 1142 yılında sevgilisinden çok uzakta Cluny Manastırı’nda son nefesini verir. Ölmüş bedeni Sığınak Manastırı’na taşınır. Yaklaşık olarak yirmi iki yıl sonra Heloise ölür ve aynı manastıra gömülür. Fakat ölmüş iki âşığın birleşmesi için aradan 650 yıl geçer. 1817 yılında Paris’te iki âşığın mezarları bir anıt mezarda birleştirilir.

* * *

Aşk tarihinden: *Evlilik kurumunu önemsemeyen aşk, çağ atlamış aşktır.*

Platonik Bir Âşık

Yıldırım aşk ya da ilk görüşte âşık olmak aşk tarihinde sık rastlanan bir durumdur. Rönesans döneminin İtalyan şairi Francesco Petrarca (1304-1374) “yalnızlığı” yüceltmekle tanınır. *Vita Solitaria* (Yalnız Yaşam Üstüne) isimli eserinde yalnız yaşamının yararlarını, insanın kendi benliğini yaşayıp duyması gerektiğini, mutluluğun dış etkilerden uzaklaşmakla elde edileceğini savunur. Fakat yalnızlığın şairi Petrarca kilisede sadece bir defa gördüğü, hiç konuşmadığı, ellerine dokunamadığı Laura’ya âşık olur ve ona aşk şiirleri yazar. Petrarca’nın aşk şiirlerinin ilham perisi hayalinde yaşattığı Laura olur.

“Ne kavga ediyor, ne duruyorum;
Bir korku, bir ümit; yanmak ve donmak,
Gökyüzünde uçup yerde sürünmek;
Göğsüm boş, dünyayı kucaklıyorum.

Amor’un attığı bir zindandayım,
Ne açılmak biliyor, ne kapanmak;
Ne çözmek bağları, ne de bağlanmak;
Ne kurtuluyorum, ne ölüyorum.

Dilsiz bağırırım, gözsüz görürüm;
Hem ölmek isterim, hem ürperirim;
Elleri severim kendime nispet.

Gülerken ağlarım, ıstırap yerim;
Ha ölmek, ha kalmak, aynı felâket.”

Aşk her zaman iki kişiyi gerektirir, iki kişinin yalnızlığını paylaşmasını ister. Aşk mantıkla çalışmaz. Böylece Petrarca’nın mantığı ile duyguları çelişkiye girer. Mantığı yalnızlık ister; duyguları ise yalnızlığı paylaşmayı. Aşk sevilen kişinin duygularını elde etmeye koşar; hem kendi yalnızlığını, hem de karşıdaki insanın yalnızlığını parçalamaya uğraşır. Ama aşkın sonu iki kişinin ayrı yaşadığı yalnızlıktır. Petrarca’ya böylesi bir yalnızlık denk düşer. Petrarca platonik bir âşıktır; bu platonik dünyada yalnız olarak yaşamaya devam eder.

* * *

Aşk tarihinden: *Aşk, iki kişilik düşsel bir dünyada yalnızlığı yenerek yaşamaktır; ama platonik aşk, düşsel dünyada yalnızlığı tek başına yaşamaktır.*

Çaresiz Bir Aşk

Pietro Bembo (1470-1547) Venedikli bir şairdir. Papa X. Leon'un yazmanlığını yapar. Tarihçidir aynı zamanda. San Marco Katedrali'nin kütüphane yöneticiliğini yürütür, İtalyanca dilbilgisi üzerine bir kitap yazar.

1502 yılında Pietro, Papa VI. Alexander'ın kızı Lucrezia Borgia ile karşılaşır. Anında ikisi de yıldırım aşkına tutulur. Pietro 32, Lucrezia 23 yaşındadır. Üç kez evlenmiş olan Lucrezia o sıralar zengin Alfonso d'Este'nin karısıdır. Aşk yasal kuralları dinlemez, kuralları ezerek kendine yer açar.

Pietro-Lucrezia aşkı hem yıldırım aşktır, hem de gizli olmak zorundadır. Sahte kimliklerle yazarlar aşk mektuplarını. Pietro, aşkın kimliğini anlatan *Gli Asolani* isimli kitabını Lucrezia Borgia'ya adar. 18 Ekim 1503'te Pietro, kendini "f.f." rumuzuyla saklayan sevgilisi Lucrezia şu satırları yazar:

"Sekiz gün geçti f.f.'den ayrılalı ve daha şimdiden ondan sekiz yıldır uzak kalmışım gibi geliyor bana; oysa şu anda her zamankinden daha fazla ruhumun gıdası ve varlık nedeni olan, düşüncelerimin böylesine ayrılmaz bir parçası haline gelen anıları olmaksızın, tek bir saatimin bile geçmediğini rahatlıkla söyleyebilirim; bu birkaç gün daha böyle sürerse, ki bu kaçınılmaz görünüyor, ruhumun bütün işlevleri bu anıların emrinde olacak, diğer insanlar nasıl kendi ruhlarıyla varlıklarını sürdürüp zenginleşiyorsa ben de salt onun anılarıyla ruhumu besleyeceğim, onları yaşayacağım ve bu tek düşünce olmaksızın asla yaşayamayacağım."

Aşık sevgilinin yokluğuna dayanamaz, onun varlığından uzaklaştığı an hemen onu geri ister. Pietro da öyle...

1505 yılına kadar aşk mektupları sürer ve sonra gizli aşkın açığa çıkma korkusu bu aşkı küllendirir. Lucrezia otuz dokuz yaşındayken ölür. Pietro da yetmiş yedi yaşında. Ama aşk tarihine Lucrezia Borgia'ya yazılmış şu satırları bırakarak:

"Gerçek aşkın ateşi, çok büyük bir güçtür; hele coşkuyla dolup taşmakta olan iki zihin hangi tarafın sevgisinin daha büyük olduğunu anlamak arzusuyla tutuşuyorsa, ikisi de birbirlerinden daha canlı, daha önemli kanıtlar sunmak için yarışıyor, alevler iyice yükselmiş demektir..."

* * *

Aşk tarihinden: *Aşkın karşısına çıkan olanaksızlık, aşk ateşinin üzerine benzin döker.*

Zalim Bir Âşık

Şair Pietro'nun öldüğü yıl başka bir insan bu dünyadan ayrılır: İngiltere Kralı VIII. Henry (1491-1547). Henry'nin aşk yaşamı Pietro kadar temiz değildir; ama Henry ile aşk yaşayan kadınlardan biri olan İspanya Hükümdarı Fernando'nun kızı Aragonlu Catherine'den dolayı aşk tarihinde yerini alır.

İngiltere Kralı VII. Henry'nin 14 yaşındaki oğlu Arthur'la siyasi amaçlar gözetilerek evlendirilen 16 yaşındaki Aragonlu Catherine altı ay sonra dul kalır. Arthur bir salgın hastalıktan dolayı ölür. Kral VII. Henry, Catherine'i diğeri oğlu Prens Henry'yle evlendirmek ister. Ne var ki, ileride VIII. Henry olarak kral olacak Prens Henry henüz 11 yaşındadır.

Aragonlu dul Catherine 6 yıl bir mal gibi İngiliz sarayında bekletilir. Prens Henry 17 yaşına geldiğinde iki genç arasında aşk doğar. Fakat Kral VII. Henry onları evlendirmekten vazgeçmiştir, oğluna başka bir kız aramaktadır. 1509 yılında Catherine, İspanya'ya gönderileceği sırada VII. Henry ölür. Bu ölüm âşıkların işine yarar, VIII. Henry olarak tahta çıkan Henry hiç zaman kaybetmeksizin Catherine ile evlenir. Âşıkların evliliği mutlu başlar ve uzun yıllar sürer. Filozof Erasmus bu evliliği örnek evlilik olarak gösterir.

Evliliğin mutluluk çağının bitmesinden sonra sorunlar başlar. Kral VIII. Henry kendisine bir erkek çocuk veremeyen Catherine'den soğur, gözlerini dışarıya diker. Catherine hâlâ VIII. Henry'yi sevmektedir.

VIII. Henry aradığını Catherine'in nedimelerinden biri olan Anne Boleyn'de bulur, onunla gizlice yaşamaya başlar. Bir süre sonra Catherine'den boşanmaya karar verir. Catherine'den ayrılma kararına inandırıcı olmayan gerekçeler bulur. Oysa Catherine araya başka bir kadının girdiğini fark etmiştir.

VIII. Henry'nin, Catherine'den boşanma kararını Papa onaylamaz. Bunun üzerine Henry, Anne Boleyn'le gizlice evlenir. Anne 1533 yılında altı aylık hamileyken kraliçe olur.

Catherine aşkta terk edilmenin, kenara atılmanın acılarını yaşarken hastalanır. Ocak 1536'da Henry'ye elveda mektubunu gönderir:

“Çok değerli efendim, kralım ve eşim,

Ölüm saatim yaklaşırken, size duyduğum sevgiden ötürü, dünyasal ya da bedensel bütün kaygıların üstünde tutmanız gereken ruh sağlığınıza dikkat etmenizi salık vermekten başka bir şey düşünemiyorum. Bu kaygılardan dolayıdır ki beni felaketlere, kendi şahsınızı ise pek çok dertlere gark ettiniz. Ama hepinizi bağışlıyorum.

(...)

Sizden hizmetçilerimle ilgili olarak da bir dilekte bulunacak ve onları evlendirmenizi rica edeceğim; yalnızca üç hizmetçim bulunduğundan bu size bir yük olmayacaktır; aksi halde geçinmeleri mümkün olmayacağından, bütün diğer uşaklarıma da aylıkları dışında yıllık bir ödeme yapmanızı rica ediyorum; son olarak gözlerimin her şeyden çok sizi arzuladığına yemin ediyorum.

Elveda.”

Belirli insanlar dışında herkesle görüşmesi yasaklanan Catherine 7 Ocak 1536'da acılar ve sevgisizlik içinde ölür.

Ne kadar ilginçtir ki, Catherine'in ölümünden yaklaşık bir ay sonra VIII. Henry, Anne Boleyn'i zina ile suçlayarak idam ettirir. Ardından Jane Seymour'la evlenir. Jane, 1537'de doğum yaparken ölür. 1540 yılında VIII. Henry, Anna Cleves'le evlenir; ama kısa zaman içinde onu boşar. Beşinci eş olarak Catherine Howard'ı alır. 1542 yılında onu zina yapmakla suçlayarak ölümüne mahkûm ettirir. 1543 yılında Catherine Parr'la evlenir. Böylece VIII. Henry altı kez evlendikten sonra 1547'de ölür.

VIII. Henry, Aragonlu Catherine aşkından, aşk tarihine ne kalır? Yalnızca Catherine'in yazdığı şu satırlar:

“Kral efendimi bir kadın bir erkeği ne kadar sevebilirse o kadar sevdim ve seviyorum.”

* * *

Aşk tarihinden: *En çürük aşk mal mülk üzerine kurulan aşktır; zayıflığı, sevgiyi çürütmesinden gelir.*

Duygulu Bir Kralın Aşkı

VIII. Henry coşkulu bir âşık sayılamaz. Onunla aynı yüzyılda yaşayan başka bir Henry daha vardır: Fransa Kralı IV. Henry (1553-1610). IV. Henry aşkın yoğun duygularını hem duyan, hem de bunu aşk mektuplarına döken bir âşıktır.

1589 yılında Fransa Kralı olan IV. Henry 1590 yılında Gabrielle d'Estrees (1573-1599) ile karşılaşır.

Henry, 37, Gabrielle 17 yaşındadır. Henry, kuzeni Marguerite ile evlidir. Evlilik aşkı engelleyemez. Henry kendisinden yirmi yaş küçük olan Gabrielle'e tutulur. Şüphesiz ki, Gabrielle'in gönlünde yatan IV. Henry ile evlenmektir.

IV. Henry her âşık gibi kıskançtır. Gabrielle'e bir başka erkek göz koymasın diye onu Haziran 1592'de yaşlı Liencourt Beyi ile göstermelik biçimde evlendirir. Ama kendi kıskançlığını yenmek için bulduğu çözüm onu daha fazla kıskanç yapar. Gabrielle'i kıskandığını ifade eden mektuplar gönderir. Gabrielle ise Henry'ye aşkını anlatan şatırları yazar:

“İnanın korkudan ölüyorum. Yalvarırım, dünyanın en harikulade erkeğinin ne durumda olduğunu bana bildirin. Korkarım dertleriniz çok büyük, çünkü başka hiçbir neden bugün beni varlığınızdaki yoksun bırakmazdı.”

Bu satırlar Şubat 1593'te yazılmıştır. 16 Haziran 1593'te Kral IV. Henry savaş alanından sevgilisine bir mektup yazar. Bu mektupta IV. Henry'nin bir âşık olarak heyecanını görmek mümkündür:

“Kuşkusuz hak ediyorum sevginizi, çünkü şimdiye dek aşkım hiç bu kadar büyük, arzum bu kadar sabırsız olmamıştı. Bu nedenle şu nakaratı bütün mektuplarımda yineliyorum: gelin, gelin, gelin, benim sevgili aşkım. Gelin ve elinden gelse binlerce mili kat edip ayaklarınıza kapanacak ve oradan bir daha hiç kalkmayacak olan erkeği varlığınıza onurlandırın.

(...)

Ayaklarınızı milyonlarca kez öpüyorum.”

1594'te Gabrielle birinci erkek çocuğunu doğurur. Gabrielle artık gayri resmi eşi gibidir Henry'nin. Henry evli olmasına rağmen evliliği simgeleyen elmas yüzüğü Gabrielle'e verir. Onun Liencourt Beyi'yle olan evliliğini 1596 yılında iptal eder. Gabrielle bir çocuk daha doğurur IV. Henry'ye. Gabrielle, Fransa Kraliçesi olabilmenin, aşkını evlilikle taçlandırmanın çok yakınına geldiği sırada üçüncü çocuğunu doğururken ölür. Yirmi altı yaşında hem aşka, hem de kavuşmak istediği dünya nimetlerine veda eder.

IV. Henry dokuz yıllık aşkın ürünü olan üç çocuğu kendi nüfusuna geçirir. Ölen sevgilisine bir de ağıt yakar:

“İçimde aşkın kökleri öldü ve bir daha asla canlanmayacaklar.”

İçinde ölen aşkla IV. Henry on bir yıl daha yaşar. 1610 yılında Paris'te öldürülür.

*

*

*

Aşk tarihinden: *Aşıktaki duyguların krallığı kendinden başka kral tanımaz.*

İki Kız Kardeş ve Bir Âşık

Avusturyalı Wolfgang Amadeus Mozart (1750-1791) *Figaro'nun Düğünü*, *Sihirli Flüt*, *Don Giovanni* gibi müzik eserleriyle tanınır. Aşk dünyası ise onu iki kız kardeş olan Aloisia ile Constanze'ye olan aşkıyla tanır.

Mozart'ın babası Leopold Mozart 26 yaşındaki oğlunu ün ve paraya kavuşsun diye Paris'e yollamaya karar verir. 23 Eylül 1777'de Mozart ve annesi bir posta arabasına binerek Salzburg'dan yola çıkarlar, Mannheim'a varırlar. Mozart bu şehirde Weber ailesinin genç yaştaki kızı Aloisia ile tanışır. Aloisia müzikle ilgilenen bir kızdır, sesi güzeldir. Ortak zevkleri olan müzik, Mozart'ta aşk duygularını uyandırmakta gecikmez. Aşkın hayal dünyası Mozart'ı içine alır, ona Paris'te bulmayı umduğu ün ve parayı unutturur. Zamanını Aloisia'ya adar, annesiyle vakit geçirmek yerine sevdiği kızın peşinden koşar.

Mozart, babasının sözlerine değer veren ve onun emirlerinden dışarıya çıkmayan bir kişiliğe sahiptir; ama Aloisia'ya hissettiği aşkı babasına bildirmekten çekinir. 17 Ocak 1778 tarihinde babasına yazdığı mektupta aşkından bahsetmeden Aloisia'dan övgüyle söz eder:

“Mükemmel şarkı söylüyor, billur gibi bir sesi var. Sadece rol yapmasını biraz ilerletmesi gerek, bunu başarırsa her operada ‘prima donna’ olarak sahneye çıkabilir. Henüz on altı yaşında.”

Mozart'ın annesi de aynı tarihte Mozart'ın Aloisia'ya tutkun olduğunu yazarak kocasını uyarır:

“Kızın inanılmaz güzellikte şarkı söylediği gerçek. (...) Weber ailesiyle tanıştığından beri tümüyle değişti, benim yanımda vakit geçirmek istemiyor. (...) Bu satırları o evde yokken aceleyle ve ondan gizli yazıyorum.”

Leopold Mozart oğlunun aşk uğruna amaçlarından saptığını anlar. Mozart'ı mantıklı davranmaya çağıran ve onu eleştiren bir mektup gönderir. Mozart aşk ile baba sevgisinin ve hedeflerinin arasında sıkışıp kalır. İsteksiz biçimde Paris'e gitmeyi kabul eder. 24 Şubat 1778'de bitirdiği aryayı Bayan Aloisia Weber'e adar:

“Nereden geldiğini bilmiyorum
Kalbime bu hoş duyguların
Bu bilinmez his
Tüm göğsüme kaplayan;
Bu soğuk ürperti
Tüm damarlarıma yayılan.”

* * *

Mozart ve annesi 14 Mart 1778 günü Mannheim'den ayrılırlar, Paris'e doğru yola çıkarlar. 23 Mart 1778'de Paris'e varırlar. Mozart aşkın ayrılık acısını içinde taşıyarak Paris'in müzik dünyasında ün ve parayı aramaya başlar; ama aradığını bulamaz. Uğradığı başarısızlık yetmezmiş gibi 3 Temmuz 1778'de annesinin ölümüyle karşılaşır. Yıkılmış, umutsuzlaşmış Mozart 30 Temmuz 1778'de Aloisia'ya bir mektup postalar.

“Benim sağığım Tanrıya şükür iyi. Ancak ruhum huzursuz ve öyle de kalmaya devam edecek. Ancak sizi tekrar gördüğüm ve yürekten kucakladığım zaman yeniden mutlu olabileceğim. Yalnızca bu düşünce beni avutuyor. Lütfen bana sık sık yazın. Sizden gelen mektupların beni nasıl sevindirdiğini bilemezsiniz. (...) Sevgili arkadaşım, sizden bir haber alabilmek için yanıp tutuşuyorum.”

Mozart, babasının isteğı üzerine Salzburg’a geri dönmeye karar verir. Aloisia aklında ve yüreğindedir. Mannheim’a ulaştığında Weber ailesi Münih’e taşınmıştır. Aloisia Münih Operası’nda önemli bir yere sahip olmuştur. 25 Aralık 1778’de Mozart Münih’e gider ve Aloisia ile yeniden karşılaşır.

Aşk dünyasında Aloisia’yla yaşayan Mozart, gerçek dünyada yaşayan Aloisia tarafından küçük görülerek kabul edildiğinde birden uyanır. Mozart’ın aşkı tek taraflıdır. Aşk acısını yanına alan Mozart, Salzburg’a döner.

* * *

1781 yılında Mozart, Viyana’ya taşınır. O tarihte Weber ailesi de Viyana’ya taşınmıştır. Mozart, Weber ailesinin yanında kiracı olarak kalmaya başlar. Aloisia evlenmiştir. Mozart bu kez de Aloisia’nın kardeşi Constanze’ye âşık olur. 15 Aralık 1781 tarihinde babasına Constanze için şu satırları yazar:

“Ben hayatım boyunca hiçbir ailede böyle büyük karakter farkına rastlamadım.

(...)

Ortancaları, yani benim sevgili Constanzem ise içlerinde en çok ezileni. Evin tüm yükünü üstlenmesine rağmen kimseyi memnun edemiyor. (...) Çirkin değil ancak güzel de sayılmaz. Tüm güzelliğı iki küçük siyah gözden ve alımlı bir vücuttan ibaret. Çok esprili değil ancak bir anne ve eş olarak görevlerinin farkına varacak olgunlukta. Para harcamaya meyilli olduğu kesinlikle doğru değil. Tam tersine oldukça kötü giyinmeyi alışkanlık haline getirmiş.

(...)

Ev işlerinden anlıyor ve dünyanın en iyi kalbine sahip. Onu seviyorum, o da beni tüm kalbiyle seviyor. Söyleyin bana bundan daha iyi bir eş isteyebilir miydim?”

1782 yılında Constanze Weber ile evlenir Mozart. Üç tanesi ölen, üç tanesi yaşayan 6 çocukları olur. 1791 yılında Mozart, karısına kimin destek olacağını düşünerek ölür. Çok zaman geçmeden Constanze, Danimarkalı diplomat Georg Nikolaus von Nissen’le evlenir. 1842 yılına kadar yaşar.

* * *

Aşk tarihinden: Ölenin arkasından aşk kısa bir süre ağlar; aşkın gerçekliğı, kısalığının uzunluğı kadardır.

Tek Taraflı Aşkların Kahramanı

57 yaşında hayata gözlerini yuman Ludwig Van Beethoven (1770-1827) 30 yaşları civarında sağır olur. Fakat buna rağmen dünyaca tanınan eserler yaratmaya devam eder.

1824 yılında Dokuzuncu Senfoni ilk kez Viyana Tiyatrosu'nda çalınır ve eseri kulakları duymayan Beethoven idare eder. Konser bittiğinde izleyicilerin alkışları arasında ağlayarak salonu terk eder. Yalnızlıkla sarmaş dolaş yaşayan Beethoven hiç evlenmez. Evlilikle ilgili görüşü şudur:

“Bir süre sonra taraflardan birinin ya da ötekinin pişmanlık duymadığı hiçbir evliliğe rastlamadım.”

Beethoven'in dile getirdiği bu gerçekte en büyük pay kendisinin aşk deneyimine dayanır. O, çoğunlukla tek taraflı yaşadığı aşkların kahramanı olan bir âşıktır.

* * *

Beethoven 22 yaşında, 20 yaşındaki Eleonore'ye âşık olur. İlişki çok kısa sürer. Ardından Eleonore'un tanıdığı Jeannette'e. Bu aşktan da bir karşılık göremez Beethoven.

Kontes Theresa von Brunswick'e duyduğu aşkı yaşadığı umutsuzluk ona intiharı bile düşündürür. Ölümünden sonra bulunan Heligenstadt Vasiyetnamesi'nde bu acılı dönemi anlatır.

Bonn'daki saray korusunda çalışan Magdalena'ya vurulur sonra. Ona evlenme teklif eder. Âşık olduğu kadından şu yanıtı alır:

“Benim sevdiğimi nereden çıkardın? Bir kere, sen çocuksun daha... yaşın bakımından değil, kafan bakımında. Aptalın birisin... Sonra, çirkinsin de!”

Beethoven sağırılık sorununu yaşadığı dönemde ders verdiği genç kız Giulietta Guicciardi'ye âşık olur. Giulietta onunla evlenmek yerine bale bestesici Kont Wenceslas ile evlenir.

1827 yılında cenazesi kalktıktan sonra, yakınları Beethoven'in özel çekmecesinde 1811-1812 yıllarında yazıldığı tahmin edilen bir mektup bulurlar. Bir aşk mektubudur bu! İsmi bilinmeyen sevgiliye yazılmış şu satırlarla Beethoven aşk tarihine geçer:

“Yataktayken bile düşüncelerim üzerinize üşüşüyor ezeli sevgilim, zaman zaman sevinçle, sonra gene üzüntüyle Yazgı'nın duamızı iştmesini bekliyorum; yaşama göğüs germek için ya tümüyle sizinle birlikte yaşamalıyım ya da sizi hiç görmemeliyim. Evet, kollarınıza uçup bağrınızda gerçek yuvamı bulduğumu söyleyene ve kollarınızın arasında ruhumu kutsal ruhlar âlemine sürüklenmeye bırakana dek yaban ellerde bir avare olmaya karar verdim. Heyhat, ne yazık ki böyle olmak zorunda. Sükûnet bulacaksınız, size sadık olduğumu bildiğinizde sükûnetiniz daha da büyüyecek; başka hiçbir kadın kalbimin sahibi olamaz. Asla asla. Ah Tanrım, insan böylesine değerli bir kadından neden ayrı kalmak zorunda oluyor? Şu anda Viyana'daki yaşamım sefil bir yaşam. Aşkıınız beni ölümün hem en mutlusu hem de en mutsuzu kıldı.

(...)

Sakin olun; çünkü ancak yaşamlarımızı sakın bir şekilde ele alırsak birlikte yaşama amacımıza ulaşabiliriz. Sakin olun; beni sevin. Bugün... dün... ne göz yaşartıcı bir özlem bu size duyduğum... size... siz... hayatım... her şeyim... size en iyi dileklerimi yolluyorum. Ah, ne olur beni sevmeye devam edin, âşığımızın sadık yüreğini asla yanlış değerlendirmeyin.

Hep sizin, hep benim, hep ikimizin.”

* * *

Aşk tarihinden: *Tek taraflı aşk güçlü görünmesine rağmen güçsüz aşktır; sevilende kendini üretmez çünkü. İki kişilik üretimdir aşk!*

Kadınlardan Nefret Eden Bir Âşık

Aşkın tarihinde umutsuzluğa uğramış, aşkı doyasıya yaşayamamış filozoflar da yer alır. Bunlardan bir tanesi Nietzsche'dir. Diğeri de Arthur Schopenhauer (1788-1860).

Schopenhauer kadınlar hakkında daha gençlik çağından itibaren olumsuz düşünmeye başlar. Babasının ölümünden sonra annesi yaşama küsmez, mutluluğu arayan bir yaşam kurar kendine. Entelektüel dünyanın ışıklarından özgürce yararlanmaya çalışır, edebiyat çevresine girer.

Schopenhauer annesinin yaşamdan zevk almak isteyen tutumunu, ölmüş babasına yapılmış ihanet gibi görür, kadın cinsinden nefret eder. Anne ve oğul arasındaki ilişki kopar, yirmi beş yıl görüşmezler. Schopenhauer yıllar sonra kendi hayatını değerlendirirken annesi ve kadınlar hakkında şunları söyler:

“Kadınları tanıyorum. Evliliği yalnızca ihtiyaçların giderileceği bir kurum olarak görüyorlar. Babam gitgide daha da acınacak derecede hastalanırken, basit bakım işlerini yapan sadık uşağın sevgi dolu yardımseverliği olmasa terk edilmiş sayılırdı. Babam yalnızlığında yatarken annem partiler veriyordu; babam büyük acılar çekerken annem eğleniyordu. Kadınların sevgisi böyledir!”

“Doğa, (kadınların) bitmek bilmez masraflar, çocuk sevgisi, inatçılık, dik başlılık, yaşlanmak ve birkaç yıldan sonra çirkinleşmek, aldatma, kocasını boynuzlamak, kapris, garip meraklar, histeri krizleri, cehennem ve şeytan gibi pek çok kötülüğü içinde barındırdığını gizler. Bu yüzden evliliği gençlikte alınan ve yaşlılıkta ödenen bir borç olarak görüyorum...”

Kadınları bu türlü değerlendiren filozofun aşka karamsar bakması kaçınılmaz olur. Evlilik kurumunun aşka verdiği zararların faturasını aşka ve kadınlara çıkarır. Bir filozof olarak kendisini şu sözlerle teselli eder:

“Bütün büyük şairlerin evlilikleri mutsuzdur ve hiçbir büyük filozof evlenmemiştir: Demokritos, Descartes, Platon, Spinoza, Leibniz ve Kant. Tek istisna Sokrates'ti – ve o da bunun bedelini ödedi, çünkü karısı şirret Ksanthippe'ydi... Çoğu erkek kadınların kötülüklerini örten dış görünüşlerine kanar. Gençken evlenirler ve yaşlandıklarında bunun bedelini öderler, çünkü karıları histerikleşir ve inatçılaşıır.”

Schopenhauer kadınlardan nefret etse de, gençlik döneminde aşksız cinsel ilişkilerini fahişelerle yaşar.

* * *

33 yaşına geldiğinde Caroline Madon isimli Berlinli bir genç kızla tanışır. Caroline 19 yaşındadır. Koroda çalışmaktadır, erkeklerle ilişkilerinde tutucu değildir. Aralarında ilişki başlar. Bu ilişki aşktan çok cinsel isteklerle yüklüdür. Caroline hamile kalır, Karl Ludwig ismini verdiği çocuğu doğurur. Schopenhauer kendisinden olan çocuğu kabul etmez. Caroline-Schopenhauer ilişkisi on yıl sürer ve biter.

1831 yılında, Schopenhauer'ın kapısını aşk kırk üç yıl sonra çalar. On yedi yaşındaki Flora Weiss'a bir sandal partisinde âşık olur. Duyduğu aşkı göstermek için ona bir salkım üzüm uzatır

ve onunla evlenmek istediğini söyler. Flora'nın tepkisi olumsuzdur. Schopenhauer'ın evlilik teklifini geri çevirir.

Yıllar sonra Flora Weiss, yeğenine olayı şöyle aktarır:

“Ama üzümle istemedim. Midem bulandı, çünkü Schopenhauer onlara dokunmuştu. Bu yüzden hepsini arkamdan suya attım.”

1859 yılında kadın heykeltıraş Elizabeth Ney, bir ay filozofun evinde kalır ve onun büstünü yapar. Schopenhauer o dönemdeki duygusunu kâğıda döker:

“Bütün gün evimde çalışıyor. Ben öğle yemeğinden dönünce kanepeye oturup birlikte kahve içiyoruz. Evliymişim hissine kapılıyorum.”

Bir yıl sonra da Schopenhauer aşksız yaşadığı dünyadan göç eder. Geriye aşağıladığı, ama ele geçirmek için çırpındığı kadınlara şu sözler kalır:

“Onlara çok düşkündüm – beni bir kabul etselerdi.”

* * *

Aşk tarihinden: *Sevmek istediğin şeyden nefret ediyorsan sevemezsin.*

Ölümü Hak Etmeyen Bir Aşk

Kafkas Esiri, Bahçesaray Çeşmesi, Çingeneler, Evgeniy Onegin, Yüzbaşının Kızı, Maça Kızı, Boris Godunof, Dubrovski gibi önemli eserlerin altına imzasını atmış Aleksandr Puşkin (1799-1837) Rus edebiyatının kurucusu sayılır. Ayrıca despot Çarlık yönetimi aleyhinde yazdığı alaycı eleştirilerle Rus halkının direniş tarihinde yerini alır. Onun kişiliği şu şiirinden bellidir:

“Öf be! Nereye baksam zulmün kırbacı,
Zincir şakırtıları nereye baksam,
Sarmış her yeri köleliğin güçsüz göz yaşları,
Uğursuz utancı sarmış her yeri kanunların;
Nereye baksam devletin haksız gücü.
Beslenir çürük inançların karanlıklarında
Korkunç tutkusu saltanatın, şan ve şerefın,
Beslenir çürük inançların karanlıklarında
Köleliğin korkunç ağacı.”

Puşkin bir serseri gibi yaşadığı gençlik döneminde birçok kıza âşık olur. Ne var ki, onu en derin biçimde sarsan, ünlü Rus yazar ve tarihçisi Karamzin’in karısı Yekaterina Andreyevna Karamzin’e duyduğu aşktır. Puşkin on yedi, Andreyevna otuz yedi yaşındadır. Puşkin âşık olduğu yetişkin kadının ayaklarına kapanarak ve ağlayarak aşkını itiraf eder. Andreyevna Karamzin kendisinden yirmi yaş küçük Puşkin’in aşkından gurur duysa da, aralarında bir ilişkinin başlamasına izin vermez. Puşkin aşkını yüreğine gömmek zorunda kalır, ama onu hiç unutmayaacağına söz verir kendine.

Aradan yıllar geçer, Puşkin, Odesa’da yaşarken bir tüccarın karısı olan Madam Rizniç’le karşılaşır. O sıralar Puşkin yirmi üç-yirmi dört yaşındadır. Bu kadına duyduğu aşkı ölüm ortadan kaldırmaz, Madam Rizniç 1826 yılında ölür. Puşkin ölüm acısıyla, aşk acısını birlikte yaşar.

Çok uzun zaman geçmez, aşk acısını yeni bir aşkın sevinciyle kapatır Puşkin. General Kern’in eşi Anna Petrovna Kern’e yüreğini kaptırır. Puşkin bu kadına karşı duygularını şiirle dile getirir:

“Sürgünde, ‘hayatım’ dediğim boşlukta
Günler geçip giderken
İnançsız, tutkusuz, aşksız.
Acısız ve şiirsiz.

Birden hayata döndürdün beni.
Kutsal, aydınlık bir hayal gibi
Ansızın çıktın karşıma
Ey iffetli güzelliğin perisi

Yüreğim atmaya başladı
Göğsümden fırlarcasına
Kavuştum seninle birlikte
Aşka, şiire ve gözyaşına.”

Puşkin, Anna Petrovna'ya aşk mektupları gönderir; aşkına yanıt alır. 1827 yılında Anna kocasından boşanır. Ama bir süre sonra Anna ile kuzeni Vulf arasında ilişki başlar. Puşkin bu kez de aldatılma ve kıskançlık duygularını birlikte yaşar.

* * *

Puşkin 1829'da Moskova'da bir baloda bir genç kızla karşılaşır: Natali Gonçarovna. On beş-on altı yaşındaki Natali'nin güzelliğine vurulur otuz yaşındaki Puşkin. Natali de onun ünlü bir edebiyatçı olmasına. Aralarında dünyaya bakış farkı vardır; fakat aşk bu farkı göstermez, gizler. Puşkin arkadaşlarına yazdığı bir mektupla evleneceğini açıklar:

“Gençliğim verimsiz ve kısır geçti. Şimdiye kadar geleneksel olmayan bir biçimde yaşadım; mutlu olamadım. Artık mutluluğu alışılmış yollarda bulabileceğime inandım. Yaşım otuzu geçti, evlenmenin normal yaşı ise otuzdur.”

Gerçi Puşkin bu evliliğin geleceğini pek parlak görmez. Güzelliğine âşık olduğu Natali'nin sevgisinin devamından kuşkuludur. Sevgilisi hakkında arkadaşlarına şöyle yazar:

“Bu sakın kayıtsızlığını övgüler, pohpohlamalar, kışkırtmalar arasında koruyabilecek mi? Daha parlak bir evliliğe lâyık olduğunu söyleyecekler kendisine. Bu tür art niyetli sözleri hep içten sanacak. O zaman beni bir düzenbaz, yaşamında bir engel gibi görmeyecek mi? Hatta iğrenmeyecek mi benden? Tanrı şahidimdir ki onun için yaşamımı veririm, ama onu dul bırakmak için ölmek, güzelliğinin baharında, kendine yeni bir eş seçsin diye... Bu düşünce cehennem azabı veriyor bana!”

Tüm kaygılarına karşın Natali'yle evlenir. Onun kültürünü artırmak için günlerini harcar. Natali gözü yükseklerde olan, lüksten hoşlanan, erkeklerden övgü almayı seven, güzel giyinmek isteyen bir kadındır. Natali'nin kültürle, kitaplarla uğraşacak arzusu yoktur. Bir süre sonra Puşkin onun öğretmeni gibi davranmaktan vazgeçer.

Natali doğmuş çocuklarına rağmen sosyete çevrelerinde gezmekten, gününü gün etmekten yılmaz. Üstelik zengin, soylu erkeklerden gördüğü ilgiyi ballandıra ballandıra kocasına anlatır veya yazar. Puşkin sık sık kıskançlık krizleri yaşayarak günlerini geçirir. Bazen karısının özentilerine karşı duyduğu kızgınlığı mektuplarında dile getirir. Natali'ye der ki:

“Saç modelini kopye ettiğin Ninon fahişesi ne diyor biliyor musun? Her erkek aynı şeyin peşindedir: En kolayının. Buna dayanarak gördüğün ilgiyle övünebilecek misin?”

Puşkin ekonomik sıkıntı içinde karısının dileklerini yerine getirmeye çalışır. Çocuklarının geleceğini düşünür, onlar için endişe duyar. Natali ise yaşamın zevklerini çıkarmaya devam eder. Kendisine kur yapan erkeklerin tutumundan hoşlanır, onları oyalayarak sosyete sahnesinde önde olmaya çalışır.

Natali'ye ilgi gösteren erkeklerden biri Fransız kökenli Dantes'tir. Puşkin olayı duyar, Dantes'i düelloya davet eder. Dantes olayı kapatmak amacıyla âşık olduğu kadının Natali değil, onun kardeşi Katerina olduğunu söyler. Bu sefer de Puşkin onun Katerina'yla evlenmesini dayatır. Dantes zorunlu olarak Katerina'yla evlenir. Ama iki hafta sonra Puşkin bacanağını evden kovar.

Puşkin'den intikam almak isteyen Dantes ve arkadaşları Puşkin'e bir paket yollarlar. Paketin içinden, "Boynuzlular Derneği" adına yazılmış bir onur diploması çıkar. Puşkin kendisine yapılan aşağılamaya sert bir yanıt verir. Düello yeniden çözüm aracı olarak gündeme gelir.

Düello sırasında ilk kurşunu Puşkin yer. Puşkin son bir gayretle silahını ateşler, Dantes'i yaralar. Puşkin'in kasığı parçalanmış, Dantes hafif bir yarayla kurtulmuştur. Düellonun ertesi günü, 29 Ocak 1837 sabahı Puşkin can çekişmeye başlar. Ölüm kapıda beklerken Puşkin bir kadını görmek istediğini söyler: Gençlik aşkı Yekaterina Karamzina'yı!

Karamzin çağrılır, birkaç dakika görüşürler ve Puşkin son nefesini verir. Henüz otuz yedi yaşındadır, yolun yarısındadır. Peki, Natali kocasının ölümünden hemen sonra ne yapar? Bakanlığa atanmış yüksek düzeydeki bir memurla evlenir, hayatını zevk içinde yaşar.

* * *

Aşk tarihinden: *Her aşk güzelliğe koşar; ama hiçbir güzellik tek başına aşka yetmez. Gerçek olmayan bir aşk uğruna ölmeye değmez.*

İsyancı Bir Âşık

İrlanda topraklarında doğan Robert Emmet (1778-1803) daha 15 yaşındayken, İrlanda'nın İngiliz egemenliğinden kurtarılmasını amaçlayan “Birleşik İrlandalılar” örgütüne üye olur. 1798’de bu örgütün çıkardığı isyana katılır, yenilirler ve Robert, Fransa’ya kaçır. 1802 yılında İrlanda’ya geri döner ve örgütün lideri olur.

Robert sadece İrlanda'nın kurtuluşuna gönül vermez. Okuldan sınıf arkadaşı olan Richard Curran'ın kız kardeşi Sarah Curran'a (1800-1808) da gönül verir. Sarah'ın babası bu ilişkiye karşı çıktığından dolayı iki âşık gizlice nişanlanır.

23 Temmuz 1803'te Robert ve arkadaşları İngiliz hükümetine karşı isyan örgütlerler, başarısız olurlar. Robert kaçır; fakat çok zaman geçmeden yakalanır, hapsedilir. Üzerinden sevgilisi Sarah Curran'ın yazdığı mektuplar çıkar. Sorgucular mektupların kimden geldiğini öğrenmek için Robert Emmet'i sıkıştırırlar. Onun yanıtı şu olur:

“Başkasına zarar vermektense kendi yaşamımı veririm.”

Yapılan işkencelere karşın Robert mektupların sevgilisi Sarah'tan geldiğini söylemez. Sevgilisine durumu anlatmak ve onu uyarmak için bir mektup kaleme alır. Eylül 1803 tarihinde yazılmış mektupta şu satırları okuruz:

“Biricik aşkım,

Size nasıl yazacağımı bilemiyorum. Hayatımda size verdiğim acımasız zarar kadar beni ezen bir olay yaşamadım hiç. Yakalandım ve mektuplarınızı yok etmeye fırsat bulamadan, üzerime bir silah çevrilmiş olarak arandım. Daha önce bulunanlarla karşılaştırdılar mektupları. Mahkemede bunları aleyhimde delil olarak kullanacakları tehdidinde bulundular. Mektupları kullanmamaları halinde suçu kabul edeceğimi söyledim. Kabul etmediler. Aşkım, beni bağışlayabilir misiniz?

Mektupları yazan kişiyle ilgili olarak herhangi bir şey yapıp yapılmadığını sordum, çünkü sizin de tutuklanmış olmanızdan korkuyordum. Uzun süre yanıtlamadılar sorumu. Ama durumun böyle olmadığını öğrendiğimde, sadece beni korkutmak istediklerini düşünmeye başladım; ama red yanıtları şu anda geldi ve korkularım yeniden alevlendi. Bir şey yapma girişiminde bulunacak kadar alçak olsalar bile size zarar veremezler, çünkü ellerinde mektupları kimin yazdığı konusunda kanıt yok, adınızı bir kez olsun ağzımdan kaçırmış da değilim.

(...)

Mektuplarımı imha edin ki aleyhinizde herhangi bir şey bulunmasın, beni birkaç kez görmüş olabileceğinizi, bunun dışında tanımadığınızı söyleyin. Tanrı aşkına mektubu getirenle bana bir iki satır gönderin ve kendinizi nasıl hissettiğinizi bildirin. Kendim için hiç kaygılanmıyorum, kendimi umursamıyorum; ama sizin için müthiş endişeliyim. Biricik aşkım, sevinerek canımı vermeye hazırım, ama daha fazla ne yapabilirim? Telaşlanmayın; sizi korkutmaya çalışabilirler; ama daha fazla bir şey yapamazlar. Tanrı sizi korusun, benim biricik aşkım.

Bu mektubu hemen göndermeliyim; karanlıkta yazdım bu satırları. Canım Sarah'm, beni bağışlayın.”

Bu mektubu Sarah'ya iletilmek üzere, arkadaşı George Dunn'a verir; ama George ona ihanet ederek mektubu İngilizlere iletir. Sarah zar zor tutuklanmaktan kurtulur.

Robert Emmet mahkemede İrlanda halkının özgürlük taleplerini savunur. Mahkeme idam kararını onaylar. Robert son sözlerini söyler:

“Mezar taşıma kimse bir şey yazmasın... Hatıram kimsenin belleğinde yer etmesin ve mezar taşım, başka zamanlarda, başka insanlar hakkım olan hükmü verinceye dek yazısız kalsın. Vatanım yeryüzündeki ülkeler arasında yerini aldığı anda, evet işte o zaman, yalnız ve yalnız o zaman yazılsın mezar taşım.”

Böylece Robert Emmet hem halkının direniş tarihine, hem de aşk tarihine özgürlüğü ve aşkı satmayan yirmi beş yaşındaki bir kahraman olarak geçer.

* * *

Aşk tarihinden: *Sevgilisinin canını kendi canından daha önemli görmeyen insan, gerçek âşık değildir.*

Aşkın Kölesi Olmuş Bir Kadın

Fransız Edebiyatı'nın tanınmış ismi Victor Hugo (1802-1885) bir generalin oğlu olarak dünyaya gelir. Genç yaşta yazdığı şiirlerle “harika çocuk” olduğunu gösterir, kral tarafından ödüllendirilir. Dünya edebiyatına *Sonbahar Yaprakları*, *Notre Dame'ın Kamburu*, *Yüzyılların Efanesi*, *Hernani*, *Sefiller* gibi eserler bırakan Victor Hugo'nun çalkantılı bir aşk hayatı ve birçok sevgilisi olur.

Önce Adele Foucher ile 1822 yılında evlenir Victor Hugo. Ama evlilik içine kapatılmış tek bir aşkla yetinmez, evliliğini yeni sevgilerle birlikte sürdürür. Ünlü yazarın kadın hayranları çoktur, o da bu durumdan yararlanır. Adele de boş durmaz, kocasının arkadaşı Sainte Beuve'e yönelir ve onunla gizli bir aşk yaşamaya başlar. Victor Hugo bu ilişkiyi öğrendiğinde arkadaşıyla ilişkisini keser, ama karısından boşanmaz.

1833 yılında Juliette Drouet (1806-1883) ile tanışır. Juliette erkeklerin gözdesi olan bir tiyatro oyuncusudur. Victor Hugo'yla karşılaşmadan önceki aşk hayatı zengin sevgililerle doludur.

Juliette, Victor'a sıırsıklam âşık olur, geçmişini mezara gömer, sadece Victor Hugo için yaşamaya başlar. O dönemde Hugo otuz, Juliette yirmi altı yaşındadır.

Artık Juliette, Hugo'nun maddi yardımıyla yaşayacak, onun özel sekreteri gibi olacak, Hugo'nun emirlerinin ve isteklerinin dışına çıkmayacaktır. Juliette, Victor Hugo'ya şöyle yazacaktır:

“Seni sonsuza kadar bekliyorum. Kafeste bir sincap gibi... Hiç gelemeyeceğini bilmektense, beklemeyi tercih ettiğim için bekliyorum.”

Evli Victor Hugo hem karısı Adele'i, hem de Juliette'i kıskanır. Juliette'in başka bir erkeğe gönlünü kaptırmaması için onu küçük bir evde, dışarıya fazla çıkmadan yaşamaya zorlar. Juliette gezmelere, tatile ancak Victor Hugo'yla birlikte gidebilir. Aşkın ona verdiği görev Hugo'ya aşk mektupları yazmaktır. Evinde Hugo'yu bekleyerek yaşayan Juliette aşkın dayattığı bu yaşamdan şikâyetçi olmaz. Hugo'yu, Adele ile paylaşmaktan rahatsızlık duymaz.

Victor Hugo 1841'de Fransız Akademisi'ne seçilir, Juliette'in haberi olmadan başka kadınları yaşamına sokar. Bunlardan bir tanesi 1844'te Hugo'nun sevgilisi olan Leonie Biard'dır. Leonie, ressam Auguste Biard'ın eşi. Victor Hugo gizli sevgilisine şöyle yazar:

“Eve şimdi geldim. Mektubunu aldım. Bugünkü bakışların, bu güzel mektubun habercisiydi.
(...)”

Evet, bu zarif, tatlı, nefis mektubunu o güzel gözlerinden okumuştum ve bu akşam, büyük bir mutlulukla yeniden okuyorum. Kaleminden dökülen o güzel kelimeleri, o tapılmaya değer olan bakışların söylüyorlar ve beni büyüleyerek başımı döndürüyorlar.

(...)”

İşte, senin için kopardığım bir çiçek. Sana ulaştığında solmuş ama kokusu hâlâ üstünde olacak; yaşlılıkta yaşanan aşkın simgesi gibi. Sakla bu çiçeği; otuz sene sonra bana gösterirsin.

Otuz sene sonra sen hâlâ güzel olacaksın, otuz sene sonra ise ben sana hâlâ âşık olacağım.”

* * *

Eskimeyen, yokoluşa gitmeyen duygular yoktur. Yıllar, aşk ipliğini kopuş noktasına kadar sürekli inceltir. Gün gelir Leonie, Victor Hugo'ya kızıp kendisine yazılan aşk mektuplarını Juliette'e 1851'de postalar. Juliette o zaman Victor'un gizli sevgilisinin varlığından haberi olur. Victor gerçeği itiraf eder.

Bir yanda karısı Adele, bir yanda Leonie, bir yanda da Juliette vardır. Hugo hiçbir kadından vazgeçmek istemez. İlginç bir çözüm önerir: Kadınlar Victor'un sevgisi için yarışacaklar, Victor'a en büyük sevgiyi gösteren kazanacaktır.

Juliette kendisinin aşağılandığı bu öneriyi aşk adına kabul eder. 28 Haziran 1851'de Victor Hugo'ya şöyle yazar:

“Sevgilim, kutsal saydığımız her şey adına, büyük üzüntüm adına, bana herhangi bir sahte cömertlik göstermeyin; salt benimkini korumak için yüreğinizi paramparça etmeyin... Bana acı Tanrım, yaşamdan daha çok, mutluluktan daha çok sevdiğim erkeğin, benim yüzümden acı çektiğini görürsem yutmak zorunda kalacağım bu son acı damlasını bana tattırma... Ah Tanrım! Benimle mutsuz olmasındansa, bir başkasıyla mutlu olmasına izin ver onun...”

Victor'un karısı Adele çok önceden kendine bir sevgili bulmuştur, Leonie ise yarışa girmeyi bile kabul etmez. Böylece “sevgi yarışmasının” tek yarışçısı olan Juliette kazanır.

* * *

Aralık 1851'de Napoleon darbe yaparak imparator olur ve Victor Hugo'nun yakalanması emrini verir. Victor artık kaçacaktır, gizli evlerde saklanması gerekmektedir. Ona Juliette sahip çıkar. Victor'un kalabileceği güvenli yerler bulur, sahte evraklar ayarlatarak onu yurtdışına çıkarır, ardından kendisi de gider. Victor Hugo hayatını kurtaran sevgilisine 31 Aralık 1851'de şöyle seslenir:

“Gizlendiğim yerlerde, sürekli tehlikede beklemekle geçen gecelerin sonunda, kapımda parmaklarınızda titreyen anahtarın sesini duyduğumda, kötülükler ve karanlıklar yok oluyordu; içeriye ışık giriyordu! Çatışmalara ara verildiğinde yanı başımda olduğunuz o korkunç, ama müthiş tatlı saatleri asla unutmamalıyız. O küçük karanlık odayı, tavandan, duvarlardan sarkan o eski eşyayı, yan yana duran iki koltuğu, masanın bir köşesinde yediğimiz yemeği, getirmiş olduğunuz soğuk tavuğu, yaşamımız boyunca unutmayalım; tatlı konuşmalarımızı, okşamalarınızı, kaygılarınızı, adanmışlığınızı hep anımsayalım. Beni sakın ve dingin gördüğünüze şaşırmıştınız. Bu sakinlik ve dinginlik nereden geliyor, biliyor musunuz? Sizden...”

Victor ve Juliet on dokuz yıl sürgün hayatı yaşarlar. 1870 yılında Napoleon'un iktidardan düşmesinden sonra Paris'e geri dönerler. Halk Hugo'yu özgürlük kahramanı olarak karşılar. Yanında Juliette vardır.

Victor Hugo'nun karısı Adele 1868'de öldüğü için Victor'un tek kadını Juliette'tir artık. Birlikte yaşamaya başlarlar. 1883'te Juliette ölür. Aşk tarihine sevgilisine on yedi bin mektup yazmış, “aşkın kölesi” olmuş bir âşık olarak kaydedilir.

* * *

Aşk tarihinden: *Tapınmacı aşk, doğaüstüne duyulan aşk gibidir; ne kadar insanlığından verirse o kadar kendini alçaltır.*

Mutsuz Bir Şairin Mutsuz Aşkları

Amerikalı şair ve küçük öykülerin babası sayılan Edgar Allan Poe (1809-1849) Boston’da doğar. Anne ve babasının ölümünden sonra çocuğu olmayan Frances Allan isimli bir kadın tarafından üvey evlat olarak kabul edilir.

Poe’un gençliği kumar oynamakla ve içkiyle geçer. İlk kitabını 1827’de *Timurlenk ve Diğer Şiirler* adıyla yayımlar. Parasızlıktan dolayı orduya yazılır. Ama ordu yaşamını sıkıcı bularak oradan ayrılır. Bir yıl sonra tekrar orduya yazılır, bu sefer de derslere girmediğinden dolayı ordudan atılır. Ortada kalan Poe’yu fakir halası Maria Clemm ve kuzeni Virginia Clemm evlerine kabul eder.

Poe, çocuk yaştaki Virginiya’ya âşık olur. 1836 yılında evlenirler. Poe 27 yaşında, Virginia 13 yaşındadır. Poe uyuşturucu kullanır, alkol ve kumara devam eder. Poe’un saldırgan, tutarsız davranışlarına rağmen Virginia onu sevgisinden yoksun bırakmaz. Poe da ona olan aşkını sürdürür. 1847 yılında Virginia veremden ölür ve Poe sevdiği insanı yitirmenin acısını yaşar. Daha fazla içkiye sığınır. Bu arada Poe’un şiir ve öyküleri yayınlanmaya devam etmektedir: *Helen’e, Çanlar, İşitilmedik Hikâyeler, Marie Roget’in Esrarı, Altın Böcek, Kuzgun*.

* * *

Poe, Virginia’nın ölümünden bir süre sonra Frances Sargent Osgood’a âşık olur. Tek yanlı, karşılığı olmayan bir aşktır bu! Poe umutsuzluk içinde âşık olduğu kadının ismini taşıyan şiiri yazar:

“Sözüm ona seviliyorsun, o zaman
İzin verme kalbinin
Şimdiki yolundan ayrılmasına!
Şu anda olduğun her şey olarak,
Olmadığın hiçbir şey olma.
Böylece, senin nazik tavırların,
Zerafetin ve güzelliğinden de fazlası
Sonsuz bir övgü konusu olacak yeryüzünde
Ve aşk da, basit bir görev.”

Frances Sargent Osgood yanıt vermediği aşka karşılık olarak Poe’yu, Helen Whitman’la tanıştırır. Helen de şairdir. Poe, eski aşkını unutup kendisinden 6 yaş büyük olan bu kadına aşk şiirleri yazmaya başlar:

“Beyazlara bürünmüş, menekşe rengi bir bulut kümesinde
Yarı uzanır halde gördüm seni, derken ay
Düşüyor bu güllerin göğe çevrili yüzlerine,
Ve seninkine de, göğe çevrili, ne yazık ki kederle!
Kader değil miydi, bu Temmuz gecesinde
Kader değil miydi (bir adı da Keder olan)
Bu bahçe kapısında durup,
Uyuklayan güllerin kokusunu içime çekmemi emreden?
Hiç bir ayak sesi yoktu,

Nefret edilen dünyanın tamamı uyuyordu,
Sen ve ben hariç.

(...)

Ne çılgın gönül hikâyeleri yazılı; uzanıyor
Görünür, billur, kutsal gezegenlerde.
Ne karanlık bir ızdırap! Ama nasıl da yüce bir ümit!
Nasıl da sessiz ve dingin bir gurur denizi!
Nasıl da cüretli bir hırs! Ama nasıl da derin,
Nasıl da dipsiz bir hacim aşk için!”

Poe, Helen’le evlenmeye karar verir; ama Helen’in annesiyle sarhoşken yaptığı bir tartışma evliliği engeller. Helen annesinin sözünden çıkmaz, Poe’un elleri bomboş kalır.

1849’da çocukluk aşkı Sarah Elmira Royster Shelton’la nişanlanır. Fakat düğünden üç gün önce bir barın önünde bayılır, dört gün sonra da ölür. Kırk yaşına kadar süren mutsuz yaşam tamamlanamamış bir aşkla bitmiş olur.

* * *

Aşk tarihinden: *Aşk, akli başında adam istemez; serseri arar kendine. Ama hayatı serseri olanı taşımaz.*

Fedakâr Bir Âşık

İngiliz şairi Robert Browning (1812-1889) ilk şiir kitabı *Pauline*'i 21 yaşında yayımlar. Gereken ilgiyi görmez. 32 yaşında Robert, o dönemin tanınmış kadın şairi Elizabeth Barrett'e 10 Ocak 1845'te bir mektup gönderir, onun şiirlerinin hayranı olduğunu belirtir.

Elizabeth Barrett (1806-1861) yıllar önce geçirdiği bir kazadan dolayı sakatlanmıştır, yatalaktır. Babasının bakımına muhtaç olan bu kadın, yalnızlığını ağırlarıyla paylaşarak yaşamaktadır. Hayata karşı umutsuzdur.

Ünsüz bir şair olan Robert Browning'den ünlü bir şaire gelen bu mektup umudun kapısını açar. Şiir üzerine başlayan mektuplaşma zaman içinde aşka dönüşür. Ama Elizabeth sakat halinden utandığından Robert'le buluşmaya yanaşmaz, kaçır. Robert'in ısrarları üzerine nihayet Mayıs 1845'te görüşmeyi kabul eder. Aşk mektuplardan çıkıp canlanır. Elizabeth, Robert'ten ilk mektubu aldığı tarih olan 10 Ocak 1845'ten tam bir yıl sonra, 10 Ocak 1846'da şu satırları bir âşık olarak yazar:

“Bana öyle geliyor ki, gelmiş geçmiş hiçbir erkek, hiçbir kadın için, sizin benim için olduğunuz kadar önemli olmamıştır; doluluk, biliyorsunuz ki, boşlukla orantılı olmalıdır... Ve ardında gizli olanı yalnız ben biliyorum; üzerinde tek gülün açmadığı upuzun bir ıssızlık... Ve mutlu olabilme yetisi bu gümüşî selin önünde büyük, kara bir delik olarak duruyor. Böyle bir düşte yaşamak ve inanmamak -size değil- kendi yazgıma inanmamak harikulade güzel değil mi? Böyle ansızın ışıksız, kandilsiz bir zindandan çıkarılıp -tıpkı benim gibi- başı dönmeden, yüreği ezilmeden bir dağın doruğuna çıkarılmış biri olmuş mudur dünyada?

(...)

Kalbimin size ait olduğunu nasıl kanıtlayacağım? Bu duyguyu hissettiğim gibi gösterebilecek miyim size? Boşuna soruyorum bu soruları.

Bana inanın biricik sevgilim, beni kendi iyiliğiniz ve mutluluğunuz için dilediğiniz gibi kullanabileceğiniz biri olarak görün, başkalarını düşünmeden size hizmet edecek biri olduğuma inanın. Sizden, büyük bir gönül rahatlığı içinde isteyebileceğim tek şey bu.”

Robert, Elizabeth'le evlenmek ister; fakat Elizabeth'in babası bu evliliğe karşıdır. Bunun üzerine iki âşık 12 Eylül 1846'da gizlice evlenirler. İtalya'ya taşınmaya karar verirler.

Elizabeth'in babası onlarla ilişkiyi tamamen keser ve kızıyla bir daha görüşmeden 1857 yılında ölür. İki şair âşık İtalya'da kitaplar üretirler. Robert Browning, *Men and Women*'i yazar. Elizabeth, *Sonnets From the Portuguese* ve *Aurora Leigh*'i kaleme alır.

Robert sakat karısının bütün bakımını üstlenir. Bir çocukları olur. Mutluluklarını 29 Haziran 1861'de ölüm keser; Elizabeth, Robert'in kollarında can verir. Robert geçmiş zamanda Elizabeth'e yazdığı şu satırları aşk tarihine hediye olarak bırakır:

“Aşk, sizi yüreğimde hissetmek ve sizi tüm rastlantısal ve dünyasal değişimler boyunca sonsuza dek orada tutmaktır.”

*

*

*

Aşk tarihinden: *Bitmeyen mutlu aşk, ölümü nokta olarak kullanan aşktır.*

Yalnız Yaşamak İsteyen Bir Âşık

Alaycılık Kavramı, Baştan Çıkarıcının Güncesi, Yaşam Yolundaki Aşamalar, Hristiyanlık Okulu gibi kitapların yazarı olan Danimarkalı felsefeci Soren Kierkegaard (1813-1855) varoluşçu felsefenin öncüsüdür.

Yaşamı öznel, bireysel olarak görür. Dış dünyaya karşı iç dünyayı öncelikli kılar. Öznel varlığını bilen kişinin varoluşu bildiğini savunur. Ona göre varoluş, öznel ve uyanık insanın yaşamıdır. İnsan yaşamının değeri yaşadığı yılların sayısında değil, varoluşu hissederek yaşanan anların sayısındadır. Var olmak yalnız olarak var olmaktır.

Kierkegaard'a göre: İnsan yaşamı yalnızlar arasında geçen bir yaşamdır. Yalnızlık yolunda korkmadan yürüyerek kişi kendini olgunlaştırabilir. En iyi yalnız yaşam dinsel yaşamdır. Aziz gibi, kendi yalnızlığına gömülerek yaşamak varoluşun umutsuzluğuna çaredir. Gerçek Hristiyan, umutsuzluğu gönlünde hisseder, dinsel yaşamın bireysel yalnızlığına sığınır.

Yaşamı, varoluşu, öznellikle, bireysellikle, yalnızlıkla, dinsellikle eşitleyen Kierkegaard erkek-kadın arasındaki cinselliğe bir suç gibi bakar ve bu suçun sorumluluğunu kadınlara yükler. Der ki:

“Kadın egoizmin kişileşmesidir... Erkek ve kadının tüm hikâyesi görkemli, ustaca kurulmuş bir entrikadır, ya da erkeği ruhani olarak yok etmek için hesaplanmış bir numaradır.”

Böyle düşüncelere sahip Kierkegaard 1837 yılında arkadaşı Peter Roerdam'ın evinde Regine Olsen isminde genç bir kızla tanışır. Regine'den daha fazla yaşlı olması aşkı durduramaz, birbirine âşık olurlar. Kierkegaard aşkın mantıksızlık rüzgârına yakalanır, sürüklenmeye başlar. Düşlediği yalnız-bireysel-dinsel yaşamı unuttur. Üç yıllık ilişkiden sonra 1840'ta nişanlanırlar. “Üzüntü, kaygı ve melankoliyi” dostu kabul eden Kierkegaard bunlara aşk sevincini ekler, Regine'ye aşk mektupları yazar:

“Regine'm

Şu anda da seni düşünüyorum ve eğer bazan sana, gizleniyormuşum gibi geliyorsa, bu, seni az seviyor olmamdan değil de artık bazı anlarda yalnız kalmam gerektiğinden böyle. Ama sen, hiç de bu yüzden düşüncelerimin dışında kalmış, unutulmuş değilsin; tam tersine senin o capcanlı varlığınla doluyum ben. Senin o sadık yüreğini ne zaman düşünsem yeniden neşeleniyorum, sen çevremde gezinip duruyorsun, geri kalan her şey de silinip gidiyor ufkumdan, sonsuza doğru uzanan ve artık bir tek sınırı olan ufkumdan.

(...)

Ben, kâh içimde fokurdayan, kâh huzur dolu bir coşkunluk içinde yitip giden şeyi yalnızca sana, tek sırdaşıma açmaya cesaret ediyorum - senin bana açtığın şeyi ben yalnızca sana açıyorum. Çünkü, şunu bil ki, sen beni ruhunun derinliklerinden sevdiğini bana her yineleyişinde ben bunu ilk kez duyuyormuş gibi oluyorum ve nasıl ki bütün dünyaya sahip olacak bir insan, onun göz kamaştırıcı parlaklığını gözleriyle kucaklamak için bütün ömrüne ihtiyaç duyarsa, aynı biçimde bana da bir ömür gerekecektir sanırım senin aşkının içinde yatan o bütün zenginliğin üstünde düşünmek için derin derin. Şunu bil ki, sen beni her zaman aynı derecede sevdiğine ciddi biçimde her inandırdığında, neşeli olduğumda da üzgün olduğumda da ve özellikle üzgün

olduğumda (çünkü bilirsin üzüntü göklerin bir özlemidir ve insanda iyi olan ne varsa acı ondan doğmuştur), sen benim ruhumu araftan kurtarıyorsun, işte bunu iyi bil.

(...)

İşte sen de bana aşkını söylediğin her sefer, zincirlerin şıkırtısını artık duymaz oluyorum; işte o zaman özgürüm ben, tıpkı göklere uçan bir kuş gibi sonsuza dek özgürüm ve özgürlüğümün içinde özgürüm ve neşe doluyum ve kendi neşemin tanıyıyım, tıpkı eskiden hem tutkulu hem de kendimin gardiyanı olduğum gibi.”

Aşkın ateşi bir süre sonra söner, akıl yerine gelir. Kierkegaard kendi felsefesiyle uyuşmayan bir yola girdiğini fark eder. Evlilik birlikte yaşam demektir, öznelliğe fazla yer bırakmaz. Dinselliğe yükselmiş bireysel yaşamı, kendi içine kapanık bir dünyayı, evlilikte yaşamak olanaklı değildir.

“Yüce varoluş için kavga veren, varoluşun yüce sevinçlerinden yoksun kalmalıdır,” diyen Kierkegaard 1841’de nişanı bozar. Regine kendisine geri gönderilen nişan yüzüğünü kabul etmez. Kierkegaard’ın aşkla olmasa bile onu sevdiğini bilmektedir. Kierkegaard ise savunduğu felsefeye uygun yaşamaya kararlıdır. İstekli olmadan sonucu kabul eder Regine.

Kierkegaard, Regine ile dinsel dünyada bir gün birleşecekleri umuduyla yaşar. Regine ise gerçek dünyada kendine başka bir erkek bulur, nişanlanır. Bir yıl sonra da evlenir. Regine’in kocası Danimarka Batı Hint Adaları’na vali olarak atanır. Regine yola çıkmadan önce, 1855 yılının Nisan ayında son kez karşılaşırlar, on dört yıl sonra ilk kez konuşurlar.

“Hayat geriye doğru anlanır, ama ileri doğru yaşanır,” diyen Kierkegaard aşkı yaşamadan aynı yıl ölür. Aşk tarihine, dini bir hayat sürmek adına sevgilisini terk eden adam olarak geçer.

*

*

*

Aşk tarihinden: *Tek kişilik yalnızlığını, aşkın çift kişilik yalnızlığına feda edemeyen insana aşk kendini lâayık görmez.*

Sefalet İçinde Aşk

1844 Elyazmaları, Felsefenin Sefaleti, Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi, Kapital, Alman İdeolojisi, Kutsal Aile, Ücret, Fiyat ve Kâr, Grundrisse, Gotha Programının Eleştirisi gibi kitaplara imza atmış bir âşık aşk sahnesine girer.

İnsanlık tarihinin en büyük düşünürlerinden, filozoflarından, politikacılarından, özgürlük savaşçılarından biri olan Karl Marx (1818-1883) Almanya'da, Trier'de doğar. Karl 12 yaşındayken aynı bölgede yaşayan Jenny von Westphalen ile tanışır. Jenny 16 yaşındadır.

Karl Marx liseyi bitirip hukuk öğrenimi için Bonn'a gider 1835 yılında. O dönemde Marx'ın yazdığı mektuplardan anlaşılır ki, iki genç arasında karşılıklı aşk başlamıştır. Jenny bu ilişkiyi ailesinden gizler. Jenny'nin ailesi zengin ve soylu bir ailedir. Karl Marx umutsuz bir âşıktır. Jenny'nin ailesinin yaş farkından ve ekonomik nedenlerden dolayı sorun yaratacağını, aşklarını engelleyeceğini düşünür. 1836 yılında yazılmış ve Jenny'ye hediye edilmiş *Aşk Kitabı*'nda umutsuz aşkını dile getirir:

“Ah! Şimdi uçabilir bu sayfalar,
Yanaşabilir sana, titreyerek, bir daha,
Yürek düşkün, bocalar,
Aptalca korkularla, ayrılık acısıyla.
Aldatan düşler gezip tozar
Kimsesiz yollarda, boşu boşuna.
O en Yüce, kazanılmaz, kaçar,
Hiçbir umut kalmayacak yakında.”

Karl Marx sadece umutsuzluğunu yazmaz şiirlerinde; Jenny'ye duyduğu aşkı da anlatır. Aynı yıl yazılmış *Şarkılar Kitabı*'nda der ki:

“İşte! Binlerce cilt doldurabilirim,
'Jenny' yazarak yalnız her satırına,
Gizleniverir yine düşünceler, duygular,
Sonsuz yapı, mutlak istenç, dizeler arasına,
Taptatlı dizeler ki yumuşacık özlerler.
(...)
Evet, nakarat gibi yazabilirim onu,
Görebilsinler diye gelecek yüzyıllara –
AŞK JENNY'DİR, JENNY DE AŞKIN ADI.”

* * *

Jenny de aşkın havasına kapılmıştır. Karl Marx'ın kaygılarını o da duymaktadır. Marx'ın kardeşi Sophie'nin, Jenny'den haber bekleyen Marx'a yazdığı mektuptan bunu çıkarıyoruz:

“Jenny seni seviyor. Eğer yaş farkı onu üzüyorsa, bunun tek nedeni ailesidir. Bu arada onları hazırlamaktan da geri kalmıyor. Onlara çok güveniyorsun, öyleyse bir kere de kendin yaz. Jenny sık sık bizi ziyaret ediyor. Daha dün birlikteydik. *Arzu ve İstirap Gözyaşları* adlı şiirini okurken ağladı. (...) Geldi mi, saat 10 olmadan gitmiyor. Ne diyorsun bu işe...”

* * *

Marx dertlerini babasıyla paylaşır. Jenny'ye karşı sevgisini, aşkını mektuplarında anlatır. Babası da ona Jenny'nin özverili davrandığını, onun değerini bilmesi gerektiğini yazar:

“Üzerine büyük bir sorumluluk aldın. Bunu sana bir kez daha anımsatıyorum. Jenny'yle konuştum, onu yatıştırmayı çok isterdim. Elimden geleni yapıyorum. Ne yazık ki, mantık her şeyi çözmiyor. Jenny, ailesinin ne diyeceğini bilemiyor. Yakınlarının ve toplumun yargısı o kadar da önemsiz değil. Böylesine duygulu olmak, seni her zaman doğru sonuçlara ulaştıracak mı? Bundan kaygılıyım ve durumun yorumunu sana bırakıyorum. Jenny, senin için değeri ölçülmez bir özveride bulunuyor. Kendine ait her şeyden vazgeçiyor. Bugün sıcaklığına, gerçekten değerlendirmek zor. Şu kadarını söyleyeyim, bütün bunları unutacak olursan, yazıklar olsun sana.”

22 Ekim 1836'da Marx, Berlin'e taşınır; üniversiteye başlar. 1837 yılının Mart ayında Karl Marx'ın ailesi Jenny'yi ailesinden resmen ister. Yanıt şiddetli biçimde olumsuzdur. Jenny o kadar çok direnir ki, babası, kızını tamamen kaybetmemek için nişanlanmalarını kabul eder. Marx'ın babası Jenny'nin sevgisini över, oğluna yazdığı bir mektupta bunu dile getirir:

“Jenny'de dâhiyane bir şeyler var. İnan ki, ben inanıyorum, öyle safın teki olmadığımı da bilirsin, bir prens bile onu senden alamaz. Sana tüm varlığı ve yüreğiyle bağlı. Ve şunu unutma ki, onun yaşındaki herhangi bir kızdan beklenmeyecek kadar özveri içindedir.”

* * *

Marx, Berlin'de entelektüel çevrenin içine girer, adını duyurmaya başlar. Marx'ın tanınmasına Jenny sevinir; ama bir yandan da Karl Marx'ı başka kadınların sevmesinden korkar. Endişelerini Marx'a yazdığı bir mektupta ifade eder:

“Bugün sahip olduğum o çılgın aşkını koruyabilecek miyim? Ah! Karl, evet yakınıyorum. Ama bu senin aşkının güzelliğinden, sarsıntısından, beni kucaklayışından. Öyle güzel itiraf ediyorsun ki aşkını! O coşku dolu anlatımınla, bir başka kızın hayallerini süsleyebileceğini, mutlulukla doldurabileceğini düşünmemek elde değil. İşte o zaman müthiş korkuyorum ve dehşete kapılıyorum. (...) Bütün hayatım, varlığım, yalnız seni düşünmek içindir.”

Karl Marx 1841'de doktora tezini verir. Daha sonra Bonn şehrine taşınır, siyasetle daha fazla ilgilenmeye başlar. Jenny, siyaset nedeniyle başlarına gelecek belaları düşünür. Ama Marx'ı destekleyerek yazar:

“Ah! Sevgili aşkım sonunda siyasete atıldın. İnsan boynunu en iyi bu yolla vurdurur zaten. (...)

Senin için acı çeken, seni bekleyen bir sevenin olduğunu unutma!”

Karl Marx politikanın içine bütünüyle girer. Jenny'ye duyduğu aşkla, özgürlüğe olan aşkını birleştirir. 1843'te, dostu Arnold Ruge'ye şöyle yazar:

“Romantizme kapıldığım için değil, inanın çok ciddi söylüyorum; sıırılsıklam âşığım. Nişanlanalı yedi yıldan çok oldu. (...)

Dolayısıyla biz, şu yedi yılda, bizden çok yaşlı olan ve hep hayat tecrübelerinden söz eden birçok insanı aştık, üstelik hiç de sorun olmaması gereken şeyler için.”

Marx artık yedi yıllık nişanlılık döneminden evliliğe sıçramak ister. Jenny de bu isteğe sevinçle katılır. Marx’a şöyle yazar Jenny:

“Düşünüyorum da, hiç bu kadar sevecen, bu kadar tatlı, bu kadar içten olmamıştın. Bana her veda edişinde, sana olan sevgimi, bütün varlığımla senin olduğumu, bir kez daha haykırmak isterken, kederimden suskun kalıyordum. Sonunda sen kazandın. Sanki etten ve kemikten değildin. O yüce aşkınla, iyiliğinle, yumuşaklığınla, o keskin zekânla ruhumu yakaladın. Ve ben o hayali öyle çok seviyorum ki!

Benim sevgili Karlchen’im, ah! Şu anda burada, yanımda olabilseydin, görecektin ki, senin kahraman küçük kadınında, seni mutlu edecek çok şey var. Benimle bütün kötü niyetinle konuşsan bile, ben sana karşılık vermez, seni cezalandırmazdım. Sen benim yaramaz çocuğumsun. Ve ben her zaman sabırla, başımı göğsüne yaslarım.

(...)

Hayalin nasıl da pırıl pırıl ve muzaffer! Yüreğim hep yanımda olmanı istiyor. Senin için hayranlıkla ve zevkle nasıl titriyor. Ve seni her yerde nasıl kaygıyla izliyor.

(...)

Gemide uslu oturdun mu, yoksa orada da yine başka bir bayan Hermann mı vardı? Seni çapkın seni! Bunun hesabını soracağım elbet. Gemilerde ha! Anlaşmamızda, yani evlilik anlaşmamızda, bu tür uygunsuz davranışlar kesin olarak yasaklanacak ve uyulmaması halinde kararlaştırılacak cezalar harfiyyen uygulanacaktır. Kuşkusuz bütün olasılıkları göz önüne alacak, cezalarını da ona göre saptayacağım. Sen görürsün!”

* * *

19 Haziran 1843’te Karl Marx ve Jenny basit bir törenle evlenir. Jenny, Marx’ın siyasi görüşlerine, eylemine destek verir. Yeni çıkacak bir dergi için Paris’e taşınırlar. Orada şair Heinrich Heine en iyi dostlarından biri olur. Jenny ilk çocuğuna hamile kalır. 1 Mayıs 1844’te kızları doğar, ona Jennychen ismini verirler. Küçük Jennychen’in iyi bakım görmesi amacıyla Marx’ın karısı Haziran ayında çocuğu ile birlikte ailesinin oturduğu Trier’e gider. Jenny, Almanya’dan sevgilisi Marx’a aşk mektupları göndermeye devam eder:

“Sevgilim, benim biricik Karl’ım, kalbimin aşkı, mektuplarının beni nasıl sevince boğduğunu, yüreğimin ruhanî başkanı ve büyük rahibi olan senin, son yüce mektubunun, zavallı kuzucuğuna nasıl huzur getirdiğini bilemezsin...”

Eylül 1844’te Jenny bebekle birlikte Paris’e geri döner. Ama Ocak 1845’te Prusya Kralı’nın zorlamasıyla Marx ailesi Fransa’dan sınır dışı edilecektir. Böylece Marx’ın özgürlük kavgası; acılı, yoksul yaşamın taşlarını döşemeye başlar.

* * *

Fransa’dan tek başına yola çıkan Marx, Belçika’ya gelir, ev aramaya girişir. Jenny çocuğuyla birlikte Paris’te kalmıştır, parasızdır. Belçika’ya yol parasını bulmak için mobilyalarını ve birkaç giysisini satar. Belçika’ya doğru yola çıkar, Marx ailesi yeniden bir çatının altında toplanır.

Ekonomik sıkıntı içinde olan Marx ailesine Engels sahip çıkarak dostluğunu gösterir. Marx'ın sorunu sadece para değildir, Belçika polisi onu izler, rahatsız eder. Ayrıca Marx'ın Belçika basınında yazması yasaklanır.

Karl-Jenny ailesinin ikinci çocukları Laura, 26 Eylül 1845'te doğar. Şubat 1847'de de erkek çocukları Edgar.

Belçika'da üç yıl yaşanan sıkıntılı sürgünlük dönemi 1848 devrimiyle kesilir. Belçika Kralı Leopold, Marx'ların sınırışı edilmesi kararını verir. 3 Mart 1848'de Marx tutuklanır. Ardından da Jenny.

* * *

Sınırdışı etme kararı uygulamaya sokulur. Marx, Paris'e gider. Jenny ve çocuklar dostlarının yanına sığınır. 29 Haziran 1848'de Jenny arkadaşı Lina'ya, Karl Marx'ın hayatından duyduğu kaygıyı anlatan şu satırları yazar:

“Hayat o kadar toz pembe değil sevgili Lina'm. (...) Hatta sevgili Karl'ımın büyük bir mutlulukla, tehlikelerden kurtulduğunu düşünmek bile bana korku veriyor. Onu her zaman kendini daha büyük, daha korkunç eziyetlere adanmış olarak düşünüyorum ve hayatımız ve geleceğim hakkında da henüz bir karar verebilmiş değilim. Sevgili Karl'ım hep güvenli ve cesur; bugün bizi ezen her şeyde hayat felsefemizin yakın zaferini görüyor.”

Marxlar, Temmuz 1849'da Paris'te yeniden buluşurlar. Ama Napoleon Bonaparte'ın baskısı yüzünden orada fazla kalamazlar. Marx, 24 Ağustos'ta Londra'ya hareket eder. Jenny ve üç çocuk da 17 Eylül 1849'da Londra'ya doğru yola çıkar. Londra'daki sefaleti içeren aile yaşamı böylece başlar.

Jenny hamiledir, 5 Kasım 1849'da ikinci oğulları olan Guido'yu doğurur; fakat kötü beslenen Guido hastadır. Yoksulluk Marx'ları boğmaktadır. Ev sahipleri kirayı ödemedikleri için onları evden atar. Alacaklılara borçlarını ödeyemezler. Jenny'nin, Weydemeyer isimli dostuna 20 Mayıs 1850'de yazdığı şu satırlar durumu özetler:

“Size bu yaşamın yalnızca bir tek gününü nasıl geçtiyse öyle anlatacağım ve şüphesiz pek az mültecinin benzer sınavlardan geçtiğini göreceksiniz. Burada sütanneler ölçsüz paralar istediklerinden, göğsümdeki ve sırtımdaki korkunç ve sürekli ağırlara rağmen çocuğumu kendim emzirmeye karar verdim. Ancak zavallı küçük meleğim sütümle birlikte öylesine çok acı ve kaygı emmiş olmalı ki, sürekli olarak hastaydı ve gece gündüz şiddetli ağrılar çekiyordu. Dünyaya geldiğinden beri bir tek gece bile kesintisiz olarak iki üç saatten fazla uyumadı. Son zamanlarda talihsizliklerine bir de şiddetli çırpınmalar eklendi. Öyle ki çocuk sürekli olarak ölümle sefil bir yaşam arasında gidip gidip geliyordu. Ağrısı olduğunda öylesine şiddetle emiyordu ki göğüslerimde yaralar açıldı ve çatlaklar oluştu; titreyen küçük ağzına çoğu kez sütle birlikte kan geliyordu.

(...)

Sevgili dostum, size buradaki yaşamımızın tek bir gününü böyle enine boyuna anlatmış olduğum için beni affedin. Bunun alçakgönüllülükten yoksun bir davranış olduğunu biliyorum. Ama bu akşam titreyen ellerimin içindeki yüreğim kabarıyor ve en eski, en iyi ve en sadık dostlarımızdan birisinin önünde içimi dökmem gerekiyordu. Bu sıradan acıların beni dize getirdiğini sanmaym. Mücadelemizde yalnız olmadığımızı çok iyi biliyorum. Üstelik hayatımın desteği sevgili kocam yanımda olduğu için, hâlâ mutlu ve ayrıcalıklı insanlar arasında yer

alıyorum. Beni ruhumun derinliklerine kadar yaralayan, yüreğimi sızlatan şey kocamın bu kadar çok sıradanlığa katlanmak zorunda kalması.

(...)

Kocam (...) şimdiye kadar en korkunç anlarda bile geleceğe inanmayı elden bırakmadı, neşeli olmaktan asla vazgeçmedi. Beni neşeli, sevimli yavrucuklarımızı ise anneciklerinin çevresinde dolaşırken görmek ona yetiyordu. Sevgili Bay Weydemeyer, kocam size durumumuzu bu kadar ayrıntılı biçimde anlattığımı bilmiyor. Siz de ona bu satırlardan kesinlikle söz etmeyin.”

Yoksulluk 19 Kasım 1850’de küçük Guido’yu öldürür. 28 Mart 1851’de bir bebek daha dünyaya gelir: Franziska. Bebeği doğru dürüst besleyemezler, o da bir yıl sonra ölür. Cenaze masraflarını karşılayabilecek olanakları yoktur. Jenny acılarla kıvranak şöyle yazar:

“Sevgili yavrumuzun ölümü, en yoksul dönemimize rastladı. Komşumuz Fransız mülteciye koştum. En sıcak gülümsemesiyle bana hemen iki İngiliz lirası verdi. Bu iki lirayla, yavrumun şimdi huzur içinde yattığı tabutun parasını ödedik. Dünyaya geldiğinde de beşiği yoktu. Son küçük barınağını da uzun süre ondan esirgediler.”

1855 yılında Eleanor isimli kızları doğar. Fakat aynı yıl Edgar’ı kaybederler. Marx, sevgili dostu Engels’e 12 Nisan 1855’te duyduğu acıyı anlatır:

“Sevgili yavrumuzun ölümünden sonra ev yasa boğuldu. Her şey öksüz kaldı (...) Onun yokluğunun nasıl hissedildiğini anlatamam. Çok acı çektim, her türlü talihsizliğe uğradım, ama gerçek bir felaketin ne olduğunu ancak şimdi anlıyorum. Kendimi tümüyle yıkılmış hissediyorum.”

* * *

Geçim sıkıntısı, çocukların ölümleri aralarındaki aşkı da olumsuz etkiler. Kirli toplumun kirleri aşka bulaşır, bunalımlı kısa bir dönem yaşarlar. Jenny’nin aşkta gösterdiği affedicilik aşkı kurtarır. Engels’in yardımıyla bu dramatik dönemi aşarlar. Karl Marx hatasını anlamış bir âşık olarak 21 Haziran 1856 yılında Jenny’ye seslenir:

“Canım Sevgilim,

Sana gene yazıyorum; çünkü yalnızım ve sen hiç bilmeden veya işitmeden veya bana yanıt veremeden kafamda seninle sürekli diyaloglar kurmak beni rahatsız ediyor.

(...)

Etinle, kemiğinle karşımdasın, ve seni kollarımda taşıyorum, ve tepeden tırnağa öpüyorum, ve önünde diz çöküyorum, ve inliyorum: ‘Madam, sizi seviyorum’. Ve sizi Venedikli zencinin her zaman sevdiğinden daha çok seviyorum. İkiyüzlü ve kötü dünya bütün karakterleri ikiyüzlüce ve kötü algılıyor. Bunca karalayıcımdan ve yılan dilli düşmanımdan kim beni ikinci sınıf bir tiyatrodan birinci âşık rolünü oynamaya içten eğilimli olmakla kınadı? Oysa gerçek budur.

(...)

Yalnızca düşünce benden uzaklaşmış olman yetiyor ve hemen anlıyorum ki güneş ve yağmur bitkilerin gelişmesine nasıl yarıyorsa, zaman da aşkımın büyümesine öyle yarıyor. Sana aşkım, sen uzakta olur olmaz, ruhumun bütün enerjisinin ve gönlümün bütün karakterinin toplandığı bir dev gibi görünüyor. Kendimi gene insan olarak duyuyorum, çünkü büyük bir tutku duyuyorum.

(...)

Ama aşk, Feuerbach'sal insana, Moleschott'sal madde değişimine, proletaryaya duyulan aşk değil, tersine, sevgiliye ve özellikle sana duyulan aşk, insanı yeniden insan yapıyor.

(...)

Senin o tatlı ve temiz yüreğini yüreğime bastırabilseydim, susardım ve bir tek söz söylemezdim. Dudaklarla öpemediğim için dil ile öpmem ve sözcüklere başvurmam gerekiyor.

(...)

Dünyada gerçekten birçok kadın var, ve onların birkaçı güzeldir. Ama yaşamımın en büyük ve en tatlı anılarının her çizgisini, hatta her kırışığını yeniden gösteren bir yüzü bir daha nerede bulurum? Sonsuz acılarımı, bulunmaz yitiklerimi bile senin tatlı yüzünde okuyorum, ve senin tatlı yüzünü öpünce, acıyla öpüşüyorum.”

* * *

Karl-Jenny aşkı zorluklara, parasızlığa karşı direngenlikle 2 Aralık 1881 yılına kadar sürer. Kanser hastalığı Jenny'yi ölüme gönderir, son sözleri “Karl Marx” olur. Jenny'nin cenaze törenine katılması doktorlar tarafından yasaklanan Marx'ın söyleyebileceği son veda sözlerini Engels onun adına söyler:

“Eğer bu dünyadan başkalarını mutlu etmeyi en büyük mutluluk sayan bir kadın geçtiyse bu onun ta kendisidir.”

Jenny'nin ölümü Marx'ın psikolojik ölümü olur. Aşksızlığın verdiği umutsuzluk içinde can dostu Engels'e yazar 1 Mart 1882'de:

“Bilirsin ki, abartılmış duygu gösterilerine kimse benim kadar tepki göstermez. Tahammül edemem. Ama bütün kafamın karımın anısıyla dolu olduğunu yadsımaya kalkarsam, yalan söylemiş olurum. Hayatımın en güzel yıllarını onunla birlikte geçirmedim mi?”

Bu satırların yazılmasından bir yıl sonra, 14 Mart 1883'te Marx dünyadan ayrılır. Jenny dertlere, sorunlara yenilmemiş dirençli bir aşkı, aşk tarihine not ederken, Marx tüm hayatı boyunca kendisine destek olmuş bir kadının sevgisini arkasına alarak insanlık tarihinde hep yeri olacak kitapları ardında bırakır.

* * *

Aşk tarihinden: *Kirli dünyada kirlenmeyecek aşk yoktur; ancak yine de en temiz aşk, kirli dünyaya karşı yapılan savaş içinde doğar.*

Uslanmayan Bir Aşk Çocuğu

Özgürlüğe, dağınık-dengesiz özel yaşama bağılı olan Lord Byron (1788-1824) John Keats ile aynı dönemde yaşamış duygucu bir İngiliz şairi olarak karşımıza çıkar. Edebiyata, *Childe Harold'un Gezisi*, *Chillon Esiri*, *Don Juan*, *Kaabil*, *Dante'nin Kehaneti* gibi eserler bırakır.

Liberal düşüncenin savunucu Lord Byron'u şu dizelerinden tanırız:

“Sen, hiç ölmeyen özü zincirsiz düşüncenin!
Hürriyet! İşıldatır seni en çok zindanlar
Çünkü herkes orada seni kalbinde saklar
O kalp ki varlığının tek nedenidir sevgin.”

Yakışıklı Lord Byron, Ocak 1815'te Annabella Milbanke ile evlenir, fakat 1816'da ondan ayrılır. Birçok aşk serüveni yaşar. Siyasi görüşleri nedeniyle İngiliz hükümetinin saldırılarına uğrar. 1816 yılında İngiltere'yi terk eder. Önce İsviçre'ye sonra İtalya'ya gider. Bir kadından diğer kadına koşarak Venedik'te iki yıl serseri hayatı yaşar. Aşk hayatına birçok erkek de katar.

Byron Venedik'te sefahat âlemine dalmışken, Nisan 1819'da karşısına rahibe eğitimi görmüş Teresa Guiccioli (1801-1873) çıkar. Byron otuz bir, Teresa on sekiz yaşındadır. Teresa on yedi yaşındayken, altmış yaşındaki bir kontla parasal çıkar için evlilik yapmış bir kadındır. Aşk onu vurur; mantık evliliği yapmış Teresa mantık tanımayan aşkın kucığına düşer. Teresa'nın aşkı karşılıksız değildir. Lord Byron'un karşılaşmalarından dört ay sonra Teresa'ya yazdığı mektuptan bunu anlamak olanaklıdır:

“Varoluş nedenimin ne olduğuna karar vermek size kalıyor; yazgım ellerinizde ve siz bir kadınsınız, on sekiz yaşındasınız, rahibe okulundan iki yıl önce çıkmışsınız. Bütün kalbimle keşke orada kalsaydınız diyorum ya da hiç değilse, böyle evliyken sizinle hiç karşılaşmasaydım keşke, diyorum.

Ama artık çok geç. Sizi seviyorum, siz de beni seviyorsunuz; en azından sevdiğinizi söylüyorsunuz ve sonuçta durum ne olursa olsun, büyük bir avuntu bu benim için. Ama sevgiden de büyük bir duygu benimkisi ve sizi sevmekten vazgeçemiyorum.

Beni düşünün bazen, Alpler ve okyanus bizi ayırdığında; ama siz istemedikçe bizi asla ayıramayacaklar.”

Teresa, Byron'a duyduğu çılgın aşkın gücüyle kocasından ayrılır, babasının yanına taşınır. Lord Byron onu takip eder. Aralarındaki aşk tüm şiddetiyle sürerken Lord Byron, Teresa'nın babası ve ağabeyiyle siyasi arkadaşlık kurar. Üçü de liberal özgürlük düşüncesine bağlıdır. Byron, Teresa'nın ailesinin üye olduğu *Carbonari* isimli gizli devrimci örgüte katılır ve para yardımı yapar.

* * *

Lord Byron, Yunanistan'ın özgürlük mücadelesine katılmaya karar vererek Yunanistan'a gider. Savaş onun aşk duygularını uslandıramaz: Loukas Chalandritsanos isimli gence âşık olur, ona şiirler yazar. Umutsuz bir âşıktır artık.

“Ve sevmiyorsun,
ve sevmeyeceksin hiçbir zaman!
Aşk isteğimiz içinde yuvalanmıyor.
Seni suçlayabileceğimden daha fazla,
yine de kaderim seni sevmek olsa bile, güçle, haksızca ve
boşuna.”

Umutsuz aşk uzun sürmez; Lord Byron'un aşk defterini ölüm 19 Nisan 1824'te kapatır. Otuz altı yaşındadır. Teresa onu unutmaz; Byron'un ölümünden kırk dört yıl sonra, *Yaşamımın Tanığının Yorumuyla Lord Byron* isimli bir kitabı hem aşk tarihine hem de ölmüş sevgilisine hediye eder.

* * *

Aşk tarihinden: *Aşka sahip olunamaz; onu bütünüyle ele geçirmek isteyen insan ancak “Pirus Zaferi” kazanabilir; kazanmış görünürken kaybeder.*

Mektuplarda Gizlenmiş Bir Aşk

İrlandalı yazar Bernard Shaw (1856-1950) toplumcu görüşleriyle tanınır. Alaycı ve nüktecedir. Gerici düşüncelerle dalga geçerek gerçekleri ortaya koymaya çalışır. *Candida*, *Caesar ve Kleopatra*, *Jan Dark*, *John Bull'un Öbür Adası*, *Tanrı'yı Arayan Zenci Kızın Maceraları* gibi eserleri yaratır. 1925 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü alır. Kendi yaşamını şöyle özetler:

“Hayatımı yedi döneme ayırabiliyorum. Hepsini de bırakmak zorunda kaldığım şeylerle hatırlıyorum. Birinci dönemde memurluğu bıraktım; ikinci dönemde bohemliği bıraktım; üçüncü dönemde romanı bıraktım; dördüncü dönemde belediye meclisini bıraktım; beşinci dönemde nutuk çekmeyi bıraktım; altıncı dönemde oyunlarımı tiyatrocuların eline bıraktım; son dönemde kendimi alevlere bıraktım...”

* * *

İşte onu tanımamızı sağlayacak görüşlerden bir demet:

“Birçok insanın bedbaht olmasının nedeni, mutlu olup olmadıklarını düşünecek zamanları olmasıdır.”

“Şayet insanlar, hata ve aptallıklarını tamir etmek için sarf ettikleri zamanı, onları yapmamak için sarfetmiş olsalardı, insanlık çoktaaan saadete kavuşmuş olurdu.”

“Değişiklik olmadan gelişme olmaz ve önce kafasını değiştiremeyenler, hiçbir şeyi değiştiremezler.”

“Yapabilenler yapar; yapamayanlar yapmayı öğretir.”

* * *

Bernard Shaw aşk tarihine kendi yapısına denk düşen bir aşk hikâyesi ile katılır.

Ellen Terry (1847-1928) iki defa evlenip ayrılmış, mutluluğu bulamamış bir kadındır. İngiliz tiyatrosunun ünlü oyuncusudur. Müzik eleştirmeni olan Bernard Shaw 1892 yılında birkaç mektup yazar Ellen'e. Bunlar olağan mektuplardır, tiyatro ve müzikle ilgilidir.

Mart 1895'te Ellen Terry, Shaw'a mektup göndermeye başlar. Kısa bir zaman sonra duygular devreye girer. Mektuplarda yaşanan bir flörttür bu. Flört, aşka dönüşmekte gecikmez. Bu aşkı ilginç yapan nokta, birbirlerine çok yakın uzaklıkta oturmalarına rağmen buluşmayı, görüşmeyi ikisi de arzulamaz. Ekim 1896'da Shaw, Ellen'e şöyle yazar:

“Gerçek yaşamda her şey gereksinimlere dayalıdır: bana ihtiyacınız olduğu sürece, sizi kollarım arasında sımsıkı tutuyorum; bunun dışında, yalnızca bir lüksüm ben...”

Ellen onu yanıtlar:

“Bana ‘gereksinim’ duymanızı bekleyeceğim, sonra size ana sevecenliğiyle yaklaşacağım. Bencil olmayan tek aşk budur. Yaşamımda, bir buçuk kez sayılmazsa, kimsenin hayranlığına ya da sevgisine (doğru dürüst) mazhar olmadım ve sevmekten tam anlamıyla bıkmış bulunuyorum. Her şeyin tek taraflı olması hiç adil değil.”

1897 yılında aralarındaki “mektup aşkı” iyice alevlenir; ama yine görüşmezler, Shaw onu sadece sahnede görür ve izler. Aşk mektuplarını sürdürür Shaw:

“Sarsılmakta olan elimden çıkan bu karalamaları okuyabiliyor musunuz acaba? Zavallı gözlerinizi düşünüyorum ve yazdıklarımı yırtmaya karar veriyorum: sonra pencereden ıssız kırlara ve güzel geceye bakıyorum, elimdeki berbat kitaba bir türlü veremiyorum kendimi. Evet, tahmin edeceğiniz gibi şu anda ağır bir Ellen krizi geçiriyorum. Huzursuzum; bir erkeğin huzursuzluğu daima bir kadın anlamına gelir; benim huzursuzluğumsa Ellen anlamına geliyor.”

“Beni sevmeye devam edin (eğer daha önce sevdinizse) benim en kadın kadını, sert sevin beni, yumuşak sevin ve derin ve tatlı ve sonsuza dek ve hep ve hep sevin.”

Bu satırları yazan âşığın gidip Ellen Terry ile ilişki kurması beklenir. Oysa Shaw, 1898’de zengin bir kadın olan Charlotte Payne Townshend ile evlenir. Ellen Terry de 1907 yılında üçüncü evliliğini yapar, kendisinden otuz yaş küçük Amerikalı aktör James Carew ile birleşir. Ama kısa sürede evlilik hüsrarla biter.

Bernard-Allen arasındaki mektup aşkından aşk tarihine Shaw’ın şu sözleri kalır:

“Zeki bir kadının en eğlendirici oyuncakları ilginç erkeklerdir.”

* * *

Aşk tarihinden: *Romantik aşka mektuplar yeter; ama yaşayan aşk, mektuplardan çıkarak somutlaşan aşktır.*

Sosyeteden Çıkmış Bir Âşık

Paris'te doğan Fransız romancısı Marcel Proust (1871-1922) hastalıkla büyüyen, hastalıktan hiç kurtulamayan bir yazardır. Gençlik dönemi sosyete içinde geçer. Olgunluk döneminde evine kapanır, inzivaya çekilir. Uzun cümleler kurmakla ünlü Prost'un en önemli eseri birbirini tamamlayan yedi romanı içeren *Geçmiş Zaman Peşinde*'dir.

* * *

Marcel Proust'un şu görüşleri onun düşünsel profili hakkında bir bilgi verebilir:

“Gereksinim duyduğumuz ve bize acı çektiren kadın, ilgi duyduğumuz bir dâhinin yapabileceğinden çok daha derin ve hayatî duygularımızı su yüzüne çıkartabilir.”

“Belli ölçüde karşı koyan, hemen sahip olamadığımız, hatta bir gün sahip olup olamayacağımızdan bile emin olmadığımız kadınlar en ilginç kadınlardır.”

“Şüphe yok ki, ‘Hayır, bu akşam müsait değilim,’ sözü, bunu söyleyen kişinin cazibesinden çok daha fazla etkili olur bizim ona âşık olmamızda.”

“Bir kadınla birlikte yaşamaya başlayınca, kısa zaman sonra, onu sevmenize yol açan şeyleri görmez olursunuz.”

Proust kadınlara ilgi duyar, fakat gereken ilgiyi görmez. Kadınlar üzerine yazsa da onun aşk hayatını dolduran erkekler olur.

* * *

Proust'un ilk erkek aşkı yakışıklı sınıf arkadaşı Daniel Halevy'ye yöneliktir. Bu aşk karşılık bulmaz. Proust kendisini kabul etmeyen, aşağılayan Daniel'e der ki:

“Eğer bu kadar hoşuma gidiyorsan, bu kadar güzel gözlerin varsa (...) eğer bedeninin ve aklın (...) bu kadar kıvrak ve zarıfse, kucağına oturduğum zaman düşüncelerine daha yakın olduğumu düşünüyorsam, aşağılayıcı sözlerini hakedecek ne var bunda?”

Proust 1893 yılında Yahudi besteci ve şarkıcı Reynaldo Hahn'a âşık olur. Yüksek sosyete içinde eşcinsel duygularından utanmadan aşkını sergiler. İki yıl sonra bu aşk biter. Proust kendine uşaklar bulur, onlara âşık olur. 1911 yılında genç arkadaşı Albert Nahmias'a şöyle yazar:

“Keşke, yaşımı ve cinsiyetimi değiştirip genç ve güzel bir kadına dönüşebilseydim, seni bütün içtenliğimle bir kere kucaklayabilmek için.”

* * *

Marcel Proust zengin çevreye bağlı olmasına karşın dostluklarında, aşklarında alt tabakadan insanları tercih eder. Bu konudaki görüşü şudur:

“Alışkanlıktan bana uğrayıp hatırlımı soran az sayıda dostum var; bunların arasından bazen bir dük ya da bir prens çıkıyor ama genelde dostlarım başka insanlar, örneğin bir uşak ya da bir şoför. (...) Seçim yapmam çok zor. Uşaklar düklerden daha eğitilmişler, daha iyi Fransızca konuşuyorlar, ama daha etiket meraklısı oluyorlar. Üstelik daha az basit ve çok daha alınganlar. Günün sonunda insan bir türlü karar veremiyor. Yine de şoför daha seçkin.”

Böyle düşünen Proust yaşamının en büyük eşcinsel aşkını şoför Alfred Agostinelli’yle yaşar. Alfred evlidir, ama inanılmaz bir çözüm bulurlar: Alfred 1913’te karısını yanına alarak Proust’un lüks evine taşınır. Proust bir süre aşkın mutlu dönemini yaşar.

Mutluluk uzun sürmez, bir yıl sonra Alfred bir uçak kazasında ölür. Proust yaşadığı acılı aşk hikâyesini *Geçmiş Zamanın Peşinde*’de anlatır. Proust aşka veda eder, ölünceye kadar bir daha âşık olmaz. Aşk tarihine şu umutsuz cümleleri bırakır:

“Aşk, sonsuz acıların kaynağıdır.”

“Mutlu olan kişi, âşık değil demektir.”

“Aşk, tedavisi imkânsız bir hastalıktır.”

“Aşk bir tuzaktır ve ancak bize acı çektirmek için vardır.”

* * *

Aşk tarihinden: *Çıkarların çarpıştığı toplum, sınıfların diliyle konuşur; aşk ise bu dilden anlamaz.*

Cinselliğe Âşık Olan Bir Âşık

İngiliz roman, şiir, oyun ve eleştiri yazarı olan David Herbert Lawrence (1885-1930) bir maden işçisinin oğludur. Buna karşın annesi sosyetik çevredendir. *Beyaz Tavuşkuşu*, *Kayıp Kız*, *Gökkuşağı*, *Âşık Kadınlar*, *Aaron'un Değneği*, *Kangaroo*, *Tüylü Yılan*, *Lady Chatterley'in Âşığı* tanınmış eserleridir.

D.H.Lawrence'i tanımak için şu görüşlerini ipucu kabul edebiliriz:

“Bir eve sahip olmak istemiyorum, toprağa da, otomobile de, bir yerlerde hisseler de. Servet istemiyorum, güvenilir bir gelir bile istemiyorum. Aynı zamanda, yoksulluk ve sıkıntı da istemiyorum. Beni hareketlerimde özgür bırakacak kadar paraya gereksinimim olduğumu biliyorum ve bu parayı küçük düşmeden kazanabilmek istiyorum.”

“Kendinizin ve her insanın, cinsel, bedensel benliğini kabul edin. Bundan korkmayın. Bedenin fiziksel işlevlerinden korkmayın. Sözde müstehcen sözcüklerden korkmayın. Hiçbir kötülük yok o sözcüklerde. Sizin korkularınız, gereksiz korkularınızdır o sözcükleri kötü yapan.”

“Herhangi bir şey yaratmak için, bir erkekle bir kadın gerek. Bu ikisi olmazsa, hiçbir şey yaratılamaz.”

* * *

Lawrence gençliğini annesine bir âşık gibi bağlı olarak geçirir. Psikolojik ensest ilişkisi yaşar. Lawrence yıllar sonra bunu arkadaşı Katherine Mansfield'e itiraf eder:

“Anneyle ensest düşüncesi bir saplantıya dönüşebilir... Bir çeşit ensesttir bu... Ben bunu yaptım ve şimdi kurtulmak için olanca gücümle savaşıyorum.”

Lawrence'in annesine saplantı düzeyinde bağlılığı onun aşk ilişkilerini etkiler. Hiçbir kadına kendini vererek âşık olamaz. Yazdığı bir mektupta der ki Lawrence:

“Hiç kimse benim ruhumu alamaz. Ruhum annemindir.”

Yaşam Lawrence'i yanıltır. 1912 yılında bir gün Profesör Ernest Weekley, öğrencisi Lawrence'i öyle yemeğine davet eder. Ernest'in karısı Frieda ile bu yemekte karşılaşır Lawrence. Ve anında aralarında aşk doğar. Lawrence yirmi yedi, Frieda otuz üç yaşındadır. Frieda on iki yıldır Ernest'le evlidir, iki kız ve bir oğlan çocukları vardır.

Frieda cinselliğe açık bir kadındır. O zamana kadar ilişki yaşadığı kadınlarla cinsel açlığını doyuramamış Lawrence'te köklü bir değişim olur. *Manifesto* isimli şiirinde Lawrence değişikliği açıklar:

“Bir kadın benim bu açlığımı doyurdu sonunda.
Birçok kadının veremeyeceğini, bir tek kadın verebilir;
Bunu böyle bildim.”

Lawrence-Frieda aşkı gizlidir; ama her ikisi de bu ilişkiyi açık etmeye karar verirler. Tanışmalarından birkaç hafta sonra Frieda üç çocuğunu bırakıp, o dönemde parasız, işsiz Lawrence ile Almanya'ya kaçar. Tarih 4 Mayıs 1912'dir. Lawrence Mrs.Hopkin'e 2 Haziran 1912'de Münih'ten yazar:

“Kocasının her şeyden haberi var, ama bu yüzden ondan boşanmayı düşünmüyor sanırım, olsa olsa ayrı yaşar. Keşke boşansa, hiç olmazsa evlenirdim onunla. Olup bitenler böyle.”

“Frieda'yı çok seviyorum, ama bundan söz etmeye sıkılıyorum. Daha önceleri aşk nedir bilmezdim hiç.”

“Dünya, kişinin en başıboş imgelemi ötesinde, ne görkemli, ne güzel ve ne iyi. Daha önce aşkın ne olduğunu kişi asla, asla, asla düşünemiyor, asla.”

Lawrence 19 Ağustos 1912'de aynı insana bir mektup daha gönderir:

“Frieda ile ben, olağanüstü bir içtenlik içinde, sımsıcak bir ilgiyle yanarak, sıkıntılı bazı günler geçirdik; en sonunda bunun aşk olduğunu anladım. Bu yüzden, benim yaptığım gibi, kadınları suçlamamam gerektiğini sanıyorum; aksine, bundan önce olduğu gibi, yanlış kadına sevgi göstermemden ötürü kendimi suçlamalıyım. Bırakın her erkek kendisine sahip çıkacak kadını bulsun, ya da bulmaya çalışsın, o kadının aşkını elde etsin, bakalım kim erkeklerden, ya da kadınlardan yakınacak. Ama bu şey mutlaka iki yönlü olmalı. Hiç olmazsa, severim ve sevilirim ya. Vermişim, almışım: sonsuz olan budur. Ah, insanlar gerçekten evlenebilselerdi; evliliğe inanırım ben.

Frieda bu sonbaharda Londra'ya kocasını görmeye gidecek belki.

(...)

Kış İtalya'da, Garda Gölü'nün bir kıyısında geçirmeyi düşünüyoruz. Fena halde yoksul düşeceğiz, ama üstesinden geliriz diye aldırış etmiyoruz. Tek endişemiz onun evliliği ve çocukları. Kocasını Frieda'yı delicisine sever ve onu bırakmaz.”

Frieda boşanma davası açar, ancak iki yıl sonra Lawrence ile 1914 yılında resmen nikâhlanırlar. Bağırılı, gürültülü, kavgalı bir aşkı on sekiz yıl sürdürürler. 1930 yılında Lawrence'in ölümü bu ilişkiye son verir.

Bu aşk tertemiz bir aşk mıdır? Lawrence, Frieda'yı başka bir kadınla aldatmaz. Ama Frieda için aynı şey söylenemez. Frieda 1923 yılında Middleton Murry ile, 1925'te İtalyan ordusunda yüzbaşı olan Angelo Ravagli ile geçici ilişkiler kurar. Lawrence'in ölümünden sonra da Angelo ile aynı eve taşınır, 1950'de evlenir.

* * *

Aşk tarihinden: *Aşkın dışı duygulardan yapılmıştır; ancak içi cinsellik doludur.*

Anne Sevgisiyle Karışmış Bir Aşk

Fransız heykeltıraş ve ressam olan Henri Gaudier (1891-1915), 1910 yılında Paris'te bir kütüphanede Sophie Brzeska isimli Polonyalı kadınla tanışır. Sophie otuz sekiz, Henri on sekiz yaşındadır.

Sophie yazar olma hayalleri olan bir kadındır. Polonya'dan Fransa'ya bu hayalini gerçek kılmak amacıyla gelmiştir. Paris'te yoksul bir hayat yaşamaktadır.

Henri, Sophie'ye yıldırım aşkıyla vurulur ve duygularını açıklar. Sophie ise Henri'nin aşkına karşılık vermez; fakat bir anne gibi ona sevgi, şefkat gösterir. Aralarındaki ilişkide Henri deli bir âşık, Sophie bu aşktan hoşlanan bir annedir.

Kısa bir zaman sonra ortak yaşamaya başlarlar. Henri askere gitmemek için Londra'ya taşınmak ister. Henri ve Sophie soyadını değiştirir, kendilerini kardeş gibi göstererek Londra'ya giderler. İkisinin de işi yoktur, açlık içinde yaşamlarını sürdürürler. Henri'nin yaptığı heykeller geçimlerini sağlamaya yetmez. Sophie sokaklarda dilencilik yapmaya başlar.

Henri yaşadıkları yoksul hayata rağmen Sophie'yle evlenmek ister. Sophie kabul etmez. Henri ona duyduğu aşkı 16 Kasım 1912'de yazdığı mektupta dile getirir.

“Tatlı sevgilim, sizi sevebilmekten dolayı öylesine mutluyum ki. O ulu güneşin beni size götürdüğü güne hamd olsun; aşkınız olmasaydı bir dış karanlığın içine fırlatırdım, içinde kemiklerin kokuştığı ve insanların, hayvan yasalarına tabi olduğu bir karanlığa... Canım, sevgili aşkım, sizi bütün gücümle bedenime bastırıyorum; bir tek sizin yardımınız çalışmamı mümkün kılıyor. Kadınla erkeği yarattığınız için size teşekkür ediyorum sevgili Güneş, sevimli Yıldız, bu sayede birleşiyoruz, kişiliklerimizi birbirine katıp bir oluyoruz, yüreklerimizi bir arada eritiyoruz ve tutkulu bedenlerimizi birleştirerek ruhlarımızı kurtarıyor, ikimizden tek bir yaratık -pek çok yetenekle donattığınız insanoğlunu- oluşturuyoruz.

İyi geceler canımın içi, tatlı kız kardeşim, annem.”

1914 yılında Henri askere gitmek zorunda kalır. Savaş alanından gönderdiği mektuplarda evlenme teklifini yineler. Sophie bu teklifi nasıl yanıtlayacağını düşünürken Henri'nin ölüm haberi gelir.

Yirmi dört yaşında ölen Henri geriye “tatmin olmamış bir aşk” bırakır. Bir de bugün ilgiyle baktığımız *Dansçı, Sarılanlar, Analık* gibi büyük heykeller...

Sophie ise birkaç yıl sonra akıl hastahanesinde ölür. Yazarlığını gösteren bir kitap bırakamaz; ama Henri ile yaşadıkları açlığı, yoksulluğu, onun aşkını anlatan günlük notlarını aşk tarihine bırakır.

* * *

Aşk tarihinden: *Saplantılı duygularla örülmüş bir aşk, zaten akıldışı olan aşkı daha fazla akıldışı kılar.*

Yaşlılıkta Gelen Bir Aşk

Çek besteci Leos Janacek (1854-1928) *Ölümler Evinden*, *Kurnaz Küçük Tilki*, *Makropoulos Davası* gibi eserleriyle müzik dünyasına adını yazdırır.

Leos Janacek 1881’de yirmi yedi yaşındayken, on beş yaşındaki Zdenka Schulz’a âşık olur ve evlenir.

17 Temmuz 1917’de Leos, David Stössel ve eşi Kamila Stösslova ile bir kaplıca merkezinde tanışır. Altmış üç yaşındaki Leos, yirmi beş yaşındaki Kamila’ya âşık olmakta gecikmez. Kamila ona dostluk gösterir, fakat bu aşka yanıt vermez. Kamila’nın iki çocuğu vardır ve evliliğine bağlıdır.

Farklı şehirlerde oturan Janacek ile Kamila dostluk çerçevesinde mektuplaşmaya başlarlar. İkisinin de eşleri bu yazışmalara ses çıkarmaz. Ne David, ne de Zdenka ortada kendi evlilikleri için bir tehlike görürler.

Leos mektuplarını bir âşık olarak yazar. Haziran 1924’te Leos’un Kamila’ya mektubunda aşk sözcükleri yazılıdır:

“Beni başka ne mutlu ediyor, biliyor musunuz? Bir kez daha o kuzgunî siyah saçlarınızı omuzlarınıza dökülmüş haliyle gördüm, çıplak ayaklarınızı gördüm: çok güzelsiniz, harikulade güzel... Ve gözlerinizde garip bir derinlik var, öyle derin, öyle derin ki, parlamıyor. Ama bu daha çekici kılıyor onları: sarılmak istiyor gibiler... Kamila, siz olmasaydınız yaşamak istemezdim. Bizi birbirimize bağlayan yalnızca ruhlarımız arasındaki bir antlaşma.”

* * *

Kamila kendisine gösterilen aşka sonunda direnemez, aşka kapıyı açar:

“Biraz üzgün yazıyorum, ama mektuplarınızı okudum ve bana olan sevginizi hissettim. Üzgün olmamın nedeni birinin acı çekmesi... Onun için korkunç neşeli olun, çünkü bunu diliyorum. Madem benimle ilgili böyle güzel anılarınız var, bu size yeter... Bir adamla mektuplaşacağım aklıma gelmezdi ve size bile direndim... Ama kader böyle istemedi, öyleyse şimdi her şeyi kadere bırakıyoruz.”

Leos platonik düzeydeki mektup aşkının gerçek bir aşka dönüşebileceği konusunda umutsuzdur. Aşkından vazgeçmeden umutsuzluğunu yansıtır bir mektubunda:

“Ancak biliyorum ki, size asla sahip olmayacağım, değil mi? O aile mutluluğunuzu, o çiçeği yolar mıyım hiç, yeryüzünde başka hiçbir kadına duymadığım ölçüde yüreğimde hissettiğim o saygıyı, size karşı duyduğum saygıyı bir kenara atar mıyım hiç? Bu durumda sizi düşünüyorum ve ulaşılmaz gökyüzü olduğunuzu aklımdan çıkarmıyorum.”

Mart 1927’de Leos, Kamila’nın evinde birkaç gün misafir olarak kalır. Birlikte yürüyüşler yaparlar. Leos evine geri döndükten sonra 25 Nisan 1927’de şu satırları kaleme alır ve Kamila’ya gönderir:

“Şimdiye kadar hiç kimseye bu sözcükleri böylesine büyük bir itici güçle, böylesine pervasızca söylemedim: ‘Siz, siz, Kamila! Arkanıza bakın! Durun!’ ve aynı anda gözlerinizde, o hafif rüzgârda ve güneşin sıcaklığında bizi bir şeyin birleştirdiğini okudum. Belki de bir şeyin ikimize de söze dökülmesi olanaksız bir zevk vereceği alnımıza yazılmıştı? Hayatımda hiç, benliğimin sizinle olduğu gibi bir başkasınınikiyle bütünleştiğine tanık olmadım. Yürürken birbirimize yakın bile durmuyorduk, ama yine de aramızda boşluk yoktu. Ben sizin gölgenizden ibarettim, orada olmamın koşuluydunuz siz. O yürüyüşün hiç bitmemesini dilerdim; fısıldadığınız sözleri duymak için bıkmadan bekledim; karım olsaydınız ne yapardım? Eh, sizi zaten karım olarak görüyorum. Böyle düşünmek önemli değil, ama yine de, yüz tane güneşin bütün ışınları üzerimde yansıyor gibi. Kendi kendime böyle düşünüyorum ve hep böyle düşüneceğim.

Bu mektubu, bu itirafımı ne isterseniz yapın. Yakın ya da yakmayın. Yazdıklarım beni canlandırıyor, bana hayat veriyor. Düşünceler bile ete kemiğe bürünüyor.”

Leos yetmiş üç, Kamila otuz sekiz yaşındayken ilk öpüşme gerçekleşir. Çift taraflı aşkın hızı yükselir; ama bir yıl sonra Leos aşka da, hayata da elveda der. Leos’un sevgi dolu gözlerini Kamila kapatır.

Aşk tarihine Leos 28 Mart 1928’de Kamila’ya yazdığı cümleleri miras olarak sunar:

“Eh, aşk bir büyücüdür. Ona sadakatle boyun eğilirse, kişiye mutluluk verir. Sarhoş eder, sarar, soyutlar. Havada kokular yaratır, soğuklarda ateşler yakar, çevresindeki her şeyi güzelleştirir.”

* * *

Aşk tarihinden: *Yaşlıyı gençleştiren tek ilaç aşktır.*

Bir Dâhinin Aşk Defterinden

Albert Einstein (1879-1955) Almanya'nın Ulm kentinde, Yahudi bir ailenin ilk çocuğu olarak doğar. İleride Nobel fizik ödülünü alacak olan Albert, İsviçre'de lisede okurken Marie Winteler'in ismini yazarak başlar aşk defterinin ilk sayfasına. Albert on altı, Marie on sekiz yaşındadır. Gençlik aşkı Albert'in isteğiyle son bulur. Aşk kararla başlamaz, ama kararla biter.

* * *

Dâhinin aşk defterinin ikinci sayfasına belirgin harflerle Mileva Maric adını yazdırır. Zürich Politeknik Yüksekokulu'nda ikisi de öğrencidir. Sırp kökenli, Macar bir ailenin kızı olan Mileva 1875 doğumludur. Albert ile Mileva birlikte aşkın kucağına düşerler. Aşkın kanıtı mektuplardır. 1900 yılının Ağustos-Eylül ayında Albert duygularını mektuplara döker:

“Sen yanımda olmadığında adeta tam kendim değilmişim gibi geliyor bana. Oturuyorsam yürümek istiyorum, yürüyorsam eve dönmeye can atıyorum.

(...)

Nereye gidersem gideyim - yine de hiçbir yere ait değilim ve iki kolcağzı ve sevecenlik ve öpücükler dolu ısıltılı ağzımla özleyorum.

(...)

Daha önce nasıl yalnız yaşayabilmişim, sen benim küçük her şeyim. Sen olmadıkça, benlik duyum, çalışma zevkim, yaşam sevincim de olmuyor; kısacası sensiz yaşamım yaşam değil.

(...)

Ama uzun süredir yazmadın bana, seni insafsız cadı seni: Bir şeyden korkarsan ‘başına’ gelir, yoksa yabanılaştın mı, seni haspa! Yoksa beni merak ve açlık içinde bırakmaktan hoşlanıyor musun?

(...)

Hüzünlü insan kalabalığı içinde artık seni düşünmeden yaşamak istemiyorum. Ancak senin varlığın beni gururlandırıyor. Senin sevgin beni mutlu kılıyor. Seni yeniden göğsüme bastırabildiğim ve senin sadece bana ışıyan, seven gözlerini gördüğüm ve sadece bana arzuyla titreyen sevgili ağzını öptüğüm zaman çift ruhlu olacağım.

(...)

Yeniden seninle olacağım günü iple çekiyorum, benim her şeyim, yosmacığım, sokak çocuğum, haspam, şimdi seni düşündüğümde, diyorum ki, artık seni hiç kızdırmak, alaya almak istemiyorum, tersine hep bir melek gibi olmak istiyorum. Ah güzel yanılsama! Ama, ben yine o eski kapris ve şeytanlık dolu herif olsam ve her zamanki gibi delifişek olsam da benden hoşlanacaksın di’ mi?”

* * *

Albert'in ailesi bu aşkın karşısına dikilir. Albert aşkıdan vazgeçmez. Mileva'ya onların etkisi altında kalmayacağını belirten bir mektup yazar. 20 Ağustos 1900 tarihli aynı mektubuna esprili bir dördlük ekler:

“Büyüklerim sanıyorlar ki
Bu işin sonu kötü...
Ama tek söz söylemiyorlar
Yoksa görür onlar gününü.”

Aşk ana-baba sözü dinlemez; kendi sözünü dinler. Kendi aralarında nişanlanırlar. Mileva hamile kalır ve Ocak 1902’de Lieserl isimli kızını ailesinin yanında doğurur. Albert doğum haberini Mileva’nın mektubundan öğrenir. Henüz evlenmemişlerdir. Lieserl’in doğumu Albert’in ailesinden gizlenir. Çocuğun bakımını Mileva’nın ailesi üstlenir. Albert çocuğuyla hiç karşılaşmaz. Lieserl’in yaşamı bir sır olarak aşk tarihine geçer.

* * *

Einstein ile Mileva sessiz bir törenle Ocak 1903’te evlenirler. 14 Mayıs 1904’te Hans Albert, 28 Temmuz 1910’da Eduard isimli ikinci erkek çocukları doğar.

Yıllar geçer. Aşkın mutluluğu yavaş yavaş geriye çekilmeye başlar. Albert bilime verdiği sonsuz aşkı Mileva’ya veremez. 1914 yılında ilişkileri biter. 1919 yılında da boşanırlar.

2 Haziran 1919’da Albert kırk yaşına yaklaşırken kırk üç yaşındaki kuzeni Elsa’yla ikinci evliliğini yapar; ama Albert’in aşk tutkusu dinmez. Bette Neumann gibi birçok kadının adını aşk defterine gizlice yazar. Kıskançlık kavgalarıyla süren evlilik, 1936 yılında Elsa’nın ölmesiyle son bulur.

Albert bilimle ve aşkla uğraşırken Mileva akıl hastahanesinde yatan oğlu Eduard’la uğraşır. Albert’ten aldığı “Nobel ödülü parasını” bitiremeden bedeninin yarısına felç iner, 1948’de ölür.

Albert Einstein aşk hakkındaki düşüncesini söyleyerek hayat defterini yetmiş altı yaşında kapatır:

“Âşık olmak hiç de insanın yaptığı en aptalca şey değildir - ancak yerçekimi bundan sorumlu tutulamaz.”

* * *

Aşk tarihinden: *Hiçbir dâhinin beyinsel gücü, aşkın yüreksel gücünün sönmesini engelleyemez.*

Aynı İnsana İki Defa Âşık Olmak

Avusturya asıllı olan Fransız yazar Andre Gorz 1924 yılında Viyana’da doğar. Edebiyat ve siyaset dünyasında, *Elveda Proletarya*, *Cennetin Yolları*, *Kapitalizm-Sosyalizm-Ekoloji*, *Yaşadığımız Sefalet* gibi eserlerle tanınır.

Andre Gorz aşk tarihine aynı kadına ikinci kez âşık olmanın olanaklı olduğunu göstererek girer. Bir de aşkını ölümle ölümsüz kılarak!

* * *

İngiliz kökenli Dorine ile 1947 yılında Lozan’da karşılaşırlar. İkisi de yirmi üç yaşındadır. Güzel Dorine etrafında dönen erkekler arasında Andre Gorz’a ilgi gösterir. Birlikte dansa giderler ve iki genç arasında aşkın boy göstermesi gecikmez. İlk kez birbirlerinin bedenlerini Andre Gorz’un ufacık evinde yatak yerine kullanılan eski bir kanepede tanırırlar. Dorine yoksulluğu önemsemez. Oysa Dorine’i İngiltere’de bekleyen zengin bir âşık vardır. O, tercihini zenginlikten yana değil, aşktan yana yapar.

Andre Gorz, Dorine’e niçin âşık olduğunu yıllar sonra yazacağı *Son Mektup*’ta anlatır:

“Seni tanımadan önce, can sıkıntısı yaşamadan ve bunu karşımdakine hissettirmeden bir kızla iki saatten fazla zaman geçirmemiştım hiç. Seninleyken beni çeken şey, beni başka bir dünyaya sokmandı. Çocukluğuma damgasını vuran değerler orda geçerli değildi. Bu dünya beni büyülüyordu. Ne mecburiyeti ne aidiyeti olmaksızın oraya girdiğimde her şeyden kaçabiliyorum. Seninle başka bir yerdeydim, yabancı, kendime bile yabancı bir mekânda. Tamamlayıcı bir başkasılık boyutuna girişi sunuyordun bana.”

* * *

Dorine’in çocukluk yaşantısı güvensizliklerle doludur. Annesi 1914 savaşımdan sakat dönen kocasından ayrıldıktan sonra başka erkeklerle yaşar ve Dorine’in birçok üvey babası olur. Annesinin aşk yaşamının para yüzünden çıkan kavgalarla nasıl kirlendiğini görür. Daha o dönemde ya âşık olmamaya, ya da âşık olursa, aşkın parayı küçümsemesi gerektiğine karar verir.

Dorine’e, annesinin kırık dökük aşklarından geriye bir saplantı kalır: Eğer bir gün âşık olursa mutlaka evlenecek, ama hiçbir zaman evlendiği adamdan ayrılmayacaktır. Ölümsüz aşk ve evlilik görüşüne inanan Dorine, Andre Gorz’u evlenmeye zorlar. Andre ise evlilik kurumuna siyasi görüşlerinden dolayı karşıdır. İki âşığın bu konuda aralarında çıkan anlaşmazlığı ve bakış farklılığını Andre Gorz, *Son Mektup*’ta anlatır:

“Sonraki üç ay boyunca, evlenmeyi düşündük. Benim ilkesel, ideolojik itirazlarım vardı. Evliliğe bir burjuva kurumu olarak bakıyor; aşk söz konusu olduğuna göre iki insanı en az toplumsal olan bir alanda birleştirmesi gereken bir ilişkiyi toplumsallaştırdığını ve hukuken düzenlediğini düşünüyordum. Hukuki bağ, çiftlerin duyguları ve deneyiminden bağımsızlaşma eğilimine, hatta görevine sahipti. Bir de şöyle diyordum: ‘On ya da yirmi yıl sonra, hayat boyu sözleşmemizin, dönüşeceğimiz kişilerin arzusuna denk düşeceğini bize ne garanti edebilir?’

Senin cevabınsa kaçınılmazdı: ‘Eğer biriyle tüm bir hayat için birleşiyorsan, hayatlarınızı paylaşıp ve evliliğinizi parçalayan ya da bozan şeyi yapmayı aklınızdan silerseniz. Kendinizden bir çift yaratmak ortak tasarınızdır, değişme koşullarına göre onu tekrar yönlendirmekten, uyarlamaktan, desteklemekten asla vazgeçmezsiniz. Birlikte yapacağımız şey neyse o olacağız.’”

Evlilik konusunda ikircim gösteren Andre Gorz’un karşısına Dorine bir ultimatomla çıkar: Ya evleneceklerdir, ya da ayrılacaklardır.

Gorz aşkın bir kulu olarak evlenmeyi kabul eder: 1949 yılında evlenirler.

* * *

Andre Gorz ilk kitabını yazmakla günlerini doldururken, Dorine fedakârlık göstererek ortak evlerinin geçimini üstlenir; değişik işlerde çalışarak “aşkıta paranın önemli olmadığını” hem Gorz’a, hem kendine ispat eder.

1958 yılında nihayet Gorz’un, *Le Traître* (Hain) isimli kitabı Jean Paul Sartre’ın önsözüyle yayınlanır. “Bir yazarı sevmek, onun yazmasını sevmektir,” diyen Dorine, Gorz’dan daha fazla mutlu olur; aşkının bir çocuk doğurduğunu düşünür.

Andre Gorz kitabında aşklarını anlatmıştır; ama kendisini aşkın kahramanı, Dorine’i zavallı bir yaratık olarak göstererek! Gorz gerçekleri olduğu gibi anlatsaydı bu sıradan bir aşk olacaktı. Oysa okuyucu “imkânsız aşk” ister. Edebiyatın çıkarı adına Dorine’i aşağılamayı tercih eder Gorz. *Son Mektup*’ta pişmanlık duyarak durumu açıklar:

“Kitabın bütününde olduğu gibi bu bölümde de beni teşvik eden ne peki? Niçin senden bir tür saygısız küçümsemeyle söz ediyorum? Sana ayırdığım azıcık yerde neden özün çarpıtılmış, aşağılanmışsın?”

“İlk defa tutkulu bir biçimde âşık olmak, karşılığında da sevilme, bu, açıkça fazla bayağı, fazla basit, fazla sıradandı: Evrensele dahil olmamı sağlayacak nitelikte bir konu değildi. Engellenmiş, imkânsız bir aşk ise, tersine, soylu edebiyatın yaratıcısıdır. Ben başarının ve kabul görmenin güzelliğinde değil, başarısızlığın ve yıkılışın güzelliğinde rahat ediyorum. Bizim yararımıza, senin zararına da olsa, bizim tekil varlıklarımızı aşan düşünceler aracılığıyla, kendimin, senin üzerine çıkmak zorundayım.”

* * *

1973 yılından sonra Dorine tedavisi olmayan bir hastalığa yakalanır. Artık tüm bedenini kaplayan ağrılar içinde bir yaşam başlar. Dorine kendi acılarını bir yana koyarak Andre Gorz’u yeni kitaplar yazmaya teşvik eder. Gorz karısının hastalığından sonra ortak zamanı dolu dolu yaşamaya söz verir; fakat bu kararını tam anlamıyla yerine getiremez. Hayatın ileriye ertelenemeyeceğini bilmesine rağmen yirmi üç yıl boyunca kitaplar yazar, yüzlerce makale ve söyleşi yayımlar. 2006 yılında sancılar içinde kıvranan Dorine’e *Son Mektup*’u yazar ve ona yeniden âşık olduğunu itiraf eder:

“Seksen iki yaşına yeni girdin. Hâlâ güzel, çekici, arzu uyandırıcısın. Elli sekiz yıldır birlikte yaşıyoruz ve ben seni her zamankinden çok seviyorum. Son zamanlarda sana bir kez daha âşık

oldum ve sadece benimkine değen bedeninin sıcaklığıyla dolan, kahredici bir boşluk taşıyorum göğsümün tam ortasında yeniden.”

* * *

Son Mektup’un son paragrafında yeniden âşık olduğu Dorine’le bir yıl sonra ortak gerçekleştirecekleri eylemin haberini verir:

“Senin yakılma törenine katılmak istemiyorum; elime, içinde küllerinin bulunduğu bir kavanoz vermelerini istemiyorum. (...) İkimizin de dileği, diğerinin ölümünden sonra yaşamak zorunda kalmamaktı. Birbirimize sık sık söylediğimiz gibi, olmaz ya, eğer ikinci bir hayatımız olsaydı o hayatı da birlikte geçirmek isterdik.”

Yeni âşık Gorz, Dorine’in “ayrılmamacasına aşk ve evlilik” hayalini gerçeğe dönüştürür. 24 Eylül 2007’de birlikte intihar ederler.

* * *

Aşk tarihinden: *Aynı anda iki ayrı insana âşık olmak imkânsızdır; ama aynı insana ikinci kez âşık olmak olanaklı!*

Özgür Görünen Âşıklar

Jean Paul Sartre, Fransız yazar ve felsefecidir. 1905 yılında Paris'te doğar. Yüksek Öğretmen Okulu'na girer ve felsefe okur. Varoluşçu felsefeyi savunur. *Bulantı, Akıl Çağı, İçimizdeki Ölüm, Mühlet, Son Şans, Sinekler, Kirli Eller, Mezarsız Ölüler, Altona Tutukluları* gibi birçok eserin altına imzasını atar.

Simone de Beauvoir, Fransız kadın yazardır. Paris'te 1908 yılında doğar. Felsefe öğrenimi yaparken Jean Paul Sartre ile tanışır. Varoluşçu felsefeyi ve feminizmi savunur. Tanınmış eserleri: *Konuk Kız, Başkalarının Kanı, Gereksiz Ağızlar, İkinci Cins, Bir Genç Kızın Anıları, Mandarinler*.

* * *

Sartre-Simone aşkında başlangıçta atak olan Sartre olur. Simone'un gönlünü kazanmak için her yolu dener ve sonuçta başarır. Simone kendisini daha önce etkilemiş iki erkeği (Jacques ve Herbaud'u) bir kenara iterek Sartre ile birlikte olur.

Sartre aşkını açıklarken bir şartını da açıklar: Aralarındaki büyük aşk yaşanırken geçici aşkları da yaşayacaklardır. İki “özgür” âşık olmanın zorunlu koşulu budur. Simone, Sartre'ın poligamik (çokeşli) aşkı yaşamak istemesini olağan karşılar. Yıllar sonra *Veda Töreni* ve *Jean Paul Sartre'la Söyleşiler* isimli kitabında o günü Sartre'a hatırlatır:

“Fakat kadınlarla ilişkilerinizi anlamak için bizim ilişkimizin varlığını gözden ırak tutmamak gerekir. Bir başka kez ondan söz edeceğiz. Benim size sormak istediğim -birbirimizle tanışır tanışmaz hemen sizin bana poligam olduğunuzu, bir tek kadınla bir tek yaşantıyla kendinizi sınırlamak düşüncesini taşımadığınızı söylediğinizi de, ki bu da gayet doğaldı, gerçekten de kadınlarla bir sürü yaşantılarınız olmuştu.”

Simone çirkin bir görünüşe sahip olan, ama felsefe dünyasında anlaştığı Sartre'ı düşlerinin kahramanı gibi görür. Şimdiye kadar diğer erkeklerde kendinin benzerini bulamamıştır; fakat şimdi Sartre'a duyduğu aşk bunu olanaklı kılmıştır. *Bir Genç Kızın Anıları*'nda bu duygusunu açıklar:

“Sartre, ta on beş yaşımdan beri sürdürdüğüm düşlerimin kahramanına tıpa tıp uyuyordu. Sartre, akkor haline gelmiş tüm yakıcı özlemlerimin kaynağı olan düşsel kahramanımın bir eşiydi. Onunla her zaman her şeyi paylaşabilecektim.”

* * *

Simone, Olga Kosakievicz isimli güzel bir kızla tanışır; çok geçmeden aralarında bir aşk başlar. Sartre bu ilişkiyi ilgiyle izler. İzlemekle kalmaz, bir gün Olga'yı Simone'dan izin alarak yemeğe çıkarır. Aynı gece Sartre ile Olga birlikte olurlar. Üç insan arasındaki “özgür” görünen cinsel ilişkilere kıskançlığın karışmaması olanaksızdır. Kavgalarla bu ilişki son bulur: “Özgür” aşk ilk darbeyi böylece yer.

Simone, Sartre ile “aşkını” sürdürürken genç Jacques Laurent Bost ile ilişkiye girer. Sartre da başka kadınlarla. Simone'un, Bost ile başlattığı ilişki gerçekte Sartre ile yaşandığı düşünülen

“özgür aşkın” sonudur. Bundan sonra Sartre ile Simone arasındaki aşk, köklü bir dostluğa dönüşür. Ama Simone, Sartre’i diğer kadınlardan kıskanmaya devam eder. Bunun nedeni aşk değil, bir dost olarak Sartre’ın yaşamından silinme endişesidir.

* * *

Sartre’ın yaşamına giren en önemli kadınlardan biri ABD’de tanıştığı Dolores olur. Sartre, Dolores’in Amerika’daki evine yerleşir. Simone’un kapısını yeniden kıskançlık çalar. Sartre’ı tamamen kaybedeceği korkusuna kapılır. Hüzünlü, sıkıntılı günler geçirerek Sartre’ın ABD’den dönüşünü bekler Simone.

Sartre, Amerika’dan döndüğünde Dolores’i sevdiğini söyler Simone’a. En kısa sürede Dolores’i görmeye gideceğini belirtir. Simone üzüntüsünü gizler. Sartre’ın yüreği Amerika’dadır. 1947 yılında Simone de Beauvoir ABD’ye bir konferansa çağrılır. Sartre sevinir; Simone’un yokluğunda Dolores’i, Paris’e çağıracaktır.

Simone Ocak 1947’de New York’a varır. Yeni bir aşk onun yüzüne güler: Nelson Algren isimli yazara âşık olur. 1964 yılına kadar daha çok aşk mektuplarıyla bu ilişki sürer. Simone yine Sartre’ın dost olarak yanındadır; ama Dolores ile Sartre aşk ilişkilerini sürdürmektedir. Dolores, Simone’a karşı kinci bir tutum sergiler. Simone da onu sevmez, kıskançlık krizlerini yaşamaya devam eder.

Dolores, Sartre’la ilişkilerini düzene sokmak ister; evlenmeyi dayatır. Sartre bunu kabul etmez. Âşık olduğu Dolores’i bir günde bırakır; Simone’un kapısını çalar. Simone de Beauvoir 1974 yılında *Jean Paul Sartre’la Söyleşiler*’de o günü anımsar; Dolores’i “M” olarak isimlendirerek konuya girer:

“Üstelik bir başka yönden de, bu kez aksi yönde olmak üzere, yine başınız dertteydi. Bu kez sizden fazla isteniyordu, o da besbelli M’yle olan durumdu.

J.-P.S. - Evet, M’den çok canım yanmıştı.

S.de B. – Bu olay, ani bir kopuş yaptığınız biricik durumlardan biridir belki de.

J.-P.S. - Evet. Bir tek günde.

S.de B. - Tutup kadına, tamam, bu iş biter, yürümesi de olanaksız, dediniz, çünkü bir tırmanış söz konusuydu.

J.-P.S. - Evet. Tuhaftır, çünkü ona çok önem vermiştim ve ilişkimiz bu şekilde kesildi gitti.

S.de B. - Ona çok önem vermiştiniz, beni tek korkutan da o oldu zaten. Beni korkuttu çünkü düşmanca bir hali vardı.”

Dolores tehlikesi ortadan kalktıktan sonra Simone, ABD’ye sevgilisi Nelson Algren’i görmeye gider. Şimdi hüsrana uğrama sırası Simone’dadır; Nelson onu sevmediğini söyler. Biten aşkın acısıyla Paris’e geri dönen Simone’a yine dost Sartre kucak açar.

* * *

Simone'un yeni âşığı Claude Lanzmann sahneye çıkar. Lanzmann yirmi yedi, Simone kırk iki yaşındadır. Nelson Algren'in verdiği aşk acısını Claude Lanzmann'ın kollarında tedavi eder Simone.

Peki, gerçek bir aşk mıdır bu? Hayır! Aşk acısı çeken ve bir erkek tarafından sevilmediğini düşünen bir kadının yeniden kendine güven toplamasıdır. Sevgisizlik çeken Simone'a, anne sevgisi gibi bir sevginin aşk olarak sunulmasıdır. Simone, Yahudi Cloude Lanzman ile başlayan ilişkisinin özünü Nelson Algren'e 15 Şubat 1954'te gönderdiği mektupta anlatır:

“Birlikte yaşadığım bu genç adam (benden çok daha genç) benim için bir sevgiliden çok ilişkiye girdiğim kendi oğlum sanki. Beni aynen bu şekilde seviyor, benden bir anne şefkatinden başka bir şey beklemiyor. Belki de birlikte olabilmemizin sebebi de budur; çünkü bizimkisi bugüne kadarki bütün ilişkilerimden çok farklı ve onlarla mukayese bile edilmeyecek bir ilişki. Aslında benim kalbimi bu inatçı aşkı ve sadakatiyle, hiç çocuksu olmasa da tıpkı bir çocuk gibi her şeyiyle kendini bana sunarak kazandı. Görüyorsun böyle şeyleri mektup yazarak anlatmak çok zor. Ama onun bana olan aşkını ve benim ona karşı hissettiklerimin büyüğü bir şeyler olmasa da mutluluk verdiğini anlayacaksınız herhalde.”

Birlikte aynı evde yaşamaya başlarlar. Beş yıl süren bu ilişki sonunda Lanzmann'ın onu terk etmesiyle son bulur.

Bu arada Sartre de boş durmaz; on sekiz yaşındaki genç kız Arlette El Kaim'le birlikte olur. Bütün mirasını da bu kadına bırakır; onu ölünceye kadar gölge gibi takip etmiş Simone'a değil!

* * *

J.P.Sartre “özgür” aşklarında hep birinci adam olmayı ister. İkinci adam olduğunda kıskançlık kuyusuna düşer. Kadının vazgeçemeyeceği erkek kendisi olduktan sonra, kadının başka erkeklerle kurduğu ilişkilerin önemi yoktur. Simone bu noktayı *Veda Töreni*'nde açığa çıkarır:

“S.de B. - Kıskanç oldunuz mu, hangi hallerde ve nasıl? Kıskançlık neydi sizin için?

J.-P.S. - Aslında, bir kadınla olan bir ilişkide bir başka erkeğin bulunması benim için pek fark etmiyordu. Önemli olan benim birincisi olmamdı; ama içinde benim de yer almış bulunacağım bir üçlü düşünüp de oraya benden daha iyi yerleşmiş bir başka erkeğin bulunduğunu göz önüne getirmek dayanamadığım bir durumdu.”

Demek ki, Sartre'ın kadınlarla kurduğu “özgür aşk”, eşitlikçi bir aşk değildir; kendi benliğini merkeze koyarak yaşanan bir ilişkidir. Simone'un yaşamında Sartre her zaman en baştaki kişi olur.

Aslında Simone-Sartre arasındaki “özgür görünen aşk” yaklaşık olarak on yıl sürer; yani 1930-1940 yılları arası. Aradaki aşkın yerini “dostluk sevgisi” alır. Bu tarihten sonra Simone'un hissettiği kıskançlıklar, Sartre'ı dost olarak kaybetme korkusudur. Dolores bunu yapmak istediği için Simone'a acılar, kıskançlık krizleri yaşatmıştır.

“Simone-Sartre aşkının” bitmesinde rol oynayan en önemli neden cinselliktir; Sartre'ın cinsellikle çok ilgilenmesine rağmen, onun cinselliğe karşı ilgisiz oluşudur:

Bu gerçekleri Simone'un, Nelson Algren'e anlattığı "geçmiş aşk ve cinsel hayatının" ayrıntılarında buluruz. 8 Ağustos 1948'de Nelson Algren'e şöyle yazar Simone:

"Sartre'la birbirimizden hoşlanmaya başladık. Ben yirmi ikimdeydim, o da yirmi beşinde. Bütün hayatımı, kendimi büyük bir coşkuyla ona adadım. İlk sevgilimdi benim, hatta ondan önce kimse öpmemişti beni. Uzun süre birlikteydik, sana Sartre'ın benim için ne kadar önemli olduğunu anlatmıştım zaten. Aslında aşktan çok sarsılmaz bir dostluktu bizimkisi, aşta pek de başarılı olamadık. Çünkü Sartre cinsel hayatla pek fazla ilgilenmiyordu. Yatak dışında her yerde sıcacık, hayat dolu bir adamdı. Daha önce hiç cinsellik yaşamadığım halde bu soğukluğunu hissettim, günden güne sevgili olmak anlamsız, hatta mantıksız gelmeye başladı. Böyle başarısız sekiz-on yıldan sonra ayrıldık. Bu, on yıl önce şu yakışıklı gençle, Bost'la tanıştığım zamandı.

(...)

Sonra biliyorsun işte birden her şey değişiverdi. Sartre ve Bost dışında sadece üç tane bir gecelik ilişkim oldu, onlar da zaten tanıdığım, hoşlandığım; ama gerçek bir ilişkinin olmadığı erkeklerdi."

Bu satırlardan anlaşılıyor ki, Simone-Sartre ilişkisinde özgür aşk ortada yoktur. Eşitsizlikçi bir toplumda erkek ve kadın arasındaki "bir gecelik ilişkiler" özgür aşkı dile getirmez. Özgür aşk, iki özgür insan arasındaki duygulara ve cinselliğe bağlı olarak yaşanıp biter; zamanı gelince yeni bir özgür aşka kapıyı açar. Toplum ve onun değer yargıları bu ilişkilere burnunu sokmaz; kişisel çıkar, yalan dolan, kıskançlık, aldatma araya girmez. Kararı veren iki insanın özgür duyguları ve cinselliğidir. Serbest cinsellik ile özgür aşk özdeş değildir; öyle olsaydı hayvanlar âlemindeki serbest cinselliği "en büyük özgür aşk" olarak kabul etmemiz gerekirdi.

Sartre ile Simon 10 yıl içinde "serbest cinsellik" yaşarlar. 1980'de ölen Sartre, 1986'da ölen Simone "özgür" görünen âşıklar olmayı hak ederler; ama gerçek özgür aşkı yaşamış insanlar olarak değil!

* * *

Aşk tarihinden: *Özgür aşk, özgür dünyada yaşayacak insanların aşkıdır. Özgürlük olmadan özgür aşk olmaz.*

Olağan Bir Aşk

Simone de Beauvoir, özgür görünen Sartre aşkına karşılık, özgür olmayan toplumun her insanı gibi özgür olmayan bir aşk da yaşar Nelson Algren'le.

28 Mart 1909'da Detroit'te doğan Nelson Algren Amerikalı bir romancıdır. *Altın Kollu Adam*, *Sabah Hiçbir Zaman Olmaz*, *Vahşi Yönde Bir Gezinti*, *Kim Bir Amerikalı Kaybetti?*, *Yalnızlıktan İçi Sıkılan Canavarlar Kitabı* gibi eserler yazmıştır.

* * *

Simone de Beauvoir, Ocak-Mayıs 1947 tarihleri arasında konferanslar vermek üzere Amerika'ya gider. Şubat 1947'de Chicago'da Nelson Algren'le tanışır. Aralarında hemen bir elektriklenme olur; ikisinin yüreğinden aşk dışarı fırlar. Bir süre sonra birbirlerinin bedenlerini tanır; olağan aşk başlar.

17 Mayıs 1947'de Simone'u Paris'e götüren uçakta sevgilisinden ayrılmış bir kadının kaleminden aşk cümleleri dökülür:

“Benim tatlı, harika, evcimen, genç sevgilim. Beni bir kez daha ağlattın; ama bana verdiğin her şey gibi, bu gözyaşları da tatlıydı. Az önce uçağa bindim ve verdiğin kitabı okumaya başladım, sonra da senin el yazını görmek istedim. Senden kitaba bir şeyler yazmanı istemediğim için pişmanlık duyarak ilk sayfayı açtım; ama işte oradaydı; benim için yazdığın sevecen, sevgi dolu ve güzel satırlar, işte bu yüzden aşağıda uzanan o güzel mavi denizin üzerinde, başımı cama dayadım ve ağladım; ama ağlamak bile güzeldi; çünkü aşk yüzündendi, senin aşkın, benim aşkım, bizim aşkımız. Seni seviyorum.”

Bir gün sonra, 18 Mayıs 1947'de, Simone'un Nelson Algren'e duyduğu aşk, başka bir mektupta konuşmaya devam eder. Artık aşkın şehvetine ayrılık acısı da eklenmiştir. Tabii ki, özlem de!

“Seninle birlikteyken zevk aşk demekti, şimdi de acı aşk demek. Aşkın her çeşidini tatmalıyız. Tekrar kavuşmanın mutluluğunu yaşayacağız. İstiyorum bunu, ihtiyacım var buna, olacak bu. Beni bekle. Ben seni bekliyorum. Seni söylediğimden, tahmininden çok seviyorum. Sana daha sık mektup yazacağım, sen de bana daha sık yaz. Sonsuza dek hep senin karın olarak kalacağım.”

Simone kendisini Algren'in karısı gibi hisseder; oysa bir hafta birlikte olmuşlardır. Bu kısacık birliktelik bile aşkı özlemle konuşturmaya yeter:

“Seni özledim, biliyorsun. Özledim dudaklarını, ellerini, sıcak güçlü bedenini, yüzünü, gülüşünü, sesini özledim. Seni özledim. Olsun, seni böylesine özlemek hoşuma gidiyor, böylece bir düş olmadığını, gerçek olduğunu, yaşadığını, seninle yeniden buluşacağımızı hissediyorum.”

Simone dostluğu-beyinsel paylaşmayı bulduğu, ama cinselliği yakalayamadığı Sartre'la ilişkisinde eksik olan şeyi şimdi bulmuştur; aşkın duygusal koluyla, cinsel kolu birleşip kenetlenmiştir. Aşkın gücü, duygu ve cinselliğin kavuşmasından gelir. 30 Ekim 1947'de Simone bunu açıklar:

“Gözlerim hep aynıydı; ama daha önce hiç kimseyi bu şekilde sevmedim; senin sevmekten hoşlandığın gibi; aşta bu kadar zevk bularak, zevkte aşk bularak, bu kadar acı ve huzur bularak... Bir erkeğin kollarında kendimi böylesine kadın hissetmedim.”

* * *

Nelson Algren, Simone ile kurabileceği klasik bir evliliğin ve bunun sonucunda doğacak çocukların hayalini görmektedir. Simone’un ona hayatını adamasını, Paris’i ve Sartre’ı bırakarak Amerika’ya gelmesini beklemektedir. Oysa Simone, Algren’i çok sevmesine rağmen ne Paris’in entelektüel yaşamını, ne de Sartre’ı bırakmayı düşünmektedir.

23 Temmuz 1947 tarihli mektubunda Nelson’a tutumunu açıklamaya başlar:

“Nelson, seni seviyorum. Ama sana hayatımı adamazsam bu aşkı hak eder miyim? Hayatımı sana adayamayacağımı açıklamaya çalışmıştım.

(...)

Tekrar karşılaştığımızda ne olacağını bilmiyoruz; yalnız şunu biliyorum ki ne olursa olsun, sana her şeyimi veremem, bu yüzden de kendimi kötü hissediyorum.”

9 Eylül 1947’de Simone Amerika’ya gelir, iki hafta birlikte olurlar. Onun Algren’le evlenmeye yanaşmaması sorun olmaya devam eder.

26 Eylül 1947’de yine Simone aynı konuya geri döner, yaşamın yalnızca aşktan ibaret olmadığını, Paris’i bırakmayacağını Nelson’a yazar:

“Bütün seyahat planlarımdan, eğlenceden vazgeçmeliyim. Sonsuza dek seninle olabilmek için arkadaşlarımdan, Paris’in güzelliğinden vazgeçmeliyim; ama sadece mutluluk için, aşk için yaşayamam. Yazılarımin, çalışmalarımın anlamlı olduğu tek yerde yazı yazmaktan, çalışmaktan vazgeçmem.”

Nelson Algren’in Simone’u bütünüyle yitirmemek için durumu kabul etmekten başka çaresi yoktur. İstemeyerek Simone’un davranışını onaylasa da içindeki savaş sürer. Nelson’un içindeki savaş ise Simone uzaklardayken başka bir kadınla cinsellik yaşamaya hakkının olup olmadığı üzerinedir. Simone da bu sorunun bilincindedir; böyle bir şeyi kabul etmeyi yüreğine yediremez; ama mantığı farklı konuşur. Yüreğiyle mantığının çelişkisini saklamadan Nelson’a yazar: Kendisi başka bir erkekle yatmayacaktır; ancak Nelson bu hakka sahiptir. Şüphesiz ki, bu ilişkiler geçici olmalıdır: Nelson, aşkını Simone’a saklamalıdır; 30 Ekim 1947’de:

“Cinsellik söz konusu olunca seni çok kıskanacağımı biliyorum, bu kıskançlığımı hiç onaylamıyorum gerçi. Yine de iflah olmaz bir kıskançlık duyuyorum işte. Bu duyduğum elle tutulur bir his olsa gerek. Bir yandan da seni çok seviyorum. Senin mutlu olduğunu, hayattan zevk aldığını bilmek çok güzel. Bu yüzden başka bir kadınla tatmin olmana izin verebilirim, tabii ki bu geçici bir şey olmalı ve bana olan aşkını yok etmemeli.”

6 Aralık 1947’de:

“Ben uzakta yaşadığıma göre senin istediğin zaman kadınlarla beraber olmaman için hiçbir sebep yok. Aslına bakarsan seni fiziksel ve cinsel anlamda da kıskanacak kadar çok seviyorum.

Seni bir kızı öperken, onunla sevişirken düşünüp de kalbimde bir sızı duymamam için çok soğukkanlı olmam gerekir.”

* * *

Simone 8 Mayıs 1948’de Amerika’ya Nelson’un yanına gelir. Daha önce planladıkları üç aylık seyahati gerçekleştirmeye girişirler; ama yolculuk sırasında Simone ancak iki ay tatil yapabileceklerini söyler; çünkü Sartre’ın ona ihtiyacı vardır, Paris’e onun yanına gitmek zorundadır.

Nelson daha önceden verilmiş bu karara bozulur; Simone’a kırıcı davranmaya başlar. Aralarında ayrılık havası eser. Temmuz 1948’de Simone Amerika’dan ayrılırken Nelson aralarındaki ilişki bitmiş gibi davranır. Zaten aşklarının içinde bir engel gibi duran Sartre’a kızgındır; Simone’un ondan vazgeçmeyişi kendi aşkına yapılmış bir hakaret olarak algılar. Simone 19 Temmuz 1948’de Sartre olan bağlılığın nedeni açıkça yazar:

“Sartre’la yaşadığım bu hayattan vazgeçersem o zaman sevdiğin Simone olmaktan çıkarım, iğrenç bir yaratık, hain, bencil bir kadın olurum. Gelecekte neye karar verirsen ver aklında hep şu olsun: Seninle kalmayışım sevgisizlikten değil. Hatta ayrılmak benim için daha zor, senin beni özlediğinden daha da büyük bir kederle özlüyorum ben seni. Seni hiçbir zaman şu andakinden daha çok sevemem, isteyemem ve özleyemem. Belki de biliyorsun bunları. Ancak şunu da bilmelisin: Belki sana bu burnu büyüklük gibi gelecektir; ama Sartre’ın da bana ihtiyacı var. Nasıl görünürse görünsün o çok yalnız, içinde fırtınalar kopuyor, huzursuzlukla kıvranıyor. Onu gerçekten anlayan, ona yardım eden, onunla çalışan, ona birazcık olsun huzur ve sağduyu veren tek gerçek dostu benim. Neredeyse yirmi yıldır benim için elinden gelen her şeyi yaptı. Hayatta kalmama, kendi sesimi bulmama yardım etti, benim iyiliğim için neleri feda etmedi ki?... Şimdi ancak dört beş yıldır, benim için yaptıklarının karşılığını ödeme, bana bunca yardımı dokunan bu adama yardım etme sırası bende. Onu yüzüstü bırakıp gidemem. Onu ara sıra yalnız bırakabilirim; ama bütün hayatımı onu terk edip başkasına adayamam.”

Simone’un bu sözlerinden onun dostluğa, aşktan daha fazla değer verdiğini çıkarmak mümkündür. Vefa duygusunu bir aşk için feda etmeyeceğini de!

* * *

Nelson bir süre çelişki içinde yaşar; fakat sonunda Simone’a sevgisini dile getiren bir mektup yazar. Ayrıca Paris’e geleceğini bildirir. Dünya Simone’un olur ve duygularını, Nelson’a 15 Aralık 1948’de yazdığı mektuba aktarır:

“Nelson mektubunu almak, geleceğini öğrenmek, beni hâlâ sevdiğini duymak öyle güzeldi ki. (...)

Ah! Bu gece delirmiş gibiyim, işte o çok sevdiğin gözyaşlarım akmaya başladı, sevinç ve aşk gözyaşları.

(...)

Seni mutlu edeceğim Nelson, bugüne kadar hiç olmadığımız kadar mutlu olacağız. Bir keresinde sana gülümsediğimde bana bir kez daha âşık olduğunu söylemiştin, sana hep gülümseyeceğim canım, beni tıpkı ilk günlerimizdeki kadar sevmek zorunda kalacaksın.”

Nelson Mayıs, 1949'da Paris'e gelir. Birlikte Paris'i gezerler ve yurtdışına seyahate çıkarlar. Aşk yeniden yeşerir. Nelson Eylül 1949'da Amerika'ya geri döner. Aşk mektupları ikisi arasında mekik dokur. Ta ki 1950 yazına kadar....

* * *

Temmuz 1950'de Simone Amerika'ya gider; ama daha önceden Nelson'un mektuplarında hissettiği soğukluk bir gerçeklik olarak karşısına dikilir; Nelson, artık onu sevmediğini söyler. 30 Eylül 1950'ye kadar orada kalacak olan Simone aşkın bitiş acısını onun yanında yaşar. Ayrıca Nelson'un, eski karısıyla yeniden evleneceğini öğrenir; hüznü iki kat artar.

30 Eylül 1950'de Amerika'dan ayrılmadan önce New York'taki Lincoln Oteli'nde şu satırları yazar Simone:

“Ayrılmadan önce sana iki şey söylemek istiyorum, daha sonra bu konudan hiç bahsetmeyeceğim, söz. İlk bir gün seni yeniden görmeyi umuyorum, istiyorum ve buna çok ihtiyacım var. Ama lütfen sen de bir daha oraya gelmek istemeyeceğimi unutma. Gururumdan değil, biliyorsun sen söz konusu olunca gurur diye bir şey kalmıyor bende, zaten sen de istersen bir daha buluşmamızın bir anlamı olabilir. İşte bu yüzden ben beklerim. Görüşmek istersen söyle yeter. O zaman beni yeniden sevmeye başladığını düşünmem, hatta benimle sevişmek zorunda bile değilsin, birlikte kalmak, birlikte çok zaman geçirmek zorunda bile değiliz. Sadece canın görüşmek isterse söyle. Ama şunu unutma hep benden gelmemi isteyeceğin günü bekleyeceğim. Seni bir daha göremeyeceğimi düşünmek istemiyorum. Senin sevgini kaybettim, içim yandı (hâlâ yanıyor), seni de kaybetmeye dayanmam.”

Nelson, eski karısı Amanda ile birlikte olur. Bu birliktelik Simone'u unutmasını sağlayamaz. 1951 yılının ortalarında Simone'u Amerika'ya çağırır; fakat bir yandan da eski karısıyla tekrar evlenme hazırlığı yapmaktadır: Çelişki içinde kıvranmaktadır Nelson.

Simone 1951 sonbaharında Amerika'ya gelir; bir ay birlikte olurlar. Bu birliktelik çelişkiyi çözer; Nelson onu sevdiğini itiraf eder. Yaklaşık bir yıl önce ayrılık acısını dile getirdiği New York'taki Lincoln Oteli'nden şimdi 30 Ekim 1951'de sevinç gözyaşlarıyla kaleme sarılır Simone. Hem yeniden sevgilisine kavuşmanın mutluluğunu yansıtır; hem de Nelson'un onu tekrar bir köşeye atacağını korkusunu.

“Birkaç saat önce bana sevgini tekrar vererek beni nasıl şaşırttığını anlayamazsın bile. Bedenimi bile hasta etti bunu bilmek.

(...)

Beni kalbinden söküp atmadığını söyledin. Yani artık kayıtsızlığına karşı savaşmak zorunda değilim. Artık silahlarım yok. Bir daha incitebilirsin beni ama, beni yine kalbinden söküp atmaya karar verebilirsin.

(...)

Kendimi ellerine düşmüş gibi hissediyorum, bir bebek gibi savunmasızım. Sana yalvarırım, ya bana kalbinde bir yer ver ya da sök at kalbinden; ama yine sevgine sarılmama izin verip sonra alıp gitme elimde avucumda ne varsa. Bir daha aynı şeyleri yaşamak istemiyorum. Yine çekip gittiğini düşünmeye bile katlanamıyorum.

(...)

Yeniden mutlu bir aşk yaşayacağımız umudu doğunca dağıldım. Şimdi parçalardan oluşan zavallı bir yığınım. Bu yüzden kızma bana bu aptal mektubu yazdım diye.”

* * *

Bitmiş aşkın yeniden diriltilemeyeceğini kısa bir süre sonra ikisi de anlar. Simone 9 Kasım 1951 tarihinde Nelson'u suçlamadan aşkın bitiş mektubunu yazar:

“Birbirimize kırılmadık, anılarımızı silmedik hafızalarımızdan, herhangi bir yanlış anlama yok, dostluğumuz devam edebilir, bir aşk ancak bu kadar güzel bitebilirdi. Gözyaşlarım için de başısla beni. Sadece gözyaşlarıma engel olamadığım için ağlamıştım, asla bir silah olarak kullanmadım gözyaşlarımı. Sana karşı asla bir plan yapmadım, seni tuzağa düşürmeye çalışmadım. Zaten gözyaşları dökerek ne için uğraşacaktım ki? Ağlayarak kaybedilen bir sevginin geri gelmeyeceğini bilirim ben.”

Nelson ise öfkesini gizleyemez. Her aşkın son sayfasında olduğu gibi faturayı Simone'un önüne koymaya çalışır. Simone bu sefer altta kalmaz; faturayı Nelson'a 6 Aralık 1951 tarihinde postalar:

“Benim aşkımdan elinden aldığı şeyler olduğunda ısrar etmeye devam ediyorsun. Özellikle başka ilişkilerden mahrum bırakmış aşkımdan seni. Sen yalnız kalmış olabilirsin, benim de elime çok şey geçmedi biliyorsun. Bunu söylemek istemezdim ama, bu ilişki yüzünden mesela benim de Sartre'la olan ilişkim olduğu yerde saydı. Seninle tanışır tanışmaz Bost'la olan duygusal ve cinsel ilişkiye son verdim. Benim için kolay oldu bu, iyi de oldu; ama o günden beri tek bir erkeğe bile bakmayı geçirmedim aklımdan. Zaten artık istemiyorum kimseyi. Aşk hayatım bitti artık. Sen kalbini sıcak, bedenini yaşar tutmak için birini bulmuşken benim böyle olmam gücüne gidiyor. Yine de şikâyet etmiyorum. Hikâyenin benim tarafımı da bil istedim. Şikâyet etmiyorum, dünya benim için sonsuza dek soğuk olsa da yaşadıklarım değer buna.”

Yukarıdaki satırların yazarı aşka duyduğu umutsuzluğu 1952 yılında ilişki kurduğu Claude Lanzmann ile dağıtır. 1953 yılında Nelson Algren eski karısı Amanda ile evlenir ve 1955 yılında boşanır. 1959'da Simone'un, Lanzmann ile ilişkisi son bulur. 1960 yılında Nelson, Paris'e Simone'un bir dostu olarak gelir ve onun evinde kalır; sonra Amerika'ya döner. 1964 yılına kadar dostluk çerçevesinde Nelson-Simone ilişkisi sürer ve bu tarihten sonra iletişim kopar. 1981 yılında Nelson Algren, beş yıl sonra da Simone de Beauvoir ölür ve gömülürken parmağında 1947 yılında Algren'in hediye ettiği gümüş bir yüzüğü taşır.

* * *

Aşk tarihinden: *Hiçbir aşk zorunlu koşullar dışında doğal ayrılığa ve uzaklığa uzun süre dayanamaz; parçalanır. Cinsellik parçası eksik olan bir aşk sadece platonik parçayla yaşayamaz; aşk cinsellikle nefes alamazsa, duygularla da nefes alamaz.*

A
Ş
K

N
E
D
İ
R

*“Gelişi yoksa havalardan anlaşılır mı?
Selamı efendice mi yoksa gider mi aşırı
Değiştirir mi dersin bir kalemle hayatımı?
Alla’sen söyle nedir aşkın astarı?”*

Wystan Hug Auden

AŞKIN KİMLİDİ

İnsanları fırtına ortasında kalmış gibi savuran, birbirine çeken, yapıştıran bir ilişkidir aşk. Beğenilmek ve beğenmek duygusu, aşkın kimliğinin temelini oluşturan bir unsurdur. Birçok insan arasından özellikle seçilmiş olmak duygusu, aşkın kimliğine katılır. Aşk yaşayanlar olağanüstü özgüvene, kendini sevme duygusuna kapılırlar.

“Demek ki aşkın özünü oluşturan bedensel duygular çevresinde güzelliğin ürünü olan duygulardan başka duygulanım, beğenilme, saygı, özsevgisi, onur, sahip olma, özgürlük ve duygudaşlık duyguları toplanıyor. En yüksek dereceden uyarılan bütün bu duyguların birbirlerine olan etkileşimleri artık aşk dediğimiz karmaşık ruhsal durumu oluşturuyor.”

Herbert Spencer

* * *

Aşk sevebilecek şeylerin hepsini tek bir varlığa indirger. Tüm dünya varlığını bir tek varlıkta toplamak şüphesiz hastalıktır. Öyle bir hastalık ki, hasta olan âşığı kendine sağlıklı gibi gösteren bir hastalık! Bir “dikkat” hastalığı! Aşk bir dikkat saplantısıdır.

“‘Âşık olmak’ bir dikkat olgusudur; ama normal insanda ortaya çıkan anormal bir dikkat durumudur.

(...)

Kadının dikkati kendiliğinden, bu erkeklerden birine takılır; kısa bir süre sonra artık, kadının o erkeği düşüncelerinden uzaklaştırması, dikkatini başka nesnelere yöneltmesi büyük bir çaba gerektirmeye başlar; doğru çizgi bozulmuştur. Kadının dikkatine yakın bir tek erkek vardır artık.

‘Âşık olmak’ başlangıçta bundan öte bir şey değildir: dikkatin anormal bir biçimde başka birisine takılması.”

José Ortega Y Gasset

* * *

İnsan kişiliğinin en gizli yanları aşk sayesinde birbirine açılır. Bir tek özel insana açılan bu kapı aynı zamanda güven unsurunu içerir. Âşıklar hayatla ilgili en gizli sırlarını paylaşımına açarlar. Âşıklar birbirinin suç ortaklarıdır.

“Aşk, insanları işbirliğine götüren ilk ve en yaygın bir heyecan şeklidir.”

Bertrand Russell

* * *

Ortak duygudaşlık temelinde yükselen aşka rekabetçi toplumda sahip olmacı duygunun katılması kaçınılmazdır. Aşkını başka birine kaptırmak istememek bu dürtüyü körükler;

sevilene tutkularla, kıskançlık bağlarıyla bağlanılır. Onsuz dünyanın dünya olmayacağına inanılır.

“O kişi yok ise, bütün dünya insansız kalmış gibidir.”

Lamartin

* * *

Âşıkların kıskançlığı sahip olma, rekabet, kaybetmemekle bağlantılıdır.

“Aşka bağlı kıskançlık, mağdur edilmiş sahibin öfkesidir.”

Jérôme-Antoine Rony

* * *

Gerçek dünyada bulunamayan hayal dünyasında bulunur. Aşk, “duygusal yaşantı isteğini” hayal dünyasında bulmaktır. Ama âşıklar onu gerçek dünyada bulduğunu sanır; kaybetmemek üzere bulduğuna inanır. Yaratılan hayal ile gerçek dünya çelişir. Bu nedenle âşıkların davranışları delilerinkine benzer.

*“Âşıklarla kaçıkların beyinleri kaynar durur;
Öyle hülyalar kurar, öyle hayaller görürler ki,
Akıl mantık kolay kolay kavrayamaz onları.”*

William Shakespeare

* * *

Aşk, âşık olan insanın kusurlarını görünmez kılar. Aşk çarpması = Körleşme’dir.

Aşk, sevilen insanın hatalı yönlerini küçültürken, olumlu özelliklerini abartır. Âşık hatalara mikroskopla, olumlu karakter davranışlarına büyüteçle bakar.

*“Sıradan, çirkin, çarpık şeyleri bile
Aşk değiştirebilir, biçimli, değerli kılabilir.
Aşk gördüğünü gözleriyle değil, hayaliyle görür.”*

William Shakespeare

* * *

Aşk psişik bir olgudur. Ama normal psişik olgu değil, çılgınca bir psikozdur. Öyle ki, neşenin ve sevincin eşlik ettiği, yaşayanın haz aldığı bir ruh saplantısı. Deliliği göze almayanlar âşık olamazlar.

“Özellikle çabuk öfkelenenler ve karasevdalılar kendilerini koyverme açısından kendilerine egemen değiller. Çünkü birinciler acelecilik yüzünden, berikiler de hissettikleri şeyin yoğun baskısı yüzünden tasarımlarını izlediklerinden ötürü akla bağlı kalmaz.”

* * *

Aşk önemsizi önemli yapar. Önemliyi de en önemli! Âşık olunan insanın öneminin yerini başka hiçbir önemli dolduramaz.

“Tutku-aşk, yeryüzünde sevilebilecek tek bir kişiyi öngörür ve sebatsızlığı, sadakatsizliği -bir saatlik bile olsa- düşüncede bile kabul etmez.”

Jérôme-Antoine Remy

* * *

Âşık, âşık olduğu insanın “benlik hapisanesinde” kendine bir yer ayırmak isteyen insandır. Gönüllü hapislik istemi ona özgürlük gibi gelir.

* * *

Heyecan ve hayranlık aşkın temelini oluşturan iki duygudur. Aşk heyecanla başlar, hayranlıkla gelişir, idealize etmekle doruğuna ulaşır.

“Aşk başka türlü ortaya çıkar. Kimi zaman yavaş yavaş olgunlaşır ve siz, uzun zamandan beri tanıdığınız bir kişinin gözünüzde ansızın önem kazandığını birdenbire anlırsınız. Ancak, aşk, genellikle, ilk karşılaşma sırasında duyulan hafif bir heyecanla başlar; bunu gittikçe büyüyen bir hayranlık duygusu izler. Hayranlık sözcüğünden insanı sürükleyen, serseme çeviren, mutluluğa gark eden duyguyu anlıyorum. Bu duygu, çözümleyemeyeceğiniz, denetim altına alamayacağınız ya da karşı koyamayacağınız kadar karışıktır.”

Dr. Benjamin Spock

* * *

Aşk gerçek dünya ile hayalî dünyanın sınırında oturur. Gerçek dünyaya arkasını dönmüş, hayalî dünyaya gözlerini dikmiş gibi bakar. Ama hep hayalî dünyaya göre konuşur. Aşkın tetikçisi ihtiyaçtır; ama fiziksel ihtiyaçtan çok duygusal ihtiyaçtır. İnsan gerçekten aşka muhtaç olduğu için onu ister, görür, hayalinde yaratır.

Açlık çeken insan nasıl ki rüyasında lezzetli yiyecekler görürse, aşk ihtiyacı duyan insan da gerçek dünyada duygularını tatmin edecek insanı görür. Ama gördüğü gerçek insan değil, onun gölgesidir. Gölgelerden ihtiyacı olan insanı yaratmak aşkın ilginç buluşudur.

* * *

Aşk bir yanılsama olduğu halde insanlar niçin onu isterler? Duygusal yalnızlığa dayanamayıp boğulacaklarına, bir gölge ile duygularını paylaşıp yaşamının daha iyi olduğuna inandıkları için!

* * *

Aşk iki kişilik ittifaktır hayatın savaşına karşı! Toplumun insanlara yüklediği zorluklara, hoşnutsuzluklara, çaresizliklere, yalnızlığa karşı! İki kişi bir kişiden daha güçlü hayata karşı savaşmaz mı?

* * *

İnsan anlaşılmaq ister. Anlaşılmaq benliğini onaylatmaktır. Anlaşılan insan hayatına anlam katar. Anlaşılmamak melankoli çukuruna düşmektir. İşte aşk iki insanın birbirini diğer insanların anlamadığı kadar anladığı sanrısı üzerinde yükselir. Ancak aşkın bitimi sanrısı ortadan kaldırır: Geride birbirini anlamayan iki insan kalır.

* * *

Bugünün insanı başka insanların gözünde kendini değerli kılabilirse güven içinde olur. Güvenden yoksun yaşamak korku ve kaygı içinde yaşamaktır. Aşk, başka insanların değer yargılarını bir tek insanda toplar; o tek kişiden alınan güven diğer insanların değerlendirme ölçütünün yerine geçer. Böylece aşk iki kişinin kurduğu özel dünyada güven içinde yaşamayı sağlar. Ama güvenlik isteyen bir aşk nevrotiktir. Gerçek aşk güvenli bir limanı aramaz; okyanusta fırtınalarla boğuşmayı göze alır.

* * *

Aşkta sürekli sanılan hiçbir duygu kalıcı değildir; ama insanlar aşkı kalıcı sanılan duygu üzerine kurarlar. Her yeni aşk eski aşkları öldürerek kendini var eder ve sonsuz gibi kendini gösterir. Aşk hep sonsuzluğu arar; fakat sonuçta bulunduğu sonluluktur.

* * *

Âşık, sevdiği insanı olduğu gibi, onun zayıflıklarını bilerek sevdiğini sanır. Oysa zaman içinde gerçek kişilik ve kusurlar görünür hale gelince onu kabul edemez. Kabul edemediğini değiştirmek ister. Oysa eşitlikçi aşk karşıdakini ilk âşık olduğu gündeki gibi gören, onu değiştirmeye çalışmayan âşktır.

“Karşısındakini olduğu gibi kabul etmek kadın ve erkeği birbirine bağlayan en harika bağıdır.”

Dr. Connel Cowan - Dr. Melvyn Kinder

* * *

Aşkın amacı, âşıkların birbirini ele geçirmesinden başka bir şey değildir. Erişilme uzarsa aşkın şiddeti artar. Erişme tutkusuyla kendini yitirmeyi kolayca göze alır her âşık.

Âşık olunan kişiye kavuşamamak romantizmi körükler. Ulaşma olanağı ne kadar uzaksa romantik hayal o kadar büyür.

“Kadına bu kadar çok değer verilmesinin nedeni onu ele geçirmekte çekilen güçlüğün psikolojik bir etkisidir.”

Bertrand Russell

* * *

Aşk, insanın kendine olan yabancılaşma duygusunu aşağı çeker. Kendi benliğini âşık olduğu insanda var ederek kendine yabancı gelmeyen insanı yaratır. Bu aynı zamanda ortak paylaşımın yaratılmasıdır.

“Aşk, bizim kendi içimizden çıkmamızı sağlayarak kendi benliğimizi açıklar bize. Kendimize yabancı ve bizi tamamlayıcı olanla kurduğumuz bağlarla benliğimize olumlu olma niteliğini veririz.”

George Gusdorf

* * *

Evliliği hedefleyen bir aşk çabuk ölümünü isteyen bir aşktır. Aşk romantizm yüklü olduğundan dolayı evlilik aynı zamanda romantizmi de öldürür.

“Özü gereğince romantiklik -evliliğe ulaştırmış olsa bile- evlilikle bağdaşmaz. Çünkü romantiklik engeller, gecikmeler ve hayallerle yaşadığı halde, evliliğin en başta gelen görevi bu engelleri azaltıp yok etmektir.

Romantiklik üzerinde kurulan evliliğin akla yakın ve normal sonucu boşanmadır; çünkü evlilik, romantikliği öldürür. Eğer romantiklik yeniden ortaya çıkarsa bu sefer o, -evliliği yaratan nedenlerle bağdaşamaması yüzünden- evliliği öldürür.”

Denis de Rougemont

* * *

Âşık olmanın başlangıcı mutluluk, sonu genellikle mutsuzluktur. Fakat her âşık sonsuz mutluluk sanrısıyla girer aşka. Aşktan mutlulukla çıkabilen az sayıda insan, aşk sonlanırken onun yerine sevgiyi koyabilenlerdir. Aşkı sevgiyle değiştirme gücünde olmayanların yenilgiyi kabul etmesi zorunludur. Aşk büyük bir beklentiyle başlar; hiç beklentisiz biter.

“Aşk kadar baş döndürücü umutlarla ve büyük beklentilerle başlayan, yine de aşk kadar değişmez bir şekilde başarısızlıkla sonuçlanan başka bir etkinlik veya girişim yok gibidir.”

Erich Fromm

* * *

Gerçek aşk, mutsuzluğu, yaşayacağı mutluluk anları adına göze alabilen aşktır. Mutsuz yaşamaktan korkanların başına gelebilecek en büyük felakettir aşk! Yüreği sağlam, korkusuz olanların işidir aşk.

* * *

Aşk, yoğunlaşmış duygu baskınına uğramaktır. Baskın emirle olmaz; kararlar aşk oluşmaz.

“Aşk akılla ilgili bir şey değil, duygularla ilgili bir konudur. Aşk üzerine daha pek çok şey okuyabilir ya da düşünebilirsiniz. (...) Aşk düşünceden hareketle açıklanamayacak temel bir olgudur.”

Peter Lauster

* * *

Romantik dünyada kendimize lâayık gördüğümüz şeyleri âşık olduğumuz insanda bulduğumuzu inanarak âşık oluruz. Kendini kusursuz sevmekle, karşısındakini kusursuz sevmek özdeşleşir aşkta.

Aşk, kendimizden yola çıkarak sevileni kusursuzlaştırma süzgecinden bir çırpıda geçirmektir. Onda sevdiğimiz şey, kendimizde varolduğuna inandığımız ve sevdiğimiz şeydir.

Romantik isteklerimizi önce kendimiz için yaratmak, sonra da onu sevdiğimiz insana yapıştırmaktır aşk! Hayal dünyasında hem bir insan yaratmak, hem de bir bilmece gibi o insanı çözmektir aşk!

“Aşkı ararken ilk arzumuz, heyecanın o olağanüstü hazzını başka bir insanla birlikteyken duyabilme hayalidir. (...) Bir yandan sevgilimizi sonsuzluğun başlangıcından beri tanıyormuşuz hissine kapılırken, öte yandan onu her an yeniden keşfetmenin hazzını yaşarız.”

Dr. Connel Cowan - Dr. Melvyn Kinder

* * *

İnsan çok yakından tanıdığı insana âşık olduğunu sanırken, gerçekte hiç tanımadığı, ya da kendi hayal dünyasında tanıdığı kişiye âşık olur. Aşk, bilgi sanılan bilgisizlik üzerinde ortaya çıkar.

Aşk, bir bireyin kendi duygularının benzerini başka bir bireyde bulduğunu sanmasıdır.

Her âşık bir mimardır. Ama hayali tasarımlar yapan bir mimar!

* * *

Âşık olduğumuz insana kavuşma umudumuz ne kadar yüksekse o kadar da kendimize karşı güven duyarız. Umduğumuz gerçekleşmezse özgüvenimizi yitiririz.

* * *

Her aşk başlangıçta “seviyor mu sevmiyor mu?” kuşkusu üzerinde yükselir. Âşıklar bilimsel olmayan kuşkuculardır. Kuşkular giderildikçe aşk yükselişe geçer. Şüphe tamamen ortadan silindiği zaman da inişe! Süre aylarla, yıllarla sınırlıdır. Aşka göre değişir.

* * *

Ölümsüz aşk yaşama hayali her âşığın hayalidir. Bu sadece insanın kendisini kandırdığı bir inanç değildir; âşık bu inanca gerçekten inanır. Ölümsüz aşk istemi ölümsüz insan istemi kadar olanaksızdır. Ama bütün âşıklar olanaksız ister.

“Aşk ölür, çünkü doğuştan sakattır.”

José Ortega Y Gasset

* * *

Âşık olan insan kendini karşıdakine beğendirme isteğiyle doludur. Âşık olunan insanın beğenisine uygun biçimde davranmaya çalışır. Güçlü yanlarını gösterir, zayıf yanlarını saklar. Âşkın beğendirme ve beğenilme maskesini kullanmayan âşık yoktur. Sahtekârlık olsun diye değil, zorla değil, içten, gönüllüce yapar bunu. Amaç aşkı kazanmaktır. Bir “Ben” kazanmak için, bir “Ben”in olumsuz yanlarını saklamaktır aşk!

* * *

Âşkın başlangıcı âşık olunana gösterilen özen, dikkat, sorumluluk, saygı doludur. İlk cinsel temas bunları çözmeye başlar. Bedenlerin tanışması, gerçek benliklerinin tanışmasına yol açar.

Aşk duygularla hareket ederken, cinsel ilişkiden sonra düşünceler de harekete katılır. Mantık yavaş yavaş aşk alanına giriş yapar. Benliklerin çarpışmasına veya uyumuna uygun biçimde âşıklar yol alır.

“Âşıklar birbirlerini tanımaya başladıkça, kusurlar da gün ışığına çıkar. Rahatsız edici alışkanlıklar ve önceden önemsenmeyen bazı farklar göze batmaya başlar. Daha önceleri hatasız bulunan âşığa yıkıcı eleştiriler, iğnelemeler hatta öfke nöbetleri yöneltilir. Hata bulma dönemi başlamıştır. Giysileri uygunsuz, arkadaşları akılsız, gülüşü sevimsiz, öpüşü çok ıslaktır. Eşleri bu yönde değişen âşıklar savunmaya geçerler. Bazen hayal kırıklığı bizi ‘onda ne buldum’ noktasına getirir. Oysa gerçekte, idealleştirilmiş âşığımızın hayalî imajının yerini gerçekçi imajlar almaktadır.”

Dr. Connel Cowan - Dr. Melvyn Kinder

* * *

Aşk bir ateştir. Ateşi yakmak için çırpınan âşık her şeyini feda edebilir. Ama ateş yandıktan sonra durum değişir, yavaş yavaş küller dökülmeye başlar. Aşk yaşandıkça sönen bir alevdir.

“Aşkımız sona erdiği için, gücünü tükettiği için, o kişi bizim açımızdan biter... Yeni gösterilere katılma isteğimiz azalır... Düş kırıklığına uğrayan şöyle der: Sen artık benim tanıdığım kişi değilsin. Peki bu nedir? İnsan bir gizem için -sonuçta insan (...) bir gizemdir- heyecanlı bir bulmaca için yorulmuştur. Ve böylelikle insan kendisi için bir imza yaratır.”

Max Frisch

* * *

Ta başından kusurlu başlayan aşklar da vardır. Aşağılık kompleksine sahip olan bir insan âşık olursa elindeki aşkı yitirmemek için âşkın mazoşist tarafı olmayı gönüllüce kabul eder. Büyüklük kompleksine sahip olan ise sadist tarafta yerini alır. Birincisi hak etmediği bir aşkı

yaşadığını düşünür. Diğer hak ettiği aşkı tam almadığını! Birincisi hep vermeye yönelir, diğeri hep almaya! Böylece aşk parçalanır; daha hızlı biçimde bitişe doğru yol alır.

* * *

Karşılık bulmayan tek taraflı aşk cehennem azabıyla yaşanan aşktır. İnsan yaşamını zevksiz yaşama çevirerek azar azar tüketir.

“Seven kişi, sevilmiyorsa en büyük acıyı taşır yüreğinde.”

Dante

* * *

Aşkın girişinde, “eleştiriye kapalıdır”; çıkışında “eleştiriye açıktır,” yazar. Ortası ise eleştirinin yapıldığı dönemdir. Süreç, görünmez kişiliklerin görünür hale gelmesinden başka bir şey değildir. Gerçek benlikler eleştiriye doğurur. Daha önce görülmemiş kusurlar görünür duruma geçer. Kusurları düzeltme savaşı başlar. Bu aynı zamanda âşıkların birbirini değiştirme, gerçek benliklerine benzetme savaşıdır.

“Aşkın başlangıcına baktığımız zaman kabullenme üzerine kurulduğunu görürüz. Hepimiz eşimizi müthiş buluruz. Hatalarını görmemezlikten gelir ya da çekici ve sevimli kişiliğinin bir parçası olarak kabul ederiz. İlk haftalar ve aylar aşkın gözü kördür, fakat bu kısa sürer.

(...)

Aşkımız derinleştikçe kabullenme de şekil değiştirir. Daha rahat ve bağımlı oldukça daha eleştirici ve kolay hayal kırıklığına uğrar oluruz. Sevgilimizin kusurlarını görmeye başlarız.

Umut ve beklentiler hayal kırıklıklarının içinde kaybolmaya başladıkça ters davranışlarda bulunmaya başlarız. İsteklerimizin gerçek dışı olduğunu kabullenmek yerine beklentilerimiz artar ve şikâyetlerimiz çoğalır. Beklentilerimiz gözardı edildikçe birikir ve ısrarlarımızla artar. Bu birikim beraberliği olumsuz, hatta yıkıcı yönde etkiler.”

Dr. Connel Cowan - Dr. Melvyn Kinder

* * *

Sahip olma duygusu her aşkın içinde potansiyel olarak vardır. Aşk ilerledikçe karşılıklı sahip olma isteği artar. Sahip olma duygusuna sahip âşıklar bu isteklerini bir kontratla sağlamlaştırmak isterler. Evlenme kâğıdı böyle bir belgedir. Evlenerek birbirinin aşkına sahip olan âşıklar bir süre sonra sahip oldukları şeyi kaybederler. Çünkü aşka evlilik yoluyla değil, hiçbir yolla sahip olunamaz.

“Aşkın ilk dönemlerinde her iki taraf da, diğerlerinden emin olamadığı için dikkatlidir ve öbürünün kalbini kazanabilmeye çalışır. Canlı, hareketli, ilgi çekici ve bu canlılıkları yüzlerine yansıdığı için de güzeldirler. İkisi de birbirlerine sahip olmadıklarından, enerjilerini olmaya, yani vermeye ve karşı tarafı canlandırmaya yöneltmişlerdir.

Bu durum, çoğu kez evlilikten sonra değişir. Evlilik sözleşmesiyle eşler birbirlerinin bedenleri, duyguları ve ilgi alanları üzerinde hak sahibi olurlar. Artık kazanılması gereken kimse yoktur.”

* * *

Aşk duygu yoğunluğu olan bir yumaktır; ama içinde cinsellik gizlidir.

“Duygusal orgazm, bir insanla paylaşılan aşk duygusunun doruğa varmasıdır, kişinin göğsünde ya da bir yumruk gibi boğazında duyulan bir duygu; ya da bir açılış duygusu, daha derinlere girilmesi isteği ve diğeriyle birleşip tek beden haline gelmek arzusu olarak duyulan şiddetli bir duygu akımıdır. Duyguların tam olarak rahatlaması, bir kadının dediği gibi ‘delici bir aşk duygusu’ ya da yürek orgazmı olarak tanımlanabilir.”

Shere Hite

* * *

Don Juan aşk, aşk değildir; cinselliği elde etmek onun amacıdır. Cinsellik onun için bir maldır. Oysa aşk, duyguları elde ederken cinselliği yaşamaktır.

“Aşk öyle bir deneydir ki, bununla bütün benliğimiz, tıpkı kuraklıktan sonra yağmur görmüş bir bitki gibi canlanır, tazelenir. Aşksız bir cinsel çiftleşmede ise, bunun zerresi bile yoktur. Kısa süreli haz sona erince, bir yorgunluk, bir tiksinti, bir hayatın boş olduğu duygusu içimize çöker. Aşk, yeryüzü yaşamanın bir kısmıdır, aşksız cinsiyet ise, değildir.”

Bertrand Russell

* * *

Aşk duygusal bir kurgudur. Bu kurgunun temel motifleri varolan toplum tarafından çizilir. Kadını, erkeğin eşiti gören bir toplumdaki aşkla, kadını mal (meta) olarak gören bir toplumdaki aşk farklıdır. Tüketici toplumun aşkı, tüketimin damgasını taşır; alınır, satılır, tüketilir.

Gerçek aşk çıkarıcı değil, fedakârdır. Sakıncılığı dıştalar. Varını yoğunu vermeye hazırdır. Ama çıkarıcı toplum, aşkın bu en önemli özelliğini budar.

Yaşadığımız toplumda o güzelim aşk duygusu, insanların duygusal boşluklarını doldurmak, onları hayallerle oyalamak üzere kullanılan ticari bir araca dönüşmüştür.

* * *

Şartlı aşk, aşk değildir. Âşık olan ne şartı kabul eder, ne şart dayatır. Aşk özveriye güvenir. Benciller kendileri adına şartlı aşk taraftarıdır; yani aşksızlığın yandaşıdır.

“Geniş anlamıyla söylenecek olursa, sevilen kişi, seven kişidir. Ama faizle ödünç para verircesine hesaplı bir şekilde sevmeye kalkmak da bir sonuç vermez, çünkü hesaplı sevgi gerçek sevgi değildir.”

Bertrand Russell

* * *

Aşkın doğuş hızı ölüş hızından yüksektir. Niçin? Aşk doğarken mantığı konuşurmaz; ama ölüme yaklaştıkça mantığı, aklı konuşmaya zorlar. Mantıksal süreç tatsız tartışmaları, acıları, gidip gelmeleri ortaya çıkarır. İnsan, hayatından borç ödemeye başlar aşkın bitiş sorunlarına. Sevinçler yaşama hızla girer, üzüntüler zorla çıkar.

* * *

Aşkta kimse terk edilmek istemez. Ama terk etmek gerekiyorsa öncü olmak ister. Terk eden, aşkın acısının çoğunluğunu kalana bağışlayarak kendini rahatlatır. Terk edilen, aşkın hüsrânını yüklenerek yaşamış olduğu aşktan nefret eder.

“İki insan ayrılırken, şefkatli konuşan taraf âşık olmayan taraftır.”

Marcel Proust

* * *

Aşkın sonunda aşk acısı bekler. Hayatın sonunu ölümün beklediği gibi. Aşk acısı istenilir bir şey değildir, ölüm gibi! Ancak aşkın sevincini kabul eden, aşkın acısını da zorunlu olarak kabul etmelidir.

Aşk karşı tarafta suçluluk duygusu yaratarak bitiren daha az acı çeker. Bu nedenle aşk biterken iki taraf da birbirini suçluluk duygusuna boğmaya çalışır. Suçluluk duygusu yükleme yarışı eski âşıkların birbirine yapabileceği son kötülüktür.

* * *

Aşk acısının temelinde beğenilmemekten dolayı duyulan acı yatar. Kendini değersiz görme, acının temelini oluşturur.

“Neden hiç çekinmeden beni terketti? Onun için değerim yeterli değil miydi de bana bağlanamadı? Seni sevdiğini söyleyince değerli olduğunu hissettin. Ve şimdi seni terkedince onun için değerinin yeterli olmadığını ve değerinin düştüğünü hissediyorsun. Kendine olan değer duygusu anlamında, kendine olan güvenin zedelenmiştir.

Sevilmek, kendine olan değer duygusunu artırır. Takdir edilme duygusu sana ayağın yerden kesilerek bulutların üzerinde dolaşma enerjisi vermişti. Artık seni terketti ve sen değerinin düştüğünü hissediyorsun. Onun için daha fazla değerli değilsin, o seni artık görmek istemiyor. Kendine olan değer duygun yaralanmıştır. Bu incinme acıdır, üzüntü vericidir.”

Peter Lauster

* * *

Aşk kabul görmeyenin çekeceği en büyük acı kendini değersiz görme acısıdır. Aşağılanmış biçimde duyumsar kendini. Bir zamanlar gözünde büyüterek âşık olduğu insan onu küçülterek intikamını almıştır.

* * *

Âşık olmanın nedenleri olduğu gibi, aşkı tüketmenin de nedenleri vardır. Âşıklar âşık olmanın nedenlerini sorgulamazken, aşkın bitiş nedenlerini sorgularlar. Fakat haklı-haksız hiçbir neden aşkın yıkıntılarında eski aşkı yeniden doğurmaya yetmez. Aşk yıkıntısının taşları harç tutmaz.

A
Ş
K
I
N

Ç
E
Ş
İ
T
L
E
R
İ

“Erkeklerin büyük bölümü (...) modaya uygun bir kadını arzular ve böyle birine de sahiptir, tıpkı insanın güzel bir atı olması gibi, tıpkı genç bir erkeğin lüksü için gerekli bir şey gibi.”

Stendhal

Freudcu “Aşk”

“İnsanlığın bir bölümünün, diğer yarısına oranla biyolojik, anatomik ve psişik açıdan üstün olduğu düşüncesi, erkeksi ve şoven bir tavrın ürünüdür. Bence Freud sisteminin en kabul edilemez yanı da budur.”

Erich Fromm

Freud insan doğasının (tabiatın) hiç değişmediğini düşünenlerdendir. Ona göre insan saldırgan içgüdüler taşıyarak doğar. Bu içgüdüler değiştirilemez. Bu nedenle toplum onu evcilleştirmeli, onun doğal dürtülerini denetim altına almalıdır. Freud’a göre: Uygar toplumun; insanın arzularını, cinsel içgüdülerini bastırmasının yararlı bir sonucu vardır. Bastırılan dürtüler kendini başka bir alanda doyurmak için kültüre (kafa ürünlerine) yönelir ve toplumun kültürel çapı genişler. Freud diyor ki:

“Cinsel içgüdülere biçim vermek güçtür; onların eğitiminde bazen çok, bazen az bir başarı kazanılır. Kültürün bunlardan yararlanmaya çalıştığı şey, ancak anlamlı bir zevk kaybı karşılığında elde edilebilir görünmektedir.”¹

“Uygarlığın cinsel yaşamı kısıtlama eğilimi, en az kültürel birimi genişletme eğilimi kadar açıktır.”²

Freud’un bu garip teorisine göre, en başta cinsel arzular toplum tarafından ne kadar çok baskı altına alınırsa o kadar çok kültür çıkacağı, uygar toplumun kültürlü olacağı açıktır. Ama Freud toplumsal bastırmanın belirli sınırlarda olmasını ister; çünkü bilmektedir ki, cinsel içgüdülerin bastırılma ölçüsü kaçırılsa ortaya nevrotik (sinirli) hastalar çıkacaktır.

Freud, cinsel enerjinin toplum tarafından bireylerinin bilinçaltına itilmesini ve cinsel arzulardan vazgeçilmesini, ortaya çıkacak zararlara rağmen toplumsal uygarlık (kültür) adına onaylar.

“Uygarlık, insanın saldırganlık içgüdülerini sınırlayabilmek ve ruhsal tepki oluşumları yoluyla bu içgüdülerin dışavurumunu kontrol altında tutmak için her türlü çabayı ortaya koymak zorundadır.”³

Oysa özgür cinselliği içeren bir toplum istemi açısından bu bastırmayı desteklemek varolan erkekegemen (ataerkil) ideolojiyi onaylamak demektir. Ayrıca toplumsal kültürel gelişim ile cinsel isteklerin bastırılması arasında Freud’un sandığı cinsten bir ilişki yoktur; tersine özgür bir toplum cinsel dürtüleri bilinçaltına itmeden kültürel gelişimi sağlar. Freud erkekegemen toplumun hayata uyguladığı baskıyı dile getirmekle yanlış yapmaz; ondan yararlı sonuçlar çıkarmakla yanlış yapar. Gerçekten erkekegemen toplum Freud’un dile getirdiği cinsel güdülerin (içtepi demek daha doğru) bastırılmasını gerçekleştirir. Freud tarafından sorun doğru

¹ Sigmund Freud, *Aşkın Anatomisi* içinde, Say Yayınları, 1995, s.133.

² Sigmund Freud, *Uygarlık, Din ve Toplum*, Öteki Yayınevi, 1995, s.288.

³ Sigmund Freud, *Uygarlık, Din ve Toplum*, Öteki Yayınevi, 1995, s.296-297.

tespit edilmiştir; ama çözüm yanlıştır. Çözüm, cinselliğin bastırılmasını sağlamayacak bir toplumdur; yani özgür, insanî bir toplum.

* * *

Evlilikte hayal kırıklığına uğrayan kadının önüne Freud’a göre iki seçenek çıkar: Ya aldatmaya başvuracaktır; ya da nevrotik hasta olmayı kabul edecektir. Eğer nevrotik hastalığı kabul ederse aldatmayacak, iffetini koruyacaktır. Freud der ki:

“Evlilik hayatından doğan sinir hastalıklarının devâsı ancak sadakatsizlik olabilir. Ama bir kadın, ne kadar sıkı bir şekilde yetiştirilmişse ve uygarlığın istediklerini ne kadar sıkı bir şekilde yerine getiriyorsa, bu yolu seçmesi de o kadar güç olur. Ödev duygusu ile istekleri arasındaki çatışma onu nevrozlara sürükler. Kadının, erdemini (iffetini) sinir hastalığı kadar sağlam bir şekilde koruyan başka şey yoktur.”⁴

Freud bu çelişkiye açık bir çözüm önermez. Kadını yaşadığı çelişkinin “bilincine” vardırarak, onu bilinçli kılarak sorunu çözdüğünü sanır. Kadın, denetlenemeyen cinsel güdülerini baskı altına alıp denetlemelidir. Freud uygar erkekçi toplumdan yana olduğu için onun dışına çıkamaz; özgür bir toplumu hedef olarak gösteremez. Böylece sorun ortada kalır. Freud suçu, insanın doğasına, doğaya yükler ve “doğanın kaderine” sığırır. Der ki:

“Tam bir cinsel özgürlük getirerek ve böylece uygarlığın çekirdeği olan aile kurumunu feshederek bu etkeni de ortadan kaldırdığımız takdirde, uygarlığın gelişiminin girebileceği yeni yolların neler olduğunu göremeyeceğimiz doğrudur; ama emin olabileceğimiz bir şey vardır, o da insan doğasının bu yokedilemez özelliğinin peşini orada da bırakmayacağıdır.

(...)

Bireyleri olağanüstü ölçüde dengesiz fiziksel özelliklerle ve ruhsal yetilerle donatan doğa, çaresi olmayan adaletsizlikler yaratmıştır.”⁵

Freud son durakta uygar erkekegemen toplumu eleştirmesine karşın yine onun ahlakçı kollarına atılır. Freud’a göre uygar olmak isteyen bir insan duygusal-cinsel isteklerini bastırmalıdır. Bunun erkekegemen toplum adına bir fedakârlık olduğunu kabul eder Freud. Peki bu fedakârlığı kim yapabilir? Entelektüel uygar insanlar bu özveriye yeteneklidir. Böylece Freud uygar olmak isteyen kadından da bu fedakârlığı istemiş olur.

* * *

Freud toplumdaki insan ilişkilerine “biyolojik” gözlüklerle bakar. Birey biyolojik cinsel ilişkilerini doyurmak için öteki insanlarla (ki bu insanlar Freud’un gözünde doyuma yönelik bir “nesne”dir) ilişki kurar. Yani bir insan, diğer insan için cinsel doyuma yönelik bir araçtır. Freud’un bu bakış açısından insanlığın en önemli özelliklerinden biri olan, en insanî olan sevgi de yarasını alır.

Freud’a göre sevgi, “sevilecek bir nesneyi” sevmektir. Sevilen insan, seven insanın dışında, ondan ayrı biçimde durur. Freud sevginin bir “birlik eylemi” olduğunu algılayamamıştır. Freud yazılarında sık sık bir nesneye sahip olmak isteyen sevgiden bahseder. Onun gözünde sevgi bir mal gibidir. Ayrıca Freud’un sevgi dediği şey, yalnızca nesne olarak gördüğü diğer insana yönelmiş cinsel enerjidir. Duygularla fazla ilgilenmez Freud. Şöyle yazar:

⁴ Sigmund Freud, *Cinsiyet ve Psikanaliz*, Varlık Yayınları, 1981, s.39.

⁵ Sigmund Freud, *Uygurluk, Din ve Toplum*, Öteki Yayınevi, 1995, s.298.

“‘Sevgi’ kelimesi altında toplayabileceğimiz her şeyle ilgili olan içgüdülerin (bugün fiilen ölçülemese de) nicel miktarı olarak değerlendirilen enerjiye libido diyoruz. Sevgiyle kastettiğimiz şeyin çekirdeği doğal olarak amacı cinsel birleşme olan cinsel sevgidir (ki genelde sevgiyle kastedilen şey de, şairlerin söz konusu ettiği şey de budur).”

“Bir türünde âşık olmak, doğrudan cinsel doyumunu hedefleyen cinsel içgüdülerin nesne yüklemesinden başka bir şey değildir.”⁶

Freud âşık olmayı, sevgiyi, ağırlıklı olarak cinsellikle eşitleyerek yanlış yapar. Şüphesiz ki sevgi, aşk, cinselliği içerir; ama duyguları da kapsayan daha geniş bir insanî ilişkidir. Her cinsel ilişki sevgiyi kapsamaz; insanların hiç sevmeden, tanımadıkları bir insanla hayvani cinsel ilişkilere girebilmeleri bunu gösterir. Oysa Freud bu hayvani ilişkiye “sevgi” der. İnsani temelde olan sevgiyi hayvansal temelde görür ve şöyle yazar:

“İnsan bedeninin güzellik yönündeki gelişimini cinsel organlar göstermemiştir; bunlar, hayvandan aldıkları biçimi korumuşlardır ve bugün bile sevgi, temelinde hayvansaldır.”⁷

* * *

Freud, sevmek eylemi ile sevilme eylemi arasındaki ilişkide sevilmeye öncelik verir, onu yüceltir. Ona göre sevmek benlik duygusunu azaltır, insanı zayıf kılar. Sevilme ise güçlülüktür, kendine güven duygusunu yükseltmektir. O nedenle sevmek yerine sevilme daha iyidir. Mutluluk, sevimekten geçer. O diyor ki:

“Sevmek, özlem duymak ve yokluğunu hissetmek, benlik duygusunu azaltır. Ama sevilme ve sevgisine karşılık bulmak, hele sevilme nesneye sahip olmak, onu yine yükseltir.”⁸

Bu görüş doğru değildir. Sevgi bir sermaye midir ki, verdikçe azalsın! Zor olan sevmektir; çünkü sevmek karşılıksız, koşulsuz, duygularını, cinselliğini verebilmektir. Freud’un anlayışı erkekegemen toplumun çıkarıcılığının izini taşır. Erkek sevilme olacaktır, kadın da seven! Kadınlar, uygarlıkla daha çok uğraşan erkeklere cinsel enerjilerini vermelidir. Freud şöyle yazıyor:

“Uygarlık giderek artan ölçülerde erkeklerin uğraşı olmuştur; onları her an daha zor sorunlarla karşı karşıya bırakır ve kadınların pek yapamadığı içgüdüsel yüceltmelere zorlar. Erkek sınırsız bir ruhsal enerjiye sahip olmadığı için, libidosunda elverişli bir dağılım yaparak görevini yerine getirmek zorundadır. Kültürel amaçlar için kullandıklarını (harcadıklarını) büyük ölçüde kadınlar ve cinsel yaşam için olandan almak zorundadır.”⁹

Erkekçi bir görüş değil mi bu?

* * *

Şu sözler Freud’a aittir:

⁶ Sigmund Freud, *Uygarlık, Din ve Toplum*, Öteki Yayınevi, 1995, s.116, 138.

⁷ Sigmund Freud, *Aşkın Anatomisi* içinde, Say Yayınları, 1995, s.133.

⁸ Sigmund Freud, aktaran Erich Fromm, *Freud Düşüncesinin Büyüklüğü ve Sınırları*, Arıtan Yayınevi, 1993, s.33.

⁹ Sigmund Freud, *Uygarlık, Din ve Toplum*, Öteki Yayınevi, 1995, s.288.

“Kadınlar erkeklerden daha az adalet duygusuna sahiptirler.”

“Kadınlar hemen uygarlığa karşı çıkarak geriletici ve tutucu etkilerini gösterirler.”¹⁰

Freud’un kadınlara bakışında erkekegemen toplumun zihniyeti egemendir. Doğa kadınların görevini belirlemiştir. Onlar erkeğe karşı biyolojik (anatomik) olarak zayıf yaratılmıştır. Yani anatomi kaderdir. Freud’un sözleriyle:

“Napolyon’un pek ünlü sözü biraz değiştirilerek şöyle denilebilir: ‘Anatomi kaderdir.’”¹¹

Freud, kadınlara gençliklerinde tapılacak sevgili, evlendiklerinde “sevilen eş” olmayı lâıyk görür. Erkekegemen toplumun erkeğe verdiği önceliği onaylayarak tabii ki. Kadın sadık bir eş olmalı, erkeği memnun etmeli vb. Doğanın kanunudur bu Freud’a göre. Freud diyor ki:

“Bir erkeğin toplumda bir konum kazanabileceği yaşa ulaşmasından çok önce, doğa kadının yazgısını güzelliği, çekiciliği ve sevimliliğiyle çizmiştir. Şüphesiz hukuk ve geleneklerin kadınlara verecekleri, bugüne kadar kendilerinden esirgenmiş çok şey var, ancak kadınların konumu elbette olduğu gibi kalacaktır: Gençliklerinde tapılacak sevgili, olgunluk çağlarında ise sevilen eş.”¹²

Freud “kadınların konumu olduğu gibi kalacaktır,” derken neyi anlatmak ister? Kadın ile erkeğin hiçbir zaman eşit olamayacağını! Böyle düşündüğünü öğrencisi Dr. Wortis’in sorusuna verdiği yanıtta çıkarabiliyoruz. Wortis soruyor: “Ama sizce, evlilikte en doğrusu kadın ve erkeğin eşitliği değil midir?” Freud’un yanıtı şu:

“Uygulamada mümkün olmayan bir şeyden söz ediyorsunuz. Bir eşitsizlik durumu zorunludur, erkeğin egemenliği ise kötünün iyisidir.”¹³

* * *

Freud aşkı, şehvet ve şefkatin diyalektik birlik oluşturduğunu kavrayamaz; cinselliği ve şefkati birbirinden ayırır. Ona göre aşk temelde cinsellik (şehvettir). Şefkati (sevgiyi) evlilik kurumu içindeki saygıdeğer kadına (eşe) bağışlar; şehveti (aşkı) ise aşağı düzeydeki saygıdeğer olmayan kadına!

Bu ilginç aşk teorisinin mantığı şudur: Erkek, saygı gösterdiği bir kadınla (ki bu burjuva aile kurumu içindeki “saygıdeğer” kadındır) cinsel ilişkiye girdiği zaman şehvetinin, saygı tarafından engellendiğini görür ve gerekli zevki alamaz. Oysa erkek saygı duymadığı bir kadınla (ki bu metres, fahişe olarak görülen kadındır) ilişkiye girdiğinde cinselliğine ket vuramaz, özgürce cinselliğini yaşar, kendini tatmin eder. Freud diyor ki:

“Şefkat ve şehvet, kültürlü insanların pek azında uygun bir kanala sokulabilmiştir. Erkek, hemen hemen her zaman cinsel faaliyetinin kadına olan saygısıyla engellendiğini hisseder ve

¹⁰ Sigmund Freud, aktaran Josephine Donovan, *Feminist Teori*, İletişim Yayınları, 1997, s.184.

¹¹ Sigmund Freud, *Aşkın Anatomisi* içinde, Say Yayınları, 1995, s.133.

¹² Sigmund Freud, aktaran Erich Fromm, *Sigmund Freud’un Misyonu*, Öteki Yayınevi, 1998, s.28.

¹³ Sigmund Freud, aktaran Erich Fromm, *Sigmund Freud’un Misyonu*, Öteki Yayınevi, 1998, s.29.

tam cinsel gücünü ancak kendisinden daha aşağı cinsel nesne ile karşı karşıya bulunduğu zaman geliştirir.”¹⁴

O halde erkek ne yapar? Ahlak bakımından aşağı bir kadın bulur. Onunla araya şefkati (saygıyı) karıştırmadan cinselliğini (aşkı) yaşar. Bu arada kullanmadığı şefkati (sevgiyi) diğer saygıdeğer bir kadına (evli olduğu kadına) ayırır. Freud bu görüşünü şöyle dile getirir:

“Ahlâk bakımından düşük bir kadında güzellik aramayacak ve kadını hayatı boyunca tanıma zorunluğu olmayacak, kadın kendisini eleştiremeyecektir. İşte olanca cinsel gücünü böyle bir kadına ‘hasretmeyi’ tercih ettiği zaman, bütün şefkatini daha yüksek düzeydeki bir kadına verebilir. Yüksek düzeydeki bir toplumda pek sık rastlandığı gibi, erkeklerin aşağı sınıftan bir kadını metres tutmaları, hatta evlenmeleri, psikolojik bakımdan tam tatmin olmaya dayanan aşağı düzeyden bir cinsel nesneye duyulan ihtiyaçtan başka bir şey değildir.”¹⁵

Demek ki Freud’a göre erkeğe ya iki kadın lazım, ya da erkeğin tek bir kadınla ilişkisinde saygısını yenmesi lazım ki, o zaman şehveti yaşayabilsin. Aslında Freud burjuva erkekegemen toplumun pratiğini teorileştirmiştir. Bugün bile burjuva erkeklerin bir “sevgili karıları”, bir de değişik “metresleri” yok mu?

Freud erkeklere bu iki yoldan birisini açık olarak önermez. Sadece burjuva aile kurumunda sorun olan şeyi dile getirir. “Şehvet ile şefkat arasında beraberlik bulunmadığından dolayı ruhsal iktidarsızlığın ortaya çıktığını,” gözlerimizin önüne serer. Freud kendine has teorisinin özünü şu sözlerle anlatır:

“Çirkin ve özgür olmak için erkeğin kadınlara karşı saygısını yenmesi, ana ve kızkardeşi ile zina yapma düşüncesiyle uzlaşması gerekmektedir.”¹⁶

Freudcu aşkın mutluluğu, erkeğin kadına duyduğu saygıyı yenmesine, seviştiği kadını, anası veya kız kardeşi gibi görüp onunla zina yaptığını düşünmesine (fantezisine) bağlıdır.

Burjuva toplum cinsellik (şehvet) ile şefkati (sevgiyi) birbirinden koparmıştır. Sevgiyi, duyguyu önemsizleştirirken, cinselliği (şehveti) öne çıkarıp ona “aşk” adını takmıştır. Duygusu, şefkati olmayan bir ilişkiye aşk denebilir mi? Burjuva toplumun aşka yaptığı kötülüğü Freud açığa çıkarmaz; ancak onu teorileştirerek bir gerçeği saptar. Oysa gerçek aşk, şefkatle kucaklanmış cinselliktir. Gerçek aşk yatak odasında utanma tanımaz; iki beden, sevgi ve şefkatin gücüyle birleşir. Bugün gözlerimizin önünde yaşanan ise sadece şehvete dayanan Freudcu bir aşktır; fakat kesinlikle gerçek aşk değildir.

¹⁴ Sigmund Freud, *Aşkın Anatomisi* içinde, Say Yayınları, 1995, s.129.

¹⁵ Sigmund Freud, *Aşkın Anatomisi* içinde, Say Yayınları, 1995, s.129.

¹⁶ Sigmund Freud, *Aşkın Anatomisi* içinde, Say Yayınları, 1995, s.129.

Schopenhauerci “Aşk”

“Her erkek pek çok kadına ihtiyaç duyduğu için birden fazla kadını geçindirmesinin onun sorumluluğu olmasından daha adil bir şey olamaz. Bu durum kadını ikincil bir varlık olarak doğal ve gerçek konumuna indirecektir.”

Arthur Schopenhauer

Schopenhauer’e göre bütün aşkların kaynağı cinsel içtepidir. Bu içtepi, âşık olunan insana karşı bireyselleştirilmiş, öznelleştirilmiştir. Aşk serüvenlerinin amacı gelecek kuşağın ortaya çıkarılmasıdır. Cinsel içtepi özünde insanın yaşam isteğini (iradesini) yansıtır. Aşk bireysel olduğu için öznel; ama insanların gözüne nesnel bir şeymiş gibi gözüktür. Böylece bilincimizi aldatır. Aldatmayı yapan doğadır. Doğa hile yaparak âşık olunan insana bir hayranlık yaratır. Oysa asıl amaç bir çocuğun yaratılmasıdır. Doğanın amacı bireye kendi özel amacı gibi görünür. Doğa insan türünün devamı için bireyi kullanmaktadır, aşk bu amaca erişmek için bir araçtır. Schopenhauer bu görüşlerini şöyle özetler:

“Bütün aşk serüvenlerinin son amacı, gelecek kuşağın ortaya çıkmasından, yaratılmasından başka bir şey değildir.”

“Belli bir çocuğun dünyaya getirilmesidir asıl amaç. Kadın da erkek de bilmeseydi, bütün aşk hikâyesinin amacı işte budur.”

“Aşk, evlenmeleri, bireylerin kazancı için değil, türün kazancı için yapılmıştır.”

“Demek ki âşıklar, ruhlarının birbirine ne kadar uygun olduğunu ballandıra ballandıra anlatırlarken, aslında onların sözünü ettiği anlaşma ve bağdaşıklık, ortaya çıkarılacak yeni varlık ve bu varlığın kusursuzluğu bakımından var olan bir anlaşma ve bağdaşıklıktır.”

“İşte bundan ötürü, sözü geçen durumda doğa, amaçlarına, bireyi aldatmak, yani onun kafasında gerçeğe uymaz bir hayal yaratmak yoluyla ulaşabilir ancak. Böylece, türden başkasına yararı olmayan şey, bireye, sanki kendisine yararlıymış gibi görünür; öyle ki, birey kendi çıkarına bir şey yaptığını sandığı zaman, aslında türe hizmet etmiş olur.”¹⁷

Schopenhauer aşkın belirtilerini, onun yanılsamalarını doğru tespit eder. Ama bunun nedenlerini yanlış bir noktada arar. Schopenhauerci aşk mistik, gizli, bilinmez bir gücün insanı yönettiğine inanır. Evet, aşk insanın mantık sınırını aşar. Ama insanın en mantıksız eylemi bile kendi eylemidir, doğa insan eylemine karışmaz. Aktif olan insandır, nötr (yansız) olan doğadır. Doğanın insan soyunu sürdürmek gibi erekeci bir görüşü olamaz. Çünkü doğanın bilinci yoktur. Aşk duygularla konuşur. Duygulara sahip olan doğa değil, yine insandır.

Aşk şüphesiz ki cinselliği de içerir. Ama her cinselliğin amacı çocuk yapmak değildir. Birbirine tutkuluca âşık olmuş birçok insanın çocuk yapmaktan kaçınması bunu gösterir. Schopenhauerci

¹⁷ Arthur Schopenhauer, *Aşkın Metafiziği*, Sosyal Yayınlar, 2002, s.11, 13, 17, 30, 46.

aşk = duyguları dışarıda bırakan biyolojik gerekliliktir = cinselliktir = fiziksel ve ruhsal bakımdan sağlıklı çocuk yapmaktır.

Schopenhauerci aşk, seks ile sevgi (veya aşk) arasında ayrım yapmaz. Aksine onları eşitler. Bu nedenle bilimsel olmayan bir aşk betimlemesiyle çıkar karşımıza.

* * *

Schopenhauerci aşk anlayışı âşıkların farkında olmadıkları çocuk yapma amacı üzerine oturduğundan dolayı eşcinsel aşkı açıklayamaz. Doğal olarak eşcinsel aşk Schopenhauerci aşkı yalanlar. Eşcinsel aşk çocuk yapamaz. Schopenhauer eşcinsler arasındaki aşkı, aşk olarak kabul etmez. Homoseksüel aşkı yaşam isteğinin (doğanın emrinden veya amacından) bir sapma olarak görür. Schopenhauer şöyle der:

“Cinsel tutkunun doyurulması ve giderilmesi için yapılan seçime, içgüdüsel bir biçimde yol göstericilik eden güzellik duygusu, homoseksüellik haline gelince yanılmaya uğradı demektir.”¹⁸

Schopenhauer’in yanıldığı nokta, aşkı, cinsel organlardan çocuk çıkararak üretmesidir. Çocuk yapma yeteneğine sahip olmayan eşcinsel âşklar, farklı cinslerin aralarındaki âşklar gibi gerçektir ve insanîdir. Schopenhauer’in kafası bir lezbiyen aşkı kaldıramaz ve anlayamaz.

* * *

Kime âşık oluruz? Niçin şu insana değil de, bu insana âşık oluruz? Schopenhauer’e göre fiziksel ve ruhsal sağlığa sahip çocuk yapabileceğimiz insana âşık oluruz. Yaşam iradesi veya gizemli doğa gücü sağlıklı çocuk yapabileceğimiz insana iter bizi, onu bulduğumuzda âşık oluruz. Ayrıca burada seçimi âşıklar yapar gibi görünürken kararı veren yaşam iradesidir. Schopenhauer iki insanın âşık olma sürecini şöyle açıklar:

“Ayrı cinsten iki genç insanın, birbirlerine ilk olarak bakışlarındaki derin, ama kendilerinin de fark etmedikleri ciddiyette, araştırıcı ve irdelleyici gözlemlerinde, birbirlerinin vücutlarının biçimini ve ayrıntılarını iyice gözden geçirmelerinde, çok ilgi çekici ve özel bir yan vardır. Bu araştırma ve inceleme, bu iki insan ve bu iki insanın niteliklerinin birleşmesi ile belli bir bireyin ortaya çıkabilmesi olanağı üzerinde ‘tür ruhunun’ düşünmesinden başka bir şey değildir. Bu iki insanın birbirinden alacağı hazzın ve birbirlerini arzulayışlarının derecesi, yukarıda sözü geçen düşünmenin sonucuna göre belirlenecektir.

(...)

Tür ruhu, çocuk ortaya koyabilecek bütün bireyler hakkında işte böyle düşünür.”¹⁹

Bu inanılmaz görüşü Schopenhauer daha fazla ayrıntılandırarak ekler:

“Yüz güzelliği de, aşk eşimizi seçişimizde önemli rol oynayan son düşüncelerden biridir. Bu konuda da, her şeyden önce, kemiklerin yapısına bakarız. Bundan ötürü, dikkatimiz en fazla biçimli bir burun üzerinde toplanır. Kısa ve çok kalkık bir burun, her şeyi mahvedebilir. Burnun ucunun ya da üst kısmının biraz eğik olması ise, sayısız genç kızın mutluluğa ulaşması ya da ulaşmaması sonucunu doğurmuştur.”

¹⁸ Arthur Schopenhauer, *Aşkın Metafiziği*, Sosyal Yayınlar, 2002, s.22.

¹⁹ Arthur Schopenhauer, *Aşkın Metafiziği*, Sosyal Yayınlar, 2002, s.33.

“Dolgun bir kadın göğsü, erkek üzerinde olağanüstü bir etki yapar; çünkü dışının çocuk doğurma işlevine ilintili olduğundan, dolgunluğu, yeni doğacak çocuğa bol besin verebileceğinin işaretidir.”²⁰

Schopenhauer, âşıklara sağlıklı çocuk doğuracakları konusunda “garanti belgesi” verir. Ona göre âşık olmak, sağlıklı çocuğun mutlaka ortaya çıkması demektir. Yaşam iradesi sağlıklı çocuk yapacak kadını bulur ve erkeği ona âşık eder. Eğer iki insan arasında aşk yoksa, cinsel ilişkiden kötü biçimlenmiş bir çocuk çıkar ortaya.

“Bir erkekle bir kadın arasında aşk yoksa, bu onların birleşmesinden ortaya ancak kötü biçimlenmiş, mutsuz, kendi içinde uyumdan yoksun bir varlığın çıkacağına işaretir.”²¹

Ortaya çıkan soru şudur: Birbirine âşık olarak evlenen yüzbinlerce çift niçin sakat çocuk doğurur? Yakın akrabalar arasındaki aşktan doğan çocukların büyük kısmı niçin sakattır? Schopenhauerci aşk bunu açıklayamaz.

* * *

Schopenhauer’in uydurduğu gizemli yaşam iradesi insan soyunun çıkarı için insanları birbirine âşık eder, onlardan sağlıklı çocuklar dünyaya getirir. Schopenhauer’e göre yaşam iradesinin önem verdiği şey, “sağlıklı çocuk yapmak”tır. Peki, âşıklara sağlıklı çocuk yapma garantisi veren yaşam iradesi (veya Schopenhauer) onlara bireysel mutluluğu da garanti eder mi?

Aşkların çoğunlukla mutsuzlukla bittiğini gözlemiş olan Schopenhauer böyle bir garanti vermez. Tersine bir vurgu yapar. Âşık olanların çoğunlukla mutlu olamayacaklarını söyler. Yani Schopenhauer’e göre: Aşkta sağlıklı çocuk olur; ama genellikle mutluluk olmaz. Böylece türün çıkarı ile bireyin mutluluk isteği karşı karşıya gelmiş olur. Çocuk için âşık olduğumuz bireyin aynı zamanda bize mutluluk vermesi istisnai bir durumdur. Schopenhauer der ki:

“Doyurulmuş aşk tutkusu da, çoğunlukla mutluluğa değil mutsuzluğa götürür insanları. Çünkü böyle bir aşkın istedikleri (talepleri), aşkı duyan kimsenin kişisel rahatı ile öylesine çatışır ki, sonunda bu rahatı yıkacak hale gelir.

(...)

Ne var ki aşk, sadece dış koşullarla çatışma halinde değildir; kimi zaman âşığın öz bireyselliği ile de çatışma halindedir. Çünkü çoğunlukla, bu duygu, aşk bağlantısı olmasa, âşığa sevimsiz, önemsiz hatta tiksindirici gözükecek olan kimselere çevrilmiş olabilir. Ama türün iradesi bireyin iradesinden o kadar daha güçlüdür ki, âşık, hoşuna gitmeyen bu nitelikleri görmezlikten gelir; sanki hiçbirini görmüyormuş, bilmiyormuş gibi davranır ve kendini, tutkusunun çevrildiği nesneye bağlar. Türün iradesi doyurulur doyurulmaz ansızın ortadan kalkan ve geriye tiksiniyecek bir hayat arkadaşı bırakan bu kuruntu ve aldanışa, böylesine kapılmıştır işte!”

“Bundan ötürü, aşk evlenmeleri, genel olarak mutsuzluklarla sonuçlanır; çünkü onların aracılığı ile, gelecek kuşaklar, şimdiki kuşağın zararına, bir amaç gibi ortaya konmuştur. ‘Quien se casa por amores, ha de vivir con dolores’ (‘Aşk yüzünden evlenen, mutsuz bir hayat sürmek zorundadır’), diyor İspanyol atasözü.”²²

²⁰ Arthur Schopenhauer, *Aşkın Metafiziği*, Sosyal Yayınlar, 2002, s.25.

²¹ Arthur Schopenhauer, aktaran Alain de Botton, *Felsefenin Tesellisi*, Sel Yayıncılık, 2004, s.240.

²² Arthur Schopenhauer, *Aşkın Metafiziği*, Sosyal Yayınlar, 2002, s.42-43, 47.

Aşkların çoğunlukla mutsuzluk taşıması herkes için itiraz edilemeyecek bir gözlemdir. Ama bunun nedeni yaşam iradesi denen şeyin türün çıkarı için bireyin mutluluğunu feda etmesi değildir. Aşkta mutsuzluğun toplumsal, bireysel kökleri vardır. Schopenhauer bunu göremez. Anlaşılmayan nokta, Schopenhauer'ın "yaşam iradesinin" insanları aşkla kandıran bir hain gibi niçin çalıştığıdır. Niçin onları aşkı kullanarak mutsuz ettiği. Aşkın mutluluk kaynağı olması gerekmez mi?

* * *

Schopenhauerci aşk teorisine göre insanlığın mutluluğu ile insan soyunun sürdürülmesi arasında bir çelişki vardır. İnsanlar aşkı istediklerinde türün çıkarını desteklemiş olurlar; ama kendi mutluluklarını feda ederler. Hangisini istemeli? Schopenhauer insanlığın mutluluğunu bir kenara atar, türün çıkarını tercih eder. Oysa insan soyunun sürdürülmesi ile aşk arasında bir çelişki yoktur. İnsanlık hem türünü sürdürebilir, hem de temiz bir aşk yaşanabilecek ortamı yaratabilir.

* * *

Schopenhauerci aşkın yaşamın gerçeklerini dile getirmediğine en güzel kanıt, çocuk yapma olanağı olmayan bir kadına bir insanın duyabileceği aştır. Schopenhauer böyle bir aşkı imkânsız görür. Schopenhauer'e göre bir erkek, âdetten kesilmiş bir kadına âşık olamaz. Schopenhauer şöyle yazar:

"Seçişimizi ve eğilimimizi yönelten ilk düşünce; yaştır. Genel olarak seçtiğimiz kadın, âdet görmenin başladığı yaşla âdet kesilmesine kadar olan yaş arasındadır. Ama asıl tercih ettiğimiz dönem, on sekizle yirmi sekiz yaş arasındadır. Genel olarak kabul ettiğimiz bu yaşların dışındaki bir kadın etkilemez bizi. Yaşlı bir kadın yani âdetten kesilmiş bir kadın, tiksinti duymamıza yol açar.

(...)

Burada farkına varmadığımız halde bizi yönelten şeyin, çocuk yapmak olduğu besbellidir. Herhangi bir bireyin, çocuk doğurma ya da gebe bırakabilme için en uygun dönemden uzaklaştıkça, karşı cinsten bir bireyin hoşuna gitme olanağını da kaybetmesi, işte bundan ötürüdür."²³

Aşkı çocuk doğurmaya bağlayan Schopenhauer kısır kadınları cezalandırmış olur böylece. Kısır kadın çocuk yapamayacağına göre âşık olamaz, veya bir erkek kısır bir kadına âşık olamaz(!)

Aşk ile sağlıklı çocuk yapmayı eşitleyen Schopenhauerci aşkın varacağı saçma sonuç budur. Aşkın tarihi Schopenhauer'ın görüşünü doğrulamayan örneklerle doludur. Aşk, doğa tarafından yönetilemez. Aşkın yapıcıları, bilinçsiz biçimde olsa da, insanlardır.

²³ Arthur Schopenhauer, *Aşkın Metafiziği*, Sosyal Yayınlar, 2002, s.24.

Lezbiyen Aşk

“Eşcinsel bir aşk, her aşk kadar özel, her aşk kadar biricik, dünyaya tutulduğunda her aşk kadar kimsesiz ve bu toplumsal koşullarda biraz daha savaşıdır. Her aşk, göze aldıklarının toplamıdır. Eşcinsel aşk, bu anlamda başlıbaşına bir göze alma, cüret etme hanesine yazılabilir.”

Yıldırım Türker

İki kadın arasında doğan aşka lezbiyen aşk diyoruz. Erkekçi zihniyete sahip olanların kulaklarını tırmalayan bu aşka hemen karşı çıkacakları açıktır. Erkekegemen toplum, kırdığı, döktüğü aşkı ancak bir erkekle bir kadına yakıştırır. Oysa kadınların tarihi lezbiyen aşklarla doludur.

Yüzyıllarca önce Lesbos adasında yaşamış kadın şair Sappho’nun lezbiyen aşklar yaşadığını biliyoruz. Sappho’nun, sevgilisi Atthis’e şu duygularla seslendiğini biliyoruz:

“Sen değil miydin, Atthis,

‘Sappho, ortaya çıkıp da kendini göstermezsen, seni artık sevmeyeceğim!’ diyen?

‘Ne olur kalk, göster çevikliğini geceliğini çıkarıp kaynağa eğilen bir zambak gibi

yıkan sularda.”

“Dayanılmaz

tatlısert ağusuyla dizbağlarımı çözen Aşk

bir sürüngen gibi yere seriyor beni”²⁴

Yakın dönemde lezbiyen aşk yaşayan kadınların erkekegemen duvarı yıkarak açıkça kendi aşklarını savunduklarını biliyoruz. Sözgelimi Margaret Fuller ile Anna Barker arasında yaşanan çılgınca aşkın kâğıt yüzü gördüğünü biliyoruz. Virginia Woolf’un, Vita Sackville-West’le derin bir lezbiyen aşk yaşadığını biliyoruz. Virginia’nın, Vita’ya şöyle seslendiğini de:

²⁴ Sappho, *Şiirler*, İyi Şeyler Yayınları, 1995, s.38, 43.

“Evet, seni özlüyorum, seni özlüyorum. Etraflıca yazmaya cesaret edemiyorum, çünkü duyarlı olmadığımı ve sessiz insanların hissettiklerini hissedemediğimi söyleyeceksin. Sevgili Vita, sen de biliyorsun ki, bu berbat bir suçlama. Hem zaten, güzel bir söz nedir ki? Taşıyabileceği kadar gerçeği yüklenmiş söz değil mi?”²⁵

Bir kadının diğer bir kadına, bir erkeğin diğer bir erkeğe âşık olup eşcinsel aşk yaşayabileceği artık sır değildir. Eşcinsel aşklar eski çağlardan bugüne uzanan çizgi boyunca hep var oldu, var olacak. Ne var ki, toplumun eşcinsel aşklara gösterdiği tepki genelde olumsuzdur.

Eski Yunanistan’da erkek eşcinselliğinin yaygın olduğu ve olağan karşılandığı yazılı belgelere geçmiştir. Birçok erkek filozofun eşcinsel yaşamlarının kanıtları kolayca bulunabilir. Peki, erkeklerin yaşadığı eşcinsel aşkla, kadınların yaşadığı eşcinsel aşkın aynı açıklıkla tarih sahnesine çıktığı söylenebilir mi? Ne yazık ki, söylenemez. Lezbiyen aşk burada da haksızlığa uğramıştır. Kendini erkekler arasındaki eşcinsel aşktan daha gizli sürdürmek zorunda kalmıştır. Lezbiyen aşk, hem erkekegemen toplum tarafından aşağılanarak, hem de kadınlar üzerine yapılan erkek baskısından dolayı iki kez çiğnenmiştir. Lezbiyen aşk şimdiye kadar “çifte bıçak” altında varlığını sürdürmüştür.

* * *

Eşcinsel aşk, ya da özelde lezbiyen aşk bir hastalık mıdır? İnsanların doğal cinsel eğilimlerinden bir sapma mıdır? Kimi araştırmacılar eşcinsel aşkı doğanın kanunlarına isyan gibi görürler. Ama bunun insanlığın cinsel-duygusal mutluluğu açısından önemi sıfırdır. Neden ne olursa olsun her birey kendi cinselliğini nasıl tanımlıyorsa öyledir. Toplum bu kimliği yadsıyacağına açıkça-yasal olarak kabul etmelidir. İnsanların cinsel tercihlerine baskı unsuru karışmadığı sürece buna saygı duymayan, onu kabul etmeyen toplum insanî, özgür bir toplum olamaz. Eşcinsel aşk, lezbiyen aşk, iki farklı cins arasında olan aşk gibi saygıyı hak eder.

Erkekegemen toplumun kimi demokrat yazarları eşcinsellere ahlakî nedenlerle baskı yapılmasına karşıdır. Şüphesiz ki bu tutumları olumludur. Ama diğer yandan eşcinselliğin ya da lezbiyenliğin yasallaştırılmasına, toplumun bu aşkın varlığını kabul etmesine karşıdırlar. Örneğin şu görüş doğru mudur?

“Ahlakî nedenlerle eşcinselliğe karşı olmanın hiçbir anlamı olmadığı gibi eşcinselliği her koşulda yasallaştırmaya ve topluma benimsetmeye çalışan görüşlerin de hiçbir anlamı yoktur.”²⁶

Bir elimizle verdiğimizizi ikinci elimizle geri almaya gerek var mı? İnsanî bir toplumun lezbiyen bir aşka baskı yapmaması yetmez; aynı zamanda onu kadınların bir “aşk tercihi” olarak benimsemesi gerekir. Aksi durumda toplumun içinde “gizli ayrımcılık” kanser gibi yayılır. Yalnızca iki farklı cins arasındaki aşk değil, eşcinsel, lezbiyen aşk da erkekegemen toplumun baskısından kurtarılarak benimsenmelidir. Aşkın cinsiyeti olamaz. Lezbiyen aşkı benimsememiş toplum erkek egemenliğinden henüz kurtarılamamış toplumdur.

* * *

Lezbiyen eşcinsel aşk, farklı iki cins arasındaki aşkın ortağıdır. Ama eşitsiz bir ortağıdır. Erkekegemen toplum iki farklı cinsin aşkına kılıcını sokarken, eşcinsellerin aşkına bir de

²⁵ Virginia Woolf, *Vita Sackville-West Mektuplaşmaları*, Agora Kitaplığı, 2007, s.49.

²⁶ Afşar Timuçin, *Aşkın Diyalektiği*, Bulut Yayınları, 2005, s.119.

bıçağını sokar. Onu arkadan da hançerler. Lezbiyen aşk iki yerinden vurulmuş aşktır. İki yerden akan kan genel olarak aşkın en büyük yarasıdır. Eşcinsel aşk veya lezbiyen aşk bu toplumda “pozitif ayrımcılığı” hak eder.

Lezbiyen aşkın da, iki cins arasındaki aşkın da düşmanı ortaktır: Erkekegemen toplum! Bugünkü adıyla kapitalizm! O halde lezbiyen aşk özgür olmak istiyorsa okunu düşmanına çevirebilmesini bilmelidir. Ne yazık ki kimi lezbiyen aşklar oklarını yanlış hedef tahtasına saplarlar. Tek tek erkekleri düşman görüp, erkekegemen toplumun aşkı bölmesine yardımcı olurlar. Sözgelimi Rita Laporte bunlardan biridir. Lezbiyen aşkı savunacağım diye, erkeklerin aşkına bayrak kaldırır. Erkeklerin sevemeyeceğini, onların aşk kapasitesinin olmadığını iddia eder. Rita Laporte diyor ki:

“Sizin erkekleriniz cinselliğin en ilkel evresinde takılıp kaldıkları, cinselliği hâlâ cinsel organlarıyla yaşadıkları için aşkın ne olduğundan habersiz.

Sadece lezbiyenler gerçek aşkın anlamını biliyor. Cinsel davranışların duygusal açıdan zenginleştiği, cinselliğin birbirine derin bir sevgiyle bağlı iki insan arasında mükemmel bir bütünlüğe dönüştüğü, hayvansal şehvetin ötesinde bir bağımlılık bu.”

“Gerçek anlamda sevişmek, yalnızca cinsellikleri ve varlıkları aşk içinde bütünleşmiş iki kadının yapacağı bir şeydir.”²⁷

Bu sözler lezbiyen aşk için utanç vericidir. Lezbiyen bir aşkın, iki farklı cins arasında yaşanan, zaten kolu kanadı kırılmış olan aşk parçasına başlattığı saldırı, genel aşkın ortak parçasını bir kez daha yaralar. Genel aşk özgür olmadan lezbiyen aşk da özgür olamaz. Genel aşkın eşcinsel parçası ile farklı cinsler arasındaki parçası aynı anda, aynı baskısız toplumsal koşullarda kölelikten kurtulabilir. Lezbiyen aşkın geleceği genel aşkın geleceğine bağlıdır. Parça ile genel arasındaki diyalektik ilişki bunu zorunlu kılar. Nasıl ki “genel”, “parçaya” bağlıysa, “parçalar” da “genele” bağlıdır. İnsanlık aşk tarihine özgürlüğü geri dönmemesine yazdığı zaman lezbiyen aşk da zincirlerinden kurtulacaktır.

²⁷ Rita Laporte, aktaran Carol-Anne Douglas, *Sevgi ve Politika*, Kavram Yayınları, 1995, s.121, 122.

Radikal Feminist Aşk

“Romantik ideallere şüpheyle yaklaşmak ve sonuçlarından sakınmak uğruna, romansın hazlarını veya âşık olmanın keyfini inkâr etmenin gereği yoktur. (...) Heteroseksüel tekeşliliği eleştirip romantik fanteziyi kovalamak ve yine de tutkulu bir aşka sarılmak pekâlâ mümkündür.”

Stevi Jackson

Feminizm, toplumda kadınların yararlanacağı hakları çoğaltarak ve erkek egemenliğini ortadan kaldırarak, kadın ile erkeği eşitlemek isteği taşıyan düşünce akımıdır. Bu akımın burjuva içerikli olanı, reformist, radikal (köktenci), sosyalist olanı var. Feminizmin kendi içinde izlediği farklı yol ayrımını bir yana koyup onun sadece güdülen amacını dikkate alırsak, erkekegemen topluma bir protesto niteliği taşıdığını kabul etmeliyiz. Ama amaç kabul edilebilir olsa da, gösterilen hedef doğru olmazsa yanlış bir sonucun ortaya çıkacağı kesindir. Yanlış yol, doğru amaca götürmez.

Radikal feminizmin aşk sorununa nasıl baktığını görelim.

* * *

Feminist Simone de Beauvoir romantik aşkın, erkekegemen toplum yapısının ve cinsiyetçi görüşün yardımcısı olduğunu düşünür. Ona göre âşık olan kadın erkekegemen ideolojiyle suç ortaklığına girer ve kendi üzerinde kendisi erkek egemenliğini onaylar. Kısacası, aşk erkeklerin kadına kurduğu bir tuzaktır, erkeklere boyun eğmeyi affedici kılar, kadının uyuşturucusudur. Simone de Beauvoir diyor ki:

“Kadın içinse aşk, tersine, bir efendi uğruna tüm haklarından vazgeçmektir.”

“Kadınların boş gururunu okşamayı bilen erkekler, bedensel çekicilikleri olmasa da, kadınları çılgınca kendilerine âşık edeceklerdir.”

“Kadın, çoğunlukla, aşktan sonra tutsaklaşır.”

“Aşk, kadında, alnına yazılmış bağımlılığı kendi isteğiyle benimseyerek aşma çabasıdır; oysa, gönül rızasıyla kabul edilmiş de olsa, bağımlılık ancak korku ve kölelik içinde yaşanır.”²⁸

Bu sözlere inanan bir feminist kadın, düşmanı olarak gördüğü erkeği içten sevebilir mi? Aşk duygularının frensiz akışına teslim olabilir mi? Aşk treninin önüne barikat kurmadan aşkı yaşayabilir mi? Tuzak olarak görülen aşk samimi yaşanabilir mi?

²⁸ Simone de Beauvoir, *Kadın*, Payel Yayınları, 1981, s.75, 81, 99, 112.

Aşk, afyon olarak gören bir feminist kadının önüne iki yol çıkar: Ya aşktan kaçmak için iradesini zorlamak, ya da aşk iradeyi yendiğinde aşk içinde rakibe karşı egemenlik kurmak.

Birinci yol feminist aşk, imkânsız kılarak tehlikeyi yok eder; ama yaşanabilecek aşk da yok eder. Feminist kadını, erkekegemen toplum yok oluncaya kadar aşksızlığa mahkûm eder; duygusuzluk hapishanesine kapatır.

İkinci yol feminist aşk, gerçek kılar; ancak aşk, savaş alanına çevirerek zaten toplum tarafından sakatlanmış aşk, bir kez daha başka yerinden vurarak öldürür, aşk daha yaşanmadan biter.

Aşk, yabancılaşmış toplumun en az yabancılaşmış, kalabildiği kadar en temiz kalmış duygusudur. Onun üzerindeki kirli lekeleri görmek, onu azaltmak, ya da daha fazla kirlenmemesi için çalışmak gerekir. Ama ne aşk reddederek, ne de aşkın içini kana bulayarak bu sağlanır. Erkek egemenliğin kaynağı tek tek erkekler değil, erkekegemen toplumdur. Erkeğin bilinci bu egemenliğe karşı çıkmadığı ölçüde suçludur. Aşk suçsuzdur; ama feminist aşk, aşka eziyet eder. Aşkın lekelerinin hesabını ondan sorar. Oysa bu hesabı toplumdan, kapitalizmden sorması gerekir önce, sonra da erkekten.

* * *

Feminist Shulamith Firestone'un "feminist aşk" konusunda yazdıkları Simone de Beauvoir'dan daha çok serttir. Simone Beauvoir hiç olmazsa özel durumlarda kadın ve erkek arasında gerçek bir aşkın yaşanabileceğini olanaklı görür. Sevgiyi, çocuk doğurmayı, çocuğu, kadının ezilmesine yol açan unsurlar olarak gören Firestone diyor ki:

"Kadının ezilmesinin nedeni çocuk doğurması, çocuk yetiştirmesidir."

"Sevgi bugün, belki de kadınların ezilmesine çocuk doğurmaktan daha çok yol açan şeydir."

"Sevgi bencilliğin doruk noktasıdır."

"Demek ki, 'âşık olmak', erkeklerin görüşünün -idealleştirme, gizemlileştirme, yüceltme yoluyla- kadınların sınıfsal aşağılıklarını gözden silmeye yarayacak bir biçimde değiştirilmesi sürecinden başka bir şey değildir."²⁹

Romantik aşk, sevgiyi hor gören bu cins bir feminist aşkın yaşama uymadığı açıktır. Çünkü bütün direnmelerine rağmen feminist kadınlar da âşık olur; mantıklarının üzerine sıçrayarak aşk bitinceye kadar güzel, keyifli anlar yaşarlar. Feminist Emma Goldman buna örnektir. Gelip geçici aşkın içindeki sevgiyi yakalayabilen kadınlar bile vardır.

* * *

Feminist Ti-Grace Atkinson, Firestone'dan çok ileri gider; aşka bir hastalık gözüyle bakar. Aşka düşen feminist kadını, erkeğin kurbanı olarak görür. Atkinson'a göre, aşk erkekegemen toplumun kadına verdiği uyuşturucudur. Erkeklerle kurulan aşk ilişkisi feminizme ihanettir. Düşman olarak görülen erkekten kesinlikle uzak durulmalıdır. Aşk, erkekegemenliğini desteklemek için yaratılmıştır. Atkinson feminist kadınları uyarır:

²⁹ Shulamith Firestone, *Cinselliğin Diyalektiği*, Payel Yayınları, 1993, s.83, 136, 138, 142.

“Düşmanınıza sarılmanın bedeli hayatınız.
Kendini erkek rolünden mümkün olduğunca soyutlamış bir erkek ile
dahi ilişkiye girmek tehlikeli olur.”³⁰

Atkinson devam eder ve der ki:

“Dişilerin en sık başvurduğu kaçış yolu bu psikopatolojik aşk durumudur. Kurban, ona baskı yapanı bir kurtarıcı olarak görür.”³¹

Atkinson erkeği düşman ilan eden feminist görüşü açısından kendi içinde tutarlıdır. Gerçekten insan düşman bildiği insanla niçin ilişki kursun, niçin duygusal-cinsel birlikteliğe girsin? Ama yanlış olan Atkinson’un gösterdiği hedeftir. Baş düşman erkekler değil, erkekegemen toplumdur, onu yöneten burjuvazidir. Atkinson hedefi doğru saptamadığı için aşka karşı düşmanca tavır alır. Dolayısıyla yanlışın kuyusuna düşer.

Atkinson burada da durmaz; kadınlarının özgürlüklerini kazandıkları çağda aşkın ortadan kalkacağını iddia eder. Atkinson’un sözleriyle şöyle:

“Aşk baskıya boyun eğmenin ücreti değil mi? Aşk ihtiyaçtan başka nedir ki? Ya da korkudan? Adil bir toplumda aşka gereksinim duyulur muydu?”³²

Böylece Atkinson kadın ve erkek arasındaki insanî bir duyguyu tarih sahnesinden geri gelmemecesine kovar. Oysa aşk Atkinson’un saçma isteğine boyun eğmez, direnir, isyan eder. Bugün yaralı olarak, yarın tümüyle sağaltılmış olarak hep yaşar.

* * *

Aşk erkekegemen toplumun yarattığı basit, uydurma bir ürün değildir; mal değildir. Hele bencillik hiç değildir. Sevgi, erkekegemen kapitalist toplumun yarattığı bencilliğin tam karşı ucunda durur. Ne yapalım ki, bugün sevginin-aşkın üzerine bulaştırılmış kirler var. Feminist aşk sadece kirleri gördüğü için yanlıştır. Ayrıca kirleri yaratanın sorumlusunu “erkekler” olarak düşündüğünden dolayı yanlıştır. Çünkü, aşk sadece kadına özgü değil, erkeğe de aittir. Erkek de aşkın kirliliğinin acılarını çeker. Erkeklerin suçu, erkekegemen toplumun aşkı yaralayan tutumlarına karşı çıkmayarak, bu iğrenç toplumun sunduğu olanaklardan yararlanmaya çalışmalarıdır: Aşkı cinsellikle eşitleyen erkekler erkekegemen toplumun cellatlığını yapar.

Evet, feminist aşk isyan etmelidir. Ama kime karşı? Erkeğe karşı değil, erkekegemen kapitalist topluma karşı! Kadınlar isyan etmelidir; aşka değil, aşkı yaşanamaz hale getiren topluma karşı! Feminist aşk, aşkla birleşmeden isyanını başarılı kılamaz, mutlu olamaz.

³⁰ Ti-Grace Atkinson, aktaran Carol-Anne Douglas, *Sevgi ve Politika*, Kavram Yayınları, 1995, s.150.

³¹ Ti-Grace Atkinson, aktaran Carol-Anne Douglas, *Sevgi ve Politika*, Kavram Yayınları, 1995, s.116.

³² Ti-Grace Atkinson, aktaran Carol-Anne Douglas, *Sevgi ve Politika*, Kavram Yayınları, 1995, s.117.

Platoncu Aşk

“Herkes bilir ki, Sevgi Aphrodite’den ayrılmaz Aphrodite tek olsaydı Sevgi de tek olurdu, ama madem ki iki Aphrodite var, Sevgi’nin de iki olması gerek... (...) Bu tanrılarla ilgili iki tür sevgi de olacak ister istemez, birine ortamalı, öbürüne göksel diyeceğiz. (...) Düşkün dediğimiz ortamalı sevgiye düşen, candan çok bedeni seven adamdır. Bu sevgi uzun sürmez, çünkü sevilen şey sürekli değildir. Asıl sevdiği şey, sevgilinin bedeni bir çiçek gibi solar solmaz, sözler, andlarla birlikte sevgi de uçar gider.”

Platon

Platoncu aşkı kavrayabilmemiz için Platon’un sevgi anlayışını ele almamız gerekir. Platon’a göre insanları yöneten iki ilke vardır: Birincisi zevklere yönelen ilke; ikincisi akla yönelen ilke.

Her iki ilke de amaç olarak güzel olana yönelir. Ama aralarında büyük fark vardır. Eğer insan birinci ilkeye göre hareket ederse, güzel olan bir bedene yönelirken iyi olandan uzaklaşır, ölçsüzlük ortaya çıkar. Bu bir çeşit sevgidir; ancak sadece bedene yöneldiği için ortamalı bir sevgidir. Güzellik nesnesi bir beden olduğundan dolayı geçici bir sevgidir. Bedenden bıktınca, ortamalı sevgiden bıkar insan.

Eğer insan ikinci ilkeye göre hareket ederse, yine güzelliğe yönelir. Fakat bu güzellik bedensel değil, Tanrısal bir güzelliştir. Akılla buraya ulaşılmaya çalışılmalıdır. Bu da bir sevgidir, ne var ki ortamalı sevgiden farklı olarak göksel bir sevgidir. Kalıcıdır, değişmez. İşte, Platoncu aşk bu sevgi üzerine oturur. Onun temelinde bilgi, erdem, Tanrısal güzellik yatar. Bu aşk cinselliği, şehveti kapsamaz. Tanrı’ya ulaşmak gibi bir mutluluktur bu!

* * *

Peki, Platoncu aşka insan hangi yollardan geçerek ulaşır? En aşağı, adi sevgiden yukarı doğru tırmanan insan merdiven çıkar gibi üç aşamadan geçer.

- 1) *Güzel bedene yönelik sevgi*: Bu sevgi kadının bedenine yönelir. Cinsellik taşır. Sevginin amacı çocuk doğurmaktır. Olağan insanların sevgisi böyledir. Kısacası, ortamalı bir sevgidir bu. Cinsel hazza yönelik olduğu için geçicidir.
- 2) *Ruh güzelliğine yönelen sevgi*: Bedensel güzellik basamağının hemen üstünde yer alan bu sevgi, ruh güzelliğini beden güzelliğinden üstün görür. Erdeme, bilgiye, bilime öncelik tanır. Bedensel güzellik artık önemini yitirir. Bir bakıma sevginin bu ara aşaması gerçek Platonik aşkın doğacağı toprak gibidir. Ruh güzelliğine yönelen sevgi, gerçek “Platoncu sevginin” tohumudur.

- 3) *Değişmez güzelliğe yönelen sevgi*: Bu sevgide sadece ruhsal güzellik vardır. Tanrısal güzelliğe erişmiş sevgidir. Hep vardır, doğumsuzdur, ölümsüzdür, artmaz, eksilmez. Kendini bedensel güzellikle göstermez. Mutlak güzellik anlamına gelen bu sevgi aynı zamanda sevginin en yüce sınırır. Bütün güzellikler ondan pay alır. İşte, Platoncu aşk burada kendini gösterir. Platon, Platoncu aşkı şöyle anlatır:

“Dünyanın güzelliklerinden başlayacaksın, hiç durmadan, basamak basamak yüce güzelliğe yüceleyeceksin; bir güzel bedenden ikisine, ikisinden, bütün güzel bedenlere, sonra güzel bedenlerden güzel işlere, güzel işlerden güzel bilgilere, güzel bilgilerden de, sonunda bir tek bilgiye varacaksın; bu bilgi de, o tek başına var olan salt güzelliğe varmaktan, gerçek güzelliğin özünü tanımaktan başka bir şey değildir.

(...)

Düşün bir kere; insan, güzelliği her şeyden arınmış, katıksız olarak bir görebilse! İnsanın tenine, bedenine, rengine, daha bir sürü ıvır zıvırına bulanmış güzelliği değil, biricik görüntüsüyle Tanrısal güzelliğini!”³³

Platoncu aşkla seven insan Tanrı katına erişmişe benzer. Mutlak güzellikle, bilgiyle, erdemle, iyi ile aşka boğulmuştur. Öyle ki, varolan dünyada yaşamayacak kadar! Aslında Platoncu aşk inzivaya çekilmiş, görünmeyen bir güzelliğe âşık olmuş insanın aşkıdır. Platoncu aşk, Mevlânacı aşkın felsefi biçimidir ve onun benzeridir.

³³ Platon, *Şölen*, Bordo Siyah Klasik Yayınlar, 2003, s.107-108.

Mevlânacı Aşk

*“Ey âşıklar Ey âşıklar Ben ayıplı olan bir
âşıkım. Aşk başıma düştüğü andan
itibaren şaşkınlıktayım ve deli gibiyim.
Âşıkım, deliyim ve şaşkınlık içinde
kalmışım. Orada burada, her yerdeyim.
Hem de ne aşağıda, ne yukardayım. Arşta
ve kürsüde olan benim, asla yanlış
yapmayan benim. Âlem benimle
aydınlandı. Yokluk benimle düşünüldü.
Ben hem bilgi, hem erdemli hem de
hâkimlerin hâkimiyim... Sen gözlerimle
görme gücüsün. Beni gözlerimde
arasana. Ben konuşan bülbülüm, kokan
gülüm, sevgilisini arayanım.”*

Mevlâna

Mevlânacı aşk doğaüstü güce duyulan aşktır. Tanrı’ya kendini adayan bu aşk, kaynağını Tanrı sevgisinden alır. Tanrı’ya âşık olan insan kendi nefsinı eğiterek onun aşkına hak kazanır. Sevgili olan sevgiliyi görür. Sevgili olan insan âşık olduğu Tanrı’yı görür, onunla ruhunda birlikte yaşar.

Mevlânacı aşkta “aşk devletinin” sahibi Tanrı’dır. Sonsuz bir devlettir bu. Âşık gösterdiği sevgiyle kendini Tanrı’ya kabul ettirebilirse, sonsuz aşk devletine erişir. Mevlânacı aşk yolunda ölen âşık, gerçek ruha sahip olur.

* * *

Mevlâna, aşkı ikiye ayırır: Birincisi, mutlak (ilahî) aşktır. İkincisi mecazî (geçici) aşktır. Birinci aşk; Tanrı’ya yöneliktir, kalıcıdır, sonsuzdur. İkincisi ise insanlar arasındaki aşktır; geçici bir hevestir. Mevlâna iki aşk arasındaki ayrımı *Mesnevi*’de şöyle ifade eder:

“Aşk, kimseye niyazı ve ihtiyacı olmayan Tanrı’nın vasıflarındandır. Ondan başkasına âşık olmak, geçici bir hevestir.

Çünkü mecazi aşk, altınlarla bezenmiş bir güzelliştir. Görünüşü nurdur, fakat içi dumandır.

Nur gitti de duman meydana çıktı mı mecazi aşk, derhal soğur, donar.”³⁴

Mevlânacı aşk; birinci, mutlak, kalıcı aşktır. Tanrı’ya olan bu aşk yücelik güneşidir. İnsanlar bir gölge gibi onun emrindedir.

³⁴ Mevlâna, *Mesnevi Cilt VI*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1990, s.80.

Mevlânacı aşk da, aşkın içinde mantığının, aklın olmadığını kabul eder. Bu aşk fedakârdır, eziyete aldırılmaz, sevgilisi için canını ortaya koymaktan çekinmez, ikiyüzlü değildir. Sevgisini hiçbir şeye satmaz. Pragmatik amaçlar gütmmez. Mevlâna der ki:

“Hiçbir şeye aldırmayan aşktır, akıl değil. Akıl, faydalanacağı şeyi arar.

Aşk yılmaz, canını sakınmaz, utanma nedir bilmez. Değirmen taşının altına gitmiş gibi belalara uğrar, sabreder.

Öyle pek yüzlüdür ki hiç arkasını dönmez. Bir fayda elde etmek ümidini öldürmüştür içinde.

Neyi var, neyi yoksa ortaya kor, oynar, yutulur, bir ücret aramaz. Tanrı’nın aldığı gibi yine hepsini Tanrı’ya verir, tertemiz olur.

Tanrı, ona sebepsiz olarak bu varlığı vermiştir. O cömert er de sebepsiz olarak Tanrı vergisini Tanrı’ya bağışlar.”³⁵

“Şu halde aşk nedir? Yokluk deryası! Aklın ayağı, orada kırıktır!”³⁶

* * *

Mevlânacı aşk, aşkının sonlanmamasını arzular. Diğer aşklar gibi Mevlâna’ya göre aşk, mekânsızlık âleminde kızgınlık madenidir ve âşık onun içinde hep yanmayı ister. Aşk hastası çare değil, derdinin artırılmasını ister. Mevlâna’nın sözleriyle:

“Bütün hastalar, iyileşmeyi umarlar. Halbuki aşk hastası, amanın; derdimi artırın diye sızıldanır.

Bu zehirden daha güzel, daha hoş bir şerbet görmedim. Bu hastalıktan daha iyi bir sıhhat olamaz.”³⁷

* * *

Mevlânacı aşk şehvete bulaşmamış, cinsel sevgiyi dıştalayan bir aşktır. Tanrı’ya duyulan aşk hırslı, açgözlü olmak zorundadır. Hırsın içi sadece duygu doludur. Cinsler arasındaki mecazî aşk ise bir anlık şehvetle doludur. Mevlâna, âşık olduğu Tanrı’ya seslenirken bunu dile getirir:

“Senin aşkında haris olmak öğülecek bir şeydir, bir yüceliktir. Fakat senden başkasının aşkına düşüp de harislikte bulunmak ayıptır, ardır.

Erlerin şehveti, erlerin hırsı, önden gelir, puştların hırsıysa ayıp bir şeydir, kötü bir yoldur.

Erkeklerin hırsı öne aittir, puştların hırsı arda ait!”³⁸

* * *

³⁵ Mevlâna, *Mesnevî Cilt VI*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1990, s.157.

³⁶ Mevlâna, *Mesnevî Cilt III*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1990, s.387.

³⁷ Mevlâna, *Mesnevî Cilt III*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1990, s.366.

³⁸ Mevlâna, *Mesnevî Cilt III*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1990, s.159.

Mevlânacı aşk, aşkın gözünün kör olduğunu kabul eder; ama âşığın gözünü kör eden Tanrı'dır.

“Benim bu körlüğüm, aşk körlüğüdür. Güzelim, sevdiği şey, insanı kör ve sağır yapar derler ya; bu körlük, o körlüktür.

Tanrı'dan başkasını görmüyorum.”³⁹

* * *

Aşk örtülemez. Mevlânacı aşk da! Tanrı aşkına düşmüş âşık, aşkını saklayamaz. Aşkını saklamaya çalıştıkça aşk yeniden ortaya çıkar.

“Fakat aşkı örtmek nedir? Ateşi yün ve pamuk içinde gizlemek! Ne kadar örtersen o kadar meydana çıkar!

Ben, onu örtmeye çalıştım mı o, bayrak gibi başkaldırır, işte buracıktayım der.”⁴⁰

* * *

Mevlânacı aşk ölümde bir kötülük görmez, ölümden korkmaz. Sevgilisi olan Tanrı ölümle onu ödüllendirmiş olur. Onu yanına alarak sonsuzluğa ulaştırır. Ölüm aslında iki sevgilinin kavuşması gibidir. Mevlâna der ki:

“O güzel yüzlü sevgili, kanımı dökerse, neşeyle dönerek, zevkimden ayaklarımı yerlere vurarak canımı saçarım!

Ben sınadım, benim hayatım ölümümde. Bu hayattan kurtuldum mu edebiyete erişeceğim.

Ey inanılacak, güvenilecek kişiler, beni öldürün, öldürülmemde hayat içinde hayat var.

Ey aydın yüzlü, ey daimî varlığın ruhu, ruhumu kendine çek, bana vuslatınla cömertlik et!

Öyle bir sevgilim var ki, sevgisi kalbimi yakıp kavurmada. Dilerse gözlerimin üstünde yürür!”⁴¹

* * *

Mevlânacı aşk, Mevlâna'nın özel yaşamında farklı bir anlama bürünür. Mevlâna, Lala Şerafettin'in kızı Gevher Hatun ile 1225 yılında evlenir, iki oğlu olur (Sultan Veled ve Alâeddin Çelebi). Gevher Hatun'un ölümünden sonra Kerra Hatun'la evlenir. Bu evlilik de ona üç çocuk verir. Mevlâna 1244'te Şemseddin Tebrizî ile karşılaşır. Onun Tanrı'nın sevgilisi olduğuna inanır. Şemseddin'e hissettiklerini Tanrı'ya duyduğu aşkla eşitler. Onu yanına alarak inzivaya çekilir. Bu durum ailesi ve müritleri arasında hoş karşılanmaz. Şemseddin öldürüleceği korkusuyla Şam'a kaçar. Mevlâna, oğlu Sultan Veled'i Şam'a yollar, Şemseddin'i Konya'ya geri getirir.

³⁹ Mevlâna, *Mesnevî Cilt III*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1990, s.191.

⁴⁰ Mevlâna, *Mesnevî Cilt III*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1990, s.388.

⁴¹ Mevlâna, *Mesnevî Cilt III*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1990, s.314.

Mevlâna'nın diğerk oğlu Alâeddin Çelebi, Kimya Hatun isimli genç kıza âşıktır; ama Mevlâna, Kimya Hatun'u oğluyla evlendirmez; Şemseddin ile evlendirir. Kimya Hatun on beş-on altı yaşlarındadır. Şemseddin ise altmış yaşını geçmiştir.

Evlendikten kısa bir zaman sonra Kimya Hatun ölür. Ardından Şemseddin bir cinayete kurban gider. Ölüsü bir kuyuda bulunur.

Böylece Mevlâna, Tanrı tutkusuyula bağılı olduğı Şemseddin'i Konya'ya geri getirmekle onun ölümünün altına imzasını atmış olur. Mevlâna onun ölmüş olabileceğine inanamaz. İki kez Şam'a gider, onu arar. Bir süre sonra durumu onaylar. Mevlâna ölümünden sonra da insanların yaşayacağını kabul ettiğinden dolayı, Şemseddin'in ruhunun yaşadığına inanarak teselli bulur.

* * *

Mevlânacı aşkın temelinde yatan nedir? Cinsel aşkta olduğı gibi kaygılardan, yalnızlıktan kurtulma ihtiyacıdır. Ne var ki burada seven ile sevilen arasında eşitlik yoktur. Sevilen yüce bir güçtür, seven onun yarattığı bir kuldur. Mevlânacı aşkla seven insan doğaüstü üstün güce sevgisini aktararak kendini güvenlikte hisseder, onun aşkına sığır. Tanrı'nın sevgi zenginliğine erişebilmesi için, insanın insanî yanlarını da Tanrı'ya vermesi, bir gölge gibi olması gerekir. Mevlânacı aşk, insanın kendisinden ayrılarak Tanrı'yla birleşmesidir. Mevlânacı aşk bir inançtır. Tapınmacı bir inanç! Yaşamdaki gerçek aşkı hiçbir şey, doğaüstüne duyulan aşkı her şey yapan yanılsamalı bir inanç!

Ovidiusçu “Aşk”

*“Tek dikkat etmen gereken, incitmeyeceksin
körpe dudakları ısırırken. Yakınmasın ne
kadar da kaba ve sertsin sen. Bir öpücükle
yetinme, daha fazlasını iste. Tek bir öpücük
alıp, yeter bu bana dersin, o ana kadar elde
ettiklerini de kaybetmeyi hak ediyorsun
demektir. Ah! bana kalırsa seni ileri
gitmekten alıkoyan bal gibi beceriksizlik,
tevâzû değil. Gerçi zorla da başarılır bu iş
çünkü kadınların hoşuna gider zorlanmak.
Kadınlar keyif alır istemedikleri şeyin
kendilerine verilmesinden. İhtirashlı âşığın
saldırısına uğrayan kadın memnun olur
bundan ve iltifat sayar günahkâr hamleleri.”*

Ovidius

Ovidiusçu “aşk” gerçek bir aşk değildir. Tıpkı Don Juancı aşk gibi! Ovidiusçu aşkın önemi, iki bin yıl önce Don Juancı aşkın teorik temellerini atmış olmasıdır.

Ovidius’un özel aşk yaşamı, eğlenceli biçimde anlattığı ve önerdiği Ovidiusçu “aşk” biçiminde midir? Bu konuda elimizde yeterli kaynak yok. Ama onun Ovidiusçu “aşk” önermesinin bedelini sürgün cezasıyla ödemiş olduğu konusunda yeterli belge var. Belki de Ovidius, kadın avcılığını “aşk” olarak sunarken böyle yaşayanlarla dalga geçmek istemiş olabilir. Ne var ki, niyeti ne olursa olsun Ovidiusçu sahte “aşk” ve onun kuramsal içeriği bugünkü yaşamda hâlâ varlığını sürdürmektedir.

* * *

Ovidiusçu “aşk” hem erkekleri, hem de kadınları kapsar. Fakat bu aşkın başkahramanı erkektir. Başkahraman, kadınları “aşk tuzağına” düşürmek ve onlardan sadece cinsel olarak yararlanmak için Ovidius’un önerilerini dinler ve uygular.

- 1) Ovidiusçu “aşk”ı yaşamak isteyen erkeğin yapması gereken ilk iş kandıracağı doğru kadını bulmasıdır:

“Doğru kadın ancak aramakla bulunabilir; gözlerini dört açıp etrafına bak. (...) Sen de ölümsüz aşkın özünü arayan biri olarak, kızların en çok nerelerde arz-ı endâm ettiklerini, nerelere takıldıklarını öğrenmelisin.”⁴²

- 2) Ovidiusçu erkek, kadınları nerelerde arayacaktır? Tiyatrolarda, yarışlarda, sirklerde, şölenlerde, içkili gecelerde, sahillerde vb.

⁴² Publius Ovidius Naso, *Aşk Sanatı*, Salyangoz Yayınları, 2005, s.11.

“Aşk avına çıktığında özellikle basamaklı tiyatroları seç: böyle tiyatrolar aradığın şey için en uygun yerlerdir. Buralarda âşık olabileceğin, oynaşabileceğin, sadece bir geceliğine birlikte olabileceğin ya da sürekli elinin altında bulundurabileceğin birilerini bulabilirsin.”

“Soylu atların boy gösterdiği yarışları da unutmamalısın. Yarışların yapıldığı arenalar emrine amade kalabalıklarla dolup taşar. (...) Çekinmeden gidip onun yanına oturabilirsin; her şey serbest. Sıkış sıkıştırılabildiğinde, kalçalarını onunkilere doğru bastır, hiçbir sakıncası yok bunun. Sıralar dar olduğundan yakınlaşmak zorunda kalacaksınız. Kız arenanın koşullarına uymak zorunda olduğundan, bunu yapmak hoşuna gitmese bile değin, sürtünün birbirinize. Ardından dostça bir sohbet başlatmak için bir konu bulun ve ilk başta havadan sudan şeylerden söz edin.”

“Şölenler için donatılmış sofralar yeni aşklara başlangıçlar için daima kolaylıklar sağlar. Bu sofralarda ilgiye değer olanın sadece şarap olmadığını unutmamalısın.”

“Ateşin alevi gibidir, şarabın içindeki Venüs.”⁴³

- 3) Kadını kazanmak (ya da kandırmak) için Ovidiusçu âşık ne yapmalıdır? Erkek kendine güvenerek konuşmalı, kadını övmelidir:

“İlk yapman gereken kendine güvenmektir. O zaman kazanamayacağın kadın yoktur. Güvenle gerersen gönül ağlarını onun kalbini kazanacaksın demektir. Çünkü kuşlar baharda ötmez olursa; Ağustos Böceği bütün bir yaz sazını çalmaktan veya bir tazi tavşanın peşinden koşmaktan vazgeçerse; ancak o zaman bir kadın genç bir erkeğin gurur okşayıcı sözlerini karşılıksız bırakabilir. Bundan hoşlanmaz sandığın kadının bile hoşuna gidecektir bu.”⁴⁴

- 4) Ovidiusçu erkek âşık hep umutlu olmalıdır, kadınlardan kolayca vazgeçmemelidir; aşkını söylemekten çekinmemelidir.

“Hiç bir kadından umudunu kesme: içlerinde pek azı vardır seni reddedecek. Kabul ederler veya etmezler o ayrı; ancak hepsi hoşnut olurlar kendilerine ilan-ı aşk edilmesinden. Öyleyse ne kaybedersin, taş atıp kolun mu yorulur, teklif edersen? Kaldı ki niye başarısız olasın her yeni aşk yeni bir mutluluk demek oluyorken ve ne kadar uzak ihtimal görünürse o kadar güçlü sarar yüreği sevda?”⁴⁵

- 5) Ovidiusçu âşık avlayacağı kadının duygusal olarak en zayıf olduğu dönemi kollamalıdır. Kadının başka bir aşkın hüsrana uğradığı günler saldırı için en uygun dönemdir.

“Başka bir sevgili tarafından yaralandığı gün, bu yaraların acısı tazeyken elde edilir; o günlerde açıl sevgilin olmasını istediğin kadına. Öcünü alması için yardımını sunmakta gecikme.”⁴⁶

⁴³ Publius Ovidius Naso, *Aşk Sanatı*, Salyangoz Yayınları, 2005, s.15, 19, 25, 26.

⁴⁴ Publius Ovidius Naso, *Aşk Sanatı*, Salyangoz Yayınları, 2005, s.28-29.

⁴⁵ Publius Ovidius Naso, *Aşk Sanatı*, Salyangoz Yayınları, 2005, s.33.

⁴⁶ Publius Ovidius Naso, *Aşk Sanatı*, Salyangoz Yayınları, 2005, s.35.

- 6) Avlamak (aşka düşürmek) istediğin kadının doğum gününü hatırlamalıdır Ovidiusçu âşık. Böyle günlerde ona hediye almaktan, para harcamaktan sakınmamalıdır. Zaten kadın kendi hüneriyle hediye aldirtacaktır. En iyisi kendi gönlünle soyulmaya razı olmaktır.

“Sen, sen ol sevgilinin doğum gününden kork: her şeyi hesaba kattığında bu gün senin için en uğursuz günlerden biridir. Ancak ne kadar çabalasan da nafile, senden mutlaka bir şeyler koparacaktır. Ateşli bir âşıktan servet kopartmak kadınlara özgü bir yetenektir.”⁴⁷

- 7) Ovidiusçu âşık tavlama istediği kadına mektuplar yazmalıdır. Bu mektupları onun kalbini oynatan sözlerle doldurmalıdır. Güven verici biçimde kaleme alınmalıdır mektup. Eğer kadın mektuba yanıt yazmak için nazlanıyorsa, üzerine gitmemelidir.

“Hoş sözlerle, tatlı diller döken mektuplar yaz zarfı mühürlü. Söz ver, bol bol: söz vermekle kim ne kaybetmiş ki, sana bir zararı olsun? Kim olsa söz verirken bol keseden harcayabilir.”

“Mektuplarını okumuş ama cevap mı yazmıyor? O zaman pek ısrar etme, bırak kendi haline, okumaya devam etsin onu şımartan sözcükleri. Eğer okumak içinden geliyorsa, okuduğu şeye cevap vermek isteyecektir nihayetinde. Kimbilir, belki de ilk önce soğuk bir yanıt alacaksın: lütfen beni bir daha rahatsız etmeyiniz, diye. Bu, yapma dediğim şeyi yap; yap dediğimi yapma, demektir. Sen aldırma bunlara ve bildiğin gibi davran. Eninde sonunda arzuladığın şeye kavuşacaksın.”⁴⁸

- 8) Avcı erkek giyimine dikkat etmelidir. Temiz olmalıdır.

“Üstün başın biraz temiz olsun, giydiklerin yakışsın bedenine yeter. Güneşin altında çalışmaktan bronzlaşmış bir ten, dilin paslı, dişlerin sararmış olmasın bir de. Ayakların kaybolmasın kocaman sandaletlerin içinde. Saçını bir orasından bir burasından kırparak berbat etme, bırak usta bir berber düzeltsin başını ve sakallarını. Tırnakların uzun ve kirli olmasın ve lütfen burnundan dışarı kıllar sarkmasın. Bir de ağzından kötü kokular yayılmasın.”⁴⁹

- 9) Ovidiusçu erkek içki içerken ölçülü olmalıdır. Sarhoş olmamalıdır; ama sarhoş taklidi yapmalıdır.

“Ve sarhoşluk zararlıysa da sarhoş taklidi yapmak faydalıdır. Bırak kaysın, peltek peltek konuşsun sinsi dilin; böylece müstehcen şeyler söyleyen de seni değil, fazla kaçmış şarabı suçlarlar.”⁵⁰

- 10) İnisiyatifi ele geçirmek isteyen erkek uygun bir fırsatta kadını duygusal olarak etkilemeye, gerekirse ağlamaya çalışmalıdır.

“Ve gözyaşları yetişir imdadına. Taş kalpleri bile yumuşatıyorsa gözyaşı, yanakların ıslanmış görün becerebilirsen. Eğer gözyaşları dökemiyorsan, gerektiğinde (her

⁴⁷ Publius Ovidius Naso, *Aşk Sanatı*, Salyangoz Yayınları, 2005, s.38.

⁴⁸ Publius Ovidius Naso, *Aşk Sanatı*, Salyangoz Yayınları, 2005, s.40, 42.

⁴⁹ Publius Ovidius Naso, *Aşk Sanatı*, Salyangoz Yayınları, 2005, s.45-46.

⁵⁰ Publius Ovidius Naso, *Aşk Sanatı*, Salyangoz Yayınları, 2005, s.50.

istediğinde ağlayamaz insan) ıslak ellerle dokun gözlerine. Sorarım size, hangi bilge adam süslemez gözyaşlarını öpücüklerle? O sana öpücük vermeyebilir; ama bu hiç önemli değil. Sen al, sana verilmeyeni. Belki direnip mücadele edecek: ‘sen çok hain ve kötüsün’ diyecek. Ama aldanma, bir yandan karşı koyarken, bir yanda da sahip olunmak isteyecek.”⁵¹

- 11) Ovidiusçu erkeğin gözyaşlarına kadın aldırmyorsa yapılacak şey bir adım geri atıp onunla dost olmaya çalışmaktır.

“Eğer yalvaran bakışlarını, derinden iç çekişlerini küçümsediğini görürsen, varma üstüne, geri dön başladığın yere. Kadınlar kaçanı kovalar, lâkin tiksindir ayak direyen ısrarcılardan. Daha az üstüne git ki, vazgeçsin tiksinden. Her zaman işe yaramaz ilan-ı aşk; saklamak gerekebilir arzuları dostluk perdesi ardında. Nice ciddi kadınlar tanıdım ben, kandırıldı bu yolla; bir zamanlar taptıkları erkek, sevgili oluverdi sonunda.”⁵²

- 12) Çaresiz, aşkıdan yanan, sefil bir duruma düşmüş gibi görünmelidir Ovidiusçu âşık. Aşk ateşine düşmüşçesine görünmek kadını etkiler.

“Bırak bitkin görünüşünden anlaşılın çektiğin yürek acısı. Niye utansın parlak, gür saçlarını bir keple örten kişi? Elde etmek için arzuladığını, sefil görün ki seni görenler ‘işte aşk ateşiyle eriyen biri’ desinler. Bırak uykusuz geceler eritip bitirsin gençlik kudretini, böylece anlaşılır çektiğin acıların derinliği.”⁵³

- 13) Ovidiusçu âşığın dostlarına bile güvenmemesi gerekir. Tuzağa düşürülecek kadını dostlar kapabilir.

“Dostluk ve sadakat ikisi de içleri boş sözlerdir, bilir gerçekten akıllı biri. Ah, dinlersen beni, övme derim sevdiğini dostuna bile, güvenilmez; bir inanırsa övgülerin doğru diye, kapar onu elinden kendinin diye. (...) Sadece kendi hazzını düşünür olmuş herkes, utanç verici şeylerde bulunur olmuş zevk. Ah, bu bir suç! Âşıklar rakiplerinden değil, dost diye bildiklerinden korkar olmuş. Dikkatli ol; kardeşine, akrabana ve biricik dostuna karşı. Bugün esas korkman gerekenler bunlar.”⁵⁴

- 14) Âşık rolü oynayan erkek sadece kendi güzelliğine güvenmemelidir. Kadını elde tutabilmek için bilgiye, akla da ihtiyaç vardır.

“Sevgilinin sana olan aşkının sürmesini ve seni terk edip gitmesini istemiyorsan dış güzelliğinin yanında aklın nimetlerinden de yararlanmayı bilmen gerek. (...) Korkmalısın yalnızca o hain güzelliğe güvenmekten ya da edin kendine başka şeyler; değil sadece ten.”⁵⁵

- 15) Ovidiusçu âşık kibarlık maskesini kullanmalıdır. Nazik ve iyi huylu olmalıdır. Kötü sözlerden kaçınmalı, kadının ruhunu okşayan sözler etmelidir.

⁵¹ Publius Ovidius Naso, *Aşk Sanatı*, Salyangoz Yayınları, 2005, s.55.

⁵² Publius Ovidius Naso, *Aşk Sanatı*, Salyangoz Yayınları, 2005, s.57-58.

⁵³ Publius Ovidius Naso, *Aşk Sanatı*, Salyangoz Yayınları, 2005, s.59-60.

⁵⁴ Publius Ovidius Naso, *Aşk Sanatı*, Salyangoz Yayınları, 2005, s.60.

⁵⁵ Publius Ovidius Naso, *Aşk Sanatı*, Salyangoz Yayınları, 2005, s.75, 76.

“Kavgalardan ve acı sözlerden uzak dur. Güzel aşk, yalnız tatlı dilden beslenir. Bir bak: nice evli erkekler var bezgindir dırdırından kadının; ve nice kadın, yaka silker kabasından erkeğin. Bu evlilikte normaldir; dalaşmadır tuzu, biberi evliliğin: Ama ya sevgili öyle mi? Ona latifeden başka bir söz etmemeli. Hiç bir yasa zorlamaz seni aynı yastığa baş koymak için sevgilinle; aşk yasasıdır yalnız, eğlenirsin gönlünce. Tatlı konuş, güzel dinle daima ki, canına can katsın senin varlığın.”⁵⁶

- 16) Ovidiusçu âşık yılmamalı, “aşk” için her şeyi göze aldığını avlamak istediği kadına göstermelidir.

“Bir çeşit savaştır aşk. Geri dursun, uyuşuk aylaklar. Korkak erkek erişemez aşkın mertebesine. Geceymiş, gündüzmüş yok; kar, kış demeyeceksin. Aşk için ne yollar tepip, ne acılar çekeceksin. Âşığın yoldaşdır türlü, çeşit gam, tasa lâkin katlanmak gerek aşk geldiye başa.”⁵⁷

- 17) Kadına iltifat etmekten bıkmamalıdır Ovidiusçu aşkın kahramanı.

“Hayranlıkla seyret kollarını dans ederken, huşu içinde dinle sesini şarkı söylerken. Üzül bittiğinde; keşke hiç bitmese bu güzel sözler diye. Söz et sevişmelerinizden: hiç bu kadar güzel olmamıştı öpüşler ve ne hoştu seninle sevişmeler. (...) Fakat dikkat et, ayağını denk al. İfade biçimin düşündürmesin yalan var sözlerinde. Sanat, gizemli olduğunda yarar işe. Keşfetmek utanç verir ve zaman yıkıp götürür inancı, değerli olan her şeye.”⁵⁸

- 18) Ovidiusçu âşık, özlemi kullanmasını bilmelidir. Kadını önce kendine alıştırmak gerekir, sonra da özletmek! Ama özlemi fazla uzatmamalıdır; çünkü ortaya çıkan boşluğun yeni bir sevgili tarafından doldurulması olasılığı vardır.

“Ne yap et alıştır sevgilini kendine. Dikkat et, elindeyken düşmesin sıkıntılı hale. İlgiyi sıcak tut, sağla seni görmesini ve duysun sesini, görsün yüzünü demeden gece veya gündüz. Uzaklaş bir süre eminsen özleyeceğinden, duyacaksa eğer ayrılık acısını.”

“Ancak hasretin kıyası evlâdır: Unutma ki, zamanla sararıp solar sevgiler ve uçup gider aşk perisi. Yeni aşk gelir bu durumda, yalan gerisi.”⁵⁹

- 19) Elde ettiği kadını başka bir kadınla aldatan Ovidiusçu erkek yakalandığında inkârcı olmalıdır.

“Yanlış anlamayın beni, sanmayın sınırlarım; katiyen demem ‘geçsin ömrün tek bir kızla’, Tanrı saklasın! Bir kadın bile beklemez bu kadarını. Aldatın, ama örtsün günahını sır perdesi; karda yürüyüp belli etme izini.”

“Bir bir açığa çıksa da gizlediğin gerçekler, bilinse bile, yine de inkâr et, kabullenme. Ne her zamankinden yumuşak ol ne daha sevgili. Unutma bunlar suçluluk duygusunun

⁵⁶ Publius Ovidius Naso, *Aşk Sanatı*, Salyangoz Yayınları, 2005, s.77-78.

⁵⁷ Publius Ovidius Naso, *Aşk Sanatı*, Salyangoz Yayınları, 2005, s.82.

⁵⁸ Publius Ovidius Naso, *Aşk Sanatı*, Salyangoz Yayınları, 2005, s.89.

⁵⁹ Publius Ovidius Naso, *Aşk Sanatı*, Salyangoz Yayınları, 2005, s.91, 92.

apaçık birer delili. Sakın ha geri durma sevişmelerden, bir başkadır sevişmenin muhabbeti, onunla unutturursun gizli buluşmaları.”⁶⁰

20) Ovidiusçu âşık sevgilisi olan kadını zaman zaman kışkırtmalıdır.

“Karıştır kafasını korksun seni kaybetmekten, solsun biraz beti, benzi günahının delilinden. Mutludur o erkek, ben diyeyim dört kat, siz deyin tutulmaz hesabı, sevdiği kadın çekerse yürek acısı. Erkeğin günahını ıstırse biçare kulaklar, zavallı kızın gider aklı başından; sesi söner, rengi uçuklar.”⁶¹

21) Eğer kadın, Ovidiusçu âşığı başka bir erkekle aldatıyorsa yapılması gereken şey olaya göz yummaktır.

“Akıllılıktır başka erkeğin ziyaretine tahammül etmek, lâkin en iyisi bilmez görünmek. Bırak, gizli gizli aldatsın, utanmadan yüzüne baka baka yalan söyleyeceğine. İnan bana genç adam, bil ki, en isabetlisi şaşırtmaktan kaçınman. Bırak kadın girsin günaha ve düşünsün seni kandırdığını.”⁶²

22) Avladıgı kadının ismini gizli tutmalıdır Ovidiusçu erkek.

“Gözü gibi bakmalı kişi, sakınmalı sevdiğini gözünden bile. Gerçek çapkınların kitabında yazmaz düşürmek dile. Böyleyim ben de; çekinir, sakınırım vurmam açığa en gerçek tutkumu bile. Güven bana, külliye saklıdır gizli ilişkilerim.”⁶³

* * *

Don Juan efsanevi bir kişiliktir. Ama bir karakter olarak romanlara, öykülere başkahraman olmuştur. Moliere onun hakkında beş perdelik bir güldürü yazmıştır. Kimdir Don Juan?

Bugünkü anlamıyla Don Juan yalnızca Tanrı’yı kendine rakip olarak kabul eden bir kadın avcısıdır. Güzel aşk sözleriyle, aklıyla, oynadığı âşık rolüyle kadınları cinsel tuzağa düşüren bir erkektir. Don Juan için amaç aşk değil, kadının bedenini ele geçirmektir. O, bir kadında durmaz. Yakalar, sevişir ve kaçır. Don Juan hiçbir kadınla doymaz: Sevgili biriktiren ve aynı zamanda harcayan erkektir. Don Juan sevmez, ama sever görünür. Onun için kadın bir eşya gibidir. Kullanır ve atar.

Mihail Lermontov, *Zamanımızın Kahramanı* isimli romanında kendi çağının Don Juan’ı olarak Peçorin’i bulur. Peçorin bir çeşit Don Juan’dır. Peçorin, kadınları sevmemek için küçümser. Hiçbir kadının esiri olmaz, onları kendi kalbinin esiri yapar. Hiçbir kadına âşık olmaz, kadınları âşık yapar. Sevgiyi hırs olarak kullanır. Duygusuyla değil, kafasıyla yaşar.

İşte Ovidiusçu “aşk”, Don Juancı aşkın, Peçorinci aşkın ilk biçimidir. Erkekegemen anlayışı yansıtan bu “aşk” aşk sözünü hak etmez. Fakat Ovidiusçu erkekler onu “aşk” diye çağırır. Bu “aşkın” temeli, kadın bedeninin erkek çıkarı doğrultusunda kullanmaya dayanır. Bugünkü kapitalist uygarlık, aşkı Ovidiusçu biçimlere sokmuştur; toplum Ovidiusçu “aşk” ile doldurulmuştur.

⁶⁰ Publius Ovidius Naso, *Aşk Sanatı*, Salyangoz Yayınları, 2005, s.94-95.

⁶¹ Publius Ovidius Naso, *Aşk Sanatı*, Salyangoz Yayınları, 2005, s.98.

⁶² Publius Ovidius Naso, *Aşk Sanatı*, Salyangoz Yayınları, 2005, s.104.

⁶³ Publius Ovidius Naso, *Aşk Sanatı*, Salyangoz Yayınları, 2005, s.108.

Serbest “Aşk”

“Bugünkü insan psikolojisi, ‘serbest aşk’ ilkesini kabul etmeye gerçekten hazır mıdır? Peki, ya en sağlam kafaları bile kemiren kıskançlık? Ya, derinlere dek kök salmış olan, yalnızca, yalnızca bedeninde değil, eşinin ruhu üzerinde bile mülkiyet hakkına sahip olma duygusu? Ya, diğer kişinin herhangi bir kişisel davranışına saygı gösterme yeteneksizliği, sevilen kişiye isterse ‘egemen olma’, isterse onu ‘köle yapma’ biçimindeki alışkanlık?”

Alexandra Kollontai

Serbest “aşk” kavramı, “cinsel özgürlük” kavramıyla birlikte kullanılıyor. Serbest “aşkın” anlatmak istediği şey şu: Bugün artık “cinsel devrim” gerçekleşmiştir; seks özgürleşmiştir; kadınlar ve erkekler cinselliklerini istedikleri gibi serbestçe kullanıyorlar; özellikle kadınların cinselliğe “hayır” veya “evet” deme hakkı var.

Serbest “aşkın” hayat içinde somutlanması bu “aşkı” savunanlara göre şu oluyor: Kadın canının istediği her erkekle sadece cinsel temelde ilişki kurabiliyor. Cinsel “özgürlüğünü” yaşıyor. Bir gecelik “aşk” günlerine yeni “aşk” gecelerini ekleyebiliyor. Kısacası serbest “aşk”, kadının bedenini “özgürce” kullanabildiğini, cinsel baskının yok edildiğini kabul eden bir ilişki biçimi.

Serbest “aşk”, kadının günümüzde “cinsel özgürlüğe sahip olduğu” yanılsaması üzerine kuruluyor ve duygusuz yaşanan cinselliğin üzerine yapıştırılmış güzel bir “aşk” etiketiyle hayat sahnesine çıkıyor.

Serbest “aşk” moda olmuş bir hayat biçimi. Özellikle ekonomik bağımsızlığını kazanmış ve aydın geçinen tuzu kuru elit çevrelerde kendine yer buluyor. Serbest “aşkı” savunanlar ona “özgür aşk” da diyorlar. “Serbest aşk” acaba özgür aşk mı?

Tarihte belirli dönemlerde insanlar “serbest aşk” hayalinin kurbanı olurlar. Kadınların kapitalizm içinde kazandığı kimi haklar onlar üzerinde özgürlük sanrısı yaratır. Feodal geleneklerin ve ahlakın yıkılması, kapitalizmin her şeyi mala çeviren ahlakının doğması “serbest aşk” sanrısını güçlendirir.

“Her büyük devrimci devrimde ‘serbest aşk’ sorununun ilk planda ortaya çıkması dikkate değer bir olaydır; insanların bir bölümü için artık hiçbir gerekliliği kalmayan eski geleneksel zincirlerin atılması devrimci bir ilerlemedir; başka bir bölümü için de, erkek ve kadın arasındaki her türlü ahlak gevşekliğini örtmek için hoş karşılanan ve çok elverişli bir öğretiler. Bu sonuncular, yani darkafalılar, burada kısa bir süre sonra üstün olmuş gibi görünüyorlar.”⁶⁴

* * *

⁶⁴ Friedrich Engels, *Din Üzerine*, Sol Yayınları, 1976, s.191-192.

Serbest “aşk” ile özgür aşk arasında uçurum var; onları eşitlemek olanaklı gözüküyor. Çünkü serbest “aşk” bugünkü erkekegemen toplum içinde (burjuva egemenliğine dayanan kapitalizm koşulları içinde) yaşanan bir cinsellik. Oysa özgür aşk erkekegemenliğin yıkılmasından sonra ortaya çıkabilecek gerçek bir aşk. İki insanın özgürce birleşeceği, özgürce ayrılacağı, yalana ve aldatmaya dayanmayan bir aşk. Hem duyguları, hem cinselliği kapsayan ve iki özgür birey arasındaki toplumsal bütün baskıların yok edilmesi üzerinde oluşabilecek bir aşk.

Çağımızda “cinsel devrimin” yaşandığını düşünen serbest “aşk”, erkekegemen toplumun yarattığı bu efsanenin kurbanı olan bir “aşk”tır. Ortada gerçekte “cinsel devrim” yok, cinselliğin yaygınlaşması ve onun sevgi duygularıyla karşı karşıya getirilmesi var. Aşk duygulardan koparıp onu sadece cinsellik elbisesiyle çıırılçıplak bırakmak var. Herrad Schenk’in söylediği gibi:

“Meta haline getirilmiş cinsellikteki patlama, insan-insana ilişkilerden koparılacak alışveriş konusu durumuna getirilen bir cinselliğin teknik yönlerine duyulan ilgi, kısacası insanın kendine yabancılaşması bugün hâlâ sürüyor.”⁶⁵

* * *

Bugünkü toplumda serbest “aşk” yaşadığını düşünen kadınlar aslında erkekegemen ideolojinin gizlenmesine, hatta onun tarafından rezilce kullanılmasına yarıyorlar. Kendi bedenlerini “serbestçe” erkeklerin önüne sunarken, erkekegemen toplumun kadını erotik bir mal, cinsel bir nesne olarak gören davranışını kuvvetlendiriyorlar. Serbest “aşk” savunucuları malllaştırılmış (metalaştırılmış) cinsel kültürün oyuncakları olduklarının farkında değiller. Nasıl ki işçi emek gücünü emek piyasasında “özgürce” pazarlıyorsa, serbest “aşk” taraftarı kadın da cinsellik piyasasında kendini “özgürce” pazarlıyor. Rekabetçi toplum, kadınların serbest “aşk” rekabetini kendi hemcinsleri arasında kışkırtıyor; cinsel özgürlüğe sahip olduğunu düşünen kadınları erkeklerin daha fazla cinsel nesneleri haline getiriyor.

Serbest “aşk”, burjuva toplumunda yaşayan kadının bireysel cinsel hazları tek ölçüt olarak onaylaması üzerine kuruluyor. Bireyci cinsel hazcılık (hedonizm) serbest “aşkın” sloganı oluyor. Oysa serbest “aşk” kadınlarının oynadığı borsa, erkeklerin kontrolündedir. Bu borsada kadın cinselliğin zevkini tattığı, kazandığı her yerde kendi insanlığından değerler yitiriyor. Hazcı kadın serbest “aşkın” kuklası rolünde. Kuklaları kullanan ise erkekegemen toplumun erkeği!

* * *

Cinsiyetçilik sürdükçe, erkekegemenliği devam ettikçe, kadınlar özgür özneler olamazlar; ama bugün olduğu gibi erkeğin erotik nesnesi olurlar. Serbest “aşk” şimdi kadının bir cinsel nesne olduğunu gözler önünden kaldırıp Kaf Dağı’nın arkasına atar.

Serbest “aşk” adına bedenini merkeze koyup cinsel haz peşinde koşan kadın, aşkın duygularla örülmüş bir cinsellik olduğunu unutan kadındır. Kendi kadınlığını, duygularını bir anlık zevk uğruna iğdiş eden kadındır. Bilincinde olmadan erkeğin cinselliğinin hizmetçisi olan kadındır. Bugünkü ataerkil toplumda kadının çocuk üretme makinesi, erkeğin sevişme aracı, erkeğin ücretsiz ev kölesi olduğunu görmeyen kadındır. Serbest “aşkın” özünde sadece cinsellik yatar.

⁶⁵ Herrad Schenk, *Sevgi ve Toplumsal İlişkiler* içinde, Belge Yayınları, 1992, s.91.

Gerçek aşk veya onun tohumu, cinselliği duygularla birleştirerek onu insanileştirir. Wilhelm Reich'in şu sözleri serbest "aşkın" kurbanlarına bir uyarıdır.

"Şurası açık ki, her türlü sevecen, dostça ilişkiyi dışarıda bırakan, ve kiminle, nerede olursa olsun yalnızca cinsel gerilimi gidermeyi amaçlayan pis cinsel etkinlik kavramını elimizin tersiyle itiyoruz. Bu görüşü, yalnız kadını aşağıladığı, sağlıksız bir cinsel etkinlik, giderek bütün öbürlerinin arasında ancak zayıflara yakışır bir cinsel etkinlik olduğu için değil, ayrıca yeniden sağlıklı, eksiksiz cinsel etkinliğe dönmek istediğimiz için yadsıyoruz.

(...)

Yumuşak sevgi hiç bulunmadığı ya da ikiye bölündüğü için, şimdiki cinsel etkinlik sözleri ilkin kudurgan arzuyu ve tensel haz düşkünlüğünü, ikinci olarak da apansız tepkiyi, tiksintiyi, nefreti dile getirmektedir. Cinsel doyum açısından bu türlü cinsel yaşamın beş paralık değeri yoktur."⁶⁶

* * *

Gerçek cinsel devrim, gerçek özgür aşk, erkekegemen toplumdan kurtulmakla başlar. Özgür aşkın doğumu erkekegemen toplumun ölümü üzerinde yükselir. Kadınların her alanda özgürleşmesinden, görünmez ev işi sömürsünden (ev içi cinsiyetçi işbölümünün ortadan kalkmasından), ev dışında cinsiyetçi işbölümünün yıkılmasından sonra özgür aşk sahneye çıkabilir.

"Gerçek aşk, iki ayrı özgürlüğün karşılıklı tanınması temeline oturtulmalıdır. O zaman her iki âşık da kendisini hem kendisinin hem karşısındakinin varlığı olarak görebilecektir; hiçbir üstünlüğünden vazgeçmeyecek, hiçbir sakatlanmayacaktır. İkisi de birlikte olunca, dünyada değerler ve amaçlar bulup ortaya çıkaracaklardır. Aşk her ikisi için de kendini verişte benliğini tanımak, evreni zenginleştirmek biçimine girecektir."⁶⁷

Cinsel devrimin çocuğu olan özgür aşk, cinsel doyumlu olan, toplumun esirliğinden bütünüyle kurtulmuş, duyguların önündeki duvarları yıkmış, insan psikolojisindeki sahip olma duygusunu (dolayısıyla kıskançlığı) yenmiş, burjuva ahlak önyargılarını ortadan kaldırmış, baskıcı evlilik kurumunu gereksinim duymayan bir aşktır.

Serbest "aşk" kanatsız eros (cinsel eros) iken, özgür aşk kanatlı erostur. Yani insanî duyguları, arkadaşlığı, dostluğu içeren bir aşktır. Özgür aşk, özgürlükçü toplumu gerektirir. Böylesi bir toplumda serbest "aşk" ilk kez o zaman isim ve içerik değiştirerek, sevgi duygularını yanına alarak, özgür aşk olarak ortaya çıkacaktır. Bugünkü erkekegemen toplumda serbest "aşkı" özgür bir aşk gibi yaşadığını sananların yüz yıl önceden seslenen bir sesi duymalarının zamanıdır.

"Serbest aşk' ilkesinin, kadına yeni acılar getirmeksizin yürürlükte olması ancak, bugün onu hem kocasına hem sermayeye çifte bağımlı kılan maddî zincirlerden kurtulduğu zaman mümkün olacaktır."

"Serbest birlik', 'serbest aşk'! Bu formüllerin uygulanabilmesi için her şeyden önce, insanlar arasındaki tüm toplumsal ilişkilerde köklü bir reforma girişmek gerekir; ayrıca, cinsel ahlak kurallarının, bunlarla birlikte bütün insanlık psikolojisinin de temelden köklü, bir evrim geçirmesi zorunludur."⁶⁸

⁶⁶ Wilhelm Reich, *Geleceğin Çocukları*, Payel Yayınları, 1996, s.177.

⁶⁷ Simone de Beauvoir, *Aşkın Anatomisi* içinde, Say Yayınları, 1995, s.218.

⁶⁸ Alexandra Kollontai, *Marksizm ve Devrim*, Bilgi Yayınları, 1974, s.103, 106-107.

**S
E
V
G
İ

N
E
D
İ
R**

“Don Juan, kadınları seven erkek değil, kadınların sevdiği erkektir.”

José Ortega Y Gasset

SEVGİNİN KİMLİDİ

“İnsanın kendisini dünyayla birleştirme ve aynı zamanda bir bütünlük ve bireysellik duygusu kazanma gereksinmesini doyuracak bir tek tutku vardır yalnızca; bu da sevgidir. Sevgi, insanın, kendisinin dışında birisi ya da bir şeyle kendi benliğinin ayrılığını ve bütünlüğünü yitirmeme koşuluyla bir olmasıdır. Sevgi, insanın kendi iç etkinliklerini tam olarak dışarı dökebilmesine izin veren bir paylaşma, bir kaynaşma yaşantısıdır.”

Erich Fromm

Sevmek: Dış dünyayı ve kendini aktif biçimde algılamamanın bilincine erişmektir. Yaşamın ve kendinin farkına varmaktır. Bundan zevk almaktır. Sevgi, emek verebilenin duygusudur.

“Sevgi, sevdiğimiz şeyin yaşamına ve gelişimine yönelik aktif ilgidir. Bu aktif ilginin bulunmadığı yerde sevgi de yoktur.”

Erich Fromm

“Sevmek, sevilen şeye sonu gelmez bir çabayla canlılık katma, onu yaratma, isteyerek koruma eylemidir.”

José Ortega Y Gasset

İnsanın içsel dünyası sır dünyasıdır. Sevgi = sırrı çözmektir. Onun benliğini anlayıp çözmektir. Sevilene insan olarak katılmaktır.

“Sevmek yüreğini ve gönlünü açarak uyanık ve dikkatli bir biçimde duyarlı algılamalarda bulunmak yeteneğidir. Ruhun penceresi iyice açılır ve günün, saatin, o anın getirdiklerinin içeriye girmesi sağlanır. Biri eğer yüreğini ve ruhunu dışa kapatırsa, kendini dışa kapatırsa ve güvenlik peşinde koşarsa, sevgi olamaz.”

Peter Lauster

“Sevmek, yaratıcı bir etkinliktir. Bir insana (ya da şeye) ilgi duymayı, onu tanımak istemeyi, onu anlamayı, doğrulamayı ve onun yanındayken sevinç duyabilmeyi doğurur. Bu ister bir insan, ister bir resim, isterse bir ağaç olsun, sevme eyleminin özellikleri hiç değişmez. Sevmek, sevilen insanı (ya da şeyi) canlandırmak, onun yaşam duygusunu artırmak anlamına gelir. Aynı zamanda, kişinin kendisini de canlandıran, yenileyen ve hareketlendiren bir süreçtir.”

Erich Fromm

Aşk ile Sevginin Farkı

Aşk ve sevginin ortak ve farklı yanları vardır. Aşkta sevilen kişinin niçin sevildiği bilince çıkmaz. Sevgide ise bilinçli biçimde sevme eylemi vardır. Aşk mantık kaybıyla; sevgi bilinçle başlar. Bu nedenle aşk öğrenilemez, öğretilemez; olduğu gibi yaşanır. Sevgi ise öğrenilebilir, öğretilir. Dolayısıyla sevme yeteneksizliği sevme yeteneğine dönüştürülebilir. Sevme yeteneği doğuştan gelmez, öğrenilir. Sevgi konusunda öğrenilecek şey bitmez. Çünkü insan duyguları çeşitlidir ve sürekli olarak ortama göre değişir. Kısacası, insan karar vererek âşık olamaz; ama karar vererek sevebilir. Cinsler arası sevgi bilinçli bir seçimdir.

“Ruhbilimciler, psikiyatristler, toplumbilimciler, insanbilimciler ve öğretmenler yaptıkları sayısız inceleme ile araştırmalarının sonuçlarını yayınladıkları raporlarda sevginin ‘öğrenilen bir karşılık verme, öğrenilen bir duyumsama’ olduğunu öne sürmüşlerdir.”

“Sevgi öğrenilen duygusal bir tepkimedir. Bir grup öğrenilmiş dürtü ve davranışa karşılık olarak verilen yanıttır. Tüm öğrenilen davranışlar gibi sevgi kişinin çevresiyle, öğrenme yeteneğiyle, bu yolda var olan zorlamaların tipi ve gücüyle birlikte ortaya konulur.”

“Sevgiyi yalnızca, sevgi dolu bir ilişki içinde etkin bir iştirakçi olarak yer aldığınızda öğrenebilirsiniz.”

“Öğrenme ömür boyu süren karmaşık bir işlemdir. Sevmeyi öğrenme sürekli bir değişme içinde olmaktır. İşlemin sonu yoktur çünkü insanoğlunun sevme potansiyeli sınırsızdır.”

Leo Buscaglia

“Birisini sevmek sadece güçlü bir duygu değildir, bir karardır, bir yargıdır, bir vaattir.”

Erich Fromm

“Sevgi ta özünde bir seçmedir. İnsanın kişisel özünden -ruhsal derinliklerinden- doğduğu için sevgiyi belirleyen seçici ilkeler aynı zamanda bireysel özelliğimizi oluşturan en öznel ve en gizemli yeğlemelerden oluşur.”

José Ortega Y Gasset

Sevgi Tek Yönlü mü?

Sevgi yeteneğine sahip olmak tek bir noktayı değil, birçok noktayı aynı zamanda sevebilmeyi içerir. Bir insanı severken, dünyada sevmeye lâyık şeyleri de sevmeyi kapsar. Yaşamında sadece tek bir şeyi sevdiğini söyleyen insan sevginin ne olduğunu anlamamış insandır.

“Sevgi yalnızca bir tek kişiyle sınırlı kalmaz. O insan dışında başka hiç kimseyi sevmiyorsam, o bir tek insana olan sevgim, beni başka insanlardan uzaklaştırıyor, onlara karşı yabancılaştırıyorsa, o kişiye karşı binbir değişik biçimde bağlı olabilirim, ama onu sevdiğim söylenemez.”

“Bir insanı gerçekten seviyorsam herkesi, dünyayı, yaşamı da seviyorum demektir. Birisine ‘seni seviyorum,’ diyebiliyorsam, ona, ‘Sende (senin varlığında) herkesi seviyorum, sende dünyayı, sende kendimi de seviyorum,’ diyebilmem de gerekir.”

Erich Fromm

Gerçek Sevgi

Gerçek sevgi paylaşılacak bir duygudur. Paylaşılmayan sevgi, sevgi değildir. Ayrıca sevgi paylaşılmakla azalmaz, artar.

“Sevgi her zaman etkin bir paylaşımdır. Kişinin verecek sevgisi varsa, o bunu bütün dünyaya pay edebilir ve başta sahip olduğu sevgi aynen kendisinde kalır. Bizler hiçbir şeyi paylaşarak yitirmeyiz.”

Leo Buscaglia

*“Cömertliğim uçsuz bucaksız denizler gibi,
Denizler gibi derin sana olan sevgim.
Sana ne kadar verirsem, o kadar çoğalıyor bende kalan,
Sonsuz çünkü ikisi de.”*

William Shakespeare

* * *

Sevgi, sevilen şeyle bağımsızlık duygusunu yitirmeden birleşmedir. Bağımsızlık ve birliktelik sevgiyi hareket ettiren iç çelişkidir. Eğer bağımsızlık tamamen egemen olursa, birlik kopar, sevgi biter. Ters durumda, birliktelik bağımsızlığı ortadan kaldırır, boyun eğmeci veya eğdirmeci bir ilişki ortaya çıkar ve sevgi adını hak etmez.

“Olgun sevgi, kişinin kendi bütünlüğünü, bireyselliğini koruma koşuluyla birleşmedir. Sevgi insanın içindeki aktif bir güçtür; insanları birbirinden ayıran duvarları yıkan, onu başkalarıyla birleştiren bir güçtür; sevgi, yalıtım ve ayrılık duygusunun üstesinden gelmesini, buna karşılık kendisi olmasını, kendi bütünlüğünü korumasını mümkün kılar. Sevgide, iki varlığın bir olması, yine de iki kalması gibi bir paradoks ortaya çıkar.”

Erich Fromm

Sevgi ile İhtiyaç İlişkisi

Sevgi, insanî bir gereksinimdir. Ama gereksinim duyduğu için sevmek, sevmek değildir. Gereksinim amacından dolayı sevmek, karşıdaki insanı kendi ihtiyacı için kullanmaya dayanır. Mutlaka bir karşılık bekler, ödül bekler. Gereksinime dayalı sevgi, seveceği insanı kendisine bir şey vermek zorunda olan bir nesne (öteki) olarak görür; kendisinin değerinde görmez.

- Gerçek sevgi = “Ben” + “Sen” = “Biz” üzerine kurulur.
- Kullanımcı sevgi = İhtiyaç duyulan sevgi = Güvenlikçi sevgi = Nevrotik sevgi = Ben + Öteki = “Ben” temeline dayanır.

Yalnızlık acısı çeken bir insanın yalnızlığını gidermeye gereksinimi vardır. Seveceği insanı “yalnızlığımı gidersin” diye severse, gerçek sevgiyle sevemez. Kullanımcı sevgiyle, gereksinimci sevgiyle sever; gerçekte sevemez. Parasızlık çeken bir kadın, para gereksinimini gidermesi dürtüsüyle bir erkeği sevmeye çalışırsa, gerçek sevgiyle sevemez. Güvenlikçi sevgiyle sever, yani sevemez; sevdiğini sanır.

Kullanımcı, gereksinimci, güvenlikçi sevgi = İnsanın bir eksiğini, boşluğunu doldurmaya yöneliktir. Boşluk doldurma, sevgiyi hemen çıkarıcı yapar. Sevilecek insan boşluk dolduracak bir eşya gibi görülür. Amaca ulaşmak için yalanı kullanmak, maskeler takmak, rol yapmak devreye girer. Eksikliği giderme hedefiyle hem sevgiden, hem insanî yanlardan uzaklaşılır.

“Bir insanın, bir başkasını sadece bir amaca yönelik araç olarak kullandığını, yani sadece ya da temel olarak belli ihtiyaçlarını o insan aracılığıyla giderdiğini görürsek, bunun da sevgi görüşümüze ters düştüğünü düşünürüz. Kişi karşısındakini sadece cinsel doyum için ya da evlilikte sadece saygınlık için istediği zaman durum açıkça budur.”

“Sevgiyle nevrotik ihtiyaç arasındaki fark, sevgide sevecenlik duygusunun asal olması, buna karşı nevrotik birey durumunda temel duygunun güvence ihtiyacı olması ve seviyor olma yanılışmasının sadece ikincil (tali) bir şey olması gerçeğinde yatar.”

Karen Horney

Gerçek sevgi = faydacı amaç gütmeyen, sevme eylemini sevdiği için yapan, sevilenin bütünsel insanî yönüne yönelmiş bir sevgidir. Çıkarıcı değildir. Sevdiği insanı, varmak istediği yere götüren bir araç (araba) gibi kullanmaz.

Özcesi:

Sevdiği için ihtiyacı olmak = Gerçek sevgi.

İhtiyacı olduğu için sevmek = Sahte sevgi = Kullanımcı sevgi.

“Bir başkasıyla ilgilenmek bencil olmayan bir şekilde ilişki kurmak anlamına gelir: kişi kendi farkındalığını ve bilinçliğini bırakır. (...) İnsan övgü, hayranlık, cinsel rahatlama, güç, para aramaz.

(...)

Bir başka insana ilgi duymak diğer insanı olabildiğince tam olarak tanımak ve yaşamak anlamına gelir. Eğer kişi bencil olmadan ilişki kurarsa, diğer insanı, yalnızca bir fayda amacına hizmet eden kısımları yerine bir bütün olarak yaşayabilir. İnsan diğer kişinin de kendisi hakkında bir dünya kurmuş olan duygulu bir varlık olduğunu kabul ederek kendisini diğerine sunar.

(...)

Olgun ilgilenmek insanın zenginliğinden doğar, yoksulluğundan değil - gelişiminden doğar, gereksiniminden değil. İnsan varolmak, bütün olmak, ezici yalnızlıktan kurtulmak için diğerine gereksinim duyduğu için sevmez.”

Irvin Yalom

“Kendi ayaklarımın üstüne duramadığım için bir başkasına bağlanmışsam, söz konusu kişi bir can simidi olabilir, ama ilişki bir sevgi ilişkisi değildir.”

Erich Fromm

“Herhangi bir gerçek psikolojik sevgi yaşantısında, seven varlığın ‘Ben’i, sevilenin ‘Sen’iyle kaynaşır, birleşir ve özdeşleşir.”

Pitirim Sorokin

Sevilmek mi, Sevmek mi?

Gerçek sevgi, gereksinim amaçlı, kullanımcı sevgi olmadığına göre, gerçek sevginin temeli “alma garantisi düşünmeden” vermeye dayanır. Gerçek sevgi, sevmektir. Sevilmek değil! Gerçek anlamda seven insan kendisinde insanî olan ne varsa; içten, samimi, pazarlıksız sunar. Sevildiği için sevmek eksik bir sevgidir. Tam sevgi, sevdiği için sevilmektir.

“Vermek, sevmek yeteneğidir. İşte her bir kişi için zorluk burada yatmaktadır. Buna karşılık almak ise basittir, bunun için özel yetenek gerekmez.”

Peter Lauster

“Sevgi pasif bir duygu değil, bir etkinliktir (aktivite); bir şeye ‘kapılmak’ değil, bir şeyin ‘içinde olmaktır.’ En genel şekliyle sevginin aktif özelliği sevginin temelde almak değil, vermek olduğunu söyleyerek tanımlanabilir.”

“Verme eylemiyle, kendi gücümü, zenginliğimi yaşarım. Bu yükselen canlılık ve güç yaşantısı beni sevince boğar. Kendimi taşıyan, harcayan, canlı, bu nedenle sevinçli (coşkulu) birisi olarak algıları. Vermek almaktan daha sevinçlidir, bunun nedeni de bunun mahrum kalma olması değil, canlılığımın ifadesinin verme eyleminde yatmasıdır.”

Erich Fromm

Sevginin Ödülü Olarak Sevgi

Gerçek sevginin ödülü insanî gereksinimin karşılanmasıdır. Karşılık beklemeden insanî duygularını sunan insanın sevgisi, gerçek sevgiyle karşılaşır bir ödül olarak ona döner. Ödülün ortaya çıkması gerçek sevgi açısından bir umuttur; garanti değildir. Ödül beklediği için sevmez gerçekten seven. Gerçekten sevdiği için ödüllendirilir. Ödül = Gerçek sevginin, veren insana geri dönmesidir.

“Sevgi bir garanti olmadan kendimizle yüklenimde bulunmak; sevilen kişide, bizim sevgimizle sevgisinin oluşacağı umuduyla kendimizi tümüyle vermektir.”

Erich Fromm

“Çocukluğumuzdan beri herhangi bir çaba harcaşımızda mükâfat beklememiz bize öğretilmiştir. Eğer bir yerde çalışarak uygun bir ücret bekler, bunu almazsak işten ayrılırız. (...)

Oysa sevgi böyle değildir. Yalnızca sevgiyi bir beklentimiz olmadan veririz. Örneğin, sevdiğiniz kişinin de karşılık olarak sizi sevmesine ısrar edemezsiniz.”

Bilinmeyen Şey Sevilir mi?

İnsan tanımadığı, bilmediği şeyi sevemez. Sevgi, tanıma, kabul etme eyleminden sonra ortaya çıkar. Bütünselliğe ancak sevme eylemiyle erişir. İnsan, karşıdaki insanı tanıdıkça sever; sevdikçe daha çok tanır. Seven insan sevdiği kişiye kendini insanî olarak verirken, hem kendi insanlığını, hem de karşıdakinin insanlığını üretir. Hem sevdiği insanı tanır, hem de kendi benliğini tanıtır; kendini ve onun insanlığını sevgiyle ölçer.

“Tam bilgi sahibi olmanın tek yolu, sevme eylemidir: bu eylem düşüncüyü, sözcükleri aşar. Bu, birleşme deneyimine balıklama dalmaktır. Ne var ki sevgi eyleminde tam bir bilgi için düşünsel bilgi, yani psikolojik bilgi gerekli bir koşuldur. Onun gerçekliğini görebilmek için, daha doğrusu onun hakkındaki yanılsamalarımın, usdışı bir şekilde çarpıtılmış tablonun üstesinden gelebilmek için karşıdaki insanı ve kendimi nesnel (objektif) olarak tanımam gerekir. Sadece bir insanı nesnel olarak tanıyorsam onu sevgi eyleminde nihâi özüyle tanıyabilirim.”

“Sevme, yani kendimi verme eyleminde, karşıdaki insanın içine işleme eyleminde kendimi bulurum, kendimi keşfederim, ikimizi de keşfederim, insanı keşfederim.”

Erich Fromm

Sevgi ile Sahiplenme İlişkisi

Sevgi maddi bir şey değildir, ama duygusal bir üretim sonucunda ortaya çıkar. Seven kişi sevgi üretir ve sevdiği şeye aktararak onu maddi bir şeymiş gibi var eder. Aynı üretimi karşı taraf da yaparsa karşılıklı sevgi oluşur.

Soru şudur: Üretim sonucu ortaya çıkan sevgiye sahip olunabilir mi? Eğer sevgi maddî bir şey, nesne, eşya olsaydı, onu sahiplenmek kolay olurdu. Hatta onu kapitalist pazarda bir mal gibi bulmak kolay olurdu. Ne var ki sevgi mal değildir; sevme eyleminin, üretiminin soyutlanmış bir ürünüdür. Sevginin mülkiyeti olmaz. Gerçek sevgi alınıp satılamaz. Ancak sevgi ambalajına sarılmış sahte duygular sevgi diye satılabilir.

Evlilik yoluyla sevginin mülkiyetine sahip olunacağını sananlar yanılır. Evlilik, sevgi üretimini yavaşlatır, bir dönem sonra durdurur. Evliler birbirinin sevgilerinin mülkiyetine kalıcı biçimde sahip olduklarını düşündüklerinden sevginin bitişinin farkına geç varırlar. Sevginin mal gibi olmadığını, onun her gün üretilmesi gerektiğini bilenler bu tuzaktan kurtulabilir. Aileyi-evlilik kurumunu sevginin mülkiyet hakkını satın almak gibi görenler eninde sonunda sevgisizlik batağına saplanır.

“Sevgiye sahip olabileceklerini sanma hataları, onların birbirlerini sevmelerine engel olup, sevgiyi yok etmiştir. İşte bir kez bu düzeye gelince, çiftler yeniden sevebilmeyi denemek yerine, sahip oldukları ortak şeylere yönelirler. Para, toplumsal yer, ev, çocuklar gibi konular sevginin yerini alır ve sevgi ile başlayan bir evlilik böylece çoğu kez, dostane bir mülkiyet ortaklığına dönüşür. İçine kapalı, bencil ve birbirinden kopuk iki kişinin bu beraberliğine de yanlış bir tanımla ‘aile’ denir.”

Erich Fromm

“Sevgi, bir kere ele geçirilebilen ve ondan sonra maddi bir nesneye sahip olur gibi sahip olunabilecek duygu değildir. Yetişkin bir insanı sahiplenmek ne kadar az mümkün ise, sevgiyi sahiplenmemiz de o kadar az mümkündür.”

Peter Lauster

Sevgi ile Kıskançlık İlişkisi

Sevgiyi mal gibi görmenin ve onun mülkiyetini ele geçirdiğini sanmanın sonucu kıskançlıktır. Sahip olmacı kültürle donatılmış bir toplumda sahip olunan her şey kıskançlık dünyasının elemanı olur. Sahip olmacı insan, sahip olduğunu düşündüğü sevgiyi herkesten kıskanır.

Kıskançlığın özü, sevilen şeyi yitirme, artık sevelemeyiş olma korkusudur. Üçüncü kişinin “sevgi hırsızı” olarak düşünülmesidir. “Sevgi malını” çalmak isteyen her üçüncü kişi potansiyel olarak düşmandır, ondan bu mal kıskançlıkla korunmalıdır.

Kıskançlık, sevilen bir şeye tek başına malik olmak istemekten, onu kaybetmek istememekten doğan bir bencilliktir. Sevenin, sevgisine güvenmediğinin, kendi sevgisini zayıf gördüğünün en büyük kanıtıdır. Kıskançlık sevginin büyüklüğünü değil, egoizmini ölçen bir barometredir. Kaygı, korku, rekabet, sahip olmacı duygu yatar kıskançlığın temelinde.

“İnsan soyunun büyük bir çoğunluğunun seyrek rastlanan ya da sürekli bir ruhsal durumu olması açısından, kıskançlığın nedenlerine bakarsak, biri toplumsal, öbürü kişisel, iki tip neden aramız gerektiğini göreceğiz. İnsan gruplarını ırksal, dinsel ya da sınıfsal ayrımlarla kısıtlayan herhangi bir toplum, pek çok vatandaşa kıskançlık temeli hazırlıyor demektir. Bundan da ötesi, toplum ya da aile hayatını kaçınılmaz şekilde çıkar çatışmaları yaratacak biçimde düzenleyen bir toplum da, yine kıskançlığın yolunu açmaktadır.”

“Demek ki kıskançlık, normal bir erkeğin tabii haklarını savunması değil; korkmuş bir adamın, tabii olmayan, ama toplumun kendisine tanıdığı hakların çiğnenmesine karşı kendisini savunması ise, bunun, lehine söylenebilecek hiçbir söz bulunmayan talihsiz bir olay olduğunu açıkça kabul edebiliriz.”

Margaret Mead

“Tüm yaşam mülkiyete, yarışmaya, üstünlük mücadelesine ve toplumda yer edinme çabasına uygun olarak düzenlenirse sevgiyi bunun dışında tutma ayrıcalığı gösterilemez. Sahip olma çabası, sahiplenmeye dayalı yaşam biçimi sevginin işine karışacak olursa, kıskançlık zorunlu olarak pusuya yatar ve hayatı ve sevgiyi bize zindan eder.”

“Kıskançlıkta sevginin derecesinin ölçülebileceği yani ne denli kıskançsa biri o ölçüde çok sevdiği iddia edilir hep. Bu elbette yanlış bir yargıdır. Bir kimse ne denli kıskanç ise, o denli mülkiyet düşküniüdür. O ölçüde mülkiyete göre yaşamaktadır, bencil tavırlıdır, güçlü bir egoya değil -evet, tam tersine- zayıf bir egoya sahiptir.”

Peter Lauster

Sevileni Değiştirme İsteği

Aşkın başlangıcında bilinçsizce bir kabul vardır. Hayal dünyasında yaratıldığı gibi bir kabul vardır. Âşık olunan kişinin kusurları görülemez. Oysa sevgi dünyası bilinçli bir seçimdir. Seven insan mantığını, aklını kullanarak insanı tanır, seçer, sever. Severken onun hatalarını, eksiklerini bilerek sever. Bir insanı samimiyetle seven insan onu olduğu gibi seven insandır.

Karşıdaki insanı değiştirme, kendine benzetme hesapları yaparak seven insan gerçekte sevmiyordur. İçtenliksizlik, sevgiyi daha doğmadan öldüren bir silahtır. Sevgi insanları geliştirir, değiştirir. Ama değişimi dayatmak, şartlar ileri sürmek, sevgiyi koşullu kılar ve sevginin değerini ortadan kaldırır.

“Sevme ve bilinçli kabullenme kolay değildir. Gerçek dışı dileklerden vazgeçmeyi gerektirir. Kabullenme, her şeyi beğenip, takdir etmek değildir; sevdiğiniz kişinin kusurlarının onun bütünlüğünün bir parçası olduğunu kavramaktır. (...) Bir insanı olmasını istediğimiz gibi değil, olduğu gibi kabul edip, takdir edebilmektir.”

Dr. Connel Cowan & Dr. Melvyn Kinder

“Sevgi her zaman değişme ve her zaman öğrenmedir. Sevgi en büyük esnekliği sunar. Davranışın ifade edildiği gibi ve bu davranışın sürekli olmayacağını bilerek benimsememizi ister. Bu bir bağışlama sorunu değildir. Bir anlamda bağışlama alçakgönüllülük göstermektir? Oysa, burada sorun kişiyi koşulsuz, o anda neyse öyle kabul etmek ve yarın şu anda olduğu gibi olmayacağını sezinlemektir.”

Leo Buscaglia

Sevgide Güzelliğin Rolü

Hem aşkıta, hem sevgide beğeni-güzellik rol oynar. Âşık olan da beğenir, seven de! Aşka tutulmuş insan âşık olduğu insanın her şeyini güzel görür. Güzellik bir görüntüdür. Bir şeyin görünüşle özü arasında fark vardır. Âşık özü görmez, araştırmaz, gözlerinin önündekini görür. Hatta gözünün önündeki diye hayal dünyasındaki güzelliği görür. Mantığı geriye iten aşk sadece duygularıyla güzelliği arar. İnsanın karakterine, hoşlandığı şeylere yüzeyden, dıştan bakar.

Sevgideki beğeni ise mantıksaldır, bilinçlidir. Gerçek sevgi seveceği insanı tanımak amacıyla özü araştırır. Onun bilincini kendi bilinciyle kontrol eder. Hem duyguları, hem düşünceleri kullanır. Hoşlandığı, beğendiği şeyleri akıl süzgecinden geçirerek sever. Sevgideki beğeni, güzellik, dış görünüşte kalmaz, onun öz benliğine uzanır. Bu nedenle sevgideki beğeni-güzellik-hoşlanma, aşktakinden daha fazla gerçeğe yakındır. Gerçek sevgi, beyinsel, insanî güzelliği arar. Bilgiyle çalışır, görüntüyle uğraşmaz.

* * *

Aşk ve sevgide güzellik-beğeni şüphesiz ki bir değer yargısıdır, bireysel onaylama eylemidir. Bir insanda güzel görünen şeyler başka insana güzel gelmeyebilir. Çirkinlik-güzellik görelidir. Güzeli güzel kılan insanın bakış biçimidir.

“Biri için menekşe rengi yumuşak ve sevimli, bir başkası için soluk ve ölgündür. Biri nefesli sazların tonunu sever, başkası yaylı sazların. Burada başkasının bizimkinden ayrı olan yargısını doğru olmadığı için yerme amacıyla tartışmak ve bunu sanki yargılar mantıksal

olarak karşıtlarmış gibi yapmak aptallık olacaktır; öyleyse Hoş açısından şu ilke geçerlidir: Herkesin kendi (duyu) beğenisi vardır.”

İmmanuel Kant

“Alışlagelmiş güzellik normlarına göre ‘ortalama’ insan tipinde görünen birini dikkatle gözlemlediğim ve ona kollarımı açtığımda onun kendine özgü güzelliği açılır bana. Bir insanı iyice gözlemlediğim, ona kollarımı açtığım ve onu dinlediğimde, kendimi senaryonun içine sokmadan, kendimi bir şey olarak kabul ettirmeye kalkmadan ve ondan korkmadan sessiz ve sakin kalabildiğimde, işte o zaman onun özgüllüğü içinde, yalnız onda olan güzelliği görebilirim; elbette çirkinliği de.”

Peter Lauster

“İnsanı çeken güzellik türü, insanı kendine âşık eden güzellik türüyle aynı değildir. İlgisiz adamla, âşık; güzelliğin kendileri için ne anlama geldiğini ya da aynı kadının çekiciliğinin kendileri için nereden kaynaklandığını karşılaştırabilseler, ortaya çıkacak tutarsızlığa kendileri de şaşarlardı. İlgisiz adam güzelliği, yüzün ve bedenin geniş çizgilerinde -aslında çoğunlukla güzellik denen şeylerde- bulacaktır. Âşık içinse, baş döndürücü çizgiler (...) silinmiştir. İçtenlikliyse âşık, güzelliği birbiriyle ilgisi olmayan küçük özelliklerde bulacaktır: gözlerin renginde, dudakların bükülüşünde, sesin tonunda vb.”

José Ortega Y Gasset

*“Güzel olan sevgili değildir.
Sevgili olan güzeldir.”*

Tolstoy

Sevgi ile Söz-Pratik İlişkisi

Sevgi kendi gerçekliğini eylemiyle gösterir. Gerçek sevgide sözün ve eylemin diyalektik birliği vardır. Sevdiğine özen göstermek, onun insanlığını onaylamak, eşitliğini kabul etmek, sorumluluk almak, eylemle belli olur. Kısacası sevgiyi vermek hayatın pratiği içinde olur. Sözde sevdiğini söyleyip eyleminde başka türlü davrananların sevgisi sahtedir.

Sevgiyle dolu olan, sevgisini bilinçle verirken duygularını da konuşturur. Eylemini söze çevirir, duygularını sözcüklerle aktarır. “Seni seviyorum” cümlesi, içten sevenin söylemeyi engelleyemeyeceği bir cümledir. Yürekten gelen bir duygudur. Seven yürek bu duyguyu iletme için, sevdiği insanın “Beni seviyor musun?” sorusunu beklemez. Zaten sevdiğini benliğinde hisseden, verdiği sevgiyi içselleştirmiş insan bu soruyu sormaz.

“Beni seviyor musun?” sorusunun ortaya çıktığı her durumda sözkonusu sevgide bir sorun vardır. Sevdiğine inanmayan, aradaki sevgiye şüpheli bakan, kendini zayıf görenin sorusudur bu!

“Kişi sevgiyi bilmeyi isterse, sevgiyi eylem içinde yaşamalıdır. Sevgiye ilişkin düşünmek, okumak ya da çok derin anlamlı konuşmaları sürdürmek hepsi çok iyidir. Ancak son çözümlemede bunlar verebilirse çok az gerçek yanıtı verebilirler. Sevgi üzerinde düşünceler, okumalar ve konuşmalar yalnızca yapılacak eylem üzerine sorular getiriyorsa değerlidir.”

“Sevgi duyumsanmaktan ve bunun yüksek sesle ifade edilmesinden korkmaz.”

“Sorumlu sevgi ifade edilmeye gereksinim gösterir. Sevgi iletişimdir. Kişi, neşe ve hazzı ifade sorumluluğunu duyarken aynı şekilde üzüntü ve yalnızlık duyumsamalarını, ifade sorumluluğunu da duymalıdır.”

“Sevildiğini duymak, birisine ‘Seni seviyorum’ demek hiç kimseyi incitmez. Birçok kişi, özellikle erkekler ‘Onu sevdiğimi zaten biliyor. Söylemesem de olur,’ der. Öyle midir gerçekten? Sonra da sevdiğiniz kişi sizi terkettiği zaman bunun nedenini merak edersiniz. ‘Seni seviyorum’ demek çok kolay bir şeydir. Sözle anlatamazsınız, yazıyla anlatın sevginizi. Yazamazsanız, dans ederek anlatın! Ama ne olursa olsun söyleyin sevdiğinizizi. Hem de sık sık söyleyin.”

Leo Buscaglia

“‘Seviyor musun beni?’ Bu, güvensiz insanların standart sorusudur. Çoğu zaman da şu yanıtı alacaktır: ‘Sen beni seviyorsan ben de seni seviyorum.’ Bu cevapta, kendi geleceklerini belirleyememiş ve kendilerine güveni olmayan bir çiftin tüm trajedisi yatmaktadır.

Sevgi, yetersiz özgüveni tedavi edecek bir yöntem değildir. Sevgi, karşılık beklemeden kendini gerçekleştirebilmek için büyük bir özgüven gerektirir.”

Peter Lauster

“Sözcükler tek başlarına bir şey ifade etmezler. Canlı ve sevgi dolu bir birliktelik istiyorsanız, bunu sevgi, şefkat ve anlayış dolu hareketlerle belli edin. Sevdiğiniz kişiye onun için neler yapmak istediğinizi söyleyeceğinize, kendi kendinize onun için en son ne yaptığınızı sorun.”

Dr. Connel Cowan & Dr. Melvyn Kinder

Sevgi ile Tutku İlişkisi

Toplumsal örgütleniş, egemen düşünce, tutkulara etki eder; onu şu, ya da bu yöne doğru itekler. İnsanın iyiye veya kötüye yönelmiş tutkuları vardır.

Aşk bir çeşit tutkudur; ama sevgi bir tutku değildir. Tutku, duygusal yaşamın dengesini bozar, onda ani bir sıçrama yaratır. Belirgin yoğun bir duygusallık olan tutku, yargıları geriye iter. Sabit bir fikir gibi öne atılır. Tek bir kişi, tek bir nesne hayatın amacı haline gelir; göz ondan başkasını görmez. Tutkuya abartı, idealizasyon, akıldan uzaklaşma karışır. Tutkuya yakalanmış bir insanda bilinç geride kalır, akıldışılık öne geçer. Tutkuların önündeki tek engel akıldır.

Aşk, insanî bir tutkudur. Âşık, sevdiği kişiye yoğun duygusallıkla yönelir. Bilinci, toplumsal sansürü çiğner geçer. Âşkın hiçbir şeyden korkmaması, gözünün kara olması bundandır. Aşk yine bu nedenle tek bir kişiye, nesneye yönelir. Aynı anda iki kişiye âşık olamaz insan. Çünkü aşkın tutkusu başka bir insanı görmeyecek kadar körleşmiştir. Bir kişiye yönelmiş aşk tutkusu, ikinci kişiyi kaldıramaz. Yeni bir aşk için önceki aşkın sönmesi, başka bir duyguya dönüşmesi gerekir.

Sevgi, aşktan farklıdır; bir tutku değildir. Bilinci kullanır, sakindir, insanın bütünselliğine yavaş yavaş yaklaşır. Sevgi bir tutku olmadığından dolayı birçok insana, nesneye aynı anda

yönelebilir. Sevgi tekerci değildir. Sınırlı değildir, sınırsızdır. Sabit fikirli sevgi olmaz. Olursa da hastalıktır. Çünkü sevgi kendi içinde sevginin gerçekliğini tartışır, eylemde onu sınar. Sevmek düşünmektir, pratiktir.

Aşk bir tutku olduğu için öğrenilemez, öğretilemez. Hissedilir ve yaşanır. Sevginin öğrenilecek bir duygu, eylem olması onun bir tutku olmamasına bağlıdır.

“Aşk tutkunun özel bir tipi olarak görülebilir. Aşk tutkusu, sahip olmak, kıskançlık, rakiplere karşı kin vb. gibi çeşitli duygulardan oluşabilir.”

Georges Dwelschauers

“Sevgi, tutkusuz bir bakıştır, tutkusuz bir bilgilenmedir; sevgi kendine yeter, sahip olma tutkusu olmadan gelişir. Sevginin gerçekleşmesi tutkular olmadan olan bir olaydır.”

Peter Lauster

*“Çünkü aşkta tutku ateşini ancak
Yakanın söndürebileceği inancı vardır
Nasıl ters düşer bu doğanın gidişine!
Aldıkça almak istediğimiz ve bir türlü
Doyuramadığımız tek tutkuluyken aşk!”*

Lucretius

“Aşk, kendisini doğuran nesnenin iyi mi, kötü mü olduğunu biz hiçbir biçimde fark etmeksizin bizde uyandırılabilen bir tutkudur.”

Descartes

Sevgi ile Arzu İlişkisi

Sevgi ile arzu (istek, iştah) aynı şey midir? Hobbes, *Leviathan* isimli kitabında, “*Arzu ve sevgi aynı şeydir,*” diye yazar. Oysa bunlar özdeş, eşit değildir. Arzu hedefine eriştiğinde kendini yok eder. Sevgi ise hedefine erişip erişmemesinden bağımsız olarak devam eder. Sadece arzulayan insan tatmin edilince doyar. Sevgi ise sürekli kendini doğurur, tatmin olma sınırı yoktur. Sevginin içinde bitmek bilmeyen kesintisiz bir arzu vardır; fakat sevginin bütünü arzu değildir. Giderildiği zaman yok olacak bir şey değildir sevgi! Seven insan sevmeyi ve seilmeyi arzular; ama arzuladığı için sevmez. Sevdikçe daha çok arzular. Sevgi içindeki arzunun durumu, bitki ile çiçeği arasındaki ilişkiye benzer. Sevgi bitkidir; arzu onun çiçeğidir. Sevgi yaşamını sürdürdükçe arzu çiçeğini sürekli üretir.

Her arzu sevgiyi doğurmaz; fakat gerçek sevgi sürekli sevme arzusunu doğurur. Eğer insan sevgiyi öğrenebilirse başlangıçtaki arzusunu sevgiye dönüştürebilir. Eğer seviyorsa zaten arzusunun tükenmeyen koşusunu, akışını engelleyemez. Sevgi arzu akışını hep içinde taşır.

“Kişinin sevgisinden pek çok şey doğar: arzu, düşünce, istem, eylem. Bununla birlikte, bir tohumdan çıkan ürünler gibi, sevgiden doğan bu şeylerin hepsi sevgi değildirler ama onun varlığını öngörürler. Elbette sevdiğimiz şeyi şu ya da bu biçimde isteriz de; öte yandan sevmediğimiz pek çok şeyi, bizi duygusal bakımdan hiç ilgilendirmeyen şeyleri de isteriz. İyi bir

şarabı arzulamak onu sevmek anlamına gelmez; bir esrar tutkunu da, zararlı etkileri yüzünden nefret eder ama gene de arzular esrarı.

Bununla birlikte sevgiyle arzu arasında bir ayırım gözetmek için daha sağlam ve daha ince bir neden vardır. Bir şeyi arzu etmek, kuşkusuz o şeye sahip olmaya doğru ilerlemek demektir ('sahip olmak' burada bizim bir parçamız olmasını istemek anlamındadır). Bu nedenle arzu, doyurulur doyurulmaz söner, doyumla birlikte sona erer. Oysa sevgi sonsuza dek doyumsuz kalır."

"'Duygusal' bir etkinlik olarak sevgi, bir yanda tüm zihinsel işlevlerden -algılama, düşünme, inceleme, anımsama, imgelemeden- öte yanda da çoğu zaman karıştırıldığı arzudan ayrılır. İnsan susadığı zaman bir bardak suyu arzu eder, ama onu sevmez. Kuşkusuz arzular sevgiden doğar, ama sevginin kendisi arzu değildir."

José Ortega Y Gasset

**S
E
V
G
İ
N
İ
N

Ç
E
Ş
İ
T
L
E
R
İ**

“Sevgi dolu yaşamak, yaşamı yaşamaktır; yaşamı yaşamak ise, sevgi dolu yaşamaktır.”

Leo Buscaglia

Anne Sevgisi

“Anne toplum içindeki yaşamla çocuk arasındaki ilk köprüyü oluşturur. Annesiyle ya da anne işlevini üstlenen bir başkasıyla hiçbir bağlantı kuramayan bir çocuğun mahvolup gitmesi kaçınılmazdır.”

Alfred Adler

Annenin çocuğuna gösterdiği sevgi koşulsuzdur; ama eşitlikçi değildir. Çocuk zayıf, çaresizdir. Anneye muhtaçtır.

Anne, çocuğunu kendi eşiti olarak görüp onun bağımsızlığını, kişiliğini onaylayabilirse eşitlikçi sevgiye yaklaşır.

“Anne tarafından sevilme deneyimi pasiftir. Sevilme için hiçbir şey yapmam gerekmez; annenin sevgisi koşulsuzdur. Yapmak zorunda olduğum tek şey, sadece olmaktır - onun çocuğu olmaktır. Annenin sevgisi lütuftur, huzurdur, kazanılması, hak edilmesi gerekmez. Ama anne sevgisinin koşulsuz olmasının olumsuz bir yanı da vardır. Hak edilmesinin gerekmeişinin yanı sıra, bu sevgi kazanılamaz, üretilemez, kontrol edilemez de.”

Erich Fromm

* * *

Çocuklar anne ve babaların ortak yaratımıdır; ama anne ruhsal olarak kendini tek yaratıcı olarak görür. En çok kendi eseri gördüğü çocuğa bütün sevgisini verir.

Anne sevgisinin aşırı biçimi, çocuğu, tümüyle kendine bağımlı hale getirir. Bunun anlamı, sevgiyle bir çocuğun kişiliğini yok etmektir. Böyle bir anne sevgisi, çocuğun kendi yaşamının sorumluluğunu kendi sorumluluğuna alır. Anne sevgisiyle aşırı doyurulmuş çocuk, sürekli annesinden destek arayan, onsuz yaşayamayan, kendine güvensiz bir varlık haline gelir. Anne aşırı sevgisiyle, çocuğun bağımsızlığını yok ederek hem kendi özel yaşamını, hem de onun yaşamını sakatlamış olur:

“Annenin çocuğu yalnızca kendisine bağlamak için çalışması durumunda, çocuk ileride annesinden başka kimselere de ilgi göstermesi için harcanacak çabaları boşa çıkaracaktır. Her zaman annesinin yardımına bel bağlayacak, annesinin sevgi ve yakınlığını elde etmeye çalışan birini gördü mü ona rakip ve düşman gözüyle bakacaktır. Annesinin kocasına ya da öbür çocuklarına göstereceği sevgiyi kendi haklarına bir saldırı olarak duyumsayacak, ‘Annem benimdir, başka kimsenin değil’ gibi bir inancı içinde besleyip büyütecektir.”

Alfred Adler

Abartılmış-bağımlı anne sevgisinin sonucu kıskanç-şımartılmış çocuktur. Böyle bir sevgiyle şımartılmış çocuk yalnız kalmaktan korkar. Hatta korkuyu bir araç gibi kullanıp annesinin sevgisinin sadece kendisine yönelmesini ister.

“Şımartılmış çocuk, alışık olduğu üzere isteklerine çevre tarafından kanun gözüyle bakılmasını bekler. Karşılığında hiç çaba harcamaksızın sadece doğumsal bir hak olarak ayrıcalıklı bir konumunun tadını çıkarmaya bakar. İleride çevrenin ilgi ve dikkatinin odak noktasında yer almayacağı ya da duyguları üzerinde önemle durmayı çevrenin bundan böyle kendisine başlıca görev saymayacağı bir durumla karşılaştı mı apışıp kalır, dünyanın kendisini aldatıp yüz üstü bıraktığı hissine kapılır. Hep alacak gibi eğitilmiş, vermek denen şeyi hiç tanımamıştır. Karşılaşacağı güçlüklerin bir başka türlü üstesinden gelmeyi bilmez. Başkaları tarafından her konuda hizmetine koşulmuş, dolayısıyla bağımsızlığını elden çıkarmıştır, bizzat bir şeyler yapabileceğinden habersizdir. Kendinden başkasını düşünmez, toplumun yarar ve gerekliliğı düşüncesine tümüyle yabancıdır.”

Alfred Adler

Baba Sevgisi

“Buyurgan Devlet her ailede baba tarafından simgelenir. Baba, Devlet’in en değerli aracıdır. Gerçekten de, babanın ailedeki konumu işverenin üretim sürecindeki konumunun aynısıdır. Çocuklarında, özellikle oğullarında, yetkeye boyuneğmeyi kuşaktan kuşağa sürdürür.”

Wilhelm Reich

Baba sevgisi, anne sevgisinin tersine koşulludur. Çocuk, babanın isteklerini yerine getirmelidir ki, baba sevgisini hak etsin. Baba sevgisi, kendisine benzeyen çocuğu sevmektir. Eşitlikçi değildir. Baba sevgisinin en olumsuz yanı boyun eğdirmeye dayanmasıdır. Boyun eğmeyen çocuk baba sevgisi tarafından dışlanır. Baba, çocuğunu kardeşi gibi görüp sevinceye kadar aralarında eşitlikçi bir sevgi doğamaz.

“Babaca sevginin doğası, istekte bulunması, ilkeleri ve yasaları koyması ve oğluna sevgisinin, oğlunun bu isteklere boyun eğmesine bağlı olmasıdır. En çok sevdiği oğlu, kendine en çok benzeyen, onun sözünü en çok dinleyen ve mallarını bırakacağı varis olmaya en uygun olan oğludur.”

“Babaca sevgi, koşullu sevgidir. İlkesi şudur: ‘Seni seviyorum çünkü beklentilerime uyuyorsun, çünkü görevini yapıyorsun, çünkü bana benziyorsun.’ Koşulsuz anne sevgisinde olduğu gibi, koşullu baba sevgisinde de olumlu ve olumsuz bir yan görürüz. Bunun olumsuz yanı, babaca sevginin hak edilmesinin gerektiği, beklenen yerine getirilmediği takdirde bu sevginin ortadan kalkacağı gerçeğidir. Babaca sevginin doğasında, boyun eğmenin temel erdem, başkaldırmanın ise temel günah sayılması ve bu günahın cezasının babaca sevginin bitmesi olgusu yatar. Bunun olumlu yanı da yukarıdakine eşdeğerde önemlidir. Sevgisi koşullu olduğu için, bunu kazanmak için bir şeyler yapabilirim, bu uğurda çalışabilirim; onun sevgisi, anaca sevgi gibi kontrolümün dışında değildir.”

Erich Fromm

* * *

Baba sevgisi ile anne sevgisi çarpışırsa ortaya ‘kullanımcı sevgi’ çıkar. Çocuk iki sevgiyi birbirine karşı kullanarak kendi güvenlik alanını genişletir; ama böylece sevginin bir güvenlik aracı olabileceğini öğrenir. Yaşamında da bunu uygular.

Anne ve baba sevgilerini kendi aralarındaki özel savaşa konu ettikleri için ister istemez sevgileri de “kullanımcı sevgi” haline gelir. Çocuk da şımartılmış bir insanın “sevgi anlayışına” sahip olur.

“Belki gerek anne, gerek baba her ikisi de aralarında sürdürdükleri kişisel savaşta çocuğu bir rehin gibi kullanmakta, her biri onu kendisine bağlamak, her biri onun tarafından daha çok sevmek

istemektedir. Anne ve babaları arasında düşünce ayrılıkları bulunduğunu sezen çocuklar, onları pek ustalıklı bir şekilde birbirleri aleyhinde kullanmaya çalışır. Bu da anne ve baba arasında kimin çocukla daha iyi bir diyalog kurabileceği ya da kimin çocuğu daha çok şımartacağı konusunda bir yarışın başlamasına yol açar. Böyle bir atmosfer içinde çocuğu toplumsallık bilincinin gerektirdiği gibi eğitmek olanaksızdır.”

Alfred Adler

Kardeş Sevgisi

*“Bir sözcük var ki, coşturuyor beni,
duyunca ürpermeler geçiriyorum, büyük
bir umuttur o, umutların en büyüğüdür.
Yıkıcı güçleri ve insanları ezen ölümü
yenmenin umududur. Bu sözcük,
'kardeşleşme'dir.”*

Paul Eluard

Gerçek sevgi eşitlikçi sevgidir. Karşıdaki insanı kendi kadar eşiti görüp sevmeye dayanır. Bu sevgi kardeşçe bir sevgidir; iki insanın birbirini kardeş gibi görüp sevmesidir. Kardeş sevgisi dışlayıcı değil, kapsayıcıdır. Bütün insanları kapsar. Kardeşçe sevginin özü kan bağına dayanmaz; eşit insan ilişkisine dayanır.

Bir kadın bir erkeği veya bir erkek bir kadını kardeşçe sevebiliyorsa gerçekten seviyordur. Eşcinsel sevgide de kardeşçe sevgi varsa, eşitlikçi sevgiden bahsedebiliriz.

Kardeşçe sevgi dünyanın en gerçek sevgisidir; fakat en zor bulunan, seyrek olarak ulaşılabilen bir sevgidir. Çünkü bugünkü dünya kardeşlik, eşitlik üzerine kurulu değildir. Rekabet eden, birbirini potansiyel düşman olarak gören insanlar arasında kardeşçe sevgi yaratmak az sayıda insanın becerebileceği bir sevgi eylemidir.

Aynı kan bağından gelen kardeşlerin sadece kan bağından dolayı birbirini sevmesi gerçek sevgi değildir. Koşullu sevgidir. İki kardeş birbirini insan olarak, eşit iki insan olarak, insanî yanlarından dolayı sevebilirse kardeş sevgisini hak eder.

“Her türlü sevginin altında yatan en temel sevgi türü, kardeşçe sevgidir. Bununla, bir başka insana yönelik sorumluluk, bakım, saygı, bilgi duygusunu, onun yaşamını geliştirme arzusunu kastediyorum.

(...)

Kardeş sevgisinde bütün insanlarla bir olma, insan dayanışması, insanın arınması deneyimi söz konusudur. Kardeş sevgisi, hepimizin bir olduğu deneyimine dayanır.

(...)

Kardeş sevgisi eşitler arasındaki sevgidir.”

Erich Fromm

Dostluk Sevgisi

“Bireylerin varoluşlarını tehdit eden kapsamlı bir tehlikeyle yüzleştikleri bir toplumda ve toplumun genelinin hayatta kalmasını kuşkulu hale getiren şartlar altında dostluk olanağı da riske girer.”

Sandra M. Lynch

Dostluk sevgisi kardeşçe sevgiye en yakın olan sevgidir. Duygusal-bilinçli bir bağıdır dostluk sevgisi. Karşılıklı içten duyguya, sevgiye dayanır. Çıkarıcı değildir gerçek dostluk. Dostçu sevgide verilen tek şey dostluktur. Paylaşılan ortak şeylere paralel gönüllü bir birliktir.

Gizlilik, sır, dostça sevgi içinde çözülür. Dostluk kendini dostuna adamadır; onu kendisi kadar sevmektir. Dostluk sevgisi dostunun iyiliğini istemek üzerine kurulur.

Çıkar ve hazza dayalı dostluk, dostluk maskesi giymiş sahte bir ilişkidir. Dost, sevgisini dostuna sunarken kendi sevincini sunar. Eğer karşıdaki gerçek dost ise bu sevince kendi sevincini sunarak karşılık verir. Karşılıklı güven dostluk sevgisini besler.

Kardeş sevgisinde olduğu gibi dostluk sevgisi de toplumsal örgütlenişin etkisi altındadır. Düşmanlığın olduğu bir toplumda gerçek dostluk sevgisini bulmak imkânsız olmasa da zordur. Rekabetçi toplumda çok dostu olduğunu sananın aslında dostu yoktur.

“Aslî ve doğru olan dostluk iyilikleri nedeniyle iyi adamlar arasında kurulur, geri kalan dostlukların hepsi birer analogidir.”

Aristoteles

“Dostluktaki en önemli sevinç kaynağı dosttan aldıklarımızda değil, ona verdiklerimizde yani sevgimizde yatmaktadır.”

Ronald Sharp

“Dostluk sevgiyi almaktan çok vermektir.”

Aristoteles

“Dostluk (ya da her halükârda, en has dostluk) sırf dost adına dostun iyiliği için hakiki bir kaygı duymayı ve yine sırf dost olduğu için onun iyiliğine çalışma eğilimi içinde olmayı içerir.”

L.A. Blum

Cinsel Sevgi

“Cinsel sorunlar çözümlendiğinde tüm sorunlar çözümlenmiş olmaz. Tüm sorunları çözebilmek için sevgi de işin içinde olmalıdır, ama sadece cinsel birliktelik yaşanan özel bir kişiye olan sevgi değil, genel anlamda bir sevgi, tüm psikofiziksel sevme yeteneğinin ortaya çıkarılıp geliştirilmesi gerekir.”

Peter Lauster

Cinsel (erotik) sevgi, aynı cins arasında veya farklı iki cins arasında olan ve sekse dayanan bir sevgidir. Temelinde cinsel birleşme yatar. Cinsel sevgi cinselliği sevmedir; ilişki kurulan kişinin cinsel-erotik-seksi yanını sevmedir. Bütünsel olarak o insanın her yanını (insanlığını, duygularını, görüşlerini, karakterin) değil, yalnızca cinsel organını sevmedir.

Cinsel sevgi gerçek sevginin sadece bir parçasıdır. Eğer iki insan arasındaki sevgi sadece cinsel sevgiye dayanıyorsa eksik bir sevgidir. Cinsel sevgi, iki insan arasında fiziksel bir ilişkidir. Geçicidir. Gerçek sevgiye dönüşebilmesi için kardeşçe sevgiyle, eşitlikçi sevgiyle tamamlanması gerekir. İnsanın bir parçasından, diğer parçalarına yönelmesi gerekir.

İki insan arasında kardeşçe, eşitlikçi sevgi varsa ve cinsel sevgiyle bütünleşirse olgun bir sevgi ortaya çıkar.

Cinsel ilişki, sevgi ile birleşmediği sürece sevgi bile sayılamaz. İnsanlar severek de cinsel ilişki kurabilir, sevmeden de! Sevgisiz cinsellik iki hayvan arasındaki cinsellik gibidir.

“Erkeğin ya da kadının birbirlerine duydukları gerçek sevginin hiçbir cinsel yanı olmadığını söylemek bir saçmalıkta, sevginin cinsellikle eşitlenebileceğine inanmak başka bir saçmalaktır.”

José Ortega Y Gasset

“İnsanların çoğunun kafasında cinsel arzuyla sevgi görüşü birleştiği için, birbirlerini fiziksel olarak hissettikleri zaman birbirlerini sevdikleri sonucuna varma hatasına kolayca düşerler. Sevgi, cinsel birleşme arzusu uyandırabilir; bu durumda fiziksel ilişkide açgözlülük, fethetme veya fethedilme arzusu bulunmaz, bunun yerine sevecenlikle kaynaşır. Fiziksel birleşme arzusunu uyaran şey sevgi değilse, erotik sevgi ayrıca kardeşçe bir sevgi değilse, bu, esrikçe, geçici bir duygunun ötesinde bir birlik duygusuna kesinlikle yol açmaz. Cinsel çekim o an için bir birlik duygusuna kesinlikle yol açmaz. Cinsel çekim o an için birlik yanılsaması yaratır, ama sevgi olmaksızın bu ‘birlik’ (birleşme), yabancıları öncesi kadar birbirinden ayrı bırakır, bazen de birbirlerinden utanmalarına, hatta birbirlerinden nefret etmelerine neden olur, çünkü yanılsama ortadan kalktığı zaman yabancılıklarını eskisinden çok daha belirgin olarak hissederekler.”

Erich Fromm

“Sevgi olmadan, cinsel sorunlar çözümlenemez. Sadece sevgi, cinselliğin güzellik, açıklık ve ruhsal sevinç yönünden zenginleşmesinin önkoşulunu yaratır. Sevgisiz cinsellik boştur ve yavandır.”

“Sevgi ruh için, her şeyden önce biyolojik bir dürtü olayı olan cinsellik olayının iyice güzelleşmesine ve doruğa çıkmasına yardım eden bir donanımdır, bir katalizördür.”

“Kim ki yalnızca cinsel serüven yaşama peşindedir; o, sevgiyi değil cinsel zevki aramaktadır.”

Peter Lauster

“Sevginin çıkışında ve özünde cinsel olduğu teorisi geçerli değildir ve artık yerini psikolojik gerçeklere uygun bir başka kavrama bırakmalıdır. Sevgi duygusunun ardında, ne yüceltilmiş, ne de önlenmiş bir cinsel tutku saklıdır.”

Theodor Reik

“Bir kadının bir erkeği arzulaması ya da bir erkeğin bir kadını çok çekici bulması, ikisinin arasında mutlaka bir sevgi var demek değildir. Çekicilik ilk anda oluşabilir, fakat sevginin oluşabilmesi için zaman gerekir.”

Dr. Connel Cowan & Dr. Melvyn Kinder

Mazoşist Sevgi

*“Mazoşist davranış ve sevgi arayışı,
içgerilimin, kaygının ve sevilen nesneyi
yitirme tehlikesinin artmasıyla orantılı
olarak belirginleşir.”*

Wilhelm Reich

Mazoşist sevgi, eşitlikçi sevgiyi kabul edemez. Oysa gerçek sevgi eşitlikçi olabilen sevgidir. Mazoşist sevgi, sevdiği şeye boyun eğer.

Mazoşist sevgi sevdiğini yüceltir, ona sığınır, kendi varlığını onun varlığının altına koyar. Sevdiğini kendi eşiti olarak göremez. Sevdiği olmadan o bir hiçtir. Kendisini ne kadar değersizleştirirse, sevgisinin o kadar değerlendiğini düşünür ve ona göre davranır. Bir erkeği veya kadını puta tapar gibi seven bir insanın sevgisi böyledir. Karşdakini hatalarıyla, iyi yanlarıyla birlikte ele alamaz; sevdiğine olağanüstü misyonlar yükler. Sevdiği Tanrı gibidir, kendisi bir kul!

Doğaüstü güce duyulan Tanrı sevgisi özünde mazoşist bir sevgidir. İlişki bir insan ile insan olmayan hiçlik arasındadır. Hiçlik, mazoşist sevgiye yücelik olarak gözüktür. Hiçliğe tapar. Tapınmacı bir sevgi olan mazoşist sevgi kendisinin kabul görmesini, bağışlanmasını isteyen sevgidir. Onun gözünde bağışlanmak sevilme demektir.

“Mazoşist kişi, kendini, onu yönlendiren, yöneten, koruyan, sanki onun yaşamı ve oksijeni olan bir insanın parçası yaparak, dayanılmaz olan yalıtım ve ayrılık duygularından kaçır. Kişinin boyun eğdiği, gözünde büyüttüğü güç Tanrı da olabilir, başka bir insan da; o her şeydir, bense onun parçası olmanın dışında hiçbir şeyim. Bir parça olarak, büyüklüğün, gücün, eminliğin bir parçasıyım.

(...)

Dinî bağlamda tapınma nesnesine put denir; mazoşistçe bir sevgi ilişkisinin dünyevi bağlamında temel mekanizma, yani puta tapınma mekanizmasıyla aynıdır.”

Erich Fromm

Sadist Sevgi

“Sadist karakterli kişi, ancak denetleme gücüne sahip olduğu zaman, bir başka deyişle sevgisine konu olan şey üzerinde yönetim gücüne sahip olduğu zaman ‘sevebilir’.”

Erich Fromm

Mazoşist sevginin karşı ucunda sadist sevgi durur. Sadist sevgi de eşitlikçi bir sevgi değildir, boyun eğdirmeye dayanır. Sadist sevginin büyüklüğü, kendisini güçlü, sevdiğini güçsüz görmesinden kaynaklanır. Güçsüz olan kişi emirlere uydukça sadist sevgi kendini güvenli hisseder. Sevgisel kaynaşma bir ezen ile bir ezilenin kaynaşmasıdır. Sadistçe seven insan, gerçekte sevemeyen insandır.

“Sadist kişi, başka bir insanı kendinin bir parçasına dönüştürerek kendi tutsaklık duygusundan ve yalnızlığından kaçmak ister. Ona tapan başka bir insanı kendine katarak kendini büyültür ve zenginleştirir.”

Erich Fromm

Bireysel çıkarların savaşımını yaratan bir toplum “sadist sevginin” üretim yeridir. Ortaklığın, eşitliğin olmadığı yerde “egemen olma” amaç haline gelir. Erkekegemen toplum, erkeklerde sadist sevgiyi geliştirir. Sadist sevgi “vermek” üzerine değil, “almak” üzerine kuruludur. Bu nedenle gerçek sevgi değildir. Sadist sevgi ile mazoşist sevgi birbiriyle çelişen iki uçtur; ama birbirini tamamlarlar. Aralarındaki fark sadist sevgi ezen tarafı, mazoşist sevgi ezilen tarafı temsil eder. Bu iki sevgi biçimi arasında diyalektik bir ilişki vardır; hem birbirini dıştalarlar, hem de aynı zeminde var olurlar. Nasıl ki, ezen bir taraf olmadan, ezilen bir taraf olamazsa; sadist sevgi olmadan, mazoşist sevgi de olamaz. Birbiriyle çarpışan, fakat aynı zamanda birbirini bütünüleyen bu sevgi biçimine “sadist-mazoşist sevgi” ismi verilebilir.

Nevrotik Sevgi

“Nevrotik birey, sevgiyi arayarak... yalıtım ve boşluk duygusundan kaçır. Kişi, seçilerek ve değır verilerek, birinin varlığında onaylandığını hisseder... Bu çözüm birkaç açıdan çökmeye mahkûmdur. İlişi genellikle başarısız olur, çünkü diğeri zamanla bireyin varlığını onaylamaktan yorulur. Dahası, diğeri sevilmediğini, yalnızca kendisine gereksinim duyulduğunu hisseder. Diğeri hiçbir zaman tam olarak tanınmadığını ve tam olarak kucaklanmadığını hisseder, çünkü kişi onun yalnızca bir parçasıyla ilişkidir.”

İrvin Yalom

Gerçek sevgi karşıdaki insanı bir doyum için kullanmaz. Güvence ihtiyacı için kullanmaz. Oysa nevroitik sevgi tam da böyledir. Güçlü, iktidarı elde tutanlara karşı duyulan sevgi nevroitik bir sevgidir. Sevdığını sandığı şeye sığınarak kendini güven içinde hisseder. Güçlüye, iktidarda olana sarılır, kendini koruması için!

Nevrotik sevginin amacı güvenlik aramamak olduğundan dolayı huzur ve emniyet içinde olacağı kişilere, şeylere doğru hareket eder durur. Kendisi sevdiğini sanırken, hep sevildiğini bilmek ister. Kuşkuya düştüğü an güvenlik bulacağı (sevileceğı) yere koşır. Nevrotik sevgi kuşkucudur. Çaresiz olmak onun temel özelliğidir. Çaresizlik ve kuşkuculuk onu “sevilemez olma duygusuna” iter. Kimse tarafından gerçekten sevileceğine tam inanamaz; çünkü kendisinin gerçek olmayan sevgisi buna örnektir.

Nevrotik sevgi, yalnız kalmaktan ölesiye korktuğı için sevgi ihtiyacını (güvenlik ihtiyacını) sağlamak için sevgililer aramaktan bıkmaz. Bulduğı anda kuşkuya düşer. Güvensizlik dairesinde güvenliklı nokta arar. Nevrotik sevgi kaygıyla örölüdür.

“Sevgiyle nevroitik ihtiyaç arasındaki fark, sevgide sevecenlik duygusunun asal olması, buna karşı nevroitik birey durumunda temel duygunun güvence ihtiyacı olması ve seviyor olma yanılmasının sadece ikincil (tali) bir şey olması gerçeğinde yatar.”

“Nevrotik sevecenlik ihtiyacı tek bir insan -koca, karı, doktor, arkadaş- üzerinde odaklaşmış olabilir, Eğer durum buysa karşıdaki insanın hayranlığı, ilgisi, dostluğu ve varlığı olağandışı bir önem kazanacaktır. Ne var ki bu önem çelişik bir yapıya sahiptir. Nevrotik, bir yandan karşısındakinin ilgisini ve varlığını arar, hoşlanılmıyor olmaktan korkar ve eğer söz konusu kişi yakınlarda bir yerde değilse ihmal edildiğine inanır; öte yandan da o taptığı kişiyle birlikteyken hiç de mutlu değildir. Bir gün bu çelişkinin bilincine varacak olursa, genellikle duyacağı şey şaşkınlık olacaktır.”

“Nevrotik kızlar, zayıflığa duydukları aşağılamadan ötürü ‘zayıf’ bir erkeğı sevmeyler; ama ‘güçlü’ bir erkekle de başa çıkamazlar, çünkü her zaman karşıdaki insanın boyun eğmesini

beklerler. Dolayısıyla gizliden gizliye aradıkları şey, kahraman, süper güçlü, aynı zamanda da bir an bile duraksamaksızın onların arzularına boyun eğecek kadar zayıf olan bir erkektir.”

Karen Horney

* * *

Nevrotik sevgi doyumsuzdur, açgözlüdür. Ne kadar sevgi verilirse verilsin, o bir gün yeteri kadar sevilmediği kuşkusuna kapılır. Doyumsuzluğunu gidermek amacıyla, severek güvenlik bulacağı şeyi arar.

Sözelimi, insanların sevgisinden umudunu kesmiş bir nevroitik kişilik, güvenliği ve doyumu, mal mülk sevgisinde arayabilir. Nevrotik sevginin güvenlik odağı bu sefer para olur. Nevrotik para sevgisi, sevgiyi (ona göre güvenliği) para gibi büyük bir güçte arayan sevgidir. Mal mülk ve para sevgisi bir süre için onu huzurlu kılar. Ama doyumsuzluk ve açgözlülük güvensizlik yaratır. Geleceğini daha fazla güvenliğe almak istemiyle daha fazla paranın ardından koşar. Yaşamını daha çok para kazanma sevgisiyle eşitler. Nevrotik sevgi, paranın sevgisine yaşamını feda ederken, para onun yaşamının efendisi olur. Para onun zayıflığını, sevmeye ihtiyacını kapatır; ancak insanın gerçekten sevmeye yanını elinden alır.

“Güç, saygınlık ve mal-mülk edinme doğrultusundaki nevroitik arayışlar, yalnızca kaygıya karşı bir koruma aracı olarak değil, ayrıca bastırılmış düşmanlığın boşaltılabileceği bir kanal olarak da iş görür.”

“Sevecenlik kazanmak, başkalarıyla olan ilişkilerin yoğunlaştırılması yoluyla güvence anlamına gelir, oysa güç, saygınlık ve mal-mülk arayışı, başkalarıyla olan ilişkinin çözülmesi ve kişinin kendi konumunu sağlamlaştırması yoluyla güvence kazanmak anlamına gelir.”

“Usdışı mal-mülk edinme arayışı kültürümüzde öylesine yaygındır ki, ancak öteki kültürlerle karşılaştırmalar yaparak bunun, bir sahip olma içgüdüsi biçiminde ya da biyolojik temelli itkilerin bir yüceltmesi biçimindeki genel bir insan içgüdüsi olmadığını anlarız.”

Karen Horney

Narsisist Sevgi

“Narsist kişi... kendisinin olmayan şeylere karşı olumsuz bir tutum içindedir... Kendisini, kendisinin olan şeyleri aşırı değerli bulur. Kendisinin dışında kalan her şeyse değersizdir.”

Erich Fromm

Narsisist sevgi, kendine hayran olanın sevgisidir. Yalnızca kendisine hayranlık temelinde sevgi duyar. Kendisine karşı duyduğu sevgi bile içten sevgi değildir, hayranlık hastalığıdır. Diğer insanların varlığı onun için önemli değildir. Dolayısıyla öteki insanlara sevgi duymayı aklından geçirmez. Benliği onun Tanrı’sı gibidir. Onu hiç kimse sevmemezlik yapamaz. Ama aslında buna ihtiyacı yoktur. Sadece bencilce kendini sevmesi ona yeter. Zaten bu nedenle başkasını sevmeyebilir.

“Narsisist kişi bir kadının kendisini sevmediğine inanmak istemeyecektir. Şöyle akıl yürütecektir: ‘Ben onu bu denli severken onun beni sevmemesi olanaksız.’ Ya da ‘O da beni sevmese ben onu bu denli çok sevmem.’ Sonra da kadının duygularına karşılık vermemesini şu varsayımlarla akla uydurmaya çalışacaktır: ‘Beni sevdiğinin bilincinde değil; kendi sevgisinin yokluğundan korkuyor; beni denemek, bana işkence etmek istiyor’. (...) Burada önemli olan nokta narsisist kişinin başka bir insanın içindeki gerçekliği kendisinininkinden ayrı bir gerçeklik olarak kavrayamamasıdır.”

Erich Fromm

Narsisist sevgi bir çeşit bencilliktir. Kendi benliğinin dışında her benlik değersizdir. Bencil sevgi nedir? Açgözlülüğün bir biçimidir. Kaygısı kendisidir, yalnızca kendini kendi sevgisiyle doyurmaya uğraşır; fakat açgözlü olduğundan dolayı doymaz. Kendine duyduğu aşırı ilgiden dolayı kıskançtır.

Narsisist sevgi kendisine hayranlıkla ilgilenirken, onun bir biçimi olan bencil sevgi her şeyi kendisine ister, benliğine yoğunlaşır. Bencil sevgi taşıyan insan, büyütölmüş benlik sevgisi olmasına rağmen, insanî olarak kendini sevmeyebilir.

“Bencil kişi, yalnız kendine ilgi duyar. Her şeyi kendisi için ister. Vermekten değil, yalnızca almaktan haz duyar. Dış dünyaya ondan ne elde edebileceğini düşünerek yaklaşır. Başkalarının gereksinmelerine ilgi, onur ve bütönlüklerine saygı duymaz. Kendisinden başka hiçbir şeyi göremez. Herkesi ve her şeyi kendisine olan yararı yönünden yargılar. O, temelde, sevmey konusunda güçsüzdür.”

Erich Fromm

Kendine Duyulan Sevgi

“Kendinizi seviyorsanız, başka herkesi de kendiniz kadar seviyorsunuz demektir. Başka bir insanı kendinizden daha az seviyorsanız, kendinizi sevmeyi gerçekten başarmamışsınız demektir, ama kendiniz de dahil olmak üzere herkesi aynı şekilde severseniz, herkesi bir insan olarak seversiniz.”

Meister Eckhardt

Kendini sevme ile narsisist sevgi veya bencil sevgi özdeş değildir. İnsanın kendisine insan olarak duyduğu sevgi, aynı toplum içinde yaşadığı ve sevebileceği insanlara karşı duyduğu sevgiyle diyalektik bağlantı içindedir. Kendisine insanî olarak değer vermesi, sevme yeteneği, kendine saygısı, bilgisi, insanın benliğini oluşturur. Kendisinde bulunan insanî şeyleri sevmelidir ki, bunları sevdiklerine aktarabilsin. Benliğinde sevgi olmayan insan, kendisini sevmeyen insan, başkasına bir şey veremez. Olmayan şey verilemez.

Kendini sevebilmenin zorunlu ön koşulu nedir? Başkalarını sevebilmek! Başkalarını sevmeyen insan, eğer kendini sevebiliyorsa orada kişilik-bencillik sorunu vardır. Diğer insanları sevebilen insanın kendisini sevmesi gerekir. İnsanın kendine sevgisinden başka sevgiler doğmaz; ama başka sevgilerden kendine sevgi doğar. Kendini sevme ile başkalarını sevme diyalektik bağlantılıdır. Temel kaynak başkalarını sevebilme yeteneğidir. Kendini sevebilme, başkalarını sevebilmenin çocuğudur.

Sevebilme potansiyeli olan insan, başka insanları sever; diğer insanları sevebildiği için kendini sever. Bencil, narsisist sevgiye sahip olan insan ise başkasını sevmeyen insandır. Kendisini yürekten sevedemediği gibi!

“Kendini sevme, Pamuk Prenses adlı masalda aynasına bakan ve ‘Ayna, duvardaki ayna, söyle periler içinde en güzeli kim?’ diye soran yaşlı büyücü kadının ortaya koyduğu kendini beğenmişlik gerçeğini akla getirmemelidir. Gerçek anlamda kendini sevme insanın kendisine ilgi duyması, özen ve saygı göstermesini düşündürmelidir. Kendine dikkat edip özen gösterme sevginin temelidir.”

Leo Buscaglia

Milliyetçi Sevgi

“Buyurgan eğitim kendisini ne denli güçsüz bırakmışsa, birey çocukluktan kalma güçsüzlük duygusunun etkisiyle, Önder’le öylesine güçlü biçimde özdeşleşir. Bu özdeşleşme eğilimi ulusal özseverliğin, başka bir deyişle, ‘ulusun büyüklüğü’yle özdeşleşmenin sağladığı yapay kendine güvenin temelini oluşturur.”

Wilhelm Reich

Milliyetçi sevgi, gerçek sevgi değildir. Çünkü kendi milletini, ulusunu diğer dünya uluslarıyla eşit düzeyde göremez.

“Yabancı uluslar söz konusu olduğu ölçüde nesnellik yokluğu iğrenç boyutlara ulaşır. Her gün bir başka ulus tam anlamıyla aşağılık ve kötü olarak algılanırken kişinin kendi ulusu iyi ve soylu olan her şeyi temsil eder. Düşmanın her eylemi bir standartla değerlendirilir, kendi eylemlerinin her birisi bir başkasıyla. Düşmanın iyi hareketleri bile bizi ve dünyayı kandırmaya yönelik özel bir şeytanlığın bir işareti olarak değerlendirilirken, kendi kötü hareketlerimiz gereklidir ve soylu amaçlarımızla haklı çıkarılır. Gerçekten de, bireyler arasında olduğu kadar uluslar arasındaki ilişkiler incelenecek olursa, nesnelliğin istisna ve şu veya bu ölçüde narsistik çarpıtma derecesinin kural olduğu sonucuna varılır.”

Erich Fromm

Milliyetçi sevgi kendi yurduna duyduğu sevgiyi bütün dünyanın üzerine koyarak eşitliği bozar. Milliyetçilik bir çeşit grupsal büyüklük hastalığıdır. Ulusal narsisizm, ulusal bencilliktir. İyi, güzel şeylerin hepsini, görkemi, bağlı olduğu ulusal topluluk üzerinde toplar, diğerlerini küçümser. Ulusların varlığının, insanlar arasında olması gereken kardeşçe sevgiyi ortadan kaldırdığını göremez. Milliyetçi sevgi = toplumsal narsisizmdir. Toplumsal bencilliktir.

“Milliyetçilik, bizim kandaşlararası cinsel ilişkimiz, bizim puta tapmamız, bizim çılgınlığımızdır. ‘Yurtseverlik’ de bunun tapınmasıdır. ‘Yurtseverlik’le insanın, kendi ulusunu insanlığın üstünde görme, kendi doğruluk ve haktanırlık ilkelerini üstün sayma tutumunu anlatmak istediğini belirtmeye gerek yok; bununla, insanın -hiçbir zaman öteki uluslara egemen olmasını değil- kendi ulusuna karşı duyduğu sevgi dolu ilgiyi ve kendi ulusunun maddi rahatlığı ölçüsünde manevi zenginliği ile de ilgilenmesini anlatmak istiyorum. Öteki insanların hepsini dışarda bırakarak bir tek kişiye karşı duyulan sevgi nasıl sevgi değilse, insanlığa karşı duyulan sevginin bir parçası olmayan vatan sevgisi de sevgi değil, puta tapmadır.”

Erich Fromm

**S
E
V
G
İ
N
İ
N

V
E

A
Ş
K
İ
N

Ö
Z
Ü**

“İki sevgili demek bir bakıma hiçbir sevgili demektir.”

Alfred Adler

SEVGİNİN VE AŞKIN ÖZDEYİŞLERİ

Sevginin oluşma süresi aşktan daha uzun zaman alır.

*

Sevgiyi herkes öğrenemez; öğrenmek istemeyene kimse bir şey öğretmez.

*

Sevme yeteneksizi olan insan sevemediği halde sevebileceğine inanarak hem sevdiğini, hem kendini kandırır. Ama daha çok kendisini!

*

İnsan yalnızlık ıstırabı çekerek sevdiğini söylüyorsa, sevmiyordur gerçekten.

*

Çok sevdiğini söyleyen, sevginin ölçülemeyeceğini bilmiyordur.

*

Birbirlerini kendilerine benzetme savaşı verenler, sevgisizliği sevgiye benzetirler.

*

Sevgilisinin sevgisine sahip olduğunu düşünenlerin kendi sevgileri sahipsizdir.

*

Sevginin yeri hem içtedir, hem dıştadır. İçteki yerin adresini bulamayanlar, dıştakini hiç bulamazlar.

*

Sevgilisine içinden geldiği gibi davranamayanın sevgisi sakattır.

*

Senin sevgiyi bulman zor.
Ölümün seni bulması kolay.
Sevgisiz ölmek zor.

*

Sevenin verdiği sevgi, sevgiliyi kendi benliğine kavuşturuyorsa üretici sevgidir.

*

Sözcüklerden sevgi yapma! Yap sevgiden sözcükler.

*

Sevgilinize dokunduğunuzda derinizin deri olduğunu fark ediyorsanız seviyorsunuz.

*

Eski sevginiz öldü.
Yarınki sevginiz doğmadı.
Şimdiki sevginiz yaşıyor.
Bakalım,
Değerini bilecek misin?

*

Hayat yolculuğu sevgiyi yoldaş etmeden çekilmez.

*

Sevgiye korkarak yaklaşma!
Korkar senden.

*

Sevenin en büyük acısı, sevgilinin taş gibi hissetmez oluşudur sevgiyi.

*

“Eğer” diye başlayan sevgi, şartlı sevgidir; sevgi değildir.

*

Sevgilisine mükemmel gözükmek isteyenler, mükemmel olmayan sevgiyi yaşar.

*

Hayat sevincinin sesini duymayan sevgili, sevginin sesini hiç duymuyordur.

*

Toplum tarafından dili kesilmiş sevgi konuşamaz.

*

Rolcü olmayan özgür sevgi maske takmaz.

*

Sevgiyi öğrenmemiş olan öğretmez.

*

Kuşkucu sevgi hastalanmış sevgidir; çok yaşamaz ölür.

*

Muhtaçsın sevgiye sen.
Sevgi muhtaç değil sana.

*

Sadece bir tek insan yoksa seni sevecek,
Ölmüşsün zaten sen.

*

Kendi yanaklarını öpebilir misin?
İşte, o zaman sevgisiz yaşayabilirsin.

*

Sevgiline baktığında kendini görebilmektir sevgi.

*

Sevginin değeri verebildiğin kadardır, alabildiğin kadar değil!

*

Yakınsan insanî bir insana,
Yakınsın sevgiye.

*

Sevginin kurbanları sevmesini bilemeyenlerdir.

*

Sevilmemek olasılığını göze alırsan sevebilirsin belki.
Ama göze alamazsan sevemezsin hiç!

*

Beden yaşlanır, benlikteki sevgi yaşlanmaz.

*

Cinselliğini doyurmak için seviyorsan,
Doyurursun bedenini.
Ama yüreğini ve beynini değil!
Duygusal ve bilinçsel orgazmdır sevgi.

*

Aşk bilinçsiz tutkudur.
Gördüğüne tutulur.
Eylemdir bilinçli sevgi.

*

Verilen sevginin umudu sadece sevgiyse, sevgidir.

*

Bir parazit gibi yapışmışsan insana,
Sevmiyorsun insan gibi.

*

Fedakârlık yapamıyorsan sevgilin için,
Fedakârlık yapmaz sevgi senin için.

*

Karşılıklı sevmek, ayrı olduğunu bilerek tekleşmiş iki kişiliktir.
Yalnızca seilmeyi istemek bencillik!

*

Sevdiğinin güzelliğine kendi gözlerinle bak!
Başkalarının gözleriyle değil!

*

Sevgiye tapacaksın!
Ama sevgiliye değil.

*

Freud, “Ben sevince çok bencil oluyorum,” diyor.
Sevmesini bilmiyor demek ki!

*

Mahrum kalmayan sevgiden,
Kıymetini anlamaz sevginin.

*

İçinde boş bir oda varsa,
Kiracın olsun sevgin.

*

Sevdiğinin yanında varlığın çiftleşmiyorsa,
Sevgisizsin.

*

Sevgisiz servet, servetsizliktir.

*

Kanser hastalığında metastaz kötüdür.
Ama sevgide değil!

*

Göze alırsan sevgilinin hiçbir şeyi olmayı,
Her şeyi olabilirsin belki.

*

Sevgi bir bedeni bulmak değildir.
Bulmaktır ikinci benzer benliği!

*

Gerçek sevgiyi sevdiğimiz zaman duyarız.
Sevildiğimiz zaman değil!

*

Çalışıyorsan sevgiline hükmetmeye,
Değil güçlülüğünden.
Güçsüzlüğünden!

*

Sevgide kıskançlık paranoyadır.

*

En yakın arkadaşınsa sevgilin,
Değer bulmuştur sevgin.

*

Sürmesini istiyorsan sevginin,
Karşılaş her gün sevginle.

*

Sevgiyi bulmak kader değildir.
Sen bulursun sevgiyi.

*

“İnsanın kendisinden başka dostu yoktur,” diyorsan,
Arama sevgiyi!

*

Sevgiyi seçmiyorsan,
Seçiyorsun sevgisizliği.

*

Ya sen yer bitirirsin sahte sevgiyi,
Ya o yer bitirir seni.

*

Sevgiyi ödev gibi görürsen,
Görürsün sevgisizliği görev gibi.

*

Aşkî hayallerinle süslersin bir tablo gibi.
İnsanî yanlarınla süslersin sevgiyi.

*

Ne kadar çok seviyorsan onu,
O kadar çok seversin kendini.

*

Nasıl bir insan olduğunu merak ediyor musun?
Bak sevme yeteneğine!

*

Aşkın gözü kördür.
Ama sevginin değil!

*

Aşk, buharlaştığının farkında olmamaktır.
Su olduğunu bilmektir sevgi.

*

Gerçek sevgiyle sevmek zordur.
Sevdiği gibi gerçekten sevilmeğe iki kat zor.

*

Sevgi tek sözcüktür.
Yeter anlatmaya kendini.
Uzunca anlatılan şey,
Sevgi değildir çünkü.

*

Aşkını vermek sadece yüreğini vermektir.
Beynini ve yüreğini vermektir sevgi!

*

Aşk, hayatı tozpembe gösterme ilacıdır.
Hiçbir ezcanede satılmaz ama.

*

Âşık olmayanlar düşsel aşklar kurarlar.
Düşlerini unuturlar âşık olduktan sonra.

*

Aşkta eziyet eden taraf,
Eziyet görürse başka bir aşk tarafından,
Aşkın adaleti gerçektir o zaman.

*

En umutsuz aşk yaralayan aşk değildir.
Aşka duyulan umudu yitirten aşktır.

*

Sevdada en büyük acı,
Sevdasını duymamaktır sevdalandığının.

*

Sevgiline güven duymuyorsan,
Sevgisizsin demek ki!

*

Umursanmıyorsan eğer sevdiğin tarafından,
Sevilmediğinin belgesine sahipsin.

*

Aşk elektrik çarpması gibidir.
Yürek sıçrar yukarı.

*

Sevgi teraziyle değil, beyinle tartılır.

*

Sevginin evinde misafir olduğunu unutma!
Sevgiye önem vermezsen kovulursun sonra!

*

Tek başına aşkı doğuran, kendine mutsuzluk doğurur.
Mutlu aşk ikiz doğan aşktır.

*

Kendine verdiğin şeyleri hiçbir karşılık beklemeden ona verebiliyor musun?
Seviyorsun!

*

Aşkta mutluluğa varacağım diye uğraşma!
Yaşadığın şeydir mutluluk.

*

Aşk güzel ambalajlı bir parfümdür.
Kullandığın andan itibaren kokusu uçmaya başlar.

*

Sevip de sevilmiyorsan mutsuzsun;
Ama hiç sevmeseydin daha çok mutsuz olacaktın.

*

Her insan eksikliğini aşkla tamamlayacağını sanır;
Fakat her aşktan sonra yine eksik kalır.

*

Sevgi bir seçimdir; ama aşk değil!

*

Aşk bir illüzyondur; yaratıcısı âşıklardır.

*

Aşk insanın yüreğinde oturan rüyacıdır.

*

Aşk, olağan şeyleri mucize gibi görmektir.

*

Aşk bir inançtır; ama sevgi değil!

*

Âşıklar olanaksız olanaklı gibi görür.

*

Aşkın çizdiği iki kişilik dünya, gerçek dünyadan büyük gözüktür.

*

Her âşık astigmattır; aşkını net göremez.

*

Aşk, kıyıyı gözden kaybedip ıssız denize açılmaktır;
Ama açıldığını bilmeden!

*

Âşıklar ne yakını, ne uzağı görürler;
Hem mikroskop, hem de teleskop gereklidir.

*

Âşıklar gökte uçarlar;
Bakışları kuşbakışıdır.

*

Aşk, beklemediğiniz bir anda duygularınızdan yumruk yemedir;

Ama duyacağınız acıya rağmen sevinmedir.

*

Aşkta mutluluğu bulmak zar atmaya benzer.

*

Aşk hazineyi derinde değil, yüzeyde arar.
Sevgi ise sadece derinde!

*

Aşk elekten akan su gibidir;
Biriktiremezsin.

*

Aşk kırılmamış bir cevize benzer;
Kırabilersen sevgiyi bulursun.

*

Âşıklar karanlıkta güneşi bulduklarını sanırlar.

*

Âşıklar okyanusta yüzdüklerini bilmedikleri için boğulurlar.

*

Aşk bisiklete binmeyi öğrenemez;
Ama sevgi öğrenebilir.

*

Aşk bir serüvendir;
Ama sevgi değil!

*

Aşk kötü bir terzidir; duyguları hep büyük ölçer.

*

Uzaktaki sevgiliyi düşünmek hüznölüdür;
Ama aşığa mutluluk verir.

*

Sadece tek bir organla, yani kalple yaşıyana âşık denir.

*

Aşk bilmece halindeki sevgiliyi çözünceye kadar sürer.

*

Aşkın başlangıcıyla şafak söker.
Ortasında gün doğar.
Sonunda da gece!

*

Sevdiğin insandan sakındığın bir şey varsa korkma!
Sevmiyorsun.

*

Sevgi hiçbir güvence ve karşılık beklemeden kendini bağışlamadır.

*

Sevmekten bıkmama!
Sevilme umudun var çünkü.
Umudun bitinceye kadar...

*

Bir şarkı diyor ki: “Ben seni unutmak için sevmedim.”
Hangi insan unutmak için sever?

*

Göğsümü yırttın.
Bak!
Kalp yok içinde.
Tükenmesi sevginin bu işte!

*

Sevgi aritmetik bilmez.
Hesapsızdır çünkü.

*

Sonsuzdur zaman.
Ama aşk için değil!

*

Onurlu sevgisizlik,
İyidir onursuz sevgiden.

*

Özentili sevgi fiyatı olan sevgidir.

*

Kâğıda çizilmiş bir kalp mi istersin?
Pırlantadan yapılmış bir kalp mi?
Birincisinin piyasa değeri sıfır.
İkincisinin ölçüsüz değeri.

*

İki sevgilinin beyni birleşince, kıvılcım çıkmalı.
Yanmalı ateş!
Yanmıyor mu?
Bitmiştir sevgi.

*

“Başkaları ne der?” diyorsan,
Sevginin ne dediğini dinlemiyorsun demek ki!

*

Hırslarının kurbanı mısın?
Sevgini de kurban verdiğini unutma!

*

İki gönül sevgiye yetmiyorsa,
Yetmez bütün dünya nimetleri.

*

Sevginin kullanım değeri vardır.
Yoktur mübadele değeri.

*

Dünyaya bir kez geldim diye hayıflanma!
Bilmiyorsan sevmesini,
Her gün doğsan ne olacak?

*

Sevgi sermaye değildir.
Artı-değer üretmez çünkü.

*

Kapitalizm, meta-sevgi üretir.
Sevgi ise ürün.
Çelişiktir ikisi.

**G
Ü
N
Ü
M
Ü
Z
D
E
K
İ

A
Ş
K

V
E

S
E
V
G
İ**

*“Dünya kirletmişse kalbini
Sevgin temiz olabilir mi?”*

Sait Almış

PARÇALANMIŞ KİMLİK

“Siz de pek iyi bilirsiniz ya, gerçek aşk bir istisnadır, aşağı yukarı, yüzyılda iki, üç tane ya çıkar ya çıkmaz öylesi.”

Albert Camus

Gerçekçi sevginin kardeşçe olması gerekir. Dünya ölçeğinde evrensel kardeşlik sevgisi var mı? Ulusal “sevgiler” birbirleriyle çarpışma halinde. Her çarpışmadan kan sızıyor etrafa. Halklar egemen çıkarlar gereği kavga ettiriliyor. Kapitalizmin kâr hırsının bedeli evrensel sevgi yerine, evrensel düşmanlık. Bu düşmanlığın kökü tarihsel olarak sınıflı toplumun ortaya çıktığı çağa kadar uzanır. Sınıflı toplum öncesi evrensel kardeşlik, evrensel sevgi vardı. O dönem, insanlık tarihinde “altınçağ” ismini hak eder. Şimdi ise insanlık “karanlık çağda” yaşıyor. Bu çağın diğer ismi “sevgisizlik çağı”dır. Sınıflı toplumla birlikte evrensel kardeşlik sevgisi parçalanarak bugüne kadar gelmiş ve artık geçersiz bir kimlik halini almıştır.

2000 yıl önce yaşamış Ovidius, altınçağ denen sınıfsız toplumdan, sınıflı topluma geçişi ve evrensel sevginin parçalanmasını *Dönüşümler*’de şu güzel sözlerle anlatır:

“Altın çağ doğmuş ilkin acısız, yasasız,
Doğrulukla, güvenle yürüdü işler kendince.
Ne ceza, ne korku, ne tunca kazılı korkulu
Sözler, ne yargıçların önünde titreyen
Zavallı halk. Kendiliğinden yürüdü düzen.
(...)
Sonuncusu katı demir çağı
Kalkmış ortadan utanma, sıkılma, doğruluk, bağlılık
Başlamış bütün kan dökmeler işte bu evrede.
Almış onların yerini baskılar, kandırmalar, kıskanmalar
Çok kazanma tutkusu bir de. Yelken açmış gemiler
Bilinmez yellerle. Gemi yapılmış yüksek dağlardan
Kesilip ağaçlar, yüzdürülmüş bilinmeyen dalgalarda,
Ortakken önceden güneş ışığı, bir de hava,
Sınır koymuş, uzun çitler çekmiş tarımcılar
Bütün tarlalara.
(...)
Doğmuş kötülükler, birbirine girmiş kişiler.
O gün bulunmuş yıkım getiren demir, ondan daha
Kötüsü altın. İkisi arasında başlamış savaş,
Kanlı ellerde şakırdayan araçlarla vuruşmalar.
Konuk konuktan korkardı, kaynata güveyden,
Pek seyrekli kardeşlerin anlaştığı bile...
Karı kocası ölsün isterdi, koca karısı,
Öldüren ağılar yapardı taşıyürekli üveyanalar,
Oğul dar canla beklerdi babanın ölümünü.”⁶⁹

⁶⁹ Ovidius, *Dönüşümler*, Payel Yayınları, 1994, s.23-25.

* * *

Evrensel sevgi dünya çapında parçalanırken ülkeler içinde de insanlar arasında sevgi parçalanmaya başlar. Sınıflı toplumlar insanları sınıfsal, kişisel çıkara uygun böler ve insanlar arasına yabancılaşma duvarları örür.

Günümüz kapitalizmde sevginin toplum içindeki durumunu anlamak için insanın kendisine, insanlararası ilişkilere bakmak zorundayız.

İnsanlar kendi yarattıkları ürünler karşısında yabancılaşmış, eşyaların köleleri haline gelmiştir. Makinelerin tutsağı olan insanlar sevgilerini insanlara değil, onlara gösterirler.

“Çağdaş insan kendine, çevresindekilere, doğaya yabancılaşmıştır. Ticarî bir metaya dönüşmüştür, kendi yaşam güçlerini mevcut piyasa şartlarında elde edilebilecek en yüksek kârı getirmesi gereken bir yatırım olarak algılar. İnsan ilişkileri temelde, kendi güvenliğini sürüye yakın olarak sağlayan ve düşüncede, duyguda veya eylemde farklı olmayan yabancılaşmış otomatların (robotlar) ilişkileridir. Herkesin, diğer herkese olabildiğince yakın olmaya çalışmasına karşın, gerçekte herkes insan ayrırlığının üstesinden gelinmediği zaman mutlaka baş gösterecek olan derin bir güvensizlik, kaygı ve suçluluk duygusuna gömülmüş olarak kesin anlamda yalnız kalır.”⁷⁰

Birbirinden rekabet, kişisel kazanç, başarı, sahip olma temelinde kopan insanlar yalnızlıktan gebermektedir. İnsanlararası yalıtım ve insanın kendine duyduğu güçsüzlük duygusu yalnızlık acısını artırmaktadır. İnsanlar yalnızlıktan kurtulmak için çareler aramaktadır.

Kapitalist toplum sevgisizlikten hastalanmıştır. Toplumun bireyleri de doğal olarak hastalığa yakalanmıştır. İnsanlar sadece kişisel çıkarlarını düşünen; ama sevgiyi duyamayan şeylere dönüşmüştür. Kendileri olamayan, egemen düşüncelerin onları şekillendirdiği gibi olan bu insanlar yabancı bir elbise ile dolaşmaktadır. Toplumu yönetenler canı sıkılan bu insanlara uydurma eğlenceler sunarak onların sevgisizlik ızdırabını dindirmeye çalışmaktadır.

İnsanlar kendileriyle başkaları arasında yakınlık ilişkisi kurmayı arzularlar. Ama birbirlerine yabancılaşmış oldukları için bu ilişkiyi sevgi yoluyla kuramazlar. İçten birbirlerini sevemezler. Yalnızlıktan kurtulmak ruhsal bir ihtiyaç halini alır. Yalnızlıklarını doyumak amacıyla sevgiyi bir araç olarak kullanmaya başlarlar. Sevdikleri için sevmezler, yalnızlıktan kurtulmak için severler. Kendi benliklerini veremedikleri için gerçekte sevemezler. Verilen yabancılaşmış sevgi, diğerinin yabancılaşmış benliğine toslar, sevgi olarak geri dönemez.

Sevgi benlikler üzerinden bir ilişkidir. Benlikleri birbirine yabancılaşmış olanlar sevgi ilişkisi kuramaz; kurduklarını sanırlar.

“Sevginin varlığının sadece bir kanıtı vardır: ilişkinin derinliği ve tarafların her birisindeki canlılık ve güç; sevgi bu meyvesinden tanınır.

Robotlar birbirini de sevmez.”⁷¹

* * *

⁷⁰ Erich Fromm, *Sevme Sanatı*, Öteki Yayınevi, 1998, s.80.

⁷¹ Erich Fromm, *Sevme Sanatı*, Öteki Yayınevi, 1998, s.95.

Günümüz toplumu alışverişe uygun örgütlenmiştir. Mutluluk, almakla eşitlenmiştir. Sevgiyi vermek yerine, almak istemek toplumun yapısına uygundur. Ne var ki, sevginin özü almak yerine vermeye dayandığından dolayı, insanlar kendi benliklerini tam vererek sevemezler. Alışveriş mantığına uygun davranırlar, kendilerini en pahalı değerden mal gibi satmaya çalışırlar.

“Bizler, sevginin kişilik pazarındaki metalarız. Bu metalar, çekiciliklerini sınamak için ‘süslenen’ kadınlar ve kızlar olur; bu metalar, parasal güçlerini göstermek için toplumsal konumlarıyla övünen erkekler olur.

(...)

Kendini böyle satmak isteyen kişi de çoğu zaman çabucak satılmıştır ve sevgi alanında kendisinin ve birlikte olduğu kişinin kıskançlığıyla yüz yüze gelmekten de kurtuluşu yoktur.”⁷²

Peki, sevgi satılabilir mi? Satış işlemi sevginin içeriğine düşmandır. Kişi sevgiyi satın aldığını sanırken aslında sevginin görüntüsünü satın alır. Satın alınan şey benliğin biçimidir; sevginin özü değildir.

“Sevgi takas edilen ya da alınıp satılan bir emtia olmadığı gibi birisine zorla verilen ya da ondan zorla alınan bir şey de değildir. Sevgi yalnızca gönüllü olarak verilebilir.

(...)

Sevgi adına vücudu ve aklı satın alınmaya elverişli kişiler vardır. Ancak bu durum yalnızca sevginin gerçekten satın alınabileceğine inananların bir kendini aldatmacasıdır. Kişi başka birinin vücudunu, zamanını, diğer değerli şeylerini satın alabilir; oysa, kesinlikle onun sevgisini satın alamaz.”⁷³

* * *

Aşk ve sevginin dayanışmacı olması gerekiyor. Seven insanların birbirlerini desteklemesinden daha olağan bir davranış olabilir mi?

Kapitalist toplum dayanışma-birlik temelinde örgütlenmemiştir. Onun ilkesi rekabet-ayrılık-yarışmadır. Rekabetin olduğu yerde korku vardır; kaybetme korkusu! İnsanlar kaybetme korkusuyla birbirini düşman gibi görürler. Rakipler birbirlerinin başarısızlığını dilerler birbirlerine. Dolayısıyla yarışçılar birbirini sevmezler, korkarak ilişki kurarlar.

“Sevginin ortaya çıkması için ilk şart, şiddetli korku ve düşmanlığın olmamasıdır öyleyse. Ancak, bunun anlamı, karşıdaki insanın tehdit edici olmaktan çıkmasıdır. Karşıdaki insan, yargıç olarak algılanırsa, onu olumlu yönde etkilemek; karşıdaki insan rakip olarak algılanmışsa, bu sefer onu yenmekle başarı kazanmak zorunluluğu vardır.”⁷⁴

Bugünkü toplumun aşk ve sevgi kimliğine toplumun rekabet ilkesinin izleri karışır, kimlikte delikler yaratır.

Rekabet ilkesinin bir sonucu da kıskançlıktır. Rakipler birbirini kıskanır. Birisinin çok şeye sahip olması, kendinin az şeye sahip olması kıskançlık yaratır. Kıskançlık bencilliği doğurur. Benciller, kıskançlar, sahip olmacı insanlar olarak sevmezler. Kendilerini adayarak

⁷² Peter Lauster, *Aşk: Bir Olgu Olarak Aşkın Psikolojisi*, Doruk Yayıncılık, 1997, s.20.

⁷³ Leo Buscaglia, *Sevgi*, İnkılâp Kitabevi, s.91.

⁷⁴ Dieter Duhm, *Kapitalizmde Korku*, Ayraç Yayınevi, 1996, s.157.

yaşayamazlar. Aşk ve sevgi pozitif bir adanmışlıktır. Rekabetçi toplumun insanları ise hiçbir sınırlama koymadan kendilerini sunamazlar. Araya şartlar, koşullar, güvenceler girer. Gerçek aşk ve sevgi şartsızdır, koşulsuzdur. Toplumun şartlı, koşullu, güvensiz yaşamı, aşk ve sevginin kimliğini bir kez daha bu yönden bozar.

* * *

Duyarlılık gerçek sevginin bir özelliğidir. Kapitalizm maddi çıkarlara göre işler. İnsanlar maddi çıkar peşinde koşarken duyarsızlaşırlar. En yakınındaki insanı sevgiyle algılayamazlar. Aşk ve sevginin kimliği bir yara daha alır.

“Çalışan yetişkin insanın beyni; para, tüketim ve başarı kaygılarıyla doludur. Her şey kendi toplumsal konumu, başkalarıyla yarışma, çocuklarının ve geleceğinin güvencesi çevresinde dönenip-durur. Her gün her gün engellenemezcesine yinelenen bu konularla dolu olunca beyin, duyarlılık ve bununla bağlantılı olan algılara yönelik sevgi savsaklanır ve bir yana itilir.

(...)

Algı gücü, gündelik yaşamın tek düzeliği içinde körelir. Çünkü düşünceler sürekli olarak başarı, beceriklilik, tüketim ve güvenlik gibi sorunlar çevresinde dönenip dururlar. Bu körelme, tek düzelik ve sıkıcı ayrılık içinde insan kendini tüketir ve her gün birbirinin aynısı olan bu yüzden de insanı yoran, ama dinçleştirmeyen ve canlandırmayan saplantılarının baskısı altında hisseder.

İnsan canlılığını giderek daha fazla yitirdiğinin ve ruhunun yavaş yavaş öldüğünün, sevmeye yeteneğinin ölmekte olduğunun ayırımına varır.”⁷⁵

* * *

Gerçek sevgi ve aşkın ilkeleriyle kapitalist toplumunun ilkeleri uyuşmaz. Sınıflı toplumla birlikte başlayan kimlik bozulması kapitalizmde doruğa çıkar, onu iyice parçalar, tanınmaz hale getirir. Bu nedenle aşk ve sevgiyi tanımak, bulmak zorlaşır. Az sayıda insanın ulaşabileceği gerçek sevgi kimliğini ise yabancılaşmanın bilincine varmış insanlar taşıyabilir.

Parçalanmış, geçersizleşmiş aşk ve sevginin kimliğini yeniden yaratmak gerekir. İnsanın en büyük insanî yanını oluşturan sevgiden umudu kesmemek gerekir. Toplum insanı yaratır, şekillendirir; ama insan da bilinçlenirse onu değiştirebilir. Sevgisizlik kader değildir.

“Mevcut sistemde sevebilen insanlar zorunluluk gereği istisnalardır; günümüz Batı toplumunda sevgi, zorunluluk gereği marjinal bir olgudur. (...) Bu durumda, sevginin son derece bireyci, marjinal bir olgu olmaktan çıkıp toplumsal bir olgu olması isteniyorsa, insan varoluşu sorununa tek rasyonel cevap olarak sevgiye ciddi bir ilgi duyanların, toplumsal yapımızda önemli ve köklü değişikliklerin yapılmasının zorunlu olduğu sonucuna varması gerekir.”⁷⁶

⁷⁵ Peter Lauster, *Aşk: Bir Olgu Olarak Aşkın Psikolojisi*, Doruk Yayıncılık, 1997, s.13, 14.

⁷⁶ Erich Fromm, *Sevme Sanatı*, Öteki Yayınevi, 1998, s.119.

KAYNAKÇA

- Adam Özel Sayı 7*, Poe, Edgar Allan, Adam Yayınları, 1999.
- Adler, Alfred, *Yaşamın Anlam ve Amacı*, Say Yayınları, 1996.
- Akarsu, Bedia, *Çağdaş Felsefe*, Milli Eğitim Basımevi, 1979.
- Alberoni, Francesco, *Drömmar om Kärlek*, Bokförlaget Korpen, 1993.
- Alberoni, Francesco, *Jag Älskar Dig*, Bokförlaget Korpen, 1996.
- Balsdon, Dacre; Werner Götz, Hans; Lipp, Carola; Gay, Peter; Schenk, Herrad; *Sevgi ve Toplumsal İlişkiler*, Belge Yayınları, 1992.
- Beauvoir, Simone de, *Kadın*, Payel Yayınları, 1981.
- Beauvoir, Simone de, *Veda Töreni ve Jean Paul Sartre'la Söyleşiler*, Varlık Yayınları, 1983.
- Beauvoir, Simone de, *Bir Genç Kızın Anıları*, Payel Yayınları, 1994.
- Beauvoir, Simone de, *Aşk Mektupları*, Gendaş-Kültür Yayınları, 2001.
- Botton, Alain de, *Aşk Üzerine*, Sel Yayınları, 2003.
- Botton, Alain de, *Felsefenin Tesellisi*, Sel Yayıncılık, 2004.
- Botton, Alain de, *Proust Yaşamımızı Nasıl Değiştirebilir?*, Sel Yayıncılık, 2004.
- Bozkurt, Bülent, *Güneş Çarkında Gölgeler*, Dost Yayınları, 2003.
- Buscaglia, Leo, *Sevgi*, İnkılâp Kitabevi, 1997.
- Buscaglia, Leo, *Yaşamak, Sevmek ve Öğrenmek*, İnkılâp Yayınevi, 1997.
- Büke, *Aydın Mozart Bir Yaşamöyküsü*, Dünya Kitapları, 2006.
- Böhm, Tomas, *Kärleksrelationen*, Bokförlaget Natur och Kultur, 2001.
- Cogito, Sayı 4*, Yapı Kredi Yayınları, 1995.
- Cowan, Thomas, *Eşcinsel Dahiler*, Tümm zamanlar Yayıncılık, Birinci Basım.
- Dagens Nyheter, Mellan Passion och Trohet*, 23 november 2008.
- Donovan, Josephine, *Feminist Teori*, İletişim Yayınları, 1997.
- Douglas, Carol-Anne, *Sevgi ve Politika*, Kavram Yayınları, 1995.

- Duhm, Dieter, *Kapitalizmde Korku*, Ayraç Yayınevi, 1996.
- Duncan, Roland, *Abelard ve Heloise*, Mitos Boyut Yayınları, 2002.
- Durand, Pierre, *Karl ile Jenny Marx*, Logos Yayınları, 1990.
- Einstein, Albert, *Mileva Mektuplaşmaları*, Düşün Yayınları, 1995.
- Einstein, Albert, *Yaşamla Yazışma*, Belge Yayınları, 1995.
- Engels, Friedrich, *Din Üzerine*, Sol Yayınları, 1976.
- Erhat, Azra, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, 1972.
- Firestone, Shulamith, *Cinselliğin Diyalektiği*, Payel Yayınları, 1993.
- Fisher, Helen, *Cinsel Aşkın Anatomisi*, Varlık Yayınları, 2004.
- Freud, Sigmund, *Cinsiyet ve Psikanaliz*, Varlık Yayınları, 1981.
- Freud, Sigmund, *Aşkın Anatomisi*, Say Yayınları, 1995.
- Freud, Sigmund, *Uygarlık, Din ve Toplum*, Öteki Yayınevi, 1995.
- Fromm, Erich, *Sağlıklı Toplum*, Payel Yayınları, 1990.
- Fromm, Erich, *Sahip Olmak ya da Olmak*, Arıtan Yayınları, 1991.
- Fromm, Erich, *Freud Düşüncesinin Büyüklüğü ve Sınırları*, Arıtan Yayınevi, 1993.
- Fromm, Erich, *Sevginin ve Şiddetin Kaynağı*, Payel Yayınları, 1994.
- Fromm, Erich, *Kendini Savunan İnsan*, Say Yayınları, 1998.
- Fromm, Erich, *Sevme Sanatı*, Öteki Yayınevi, 1998.
- Fromm, Erich, *Sigmund Freud'un Misyonu*, Öteki Yayınevi, 1998.
- Fromm, Erich, *Özgürlükten Kaçış*, Öteki Yayınevi, 1998.
- Gasset, José Ortega, *Sevgi Üstüne*, Yapı Kredi Yayınları, 2005.
- Gorz, André, *Son Mektup*, Ayrıntı Yayınları, 2007.
- Hançerlioğlu, Orhan, *Felsefe Ansiklopedisi, Cilt 2*, Remzi Kitabevi, 1985.
- Hançerlioğlu, Orhan, *Ruhbilim Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, 1997.
- Haumant, Emile, *Puşkin*, Düşün Yayınları, 1996.

- Hite, Shere, *Hite Raporu*, Cep Kitapları, 1984.
- Horney, Karen, *Çağımızın Nevrotik Kişiliği*, Öteki Yayınevi, 1999.
- İbarez, Felix Marti, *Felsefe Öyküleri*, İmge Kitabevi, 1998.
- K Dergisi*, 13 Ekim 2006.
- Kant, İmmanuel, *Yargı Yetisinin Eleştirisi*, İdea Yayınları, 2006.
- Karaalioğlu, Seyit Kemal, *Dünya Edebiyatçıları Sözlüğü*, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, 1979.
- Kıvılcımlı, Hikmet, *Karl Marx'ın Özel Dünyası*, Tarihsel Maddecilik Yayınları, 1966.
- Kollontai, Alexandra, *Marksizm ve Devrim*, Bilgi Yayınları, 1974.
- Kranz, Walther, *Antik Felsefe*, Sosyal Yayınlar, 1994.
- Kudret, Cevdet, *Batı Edebiyatından Seçme Parçalar*, İnkılâp ve Aka Kitabevleri, 1977.
- Lauster, Peter, *Aşk Acısı*, Doruk Yayınları, 1996.
- Lauster, Peter, *Aşk: Bir Olgu Olarak Aşkın Psikolojisi*, Doruk Yayıncılık, 1997.
- Lawrence, *Lawrence'ın Mektupları*, Düşün Yayınları, 1985.
- Longuet, Robert-Jean, *Karl Marx*, Kavram Yayınları, 1999.
- Lynche, Sandra, *Dostluk Üzerine*, Ayrıntı Yayınları, 1997.
- Marx, Karl, *Jenny'ye Adanmış Şiir Albümlerinden*, Sol Yayınları, 1998.
- Marx, Karl; Engels, Friedrich; Lenin, Vladimir İlich; *Kadın ve Aile*, Sol Yayınları, 1979.
- Marx, Karl; Engels, Friedrich; *Seçme Mektuplar*, Evrensel Yayınları, 1996.
- Mevlâna, *Mesnevî Cilt III*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1990.
- Mevlâna, *Mesnevî Cilt VI*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1990.
- Ovidius, *Dönüşümler*, Payel Yayınları, 1994.
- Ovidius, *Karadenizden Mektuplar*, Yapı Kredi Yayınları, 1999.
- Ovidius, *Aşk Sanatı*, Salyangoz Yayınları, 2005.
- Platon, *Şölen*, Bordo Siyah Klasik Yayınlar, 2003.
- Poe, Edgar Allan, *Kuzgun*, Beyaz Balina Yayınları, 2000.

- Reich, Wilhelm, *Geleceğin Çocukları*, Payel Yayınları, 1996.
- Riazanov, David, *K.Marx-F.Engels*, Belge Yayınları, 1990.
- Russell, Bertrand, *Mutluluk Yolu*, Varlık Yayınları, 1976.
- Sappho, *Şiirler*, İyi Şeyler Yayınları, 1995.
- Schopenhauer, Arthur, *Aşkın Metafiziği*, Sosyal Yayınlar, 2002.
- Sombart, Werner, *Aşk, Lüks ve Kapitalizm*, Bilim ve Sanat, 1998.
- Spock, Benjamin, *Aşk ve Cinsellik*, Yalçın Yayınları, 1985.
- Strathern, Paul, *Schopenhauer*, Gendaş Yayınları, 1998.
- Strathern, Paul, *Sokrates*, Gendaş Yayınları, 1998.
- Strathern, Paul, *Kierkegaard*, Gendaş Yayınları, 1999.
- Tamplin, Roland, *Ünlü Aşk Mektupları*, Doğan Kitap, 2000.
- Timuçin Afşar, *Düşünce Tarihi, Cilt 2-3*, Bulut Yayınevi, 2001.
- Timuçin, Afşar, *Aşkın Diyalektiği*, Bulut Yayınları, 2005.
- Thunberg, Karin, *Kärlekens Pakt*, Svenska Förlaget, 1997.
- Urgan, Mîna, *D.H. Lawrence*, Yapı Kredi Yayınları, 1997.
- Virginia Woolf, Vita Sackville-West Mektuplaşmaları*, Agora Kitaplığı, 2007.
- Yalom, İrvin, *Varoluşçu Psikoterapi*, Kabalcı Yayınevi, 1999.
- Yalom, İrvin, *Bugünü Yaşama Arzusu*, Kabalcı Yayınevi, 2005.
- Yılmaz, Ali Kemal, *Eşcinsellik*, Özgür Yayınları, 1998.

ARKA KAPAK

Mozart'ın, Beethoven'ın, Schopenhauer'ın, Puşkin'in, Victor Hugo'nun, Karl Marx'ın, Lord Byron'ın, Bernard Shaw'ın, Marcel Proust'un, David Herbert Lawrence'ın, Henri Gaudier'in, Sokrates'in, Ovidius'un, Gaius Plinus'un, Petrus Abaelardus'un, Francesko Petrarca'nın, Pietro Bembo'nun, İngiltere Kralı VIII. Henry'nin, Fransa Kralı IV. Henry'nin, Robert Emmet'in, Edgar Allan Poe'nun, Robert Browning'in, Soren Kierkegaard'ın, Leos Janacek'in, Albert Einstein'ın, Andre Gorz'un, Jean Paul Sartre'in, Simone de Beauvoir'ın, Nelson Algren'in AŞK DÜNYASI...

Bu çalışma, aşk ve sevginin kimliğinin hem çağımızdaki halini, hem de olması gereken gerçek halini araştırıyor. Aşk tarihinden örneklerle kimliği çözümlemeye çalışıyor. Aşka ve sevgiye farklı bakışları inceleme masasına yatırıyor. İnsanlık sevgi susuzluğundan ölürken, bir yudum sevgi için yola çıkanlara azıcık “sevgi suyu” sunmayı amaçlıyor.